

T.C.
İstanbul Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü
Türk Dili Ve Edebiyatı Anabilim Dalı

Yüksek Lisans Tezi

KISASÜ'L-ENBİYÂ TERCÜMESİ
(GİRİŞ-İNCELEME-METİN-SÖZLÜK)
(Varak: 189a-236b)

Burcu Sıbiç

2501121391

Tez Danışmanı

Prof. Dr. Mustafa Özkan

İstanbul 2015

Y Ü K S E K L İ S A N S
T E Z O N A Y I

ÖĞRENCİNİN

Adı ve Soyadı : Burcu SIBIÇ

Numarası

: 2501121391

Anabilim/Bilim Dalı: Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı Danışman Öğretim Üyesi: Prof. Dr. Mustafa ÖZKAN

Tez Savunma Tarihi: 17.06.2015

Tez Savunma Saati

:15.00

Tez Başlığı : Kısasü'l-Enbiyâ Tercümesi (Giriş-İnceleme-Metin-Sözlük) (Varak: 189a-236b)

TEZ SAVUNMA SINAVI, Lisansüstü Öğretim Yönetmeliği'nin 36. Maddesi uyarınca yapılmış, sorulan sorulara alınan cevaplar sonunda adayın tezinin KABULÜ'NE OYBİRLİĞİ / OYÇOKLUĞUYLA karar verilmiştir.

JÜRİ ÜYESİ	İMZA	KANAATI (KABUL / RED / DÜZELTME)
1- Prof. Dr. Mustafa ÖZKAN		Kabul
2- Prof. Dr. Hatice TÖREN		Kabul
3- Doç. Dr. Erol ÖZTÜRK		Kabul

YEDEK JÜRİ ÜYESİ	İMZA	KANAATI (KABUL / RED / DÜZELTME)
1-Doç. Dr. Enfel DOĞAN		
2- Yrd. Doç. Dr. Ömer YAĞMUR		

KISASÜ'L-ENBİYÂ TERCÜMESİ
(GİRİŞ-İNCELEME-METİN-SÖZLÜK)

(Varak: 189a-236b)

Burcu SIBIÇ

ÖZ

Yüksek lisans tezi olarak hazırlanan bu çalışma, Ebû İshâk İbrahîm bin el-Mansûr bin Halefî'l-Müzekkir en-Nîsâbü'rî'nin yazmış olduğu Kısasü'l-Enbiyâ'nın tercümesi üzerine yapılmıştır. Eser 1428 yılında yazılmıştır. Kastamonu İl Halk Kütüphanesi 2827 numarada kayıtlı olan bu eser, Eski Anadolu Türkçesi Dönemi özellikleri taşımaktadır. Çalışma, eserin 189a-236b varakları üzerine yapılmıştır.

Çalışmanın “GİRİŞ” bölümünde “kıssa” ve “kısasü'l-enbiyâ” kavramı, bu türde yazılmış eserler, türün Arap, Fars ve Türk Edebiyatı'ndaki yeri üzerinde durulmuş, eserin yazarı, içeriği, nüshaları hakkında bilgiler verilmiştir.

“İNCELEME” bölümünde, metnin ses ve şekil özellikleri tespit edilerek bu özellikler metinden alınan örneklerle birlikte ayrıntılı olarak anlatılmıştır.

Metnin transkripsiyonu “METİN” başlığı altında verilmiş olup, eserin sözlüğü dizin şeklinde hazırlanmıştır. Metinde geçen özel adlar ise “Özel Adlar Dizini” bölümünde açıklanmıştır.

“SONUÇ” bölümünde ise, çalışmada tespit edilen önemli noktalar üzerinde durulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Kısasü'l-Enbiyâ, Ebû İshâk İbrahîm, fonoloji, morfoloji, metin, dizin.

TRANSLATION OF KISASÜ'L-ENBİYÂ
(INTRODUCTION-ANALYSIS-TEXT-DICTIONARY)

(Leaves: 189a-236b)

Burcu SIBIÇ

ABSTRACT

This study, which has been prepared as a master's thesis, is on translation of Kısasü'l-Enbiya written by Ebû İshâk İbrahîm bin el-Mansûr bin Halefî'l-Müzekkir en-Nîsâbûrî. The work is written in 1428. This work, registered in Kastamonu public library with the number 2827, has Old Anatolian Turkish period linguistic properties. The study conducted on the leaves of 189a-236b.

In the "introduction" chapter the concepts of "kıssa" (tale) and "kısasü'l-enbiya" (the tales of prophets), other works belonging to this genre and the place of this genre in Arabic, Persian and Turkish literature were emphasized and some information about the writer and the content of the work were provided.

In the analysis chapter, the phonetic and morphological properties of the work were determined and they were expressed with the examples found in the text.

The transcribed version of text is given under title of "text" and the glossary of the work was prepared as an index. The proper names found in the text were explained in the section of "index of proper names"

In the "conclusion" chapter some important points determined as to the linguistic features of the period were emphasized and the importance and contribution of the study to the field were expressed.

Keywords: Kısasü'l-Enbiyâ, Ebû İshâk İbrahîm, phonology, morphology, text, index.

ÖN SÖZ

Türk-İslam Edebiyatı'nın ve İslam tarihinin önemli kaynaklarından biri olan Kıyasü'l-Enbiyâlar bir nevi peygamberler tarihidir. Bu eserlerde, yaratılış ve Hz. Adem'den başlayarak son peygamber Hz. Muhammed de dahil olmak üzere Kur'an-ı Kerim ve Kitab-ı Mukaddes'te adı geçen peygamberlerin hayat hikâyeleri anlatılmakta ve peygamberlerin yaşadıkları devrin tarihî, siyasi, sosyal ve kültürel özelliklerine yer verilmektedir. Kaynağını Kur'an, hadis, İsrâiliyat denilen Yahudi ve Hristiyan kutsal metinleri, çeşitli kavimlerin şifahi rivayetleri ve geleneklerinden alan Kıyasü'l-Enbiyâlar, Anadolu sahasında tercüme edilmeye başladığından itibaren Türk dilinin gelişimine de katkı sağlayan ayrı bir eser olmuştur.

Hazırladığımız çalışma, Ebû İshâk İbrahîm bin el-Mansûr bin Halefi'l-Müzekkir en-Nîsâbûrî'nin Farsça Kıyasü'l-Enbiyâ eserinin tercümesi üzerine yapılmıştır. Eser 1428 yılında yazılmıştır. Kastamonu İl Halk Kütüphanesi'nde 2827 numarada kayıtlı bu nüshanın mütercimi ve müstensihi bilinmemektedir. 340 varaktan oluşan eser, Eski Anadolu Türkçesi Dönemi özellikleri taşımaktadır.

Bu çalışmada, metnin 189a-236b varakları üzerinde transkripsiyon, dil incelemesi, sözlük çalışmaları yapılmıştır. Çalışmanın giriş kısmında kıssa ve kıyasü'l-enbiyâ kavramları, bu türde yazılmış eserler, eserin müellifi ve içeriği üzerine çeşitli bilgiler verilmiştir. Dil incelemesi kısmında eserin ses ve şekil özellikleri ele alınmıştır. Eserin sözlüğü dizin şeklinde hazırlanmış olup özel adlar ayrı bir bölümde verilmiştir.

Yapılan çalışma, Eski Anadolu Türkçesi Dönemi özelliklerini göstermesi açısından hem o dönem eserleri üzerinde hem de genel olarak Türkçenin gelişme dönemleri üzerinde yapılacak çalışmalara katkı sağlayacaktır.

Bana bu çalışmayı yapma imkanı sağlayan, çalışmalarımnda her türlü yardım ve desteği esirgemeyerek beni destekleyen ve desteğini her zaman yanımda hissettiğim değerli hocam Prof. Dr. Mustafa Özkan'a ve bana yüksek lisans eğitimim boyunca burs desteği sağlayan Türk Dil Kurumuna çok teşekkür ederim.

İÇİNDEKİLER

ÖZ.....	iii
ABSTRACT	iv
ÖNSÖZ.....	v
KISALTMALAR VE İŞARETLER.....	ix
GİRİŞ.....	1
1. BÖLÜM: İNCELEME	11
1. 1. SES BİLGİSİ	11
1.1.1. ÜNLÜLER	11
1.1.1.1. i/e Değişmesi.....	11
1.1.1.2. u/i ve ü/i Değişmesi	14
1.1.1.3. o/u ve ö/ü Değişmesi	15
1.1.1.4. Ünlü Uyumu	15
1.1.1.5. Ünlü Düşmesi	37
1.1.1.6. Ünlü Türemesi.....	38
1.1.1.7. Birleşme	38
1.1.2. ÜNSÜZLER	39
1.1.2.1. Ünsüz Değişmeleri.....	39
1.1.2.2. Ünsüz Düşmesi	46
1.1.2.3. Ünsüz Türemesi.....	48
1.1.2.4. Ünsüz Benzeşmesi.....	49
1.1.2.5. Göçüşme	50
1.1.2.6. Hece Düşmesi.....	50
1.2.ŞEKİL BİLGİSİ	51
1.2.1. İSİM	51
1.2.1.1. İSİM ÇEKİM EKLERİ	51
1.2.1.1.1. Çokluk Eki	51
1.2.1.1.2. İyelik Ekleri	51
1.2.1.1.3. Hâl Ekleri	54
1.2.1.2.YAPIM EKLERİ	59
1.2.1.2. 1. İsimden İsim Yapan Ekler	59

1.2.1.2. 2. Fiilden İsim Yapan Ekler	63
1.2.2.ZAMİR.....	65
1.2.2.1. Şahıs Zamirleri.....	66
1.2.2.2. İşaret Zamirleri.....	66
1.2.2.3. Dönüştürme Zamiri	67
1.2.2.4. Belirsiz Zamirler.....	67
1.2.2.5. Soru Zamiri.....	68
1.2.2.6. Bağlama Zamirleri	68
1.2.3.SIFAT	69
1.2.3.1. Niteleme Sıfatları	69
1.2.3.2. İşaret Sıfatları	69
1.2.3.3. Belirsizlik Sıfatları	69
1.2.3.4. Soru Sıfatları.....	70
1.2.4.ZARF	70
1.2.4.1.Zaman Zarfları	70
1.2.4.2. Yer Zarfları.....	71
1.2.4.3. Miktar Zarfları	71
1.2.4.4. Tarz Zarfları	72
1.2.5.EDAT.....	73
1.2.5.1.Çekim Edatları	73
1.2.5.2. Bağlama Edatları	74
1.2.5.3. Ünlem Edatları	76
1.2.6. FİİL.....	77
1.2.6.1. YAPIM EKLERİ	77
1.2.6.1.1. İsimden Fiil Yapan Ekler	77
1.2.6.1.2. Fiilden Fiil Yapan Ekler	78
1.2.6.2. FİİL ÇEKİM EKLERİ.....	81
1.2.6.2.1. Zamir Kökenli Şahıs Ekleri	81
1.2.6.2.2. İyelik Kökenli Şahıs Ekleri	84
1.2.6.2.3. Şekil ve Zaman Ekleri.....	85
1.2.6.3. CEVHERİ FİİL	96
1.2.6.4. BİRLEŞİK FİİLLER	97

1.2.6.4.1. İsim + Yardımcı Fiil Şeklinde Oluşan Birleşik Fiiller.....	97
1.2.6.4.2. Tasvir Fiilleri	98
1.2.6.5. FİİLİMSİLER	99
2.BÖLÜM: METİN.....	105
3. BÖLÜM.....	171
3.1. SÖZLÜK	171
3.2. ÖZEL ADLAR DİZİNİ.....	348
SONUÇ.....	415
KAYNAKÇA	419

KISALTMALAR VE İŞARETLER

- A.e. : Aynı eser
a.g.e. : Adı geçen eser
Ar. : Arapça
a.s. : ‘Aleyhi’s-selâm
a.y. : Yazara ait son zikredilen yer
bk. : Bakınız
C : Cilt
EAT: Eski Anadolu Türkçesi
Far. : Farsça
Haz. : Hazırlayan
Hz. : Hazreti
s. : Sayfa
V. : Volume
vb. : Ve benzeri
vs. : Ve saire
+ : İsim tabanına gelen ek
- : Fiil tabanı
> : Kelimenin sonraki şeklini gösterir
< : Kelimenin önceki şeklini gösterir
/ : Veya

GİRİŞ

Bu çalışma, Ebû İshâk İbrahîm bin el-Mansûr bin Halefî'l-Müzekkir en-Nisâbûrî'nin Farsça yazmış olduğu Kısasü'l-Enbiyâ eserinin tercümesi üzerine yapılmış bir incelemedir. 15. yüzyılda yazılan eserin mütercimi ve müstensihi bilinmemektedir. Çalışma; giriş, metin, inceleme, sözlük olmak üzere dört ana hattan oluşmaktadır. Bu çalışmada, metnin ait olduğu dönemin özelliklerini tespit etmek ve bu eserin varlığından ilim alemini haberdar etmek temel hedef olmuştur.

Kıssa ve Kısasü'l-Enbiyâ Üzerine

“Sözlükte “bir kimsenin izini sürmek, ardınca gitmek; bir kimseye bir haber veya sözü bildirmek” gibi manalara gelen kıssa kelimesi bir kimse yahut bir şeye ait hadiselerin adım adım, nokta nokta takip edilerek anlatılması / hikâye edilmesi ve bu niteliği taşıyan hikâyeyi ifade eder.”¹

Bir başka anlamı ise; “Kur'an-ı Kerim'de tarihî kişilerle olaylara dair yer alan haberler ve bunlardan bahseden ilim”dir.² Fakat Kur'an'da kelime kıssa şekliyle geçmez. İsim olarak hikâye, masdar olarak hikâye etmek anlamında kassa; bir kimsenin izini sürüp ardınca gitmek, peygamberlerin hikâyelerini anlatmak, haber nakletmek, hakkı, ayeti, rüyayı açıklamak, anlatmak anlamlarında kassa; iki kişiden her birinin diğersinin izini takip etmesi anlamında kısas kelimesi kullanılmaktadır. Bunların dışında Kur'an'da bu anlamda nebe, enbâ, hadis kelimeleri kullanılmaktadır.

Tezimizin konusunu oluşturan kısasü'l-enbiyâ ise terim olarak peygamber kıssaları anlamına gelmektedir. Bu terim, kaynaklarda kassasü'l-enbiyâ, kısas-ı enbiyâ vb. karşılıklarıyla da görülmektedir. Türk-İslam Edebiyatı'nın en önemli kaynaklarından olan bu türün kaynağını Kur'an, hadis, çeşitli rivayetler, toplum ananeleri oluşturmaktadır.

---

¹ İdris Şengül, “Kıssa”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, C. XXV, Ankara, 2002, s. 498-501.

² Şengül, a.y.

“Edebî bir tür olan kıssanın tarihi kâinatın tarihiyle eş değerdir. Zira kısas-ı enbiyalarda ele alınan ilk konu “arş”ın, “kürsî”nin, ayın, güneşin, yerin, göğün, yaratılışıdır. Bu durumda ilk insan Hz. Âdem’den son peygamber Hz. Muhammed’e kadar anlatılan peygamberler tarihi de insanlığın tarihi olmaktadır.”³ Fakat bu kıssalarda tarihle ilgili ayrıntılardan ziyade kıssadan alınacak sonuca vurgu yapılmaktadır.

Kısasü’l-Enbiyâların ilk örneklerine önce Arap Edebiyatı’nda, sonra Fars Edebiyatı’nda yer verilmiştir. Türk Edebiyatı’nda ise bu türün örneklerine daha sonra yer verilmiştir. Kâtip Çelebi’nin Keşfü’z-zunun eserindeki bilgiye göre; Arap Edebiyatı’nda bu konuyla ilgili eser veren ilk müellif Vehb b. Münebbih’tir. Daha pek çok yazar bu konuda eser vermiştir: Sehl bin Abdullah et-Tüsterî, Ebû Amr bin Ahmed bin Halid bin Yezîd el-Kurtubî el-Mâlikî, Muhammed bin Abdülmelik el-Müsebbihî el-Harrânî, Ebû Bekr Muhammed bin Abdullah el-Kisâ’î, Ebû Eshâk Ahmed bin Muhammed bin İbrâhîm es-Sa’lebî, Ebû Abdillâh Muhammed bin Ahmed bin Mutarrif El-Kinânî et-Tarafî, Ebu Muhammed Abdülaziz bin Osman El-Cesrî, Ebü’l-Hasan Muhammed bin Yahyâ, Nûreddin Ahmed bin Mahmûd bin Ebû Bekr es-Sâbûnî el-Buhârî, Ebü’l-Hasan bin Haysem el-Buûşengî, Ebü’l-Hasan er-Râvendî Said İbn Hibetillah, Ebu’l-Fazıl Muhammed bin İdrîsî el-Bidlisî er-Rûmî, Muhammed Ahmed Câd el-Mevlâ, Muhammed Abdülfadl İbrâhîm, Ali Muhammed el-Becevî, es-Seyyid Şahata, Mahmud Zehrâ ve Abdülvehhâb en-Neccâr.

Fars Edebiyatı’nda bu konuda yazılmış eserlerin ilki Ebû Mansûr Mâtûrîdî’nin Me’âsi’l-Enbiyâ’sıdır. Bunun dışında, Ebû Sâlih Mansûr bin Nûh, Ahmed bin Muhammed bin Mansur (11.yy), Ebü’l-Hasan Muhammed bin Yahyâ (12.yy), Nûreddin Ahmed bin Mahmud bin Ebû Bekr es-Sâbûnî el-Buhârî (12.yy), Kisâ’î’nin Bedî’-d-Dünyâ ve Kısasü’l-Enbiyâ eserinin Farsça tercümesini yapan Muhammed bin Hasan Dandurmî (13.yy), Ebü’l-Hasan bin Haysem el-Bûşengî (14.yy), Ali bin Hasan ez-Zevârî (16.yy), Ebû İshak İbrahim bin Abdullah eş-Şebisterî (16.yy), Abdüllatîf bin Şemseddin el-Bîrcendî (16.yy), Fethi Hüseyinî (17.yy), Muhammed

---

³ Hindî Mahmûd, **Kısas-ı Enbiyâ: Peygamber Kıssaları**, Haz. Ahmet Karataş, İstanbul, Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı Yayınları, 2013, s. 27.

Sâdık (17.yy), Abdülvâhid bin Muhammed el-Müftî (17.yy), Bahâeddin bin Sa'deddin (17.yy) bu türde eser veren yazarlardandır.

Bu türün müstakil ilk örneklerini veren ve bu türün gelişmesine önemli katkılar sağlayan müelliflerin başında Kitâbu Bed'i'd-Dünyâ ve Kısasi'l-Enbiyâ eserinin yazarı Muhammed b. Abdillâh el-Kisâi ve Kitâbu Arâisü'l-Mecâlis fî Kısasi'l-Enbiyâ eserinin yazarı Ebû İshâk Ahmed b. Muhammed b. İbrâhîm es-Sa'lebî en-Nîşâbûrî eş-Şâfiî gelmektedir.⁴

Türk Edebiyatı'nda bu türde pek çok eser yazılmıştır. Bu türde 1310'da Burhanoğlu Kadı Nâsırdüddîn Rabgûzî tarafından yazılan Kısasü'l-Enbiyâ Türkçe telif edilmiş ilk mensur eserdir. Bu eser, diğer birçok esere kaynak teşkil etmektedir. Bir diğer kaynak Ebû İshâk Ahmed b. Muhammed b. İbrâhîm es-Sa'lebî en-Nîşâbûrî eş-Şâfiî'nin Kitâbu Arâisü'l-Mecâlis fî Kısasi'l-Enbiyâ'dır. Diğer önemli olan kaynak tezimizin konusu olan Ebû İshâk İbrahîm bin el-Mansûr bin Halefî'l-Müzekkir en-Nîşâbûrî'nin Kısasü'l-Enbiyâ eserinin tercümesidir.

Kısasü'l-Enbiyâ Nüshaları

Burhanoğlu Kadı Nâsırdüddîn Rabgûzî'nin Kısasü'l-Enbiyâ Nüshaları

Londra Nüshası (British Museum, Add. 7851)

Eserin en eski ve dil özelliklerini yansıtması bakımından en iyi nüshasıdır.⁵

Leningrad Nüshaları

İsveç Nüshaları

Paris Nüshası

Bakü Nüshası

---

⁴ A.e., s.30.

⁵ Aysu Ata, **Kısasü'l-Enbiyâ**, C.I, Ankara, Türk Dil Kurumu Yayınları, 1997, s. XIX.

Muhammed b. Abdillâh el-Kisâi'nin Kitâbu Bed'i'd-Dünyâ ve Kısasi'l-Enbiyâ nüshaları

Süleymaniye Kütüphanesi Nüshası

Süleymaniye Kütüphanesi'nde bulunan Kısasü'l-Enbiya Tercümesi nüshaları, Ayasofya bölümünde 3354 numarada kayıtlı olan 534 varaklık nesih hattı ile yazılmış nüsha, Hüsrev Paşa bölümünde 444 numarada kayıtlı olan 374 varaklık nüsha, HAC bölümünde 4311 numarada kayıtlı olan ve Ahmed bin Muhsin tarafından istinsah edilen nüshadır.

İstanbul Belediye Kütüphanesi Nüshası

Muallim Cevdet yazmaları arasında 0.14 numarada kayıtlı 133 varaklık nüshadır. 133b'deki istinsah kaydına göre H. 1191'de istinsah edildiği belirtilmiştir. Anadolu Türkçesiyle yapılan bu tercümede mütercim, müstensih ve müellife ait herhangi bir kayıt yoktur.⁶

Kastamonu İl Halk Kütüphanesi Nüshası

2894 numarada kayıtlıdır. El-Cenâb es-Seyfî bin İbrahim bin el-Merhûm Demirbay tarafından 1468 yılında istinsah edilmiştir.

İstanbul Beyazıt Devlet Kütüphanesi Nüshası

İstanbul Beyazıt Devlet Kütüphanesi 5098 numarada kayıtlıdır.

Milli Kütüphane Nüshası

A. 3765 numarada kayıtlı, Ahmed bin el-Hâc Mustafa tarafından 1707 yılında istinsah edilen nüshadır.

---

⁶ Kemal Erarslan, "Kisâi'nin Kitâbu Bed'i'd-Dünyâ ve Kısasi'l-Enbiyâ Adlı Eserinin İstanbul'daki Tercümeleeri", **İstanbul Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi**, C.18, İstanbul, 1970, s. 125-132.

**Ebû İshâk Ahmed b. Muhammed b. İbrâhîm es-Sa'lebî en-Nîşâbûrî eş-Şâfiî'nin
Kitâbu Arâ'isü'l-Mecâlis fî Kısasi'l-Enbiyâ Nüshaları**

Bursa Ulu Cami Kütüphanesi Nüshası

2474 numarada kayıtlı olan 459 varaklık nüshadır.

Türk Dil Kurumu Kütüphanesi Nüshası

A. 145 numarada kayıtlıdır. 954 sayfalık yazma, mevcut Sa'lebî çevirileri arasında Marmara'dan sonraki en hacimli ve büyük ihtimalle en eski metindir.⁷

Sa'lebî'nin Arâ'isü'l-Mecâlis fî Kısasi'l-Enbiyâ'sının Ebu'l- Fazl Mûsâ b. Hâcî Hüseyin el-İznîkî Tarafından Yapılan Çevirisi

İki cilttir. İkinci cildi kayıptır. İlk cildin Süleymaniye Kütüphanesi'nde iki yazma nüshası bulunmaktadır. Bunlar, Şazeli bölümü 126 numarada kayıtlı 723 varaklık Şazeli nüshası ve 378 numarada kayıtlı 592 varaklık Yozgat nüshasıdır.

Manisa Nüshası

Manisa İl Halk Kitaplığı'nda 1370 numarada kayıtlıdır.

Bağdatlı Vehbi Nüshası

Süleymaniye Kütüphanesi, Bağdatlı Vehbi bölümünde 1117 numarada kayıtlıdır.

Marmara Üniversitesi Nüshası

İstanbul'da 1865 yılında Türkçeye çevrilmiş ve 523 varaktan oluşan nüshadır. Her sayfada 27 satır bulunan bu nüsha, nüshaların en hacimlisi ve en ayrıntılısıdır.⁸

**Ebû İshâk İbrahîm bin el-Mansûr bin Halefi'l-Müzekkir en-Nîşâbûrî'nin
Kısasü'l-Enbiyâ Tercümesi Nüshaları**

Nuruosmaniye Kütüphanesi Nüshası

Mütercim ve müstensihi bilinmeyen, 2351 numarada kayıtlı nüshadır.

⁷ Emine Yılmaz, Nurettin Demir, Murat Küçük, **Kısas-ı Enbiya**, Ankara, Türk Dil Kurumu Yayınları, 2013, s.15.

⁸ **A.e.**, s. 21.

Süleymaniye Kütüphanesi Nüshası

Hacı Mahmud Efendi bölümünde 4329 numarada kayıtlı olan 359 varaklı nüshadır.

Kastamonu İl Halk Kütüphanesi Nüshası

Tezimizin konusunu oluşturan 2827 numarada kayıtlı nüshadır.

Anadolu Kütüphanelerinde Bulunan ve Yazarı Bilinmeyen Kısasü'l- Enbiyâlar

Türk Dil Kurumu Kütüphanesi

Bu nüsha, A107 numarada kayıtlıdır. 208 varak ve her sayfası 13 satırdan oluşmaktadır.

Milli Kütüphane

B. 492 numarada kayıtlı olan 94 varaklı nüsha, A. 3736 numarada kayıtlı, müellifi ve mütercimi bilinmeyen nüsha, A3226/1 numarada kayıtlı 57 varaklı nüsha, A. 3536 numarada kayıtlı 157 varaklı nüsha bu bölümde yer almaktadır.

Süleymaniye Kütüphanesi

Hacı Mehmet Efendi bölümünde 367 numarada kayıtlı olan, müellifi belli olmayan nüsha, Bayezid bölümünde 5098 numarada kayıtlı olan nüsha, Yazma Bağışlar bölümünde 7595 numarada kayıtlı olan nüsha bu bölümde yer alan nüshalardır.

Bursa Eski Eserler ve Yazmalar Kütüphanesi

141 numarada kayıtlı olan eser, 177 varaktan oluşmaktadır.

Ebû İshâk İbrahîm bin el-Mansûr bin Halefi'l-Müzekkir en-Nîsâbü'rî ve Kısasü'l-Enbiyâ Tercümesi

Müellif Hakkında

Ebû İshâk İbrahîm bin el-Mansûr bin Halefi'l-Müzekkir en-Nîsâbü'rî hakkında kaynaklarda yeterli bilgi bulunmamaktadır.

Charles Ambrose Storey, “Persian Literature” eserinde, Ebû İshâk İbrahîm bin el-Mansûr bin Halefî’l-Müzekkir en-Nîsâbûrî’nin en geç H.V. yüzyılda yaşamış olabileceğini belirtmiştir.⁹

Eser Hakkında

Kastamonu İl Halk Kütüphanesinde 2827 numarada kayıtlı olan bu eser 1428 (H. 831) yılında yazılmıştır. Ebû İshâk İbrahîm bin el-Mansûr bin Halefî’l-Müzekkir en-Nîsâbûrî’nin Farsça Kısasü’l-Enbiyâsından çeviri olan eserin mütercimi ve müstensihî bilinmemektedir. Metin 340 varak, 15 satırdan oluşmaktadır. Fakat kimi yerlerde metnin 13 satır olduğu görülür. Güzel “nesih” hattı ile harekeli şekilde yazılan metin eksiksizdir. Metin siyah mürekkeple yazılmıştır fakat konu başlıkları ve ayetler, Arapça ibareler kırmızı mürekkeple yazılmıştır. Meşin ciltli ve miklepli olan yazmanın kitap ölçüleri 400 x 320, metin ölçüleri ise 300 x 120’dir.

Charles Rieu, “British Museum’daki Farsça El Yazmaları Kataloğu”nda eserin 16. yüzyıla ait iki nüshasından söz etmektedir.¹⁰

Tezin İçeriği Hakkında

Tezimizin konusu 189a-236b varakları arasını kapsamaktadır. Belirtilen varaklardaki kıssalar üzerinde transkripsiyon, dil incelemesi, sözlük çalışmaları yapılmıştır. Bu kıssalar şunlardır:

Bu Kıssa Peygamberümüzün Adları Zikrindedür ‘Aleyhi’s-selâm

Bu kıssada, Hz. Muhammed (s.a.v.)’in adlarından bahsedilmiştir. Kıssa, Abdullah bin Abbas (r.a.)’a dayandırılarak anlatılır. Kıssada isimlere yer verilirken isimlerin geçtiği ayetler anlamları açıklanarak verilmiştir. Kıssada yer alan isimler şunlardır: Yetîm, Dâl, Dervîş, Resûl, Mürsel, Müstakîm, Rusûl, Müzemmil, Münzir, Müzekkir, Vâ‘iz, Âtî, Şehîd, Azîz, Harîs, Raûf, Rahîm, Nûr, Fecr, Burhân, ‘Abd, Beşer, Mustafâ, Müctebâ, Murtazâ, Hâdî, Sâhib, Hüdâ, Mansûr, Nimet, Rahmet, Zikir,

⁹ Charles Ambrose Storey, **Persian Literature: A Bio Bibliographical Survey**, London, The Royal Asiatic Society of Great Britain and Ireland, V.I., 1970, s.159.

¹⁰ Charles Rieu, **Catalogue of Persian Mss. In The British Museum**, V.I., London, 1879, s. 143-144.

Beyyine, Fazl, Er, Hak, Sıdk, Merfû‘, Kerîm, Muhtâr, Şâkir, Sâbir, ‘Âlim, Hakîm, Kâdî, Mahfûz, Azîm, Mü‘min, Meb‘ûs, Ma‘sûm, Mağfur, Münâdî, Musaddık, Mûteheccid, Umr, Nâhî, Şâhid, Mübeşşir, Nezîr, Dâ‘î, Sirâc, Münîr, Necm, Gölge, Şems, Duhâ, Zer‘, Ahmed, Mürîd, Muhammed, Kâfî, Hâdî, Yakîn, ‘Âlim, Sâdık, Merd-i merdâne, Halîm, Melik, Seyyid, Kâdir.

Kıssa-i Mu‘cizat-ı Peygamber ‘Aleyhi’s-selam

Bu kıssada, Hz. Muhammed (s.a.v.)’in sıfatlarından ve mucizelerinden bahsedilmiştir. Kokusunun hoş olması, başının yüce olması, üstüne sinek konmaması, giysisinde bit, pire vb. olmaması, gölgesinin yere düşmemesi, aç yatıp tok kalkması, gözünün uyuyup gönlünün uyanık olması, uyurken söylenenleri işitmesi, karnına taş bağlayıp açlığının o an yok olması, bu sıfatlardandır. Kıssada Hz. Muhammed’in yaratılışından, ilminden de bahsedilmiştir. Düşmanları yelle helak etme, deveyle söyleşme, iki parmağı arasından su çıkma, ayı iki parçaya ayırma, ağacın elinde kılıç olması, ölüyü diri kılma, gözsüzü gözlü etme gibi mucizelerine yer verilmiştir. Bu hadiseler, Enes (r.a.), Abdullah bin Abbas (r.a.) gibi bilginlere dayandırılmıştır.

Kıssa-i Peygamber Zeyneb bint-i Cahş (ile) Evlendi

Bu kıssada Hz. Muhammed’in Zeynep bint-i Cahş, kulu olan Zeyd bin Hâris ile evlendirmek istemesi, Zeynep bint-i Cahş’ın Zeyd bin Hâris’i kendine layık görmeyerek ona kibir göstermesi hadisesi anlatılır.

Kıssa: Peygamberüñ Mevlidi ve Nesebi ve Hukû ve Zühdi Beyanındadır

Bu kıssada Hz. Muhammed’in doğumuna, yaşamına ait bazı kesitlere (Ebu Talip ile sefere gitmesi, Hz. Hatice ile evlenmesi gibi), çocuklarına, eşlerine ve amcalarına ait bilgilere, çocuklarını evlendirmesi gibi hadiseler yer verilir.

Hadîs: Vefat-ı Peygamber ‘Aleyhi’s-selam

Bu kıssada, Hz. Muhammed’in vefatı ve vefat etmeden önce yaşadıklarına, vefatının yakınları ve sevenlerinde oluşturduğu tesire, vasiyetine yer verilir. Hz. Muhammed (S.A.V.) vasiyetinde Hz. Nuh, Hz. Musa, Hz. Süleyman gibi peygamberlerden örnekler göstererek ölümün mübrem ve kaza olduğundan da söz eder. Kıssada, Hz. Muhammed’in Hz. Aişe ile konuşmalarına, ölüm meleğinin Hz. Muhammed’in canını almaya gelişi sırasında yaşananlara, Hz. Muhammed’in defni ve cenazesi esnasında geçen olaylara yer verildikten sonra vefatının İslam dininde ve Müslümanlarda oluşturduğu olumsuz etkilerden söz edilir. Bütün bu hadiseler, Abdullah bin Abbas’a dayandırılarak anlatılır.

Hadîs: Muaz bin Cebel

Bu kıssada, Hz. Muhammed’in vefatı zamanında Hz. Muhammed ve Muaz bin Cebel arasında geçen olaylara yer verilir. Kıssada, daha çok Hz. Muhammed’in Muaz bin Cebel’e bulunduğu öneri ve nasihatlerden söz edilir. Bu öğütlerden biri de şu şekildedir: Hz. Muhammed’e göre bahtlı kişiyi iki şey bulacaktır. Bunlardan biri dünyadan iman ile gitmesi, diğeri ise cehennemden kurtulup cennete ulaşmasıdır. Daha sonra Muaz bin Cebel’in Yemen’e gitmesi, bir gün rüyasında Hz. Muhammed’in ölüm haberini alıp onun yanına gitmek için yola çıkması, bu rüyanın gerçek olduğunu öğrenmesi ve bu durumdan duyduğu keder ve üzüntü anlatılır.

Tezin Amacı

Dil, insanlar arasında yüzyıllar boyunca gelişerek bugünlere gelmiş, hâlen daha da gelişmekte olan bir varlıktır. İnsanlık tarihine bakıldığında her dilin belli aşamalardan geçerek sürekli olarak kendini geliştirdiği, çeşitli değişikliklere uğradığı görülmektedir. Bütün diller gibi Türk dili de çeşitli aşamalardan geçmiş, geçirdiği her evre hem birbiriyle bağlantılı hem de birbirinden ayrı özellikler taşıyan bir biçim oluşturmuştur. Bu sebepten bir dili tam anlamıyla anlayabilmek için o dilin geçirdiği tarihî süreci çok iyi bilmek gerekir.

Bu çalışma, 15. yüzyıla ait, Eski Anadolu Türkçesi Dönemi özellikleri taşıyan, Ebû İshâk İbrahîm bin el-Mansûr bin Halefi'l-Müzekkir en-Nîsâbûrî'nin Kısasü'l-Enbiya eserinin tercümesi üzerine yapılmıştır. Çalışmayı yapmaktaki amacımız, Türk dilinin gelişiminde kayda değer bir aşama olan Eski Anadolu Türkçesi Dönemi'ni yansıtan bu eseri gün yüzüne çıkarmak ve o döneme ait çeşitli özellikleri eserden hareketle tespit etmektir. Ayrıca eserin söz varlığı da o dönemin kelime hazinesini yansıtmak için ortaya konulmuştur. Bu amaç doğrultusunda eser ve döneme ait çeşitli bilgiler edinildikten sonra metnin transkripsiyonu yapılarak metnin ses ve şekil özellikleri, söz varlığı art zamanlı ve eş zamanlı durumları göz önüne alınarak incelenmiştir.

Unutulmamalıdır ki; her yeni eser, bu alanda yapılacak çalışmalara yeni bir ufuk açacak, tespit edilen her ayrı özellik dönemin tam anlamıyla aydınlatılmasını sağlayacaktır.

1. BÖLÜM: İNCELEME

1.1. SES BİLGİSİ

1.1.1. ÜNLÜLER

Eski Anadolu Türkçesi Dönemi'nde a, e, ı, i, o, ö, u, ü ünlüleri yer almaktadır. “Konuya temel ünlüler açısından bakıldığında, Eski Türkçede ve Eski Anadolu Türkçesinde, ön seste ve ilk hecede i ünlüsü yanında kapalı bir e ünlüsünün varlığı da bilinmektedir. Bu durum Türkiye Türkçesi ağızları için de geçerlidir. Var olan ayrılıklar yazı diline kıyaslandığında, i’li biçimlerin yaygın olduğu görülür.”¹

1.1.1.1. i/e Değişmesi

“Türkçede kelime başında ve ilk hecedeki bazı e’lerin i, bazı i’lerin e olma temayülü vardır. Bu temayülü Eski Türkçenin başından beri görmekteyiz. Bu iki değişmeden i’lerin e olması daha çoktur. Bu çokluk bilhassa Batı Türkçesinde görülmektedir.”²

i/e değişmesi, eski devirlerden beri Türkçede karışık şekilde tezahür etmiştir. Bu değişimin örnekleri metnimizde şu şekildedir:

Bazı kelimelerde Eski Türkçedeki e sesi aynen devam etmektedir:

eyü < edgü: Ve eger Süleymān’dan ötrü çeşmesini revān itdi-y-ise, Muḥammed’dan ötrü ḥavz-ı Kevşer çeşmesin uçmaḡda revān itdi ve bu eyürekdür. (200b/5)

getür- < keltür-: Dīvlerden bir gürūh Muḥammed’e ĩmān getürdiler ve müslimān oldılar. (202a/12)

gerek < kergek: Andan ötrü kim vaḡt olur-ıdı kim Süleymān’a ve ḡavmına ṡaḡrāya çıḡmaḡ gerek olurdı. (202b/5)

¹ Zeynep Korkmaz, **Türkiye Türkçesinin Temeli: Oğuz Türkçesinin Gelişimi**, Ankara, Türk Dil Kurumu Yayınları, 2012, s. 138.

² Muharrem Ergin, **Türk Dil Bilgisi**, İstanbul, Bayrak Yayınları, 2007, s.79.

gey- < ked-: Eyitdi: “İşbu geydügüm ÷on bigi ağ bezden kefen idesiz.” (225a/8)

Bu kelimenin metnimizde giy- Şekli de görölmektedir:

Ve Resöl ‘aleyhi’s-selām bir kiz(e) ÷on giymiş-idi. (213b/12)

Bazı kelimelerde Eski Türkçe Dönemi’ndeki e sesi i Şeklinde görölmektedir:

imdi < emti: İmdi ben andan s̄ir oldum, aña ÷alāđ virürem (208b/12)

işit- < eşit-: Çün Ebū Cehl la‘netu’l-lāhu anı işitdi, eyitdi: “Azīm cāzūsın iy Muħammed kim ufađ ÷aşları söze getürdüñ.” (200a/13)

nice < neçe: Eyitdiler: “Yā Resūla’l-lāh, saña kefen nice idelüm.” (225a/7)

nite < neteg: Yolda her kim uğrayup Şorarsa kim Resöl nitedür. (230a/9)

Bazı kelimelerde Türkiye Türkçesinde e Şeklinde görölen bazı sesler, i Şeklinde görölmektedir:

bisle- > besle-: Yā Mu‘āz saña ve cemī‘ ümmetüme Şunı dilerüm kim kendü özüme dilerüm ve ne kim özüme dilerüm ümmetüme dağı anı dilerüm ve bislesen kim baña sevgüñüz oldur ki kıyāmet güninde baña irişe. (232a/8)

biş > beş: Çün Resöl’üñ ‘ömri yigirmi biş yıl ve iki ay ve on güne irişdi, Ĥadice’yi aldı. (210a/14)

Biş kelimesinin metnimizde bugün kullanılan beş Şekli de görölmektedir:

beş-inci Beşinci ol-ıdı kim anuñ giyesinde bit, püre ve ne kim bunlara beñzer var olmazdı. (191a/15)

di- > de-: Zīrā ne kim dirlardi, çün andan şorarlardı, dükelin eydi verürdi. (191b/9)

dīv > dev: Süleymān leşkeri dīvler-idiler, Muhammed leşkeri feriştelere-idiler.
(202b/1)

fidā > fedā: Yā Resūla'l-lāh, benüm tenüm cānum saña fidā olsun. (223a/4)

idin- > edin-: Resūl anı oğıl idinmişdi. (207a/13)

it- > et-: Añaru odı Haq Ta'ālā İbrāhīm'e şovuk itdi. (194b/15)

ir- > er-: Pes çün Resūl'ün 'ömri kırk doquz yıl sekiz ay ve on bir güne irişmişdi kim
Ebū Tālib'e ecel irdi ve Hadice Ebū Tālib'den üç gün şoñra vefāt buldı. (211a/13)

irte > erte: İllā kim sofradan yirdi ve elbette irte ve gice kendü evine ta'ām bulmadı.
(216a/3)

iy > ey: Ya' nī iy kişiler qorquñ Tañrı'dan ve saqınuñ şol günüñ 'uqūbetinden kim
kimse kimsenüñ yerine tırmayısar. (222a/15)

gice > gece: Bu gice ay bedrdür, aña işāret it. (197a/1)

Gice kelimesinin metnimizde gece şekli de görülmektedir:

Mi'rāc gecesi dükeli mürsel peygamberleri cem' itdi, tā Muştafā ardında namāz
kıldılar. (192a/7)

girü > geri: Ben işitdüm Peygamber Hāzretinden -'aleyhi's-selām- ki biz mürsellerüñ
defni hemān girü ve ol arada gerekdür kim cān virmiş olur. (229b/11)

sin > sen: Bu kışāşı sinden şatun alayın. (221b/10)

tiz > tez: Ebū Tālib andan tiz dutdı, Mekke'ye geldi. (210a/14)

vidā^ç > vedā: Böyle eydür ‘Abdu’l-lāh bin ‘Abbās rağıya’l-lāhu ‘anhumā kim onuncı yıl Resūl ḥacc-ı vidā^ç itdi, Mināda-y-ıdı kim Cebrāīl geldi, bu āyeti getürdi. (217a/8)

vir- > ver-: Ve eger Ḥaḫ Ta^ç ālā, Yūsuf’a ḥüsñ ve cemāl virdi, Muḥammed’e melāḫat ve kemāl virdi. (196a/8)

vir- fiili metnimizin bazı yerlerinde de bugün kullanılmakta olan ver- şekliyle karşımıza çıkmaktadır:

ver-sün Selmān, Fāḫıma ḫatına vardı, ol ḫamçıyı diledi kim: “Resūl buyurdi, fulān ḫamçıyı versün, didi.” (220b/13)

yi- > ye-: Vardı, ol ḫa^ç āmı yidi ve ‘ayb itmedi, şükr itdi. (217a/3)

yil > yel: Ve eger Hūd, ḫavmini yille helāk itdi ve ḫamuya viribidi. (193b/2)

yir > yer: İkinci ol-ıdı kim Peygāmbere her yirden geḫse ol yöre ḫalkına ma^ç lüm olurdu kim Peygāmbere geḫdi. (191a/10)

yir kelimesi metnimizin bazı yerlerinde yer şekliyle karşımıza çıkmaktadır:

yer Ya^ç nī namāzı yerine getürüñ ve elüñüz altındağları ḫoş dutuñ, didi. (217b/7)

1.1.1.2. u/i ve ü/i Değişmesi

Eski Türkçede bazı kelimelerde görülen u ünlüsü, Batı Türkçesinde i’ye dönmüştür. Bu değişiklik, Eski Anadolu Türkçesinden sonra tamamlanmıştır.

iş < uş: Eyitdi: “Sen benümle uçmaḫda iş böyle olasın.” didi. (223a/10)

Kelimenin “uş” şekli de metnimizde görülmektedir:

uş “işte”: Uş benüm tenüm ne deñlü dilerseñ ur. (221b/4)

işbu < uşbu: Eyitdi: “İşbu geydügüm ḫon bigi aḫ bezden kefen idesiz.” (225a/8)

Metnimizde ü/i değişikliğinin örneğini de görmekteyiz:

dip < düp: Atdan iner, bir sâ' at ol dıraht dibinde oturur. (215a/14)

1.1.1.3. o/u ve ö/ü Değişmesi

“Arap harfli yazıda Türkçenin yuvarlak vokallerini göstermek için değişik işaretler mevcut değildir. u, ü, o, ö vokalleri aynı işaretle karşılanmıştır. Bu bakımdan ilk hecedeki yuvarlak vokallerin dar mı yoksa geniş mi olduklarını imladan çıkarmak mümkün değildir. Bu durumda, bu şekildeki ilk hece vokallerinin bugünkü şekillerinin ne vakit teşekkül ettiği hususu kesin olarak bilinmemekle beraber, bu teşekkülün, eski devirler içinde mümkün olabileceği gibi, ağız tesirleri dolayısıyla yeni olabileceği de düşünülebilir.”³

o/u ve ö/ü değişimi, ilk hecede görülen bir değişikliktir.

uğra- < oğra-: Yolda her kim uğrayup sorarsa kim Resûl nitedür, ol şazlık gösterürdi, hoşdur dirdi. (230a/9)

uyan- < oyan-: Ben çün uykudan uyandum ve korkdum, evden taşra segirdüm, çıktım, yirü gögi gördüm, yıldızlar gördüm cümle yerlü yerinde. (233b/8)

yüri- < yöri-: Resûl hücreden çıkdı, velî yürimege mecâli yoğ-ıdı hastalıkdan. (218b/7)

1.1.1.4. Ünlü Uyumu

a. Kalınlık-İncelik Uyumu

“Kalınlık-incelik uyumu bir kelimedeki vokallerin kalınlık-incelik bakımından birbirine uygun olmasıdır. Türkçede bir kelimedeki vokallerin hepsi ya kalın, ya ince

³ Mustafa Özkan, *Gülistan Tercümesi: Giriş-İnceleme-Metin-Sözlük*, Ankara, Türk Dil Kurumu Yayınları, 1993, s. 86.

olabilir. Bir kelimedede hem kalın, hem ince vokal bulunamaz.”⁴ Türkçede kalınlık incelik uyumunda genel olarak bir uyum kendini gösterir. Kalınlık incelik uyumuna uymayan kelimeler, genellikle yabancı kökenlidir. Metinde de bu uyum kendini göstermektedir.

Onuncı ol-ıdı kim egerçi gözi uyur-ıdı, gönli uyanıkdı. (191b/7)

Yir anuñ etini gögsine degin yutdı. (199a/2)

Ve eger zühd-ile ölümden kıtılsaydı, Yahyâ ölmeyeydi. (219b/1)

Ayrıca bugün uyumua aykırı olan ki aitlik eki, ile ve için edatları, i- yardımcı fiilinin geçmiş zaman sıfat fiili i-dük, hikâye ve rivayet şekilleri de kalın sıradan kelimelerde uyuma girmiş bulunmaktadır:

altında-ğı: Ya‘nî namâzı yerine getürüñ ve elüñüz altındağıları hoş dutuñ, didi. (217b/7)

anlar-ıla: Ve eger ‘Oşmân kuşlar dilin bilirdi ve anlar-ıla söyleşürdi. (200b/13)

urmağ-ıçun: Velî saşın kim aña dimeyesin ki çamçı babañı urmağ-ıçun dilerem. (200b/11)

ayrıl-duğ-ı: Şöyle kim ol didüğüm hâl üzerine ola kim bugün benden ayrıldığı gibi ola. (232a/10)

yazıl-mış-dı: On dördünci ol-ıdı kim yağırnı arasında yaşıl hatt-ıla mühr-i nübüvvet yazılmışdı: Lâ ilâhe illallâh muhammedün resûlullâh.

Zarf fiil eki -iken ve şimdiki zaman eki -yor uyum dışı kalmıştır:

geli yorur: Bir arslandan kim benüm ardımca geli yorur kim beni yimeye kim ufağ oğlancıklarum var, kırkaram kim anlar açlıktan helâk olalar. (201a/13)

---

⁴ Ergin, a.g.e., s. 70.

uyur-ken: Bir gice uyurken ulađuma bir n geldi kim iy Mu‘ z uyuñ nice gelr
kim dostuñ Tañrı Resline ecel iridi. (233b/6)

b. Dzlk-Yuvarlaklık Uyumu

Eski Anadolu Trkesinde, bir iki rneğine rastlansa bile, genellikle dudak benzemesi yoktur. Birok kelimedede bir yuvarlaklama hadisesi grlr. Uyumsuzluk kklerde ve eklerde olmak zere iki ekilde kendini gstermektedir.

Kklerde Uyumsuzluk

Eski Trke Dnemi’nde var olan -đ ve g’lerin dmesi nedeniyle kelimedede meydana gelen yuvarlaklama, b, m, p, v, f gibi dudak nszlerinin yuvarlaklatırıcı etkisi, Eski Trke Dnemi’nde var olup kendini muhafaza eden yuvarlak nll ek alan kelimelerin etkisi veya hibir sebebe bağlı olmaksızın yuvarlak nl taşıyan kelimelerin etkisi nedeniyle bu uyumsuzluk bazı kelimelerde kendini gstermektedir.

-đ ve -g seslerinin etkisiyle meydana gelen uyumsuzluk:

ayru < adrığ: Y Resla’l-lh, imdi ben senden ayru nice dirlik ideyin ve mihrb ve menberi sensz nice greyin. (236b/8)

apu < apığ: Pes melek’l-mevt ‘aleyhi’s-selm Peyđamber’ñ hcresi apusına geldi ve apuy ağdı ve eyitdi: “Es-selm ‘aleykm y ehl-i beyt’n-nbvveti.” (227b/3)

Metnimizde -đ ve -g sesleri dtğ halde yuvarlaklama grlmeyen kelimeler de vardır:

acı < acığ: Ol şunuñ telhliğından ve acılığından içebilmediler, eyitdiler: “Yā Resūla’l-lāhi, bu kıuyuda şu var ammā inen ve telh ve sūturdur, içebilmezüz.” (206b/3)

diri < tirig: Resūl namāz kıılmadın işāret-ile, yā du‘ā-y-ıla ölü diri kıılurdu Hāķ Ta‘ālā emri-y-ile. (204b/1)

ķatı < ķatığ: Velī cān almak ķod ķatı şarb nesnedür ve düşvārdur. (228b/12)

Dudak ünsüzlerinin yuvarlaklaştıracı etkisiyle meydana gelen uyumsuzluk:

demür: Ve eger demür Dāvud elinde nerm oldıysa, ağaç elinde Muḥammed’üñ demür oldı. (199b/2)

yardum: Ya‘nī iy Allah baña yardum itgil. (227a/2)

yardum kelimesi metnimizin bazı yerlerinde düz şekliyle karşımıza çıkmaktadır:

yardım: Eyitdi: “Terāzū vaķtinde ol arada kim ümmetümün ‘amellerin dartaılar ve ben anlara yardım eyleyem, Fāḫıma eyleyem.” (226b/8)

Yuvarlak ünlü taşıyan eklerden meydana gelen kelimelerdeki uyumsuzluk:

artuķ: Kıurd eyitdi: “Yā Resūla’l-lāhi, biz senün ħürmetün sebebinden şimden girü kāfir kıoynundan artuķ kıapmayalum.” (201a/8)

ayruķ: Dīnden ötrü ayruķ dīvleri yirden göge çıķmaķdan yoğ-ıdılar. (202a/13)

ilerü: Pes Ebū Bekir ilerü geķdi, imāmet itdi. (224a/8)

Hiçbir sebebe bağılı olmaksızın meydana gelen uyumsuzluk:

karşu: Çün Peyğamber gördi kim bir arslan gelür ve Peyğamber'e karşu durdı, başın yire kodi. (201b/1)

kendü: Çerāğ gibi ol nūr kāmçı ucında ışladı ve Tufeyl andan kendü kavmi katına vardı. (198a/11)

ķulınç: Resül katına geldi, eyitdi: “Yā Resūla'l-lāhi, beni ķulınç dutar, dāimā bu 'illetden rencürem.” (205a/15)

müslimān: Dīvlerden bir gürüh Muħammed'e imān getürdiler ve müslimān oldılar. (202a/12)

yılduz: Eger aña ölüm gelse-y-idi 'ālem cümle zīr ü zeber ola-y-ıdı, yılduzlar ķarañuluk ola-y-ıdı. (233b/11)

Eklerde Uyumsuzluk

“Düzlük-yuvarlaklık açısından dudak benzeşmesine aykırı olan epey ek vardır. Bunlar ya dudak ünsüzlerinin yanlarındaki ek ünlülerini yuvarlaklaştırmalarından yahut da bir kısım eklerin ilk ses yapılarını sürdürögelmiş olmalarından kaynaklanmıştır. Ekleri bu açıdan yuvarlak ünlü taşıyan ekler ve düz ünlü taşıyan ekler olmak üzere ikiye ayırmak gerekir.”⁵

Yuvarlak Ünlü Taşıyan Ekler

İsimden isim yapma eki -cuğaz

ķuş-cuğaz: Ve daħı eyitmişlerdür kim bir gün bir küçük ķuşcuğaz Peyğamber'ün başı üzerinde ķondi, depretdi ve derd-ile çağırdı. (202a/3)

---

⁵ Korkmaz, a.g.e., s. 92.

İsimden isim yapma eki -cuḡ, -cük

buzāḡu-cuḡ: Resūl eyitdi: “İy arslan bunuñ genc buzaḡucuḡları var-ımiş.” (201b/7)

Bu ekin metnimizde düz şekli de görölmektedir:

oḡlan-cıḡ: Bir arslandan kim benüm ardımca geli yorur kim beni yimeye kim ufaḡ
oḡlancıḡlarum var, ḡorḡaram kim anlar açlıḡdan helāk olalar. (201a/14)

İsimden isim yapma eki -lu, -lü

baḡt-lu: Baḡtlu ol kişidür kim iki nesne bula. (232b/9)

dat-lu: Velīkin biliniz kim her ki cān datlıluḡın datdı, ölüm telḡını datdı dadıсарdur.
(219b/4)

dert-lü: İy Muḡammed, sen dervişlerüñ elin dutarduñ, yoḡsullaruñ ketḡüdāsı
yardumcısı-y-ıduñ ve yetimlerinüñ atası-y-ıduñ, dermāndelerüñ yardımcısı idüñ,
dertlülerüñ şefāsı idün ve daḡı ḡuşşalularuñ gönli şāzisi idüñ (235a/10)

giz-lü: Velīkin işitmezsin hiç zār andan gizlü degüldür ve ol nesne kim gönüller
içindedür. (233a/4)

göz-lü: Resūl daḡı nice gözsüzleri gözlü itdi. (204b/3)

ısıtma-lu: Anlar daḡı ‘Ukāşe’ye didiler kim: “Dedemüzi esirge kim ḡasta anı urma,
üç gündür kim şayrudur, ısıtmaludur, anı bize baḡışla.” (222a/10)

İsimden isim yapma eki -suz, -süz

göz-süz: Ve eger ‘İsā gözsüzi gözlü itdi. (204b/2)

sen-süz: Yā Resūla’l-lāh, şimdi ben senden ayru nice dirlik ideyin ve miḡrābı ve
menberi sensüz nice göreyin. (236b/8)

zillet-süz: Ben daħı sizcileyin ādem̄in ve ādem̄i zilletsüz ve ħaṭāsuz ölmeye.
(220a/1)

Bu ekin metnimizin bazı yerlerinde düz şekilli hâli de görölmektedir:

anlar-sız: Resül eyitdi: “Ben anlarsız ta‘ām yimezem.” (204a/7)

yol-sız: Ya‘nī ṣā‘irler azğunlara mutābi‘ dururlar görmez misin kim anlar her vādiye
ve yolsız yerlere yürürler. (214b/2)

Fiilden isim yapma eki -u, -ü

öl-ü: Andan soñra el getirürdi, du‘ā kıılurdi, tā kim ölü diri olurdi. (204a/15)

yar-u: Yarusı maşrıqdan yaña düşdi, yarusı mağribden yaña düşdi. (197a/11)

Fiilden isim yapma eki -ğu, -gü; -ķu, -kü

sevgü < sev-gü: Yā Mu‘āz saña ve cemī‘ ümmetüme şunı dilerüm kim kendü özüme
dilerüm ve ne kim özüme dilerüm ümmetüme daħı anı dilerüm ve bislesen kim baña
sevgüñüz oldur ki kıyāmet güninde baña iriše. (232a/9)

uyķu < uyu-ķu: Bir gice uyurken ķulağuma bir ün geldi kim iy Mu‘āz uyķuñ nice
gelür kim dostuñ Tañrı Resūline ecel irişdi. (233b/6)

Fiilden isim yapma eki -ğun

az-ğun: Ya‘nī ṣā‘irler azğunlara mutābi‘ dururlar görmez misin kim anlar her vādiye
ve yolsız yerlere yürürler. (214b/1)

Fiilden isim yapma eki -mur

yağ-mur: Yağmur isteyorsuñ, menberde idi kim bulıda buyurdı kim yüri fülān yerde
yağ diyü. (202b/5)

Fiilden isim yapma eki -sul

yoḥsul: İy Muḥammed, sen dervīşlerüñ elin dutarduñ, yoḥsullaruñ ketḥüdāsı yardumcısı-y-ıduñ ve yetimlerinüñ atası-y-ıduñ, dermāndelerüñ yardımcısı idüñ, dertlülerüñ şefāsı idün ve daḥı ğuşşalularuñ göñli şāzisi idüñ. (235a/9)

Teklik ve çokluk 1. şahıs iyelik ekleri -(u)m, -(ü)m, -(u)muz, -(ü)müz

günāh-u-m: Benüm hiç günāhum yoğ-ıdı. (220b/6)

koyn-u-m: ‘Osmān eyitdi: Yā Resūla’l-lāhi ol ḳurda eyit tā benüm koynum kellesinden ḳapasın kim ben her yıl ‘ıyd vaḳtinde üç koyn anlara virem. (201a/4)

ṭāḳat-ü-m: Cān virmek üzerine ki cān virmek üzerine ki cān virmege ṭāḳatüm yoḳdur. (227a/3)

Teklik 1. şahıs iyelik ekinin yardımcı ünlüsünün metnimizde düz şekli de görülmektedir:

el-i-m: Eyitdi: “Yā Resūla’l-lāhi, sağ elim şınmışdur.” (205b/6)

ev-i-m: ‘Avrat evime gelmez. (205a/10)

ṭāḳat-i-m: Aḳlıḳdan segirtmeye ṭāḳatim yoğ-ıdı uş ardınca geldüm, senüñ ḳatında buldum. (201b/5)

ata-muz: Nitekim atamız oğlaḳ ḳurbān itdi. (203b/7)

ḥāl-ü-müz: Bizüm ḥālümüz nice olısdur ve miskinlere şadaḳa kim vire, düşmişlere tīmār kim ide ve yetimlere kim nüvāḥat ide ve şimdi ğarībleri kim yardım eyleye. (235a/6)

Teklik ve çokluk 2. şahıs iyelik ekleri -(u)ñ, -(ü)ñ, -(u)ñuz, -(ü)ñüz

el-ü-ñüz: Ya' nî namâzı yerine getirüñ ve elüñüz altındağıları hoş dutuñ, didi. (217b/7)

sevgü-ñüz: Yâ Mu'âz saña ve cemi' ümmetüme şunu dilerüm kim kendü özüme dilerüm ve ne kim özüme dilerüm ümmetüme dağı anı dilerüm ve bislesen kim baña sevgüñüz oldur ki kıyâmet güninde baña irişe. (232a/9)

Metnimizde çokluk 2. şahıs iyelik ekinin yardımcı ünlüsünün düz şekline de rastlanmıştır:

koyın-ı-ñuz: Tâ biz dağı sizüñ koyınıñuzdan el çekelüm dir yok dirseñüz her çend kim siz saklayasız, biz hüd kaparız. (201a/2)

İlgi hali eki -uñ, -üñ, -nuñ, -nüñ

an-uñ: Şöyle kim irte anuñ tahtını bir aylık yol iledürdi ve ağışam yine getirürdi. (200b/8)

dāye-nüñ: Ol dāyenüñ adı Hālīme-y-idi. (210a/3)

Resül-üñ: Şabāh Ebū Bekir Resülün katına vardı, gördi oturur ve ' Aişe Resül'e bir misvāk virüp dururdi ve Resül Hāzreti misvāğı isti' māl iderdi. (230a/1)

Ṭufeyl-üñ: Nāgāh Ṭufeyl'üñ alında bir nūr belürdi kim ol nūr çerāğ gibi ışlardı. (198a/6)

Fiilden fiil yapma eki -ur, -ür

toy-ur-: Şimdi ben ol şahrāya giderem kim baña buyurduñ ol deve etinden karnım toyuram. (201b/12)

yit-ür-: Hıredmendler yolında zehr odı yitüre ola. (195a/8)

Fiilden fiil yapma eki -dur, -dür

dön-dür-: Ya‘ni iy gökleri döndürici ümîze dut gönlümi senüñ tã‘atuña ve hoşnudlıguña, bunu didi ve yine döndi. (208b/1)

kız-dur-: Çün yine eve geldi, derhâl kızdurdu, ditredi. (218a/13)

öl-dür-: Ol cühüd ‘âlimi eyitdi: “Va’l-lâhi kim eger bu oğlanı bu diyâr cühüdları bileler, beni öldürürler kim bu diyâr cühüdları buña düşmendür.” (210a/13)

Bu ekin metnimizde düz şekilli örneğine de rastlanmaktadır:

dön-dir-: Çünki namâzdan fâriğ olmadın Resûl’imescidde gördiler, şâz oldılar, dilediler kim yüzlerin namâzdan döndirelerdi. (224a/14)

Fiilden fiil yapma eki -gur, -gür

dir-gür-: Ol zamân Hâk Ta‘âlâ kendü kudretinden ikisin dağı dirgürdi Peyğamber du‘âsı berekâtında. (204a/10)

Görülen geçmiş zaman eki -dum, -düm

bilme-düm: İllâ nesnesin bilmedüm ħilmi mi gâlibdür yâ Cehl. (212a/8)

bul-dum: Açlıqdan segirtmeye tãkatim yoğ-ıdı uş ardınca geldüm, senüñ katında buldum. (201b/6)

getür-düm: Ben vardum seksen dînâr getürdüm, Resûl’e virdüm. (212b/5)

iriş-düm: Çün anda irişdüm, ol kavme ħaber vardı ki Resûl’üñ elçisi geldi. (233a/11)

Görülen geçmiş zaman eki -duñ, -düñ

añ-duñ: Mu‘âz eyitdi: “Ve ey dostum ve benüm faħrum, cānum ve tenüm saña fidā olsun ki cān virmek vaqtinde dağı beni añduñ.” (235b/8)

ķoma-duñ: Resul eyitdi: “İy ‘Ukāşe, Tañrı cezāñı ĥayr ide kim bu ķışāşı āĥiretde ķomaduñ.” (220b/8)

şavāb it-düñ: Kiçi oğlı eyitdi: “Şavāb itdüñ.” didi. (203b/7)

Görülen geķmiş zaman eki -duķ, -dük

bī-hoş ol-duķ: Üķümüz daĥı düşdük ve bī-hoş olduķ. (235a/14)

bulama-duķ: Yā Resūla’l-lāhi anları istedüñ, bulamaduķ. (204a/5)

git-dük: Ćün bir menzil yol gitdük. (235a/2)

Geniş zaman eki -ur, -ür

bil-ür-em: Eyitdi: “Bilürem yā Resūla’l-lāhi, fulān ķamķı idi.” (220b/9)

gel-ür: Ćün gelür ammā ađaç hergiz temür olmaz. (198a/1)

iled-ür-di: Şöyle kim irte anuñ taĥtını bir aylıķ yol iledürdi ve aĥşam yine getürürdi. (200b/8)

şor-ur-dı: Şöyle idi kim eşege binerdi, cenāzelere varurdi ve şayru şorurdi ve anı kimse miĥmāna oķusa icābet iderdi. (216b/15)

yören-ür-di: Pes ol Zeyd her gün Resul yöresinde yörenürdi tā anuñ bu iki ‘alāmetin bilmek-iķün. (212a/9)

Teklik 3. şahıs emir eki -sun, -sün

var-sun: Eyitdi: “Yā Resūla’l-lāh du‘ā it, tā bir nūr ķamķum ucına varsun.” (198a/8)

ver-sün: Selmān, Fāţıma ķatına vardı, ol ķamķıyı diledi kim: “Resul buyurdi, fulān ķamķıyı versün, didi.” (220b/13)

Çokluk 1. şahıs emir eki -alum, -elüm

çek-elüm: Tâ biz dahı sizüñ koyınıñuzdan el çekelüm dir yok dirseñüz her çend kim siz saklayasız, biz ğod qaparız. (201a/2)

inan-alum: Tâ biz bu mu‘ cizeye girelüm, ne kim dirseñ inanalum. (197a/3)

qapma-y-alum: Qurd eyitdi: “Yâ Resûla’l-lâhi, biz senüñ ğıretüñ sebebinden şimden girü kâfir qoynundan artuq qapmayalum.” (201a/8)

ziyâret id-elüm: İy Bilâl, yüri mü‘minler annesi ‘Â’işe qatına gidelüm ve Resûl türbesin ziyâret idelüm. (235b/12)

Çokluk 2. şahıs emir eki -(u)ñ, -(ü)ñ, -ñuz, -ñüz

bil-ü-ñüz: Ve bilüñüz kim benüm ve sizüñ öñüñüzde bir gün var kim bizi dutalar, Ğudâvend’e ‘arz ideler ve Ğağ Ta‘âlâ bizümle şümâr ide. (220a/1)

iled-ü-ñüz: Ya‘ nî siz olasız kim Yûsuf’ı yoldan iledüñüz. (224a/7)

qorq-u-ñuz: Ya‘ nî qorquñuz ol günden kim yine döndüreler sizi ol günde Tañrı’ya pes tamâm vireler. (217a/14)

var-u-ñ: Varuñ, Ebû Bekir’e eyidüñ, tâ imâmet ide. (223b/11)

Metnimizde bu ekin ve yardımcı ünlüsünün düz şekli de görölmektedir:

bil-i-ñiz: Velîkin biliñiz kim her ki cân datlılığın datdı, ölüm telĝını datdı dadıyardur. (219b/4)

terk id-i-ñüz: Anuñ qoyunlarını terk idiñüz. (201a/7)

Çokluk 3. şahıs emir eki -sunlar, -sünler

cem‘ ol-sunlar: Çün ol ğastalık üzerine üç gün geçdi, Resûl Bilâl’e buyurdı kim münâdi it, tâ benüm yârânlarum cem‘ olsunlar, mescide gelsün. (218b/6)

getür-sünler: Yā Resūla'l-lāhi, buyur ol pīrleri ve ol yigidi, deveyi daḥı bile ḳatıña getürsünler ve sen deveden şor kim “Sen kimüñsin?” diyü. (194a/11)

helāk it-sünler: Anları buyur helāk itsünler. (194b/4)

Çokluk 1. şahıs eki -uz, -üz

içebilmez-üz: Ol şunuñ telḥlığından ve acılığundan içebilmediler, eyitdiler: “Yā Resūla'l-lāhi bu ḳuyuda şu var ammā iñen ve telḥ ve sūtürdur, içebilmezüz.” (206b/3)

Bu ekin metnimizde düz şekli de görülmektedir:

ḳap-ar-ız: Tā biz daḥı sizüñ ḳoyınıñuzdan el çekelüm dir yoḳ dirseñüz her çend kim siz saḳlayasız, biz ḥod ḳaparız. (201a/3)

Çokluk 2. şahıs eki -ñuz, -ñüz

dilerse-ñüz: ‘Āişe eyitdi: “Eger dilerseñüz kim Resül’üñ ḥulḳın bilesiz.” (212a/3)

ma‘işet iderdü-ñüz: Andan şordılar kim: “İy mü’minler anası, pes ne-y-ile ma‘işet iderdüñüz?” (215b/14)

Bildirme eki -dur, -dür

bedr-dür: Bu gice ay bedrdür, aña işāret it. (197a/1)

degül-dür: Velīkin işitmezsin ḥiç zār andan gizlü degüldür ve ol nesne kim gönüller içindedür. (233a/4)

mağārada-dur: Bildi kim Resül ve Ebūbekir mağāradadur. (199a/2)

müştäḳ-dur: Ya‘nī işmarlağıl cānı Tañrı buyruğı-y-ıla ki ol senüñ dīzāruña müştäḳdur. (228a/6)

Bu ekin metnimizde düz şekline de rastlanmaktadır:

ne-dir: Yā rāstī, şimdi gerekdür kim eyidesin ki nedir benüm avcumdağı. (199b/15)

Sıfat fiil eki -duğ, -dük

dile-düg-i: Zeyd evde degüldi ve Resül'ün Zeyd evine diledüğü yoğ-ıdı. (208a/10)

gey-düg-üm: Eyitdi: “İşbu geydügüm ton bigi aq bezden kefen idesiz.” (225a/8)

sev-düg-inden: Ve Resül, Zeyd'i gâyet sevdüğinden diledi kim Zeyneb'i aña vire. (207b/13)

utan-duğ-ından: Peygamber minbere çıkdı, bu âyeti okudı ammâ utandüğundan der revân oldı, aqđı. (209b/7)

Zarf fiil eki -duğça, -dükçe

öp-dükçe: Anı şöyle gördi ve zâr-ile aqladı ve Resül'ün yüzün açdı, üç kez öpdü yüzini, öpdükçe eydürdi kim: Fedeytuke ma etyabuke hayyen ve meytan. (230a/13)

Zarf fiil eki -u, -ü

ağla-y-u: Pes haber Fâtıma'ya vardı, çadır başına örtü ve ağlayu mescid kapısına geldi, eyitdi: “İy 'Ukâşe atam za'ıfdür ve şayrudur. Anuñ teni ol qamçıya tãkat getürmez.” (222b/4)

di-y-ü: Resül anı aldı, münâfıqlar tãmına urdılar kim Muhammed oğlı 'avratın aldı diyü bu âyet geldi. (207b/1)

yarlığa-y-u: Böyle eydür Enes rağıya'l-lâhu 'anhu kim Resül andan ilerü kim hasta oldı, dün buçuğında duru geldi, refi'ü'l-ferqad mezârına vardı, du'â itdi ve ol uluları Haq Ta'âlâdan yarlıgayu diledi. (218a/12)

Zarf fiil eki -up, -üp

dur-up: Ve her kişi kim oturmuş olaydı dervîşden, baydan, uludan, kişiden tâ evvel ol kimse durup yürimeyince ol yürimezdi. (216b/5)

döşen-üp: Pes andan döşeği döşenüp dururdu. (229b/12)

şarışdur-up: Ve eğer Ādem'i yiryüzi toprağından yaratdı, Muşammed'i uçmağ toprağından yaratdı raşmet şuyı-y-ıla şarışdurup. (192a/15)

kör id-üp: Ammā hiç kimse bir avuç toprağ-ıla leşkeri kör idüp hezîmet itmedi. (199b/2)

vir-üp: řabāř Ebü Bekir Resül'ün şatına vardı, gördi oturur ve 'Aişe Resül'e bir misvāk virüp dururdu ve Resül Ĥazreti misvāki isti' māl iderdi. (230a/2)

yarlığa-y-up: Eyitdiler: "Ya Resüla'l-lāh, niçün ağlarsın ki Ĥađ Ta'ālā senün evveliñi, günāhuñi dağı ve řoñrađı günāhuñi dağı yarlığayup durur?" (225b/7)

Düz Ünlü Taşıyan Ekler

Teklik 3. şahıs iyelik eki -ı, -i; -sı, -si

dost-ı: Fāřıma eyitdi: "Yā 'Aişe, ol Resül'ün dostı Mu'āz bin Cebeldür." (236a/8)

gögüs-i: Yir anuñ etini gögsine değin yutdı. (199a/2)

hücre-si: Ĥün namāz vaşt geldi, Bilāl birşaş kişi-y-ile yārānlardan Resül hücre-sine geldi ve eyitdi: "Eş-şalavat yā Resüla'l-lāh." (218a/3)

şat-ı: řabāř Ebü Bekir Resül'ün şatına vardı, gördi oturur ve 'Aişe Resül'e bir misvāk virüp dururdu ve Resül Ĥazreti misvāđı isti' māl iderdi. (230a/1)

menzilgâh-ı Yıl Burak gibi olmaya ve Süleymân'ın menzilgâhı sidretü'l-müntehî gibi olmaya. (200b/11)

nâme-si: Eyitdi: “Abdu'l-melik bin 'Ubeydu'l-lâh. Resûl, bâri andan Ebûbekir nâmesin virdi saña nâmenün üzerine Peygamber'ün mühri.” (234b/14)

yağırnı-n-ı: Resûl ol mübârek yağırnını açdı ve çamçıyı 'Ukâşe eline virdi, eyitdi: “Kışâş itgil ve haqqunu alğıl.” (222b/14)

Bu ekin metnimizde yuvarlak şekli de görülmektedir:

avuç-u: Pes Resûl a.s. işâret itdi anuñ avcuna ve eyitdi: Eyyuha'l-ğaşât! Men ene. (200a/10)

koynun-u-n-dan: Kırd eyitdi: “Yâ Resûla'l-lâhi, biz senün hürmetün sebebinden şimden girü kâfir koynundan artuğ çapmayalum.” (201a/8)

Belirtme hali eki -ı, -i; -nı, -ni

bu-nı: Eger bunu yirsen açlıktan anlar ölür. (201b/7)

çamçı-y-ı: Hemâdem kim Selmân çamçıyı gördi. (221a/6)

söz-i: Pes Resûl üç kez bu sözi didi ve eyitdi: “Her kimün kim benüm üzerümde maçlemesi vardır, gelsün benden kışâş itsün. Tâ ben kıyâmet güninde Tañrı 'azâbından çurtılam.” (220a/13)

şu-nı: Yâ Mu'âz saña ve cemî' ümmetüme şunu dilerüm kim kendü özümde dilerüm ve ne kim özümde dilerüm ümmetüme dağı anı dilerüm ve bislesen kim baña sevgünüz oldur ki kıyâmet güninde baña irişe. (232a/7)

Uzaklaşma hali eki -dın, -din

ön-din: Muhammed'ün 'acebedür kim öldüğinden öñdin yidi. (192b/10)

İsimden isim yapma eki -ncı, -nci

beş-i-nci: Beşinci ol-ıdı kim anuñ gıyesinde bit, püre ve ne kim bunlara beñzer var olmazdı. (191a/15)

on-u-ncı: Böyle eydür ‘Abdu’l-lâh bin ‘Abbâs rağıya’l-lâhu ‘anhumâ kim onuncı yıl Resûl Һacc-ı vidâ‘ itdi, Minâda-y-ıdı kim Cebrâil geldi, bu âyeti getürdi. (217a/7)

sekiz-i-nci: Hicret düşenbih günüydi, rebî‘ü’l-evvel sekizinci gündi. (211b/2)

İsimden isim yapma eki -lık, -lik

dir-lik: Yâ Resûla’l-lâh, şimdi ben senden ayru nice dirlik ideyin ve mihrâbı ve menberi sensüz nice göreyin. (236b/8)

durmağ-lık: Havâda taş durmağlığı, şu durmağlığından ‘acebrağ ola. (198b/2)

görmek-lik: Ol ‘avrat eyitdi: “Yâ Resûla’l-lâhi du‘â it, tâ Һağ Ta‘âlâ gözümün görmekligin yine virsin.” (203a/15)

gün-lik: Andan ol araya irişdüm kim benümle Medîne arasında üç günlük yol Һaldı, bir yigit baña karşı geldi ve beni çünin gördi, bu âyeti oğudı: Küllü nefsin zâikâtü’l-mevti. (234b/4)

Һasta-lık: Eyitdi: “Yâ Resûla’l-lâh, senün Һastalığun Һaberin işitdüm. Eger gitsem gönlüm meşğul olurdu.” (217b/12)

Metnimizde bu ekin yuvarlak şekli de görölmektedir:

dir-lük: Dirlüğünde pāk ve hem öldüğünde pāksın. (229b/4)

ey-lük: Ve ben dilerem kim seni bir yere viribiyem ki andan saña menfa‘at Һaşıl ola ve eylük ola. (231b/4)

hüb-luḡ: Cemāl ve hūbluḡ Yūsuf'a naşīb oldı ve riyālīḡ ve nūr ve şeref ve şecā'at ve 'ilm ve zūhd ve tevāzu' ve hūb, hūy ve faşīḡ zebānlīḡ ve şīrīn liḡālīḡ Muḡammed'e naşīb oldı. (196a/15)

ulu-luḡ: Ya' nī ol cihān düzdük anlara kim dilemezler ululuḡı ve bütün çekiciligi yerde ve ne fesādı āḡiret perhīz-ḡārlar güder. (225a/1)

Fiilden isim yapma eki -ıcı, -ici

çek-ici: Anlara kim dilemezler ululuḡı ve bütün çekiciligi yerde ve ne fesādı āḡiret perhizḡārlar güder. (225a/1)

sakla-y-ıcı: Tañrı'dan ḡorḡuñuz kim Tañrıñuz saklayıcı ola, vaḡūnet virici ola. (219a/3)

yırt-ıcı: Şol bir yırtıcı aşlan gibi olduḡ. (231a/1)

Soru eki -mı, -mi

hilmi mi: İllā nesnesin bilmedüm ḡilmi mi ḡālibdür yā Cehl? (212a/8)

Tañrı Resūli mi-dür: Ol eyitdi: Bu Tañrı Resūli midür? (216a/10)

-l, -n, -ş fiilden fiil türetme eklerindeki yardımcı ünlüler

it-i-n-e-m: Tā anı nafaḡa idinem. (214a/4)

ḡar-ı-ş-dur-up: Ve eger Ādem'i yiryüzi topraḡından yaratdı, Muḡammed'i uçmaḡ topraḡından yaratdı raḡmet şuyı-y-ıla ḡarışdurup. (192a/15)

yaz-ı-l-mış-dı: On dördünci ol-ıdı kim yaḡrı arasında yaşıl ḡaḡ-ıla mühr-i nübüvvet yazılmışdı: Lā ilāhe illallāh muḡammedün resūlullāh. (191b/14)

Görülen geçmiş zaman eki -dı, -di

ḡo-dı: Yā Resūl bir aḡaç getürdi, ol me'lül yire ḡodı ve aña urdı. (205a/12)

ķurtul-dı: Tā anı ķodı ve ol belādan ķurtuldu. (199a/6)

vir-di: Pes ʿAbdu'l-muṭṭalib anı dāyeye virdi. (210a/3)

Metnimizde bu ekin yuvarlak Şekli de gōrōlmektedir:

secde it-dū-ler: Dıraḥt ve deve peygāmbere secde itdūler. (192a/10)

ōĖrenilen geķmiŐ zaman eki -miş, miş

añ-miş-dur: Ol-ıdı kim Ḥaķ Taʿālā Kelām-ı Ḳadīminde anı añmıŐdur. (211b/15)

dut-miŐ-sın: Resūl aña luṭf-ıla eyitdi kim: “İy ʿĀrābi, benden ne dilersin kim yaķamı böyle berk dutmıŐsın, ķekersin.” (214a/2)

musallat it-miŐ-dūr: Ol Tañrı ḥaķķı-y-iķūn kim beni cān almaĖa musallat itmiŐdūr. (228b/10)

otur-miŐ-dı: Nitekim ʿAbdu'l-lāh bin Mesʿūd eyitdi kim Resūla'l-lāh bir gūn bir ekin ķırāñında yārānları birle oturmıŐdı. (201a/11)

Gelecek zaman eki -ısar, -iser

aŐŐı ķıl-ma-y-ısar-sın: Resūl eyitdi: “Yā Ebū Bekir, otur. Allah, seni Ḥaķ ūzerine dutsun, ķıyāmet gūninde baña aŐŐı ķılmayısarsın.” (221a/15)

aŐŐı it-me-y-iser-dūr: HıĖ kimse sizden ķıyāmet gūninde baña aŐŐı itmeyiserdūr. (222a/3)

gey-iser-dūr: Ve her kim ķaftān giydi, nāķār kefin daĖı geyiserdūr. (219b/6)

ol-ısar: Ve ben eyitdūm: “Girū dōnmezūm. Eger bu gerķek olursa İslām zaʿīf olısar.” (234a/8)

ķur-ma-y-ısar: Yaʿnī iy kiŐiler ķorķuñ Tañrı'dan ve saķınuñ Őol gūnuñ ʿuķūbetinden kim kimse kimsenūñ yerine ķurmayısar. (222b/2)

Teklik 1. şahıs emir eki -ayın, -eyin; -ayım, -eyim

ağla-y-ayın: Fâtıma eyitdi: “Pes ne ağlayayın yâ Resûla’l-lâh.” (226b/4)

fidâ ol-ayın: Ya‘nî saña fidâ olayın ki ne hoş hoşuñ vardur dirliğüñde dağı ve hem öldüğüñde dağı. (230a/14)

gör-me-y-eyin: Senüñ cân virdüğüñi görmeyeyin ve bundan soñra ayruğ yere dağı inmezüm kim ben senüñ-içün inerdüm. (228a/7)

var-ayım: Resûl’üñ hastalığı haberin işitdi, leşkere eyitdi kim: “Siz bunda qarâr idüñ tâ ben varayım Resûl’i göreyim.” (217b/10)

vir-eyin: Ne deñlü mâl kim dilerseñ vireyin. (221b/10)

Teklik 2. şahıs emir eki -ğıl, -gil

artur-ma-ğıl: Sen dağı biter derdümüz üstüne derdümüz arturmağıl ki ol üç gündür ısımta dutar ve hiç nesne yimemişdür. (221a/4)

eylük eyle-gil: Eylük eylegil ve anları esergeyeci olğıl ve anlara luğf eyleyici olğıl ve evvel senden uçmağ kilidin şoralar. (233a/6)

haz̄er it-gil: Yâ Mu‘âz, haz̄er itgil bu ğaddâr dünyâdan ki kırtılasın ve her işe kim ağ̄âz idesin. (232b/12)

oğu-ğıl: Rivâyet iderler kim ‘Abdu’l-lâh bin Revâha’ya Ebû Cehl yüz dīnâr altun virdi ve eyitdi kim: “Muḥammed’e hecv itgil ve bāzâr içinde ol hecv aña oğuğıl.” (214a/9)

Teklik 1. şahıs eki -ın, -in

bil-mez-in: Eyitdi: “Bilmezin.” (213a/8)

gör-mez-in: Zeyneb eyitdi: “Ben aña kendümi lâyığ görmezın.” (207b/15)

Teklik 2. şahıs eki -sın, -sin

diye-sin: ‘Ömer rađıya’l-lāhu ‘anhu hıřma geldi, eyitdi: “İy Cühūd, sen ne it olasın, Tañrı Resūline bunuñ gibi söz diyesin.” (212b/14)

eyide-sin: Eger dilerse kim eyidesin, avcundağı nedir eyidesin. (200a/3)

ola-sın: Eyitdi: “Sen benümle uçmağda iş böyle olasın.” didi. (223a/10)

yırtmaya-sın: Sağın ki başuñ açmayasın ve yağañ yırtmayasın ve nevha itmeyesin. (226a/8)

Çokluk 2. şahıs eki -sız, -siz

bile-siz: ‘Āiře eyitdi: “Eger dilersenüz kim Resūl’uñ hulkın bilesiz.” (212a/3)

bula-sız: Azdan çoğa degin eger siz rāst olursañuz selsebīl ve serīr ve ħarīr bulasız. (220a/4)

sağlaya-sız: Tā biz dağı sizüñ koyınıñuzdan el çekelüm dir yok dirseñüz her çend kim siz sağlayasız, biz ħod kıparız. (201a/2)

viribiye-siz: Ve ‘acebdür kim anlara nesne nafağa viribiyesiz. (212a/14)

Metnimizde bu ekin yuvarlak şekli de görülmektedir:

yād ider-süz: Eger dükelin yād idersüz, kitāb uzun olur. (206a/3)

Teklik 2. şahıs bildirme eki -sın, -sin

cāzū-sın: İy Muħammed, sen cāzūsın, gözlerümüzi bağlarsın ve bize böyle gösterürsün kim ay pāre oldı. (197a/12)

mağarada-sın: İy Muħammed tā yire eyit, tā beni kıosun kim ben kimseye eyitmeyem bu mağaradasın diyü ve ħiç kimseyi kıomayam. (199a/4)

Sıfat fiil eki -ası, -esi

bed kı1-ası: Korkaram kim eger saña du‘âyı bed kılası olırsarsa tizde helâk olursın.
(214b/5)

Sıfat fiil eki -mış, -miş

biryân ol-mış: Birkaç yârânlar-ıla bile ve bir biryân olmıŝ oğlağ getürdi, getürdiler
Resûl öñine. (203a/7)

dürtil-miş: Nitekim Enes eyitdi -rağıya’l-lâhu ‘anhu- kim Hıyberde bir ‘avrat
Peyğamber’i konuqlığa oğudı ve bir oğlağı zehr-i kâtil dürtilmıŝ Resûl öñine getürdi.
(195a/3)

otur-mış: Ve eger bir kimse-y-ile bir yirde oturmış olsa tâ ol kimse durmayınca ol
dağı durmazdı. (216b/6)

öl-miş: Kiçi oğlını tam üzerinde ölmıŝ gördiler. (204a/2)

Zarf fiil eki -ıcağ, -icek

gid-icek: Dâim sefere gidicek bilesine getürür ve her ğazâda bile alurdu. (220b/15)

gör-icek: Halâyık hoğ anı göricek ağlarlar. (224a/3)

işid-icek: ‘Âişe anı işidicek ağladı ve ğuşşalandı, ğıriv itdi ve göñül tarlığandı,
ğayrân oldı. (223a/15)

Zarf fiil eki -ınca, -ince

durma-y-ınca: Ve eger bir kimse-y-ile bir yirde oturmış olsa tâ ol kimse durmayınca
ol dağı durmazdı. (216b/6)

nağl id-ince: İllâ bir ğün itmek yerler-idi, bir ğün ğurma yirlerdi ve şu iğerlerdi, tâ
Resûl dünyâdan nağl idince. (215b/11)

s̄ir ol-inca: Dođuz yűz kiři ol řadar řa‘āmdan s̄ir olınca yediler. (205b/12)

yűrime-y-ince: Ve her kiři kim oturmuş olaydı dervīřden, baydan, uludan, kiřiden tā evvel ol kimse durup yűrimeyince ol yűrimezdi. (216b/5)

Zarf fiil eki -madın, -medin

fāriğ olma-dın: řunki namāzdan fāriğ olmadın Resűl’i mescidde gűrdiler, řāz oldılar, dilediler kim yűzlerin namāzdan dűndirelerdi. (224a/13)

namāz řılma-dın: Resűl namāz řılmadın iřāret-ile, yā du‘ā-y-ıla űlű diri řılurdu Hāķ Ta‘ālā emri-y-ile. (204b/1)

1.1.1.5. Ŭnlű Dűřmesi

Daha řok orta hecede gűrűlen bir hadisedir. Bunun sebebi, orta hecenin vurgusuz olmasıdır.

avcundadur < avuc-u-n-da-dur: Ve eger dilerse ol kim anuñ avcundadur ol eyitsin kim kimsin. (200a/4)

boynında < boyun-ı-n-da: řűyle kim anuñ řekdűginű niřānın Peyğamber’űn boynında getűrdűk. (213b/14)

eylűk < eyűlűk: Ve ben dilerem kim seni bir yere viribiyem ki andan saña menfa‘ at hāřıl ola ve eylűk ola. (231b/4)

şarnım < şarın-ı-m: şimdi en ol řāhrāya giderem kim baña buyurduñ ol deve etinden şarnım şoyuram. (201b/12)

konřı < konuřı: Eyitdi: “Hűrmā-y-ıla, řuyla.” didi ve dađı vaķtlerde řonřılar sűd viribidilerdi. (215b/15)

ođlan < ođulan: Bir arslandan kim benűm ardımca geli yorur kim beni yimeye kim ufaķ ođlancıkřlarum var, řorķaram kim anlar aĉlıķdan helāk olalar. (201a/14)

oyna- < oyun-a: Ve Eyyübün oğlancıkları kiçi-y-idi, tam üstinde oynarlardı. (203b/5)

1.1.1.6. Ünlü Türemesi

“Eski Anadolu Türkçesinde Türkçe kelimelerde ünlü türemesinin örnekleri pek fazla değildir. Ancak kelime ortasında birkaç kelimedede rastlanan bir ses hadisesidir.”⁶

Bu hadise, çift ünsüz taşıyan Arapça kelimelerde daha çok görülmektedir:

defin < defn: Rebî⁶ü'l-evvel ayında çehârşenbih günü öldi, pencşenbih günü defin itdiler. (217b/4)

nefis < nefis: Zîrâ kim on dört şîfat-ı ‘acîb anuñ nefsinde mevcûd-idi kim hiç nefisde ‘âlem içinde ol şîfatlardan biri yoğ-ıdı ve olmayısardur. (191a/5)

1.1.1.7. Birleşme

“Gramer birliklerinde bazan yan yana gelen vokaller birleşerek tek bir vokal meydana getirirler. Bu kaynaşma neticesinde ortaya çıkan vokal bazan önceki, bazan da sonraki gibi olur. İşte bu hadiseye vokal birleşmesi denir. Bu birleşme neticesinde gramer birliğinde bir darlaşma, bir kısılma, bir büzülme göze çarpar.”⁷

böyle < bu + eyle: Eyitdi: “Sen benümle uçmağda iş böyle olasın.” didi. (223a/10)

egerçi < eger + çe: Allah’ı yâd itgil ve Tañrı’dan qorq kim ne iderseñ görür seni, egerçi sen anı görmez-isen. (232b/15)

nesne < ne + ise + ne: Zeyd eyitdi: “Tañrı Resûlinüñ gönline senden nesne düşmiş.” (208b/6)

n’eyle- < ne + eyle-: Ebû Bekir şuru geldi, eyitdi: İy ‘Ukâşe n’eylersin ol qamçıyı? (221a/10)

⁶ Mustafa Özkan, *Türk Dilinin Gelişme Alanları ve Eski Anadolu Türkçesi*, İstanbul, Filiz Kitabevi, 2009, s. 106.

⁷ Ergin, *a.g.e.*, s. 51-52.

nice < ne + çe: Eyitdiler: “Yâ Resûla’l-lâh saña kefen nice idelüm.” (225a/7)

niçün < ne + için: Peygamber aña eyitdi: “İy arslan niçün bu geyigi öldürmege kaçd idersin?” (201b/2)

n’it- < ne + it-: Girüp halvetde n’itdügün bilürsin. (233a/2)

nite < ne + teg: Yolda her kim uğrayup şorarsa kim Resûl nitedür. (230a/9)

n’oldı < ne + oldı: Ve andan şoñra eyetdi: “İy Mu‘âz, eger bile-y-idün senün dostun ol iki cihân fañri Tañrı Resûli n’oldı ve aña ne irişdi ve şimdi kaçadur.” (234b/8)

şol < şu + ol: Şol bir yırtıcı aşlan gibi oldu. (231a/1)

şöyle < şu + eyle: Şöyle kim eger kimse hâşlıg-ıla ölümden kaçtılsaydı, Âdem ölmeyeydi. (219a/6)

1.1.2. ÜNSÜZLER

1.1.2.1. Ünsüz Değişmeleri

b > p değişmesi

Bazı kelimelerde b şekli kendini muhafaza ederken, bazı kelimelerde b ünsüzü p’ye dönüşür. Kelime başında görülen bir ses hadisesidir.

parmak < barmak: Resûl mübârek parmağlarun anun gözine kodı. (204b/12)

Metnimizde barmak kelimesinin b sesini muhafaza ettiği de görülmektedir:

barmağ: Taşdan şu çıkmağlığı ‘aceb olmaya, lîkin barmağlar arasından şu çıkmağlığı ‘acebrek ola. (196b/7)

b > v değişmesi

b>v değişimi, kelimelerin ön, iç ve son seslerinde meydana gelir.

ev < eb: Zeyd evde degüldi ve Resül'ün Zeyd evine diledüğü yoğ-ıdı. (208a/10)

ķaravaş < ķarabaş: Anası ķaravaş-ıdı, adı Mâriyye idi. (210b/5)

sevin- < sebin-: Zeyneb bunu işitdiecek şāz oldu, sevindi. (209a/10)

vir- < bir-: Çün Zeyd Zeyneb tälāk virdi, Resül anı aldı, münāfıklar tāmına urdılar kim Muħammed oğlı ‘avratın aldı diyü bu āyet geldi (207a/15)

viribi- < biribi-: Mehr-ile andan Amine Muştafā'ya hāmile oldu ve Resül'ün cediti ‘Abdu'l-muṭṭalib ‘Abdu'l-lāh Yeşrib vilāyetine viribidi kim hādimler getüre. (210a/1)

yavuz < yabız: İslām ol vaķt içinde za‘īf oldu ve çok halk mürtedd oldılar ve müslimānlaruñ gönli yavuz oldu ve kāfirler bahādır oldılar ve Resül'ün ehl-i beyti za‘īf oldu, belleri büküldi ve haber gökden münķaṭ‘ oldu. (231a/11)

t > d değişmesi

“Eski Türkçedeki sözcük başındaki sabit t- ünsüzü, Eski Anadolu Türkçesi metinlerinde t- ‘ nin korunması ya da d'ye dönüşmesi açısından karışık bir durum sergilemektedir. t->d- değişimi yüzyıldan yüzyıla ve eserden esere birtakım farklılıklar göstermekle birlikte, daha çok, ince sıradan sözcüklerde gerçekleşmiştir. Kalın sıradan sözcüklerde t-'nın korunma oranı daha fazladır.”⁸

taę: Ve eger Mūsā Ṭūr taęından Hāķ Ta‘ālā ile münācāt itdi. (199a/10)

---

⁸ Korkmaz, a.g.e., s.93.

țamar: Ve her ne kim dirseñ işidür ki cān țamarınıñ āvāzı saña yaķındur. (233a/3)

țar: Ol gōñli țar olup melūl oldı. (213b/7)

țarlık: Veger Hāķ Ta‘ālā İbrāhim’e ķavm-ıla yardum itdi kim ol ķaķlıķdan ve țarlıķdan ķurtıldı. (195b/2)

Bu kelimenin metnimizde d’li Őekli de gōrūlmektedir:

dar-lık: Ve her kim yir geñligin gōrdi, laħdde daķı darlık gōriserdür. (219b/8)

taş: Ve eger Mūsā’ya bir taşdan on iki çeşme çıķdı, Muħammed’üñ iki parmāģı arasından ol ķadar Őu çıķdı kim leşker dükeli sīr-āb oldılar ve meşkler ve mațaralar țoldurdılar. (196b/3)

taşra: Ya‘nī iy pāk-ı cān-vārī cān begenūlmış cān taşra gel Tañrı buyruģı-y-ıla bu pāk tenden vefādār pādişāha ve ulu dostu. (228b/1)

țol-: Ol gūn kim mü’minler nevbeti olurdu, ķuyu Őu-y-ıla țolardı ve çūn kāfirler nevbeti olurdu, Őuyı hīç artmazdı ve anlara kifāyet itmezdi. (194b/13)

țon: Eyitdi: “İşbu geydūģüm țon bigi aķ bezden kefen idesiz.” (225a/8)

țoțolu: Şöyle kim hücre yārānlardan țoțolu oldı ve aģlaşdılar, zārī ķaldılar. (224b/10)

țul: Pes Fāțıma’ya eyitdi: “İy Fāțıma, ol ‘Ārābi degūldür ol ol kişidür, hānmānlar hārāb ider ve gūristānlar ‘imāret eyler ve ‘avratları țul eyler ve oģulları yetim eyler ve dostları giryān eyler, cigerleri biryān eyler ve dūşmenleri şāzumān eyler.” (227b/14)

Kalın sıradan bazı sözcüklerde t sesi d olmuştur:

doğuz < toğuz: Pîr eyitdi: “Yâ Resûla'l-lâh, bu deveyi benden doğuz deve-ile dağı bu yigit oğurlamışdur.” (193b/11)

dur- < tur-: Havâda taş durmaqlığı, şu durmaqlığından 'acebrâk ola. (198b/2)

dur- fiili metnimizin bazı yerlerinde tur- şekliyle karşımıza çıkmaktadır:

țuru geldi: Ebû Bekir țuru geldi, eyitdi: “İy 'Ukâşe n'eylersin ol kamçığı?” (221a/9)

țur-uñ: Ya' nî țurduğıñuzlayın țuruñ. (224a/15)

İnce sıradan t'ler d'ye dönmüştür:

dart- < tart-: Eyitdi: “Terâzû vaqtinde ol arada kim ümmetümüñ 'amellerin dartaclar ve ben anlara yardım eyleyem, Fâtıma eyleyem.” (226b/8)

datlu < tatlı: Velîkin biliniz kim her ki cân datluluğın datdı, ölüm telhımı datdı dadısardur. (219b/4)

dile- < tile-: Uş benüm tenüm ne deñlü dilerseñ ur. (221b/4)

diri < tiri-g: Andan soñra el getirürdi, du' â kılırdı, tâ kim ölü diri olurdı. (204a/15)

ditre- < titre-: Nâgâh bir geyik Resûl öñine geldi, ditreyü ve eyitdi: “Yâ Resûla'l-lâhi, sen günâhkârlaruñ ve za' iflerüñ şefâ' atcisin, baña dağı şefâ' at it.” (201a/11)

düken- < tüken-: Yâ Mu' âz, bu cihân dükenür ol cihân hergez dükenemez. (232b/9)

dükeli < tükeli: Şöyle eydür 'Abdu'l-lâh bin 'Abbâs rağıya'l-lâhu 'anhumâ kim bizim Peyğamberümüz mu' cizâti, dükeli peyğamberler mu' cizesinden artuğ-ıdı. (192a/1)

k > g değişmesi

Eski Türkçedeki k- sesi Batı Türkçesinde g- olarak gelişme göstermiştir:

geç-< keç-: Birkaç günden sonra dağı Resûl gördi kim bāzardan geçerdı. (214b/9)

gel-<kel-: Zîrā kim ol sâ' at yir anı yudar-ıdı ve andan hoş koku gelürdi. (191b/3)

gerek < kergek: Müslimān olduğundan sonra eyitdi: "Yā Resûla'l-lāh, baña nişān gerek. Varam, kavmi da' vet eyleyem." (198a/5)

getür- < keltür-: Eger buyurursañ dükelin getüreyim ve her kançısın kim buyurursañ vireyim. (193b/15)

gey- <ked-: Eyitdi: "İşbu geydügüm ton bigi ak bezden kefen idesiz." (225a/8)

göñül < köngül: Resûl'ün gözi aña düşdi; anün mihri Resûl göñline düşdi. (208a/14)

gör- < kör-: Ve eger göreler mu'cizesini, yüz döndürelere ve eydürler kim kavî cazûdur. (197b/11)

Arap harfli yazıda k ve g seslerinin ayrımı yapılmadığı için bazı kelimelerde k sesinin aynen devam ettiği görülür.

kendü: Ve eger Ādem Hağ 'azze ve celle hağdan, öñindin kendü yaratdı ve Muhammed'i dağı kendü yaratdı. (192a/12)

kiçi: Ve Eyyübün oğlancıkları kiçi-y-idi, tam üstinde oynarlardı. (203b/5)

kimse: Ol yumuşak dutmak kim senün 'aziz rûhuña itdüm, hiç kimseye itmedüm. (228b/12)

kişi: Ol uçmak ehlidür ve her kimün ardınca üç kişi anuñ şerrine tanıklık vireler. (234a/15)

ķ > ħ değişmesi

“Türkçede kelime başında ħ- olmadığı malumdur. Bugün h- ile başlayan birkaç kelime Eski Türkçe devresinde ķ sesini ihtiva etmekte idi...Sesin ħ şeklinde inkişafı daha sonraki yüzyıllarda olmuştur. İstanbul ağızında ve yazı dilinde ince h’li olan birkaç kelime Anadolu ağızlarında ħ ileler.”⁹

Bu değişme, kelime içinde ve sonunda meydana gelmektedir. Metnimizdeki örnekleri şu şekildedir:

aĥşam < aķşam: Şöyle kim irte anuñ taĥtını bir aylık yol iledürdi ve aĥşam yine getürürdi. (200b/8)

daĥı < taķı: Zırā kim anlaruñ mu‘cizāti daĥı ziyādetiyle bizüm peygamberde mevcūd idi. (192a/2)

yoĥsa < yoķsa: Eger dükeli ‘ālemde ayı bizcileyin görmişler olur-ısa rāst ola, yoĥsa bizüm gözlerümüzde helāl olmuş ola. (197b/1)

yoĥsul < yoķsul: İy Muĥammed, sen dervişleruñ elin dutarduñ, yoĥsullaruñ ketĥüdāsı yardumcısı-y-ıduñ ve yetimlerin atası-y-ıduñ, dermāndeleruñ yardımcısı idüñ, dertlüleruñ şefāsı idün ve daĥı ğuşşalularuñ gönli şāzisi idüñ. (235a/9)

Türkçe kelimelerde ön ses durumunda ħ sesi yoktur. Bu nedenle ön ses durumundaki ķ sesinin kendini koruduğu görölmektedir:

ķanęı: Şöyle kim bilmediler cerāĥat ķanęı gözine irişmiş-idi. (204b/8)

ķanda: Fāţıma eyitdi: “Yā Resūla’l-lāh, kıyāmet gününde seni ķanda isteyeyin.”

Arapça ve Farsçadan geçme kelimelerde ise ön ses durumunda ħ bulunmaktadır:

⁹ Faruk Kadri Timurtaş, **Eski Türkiye Türkçesi**, İstanbul, Enderun Kitabevi, 1994, s.48.

halk: Ve eger ʿĪsā yer ü gökden māʾide geldi kim içinde biş kırşa ve iki balık var-ıdı ve çok halk andan yidiler, s̄ir oldılar. (205b/9)

hıyānet: Eger dimez-isem hıyānet itmiş olurum ve daħı senüñ fermānuñı dutmamış oluram. (220b/4)

hoş: Peyğamber deri gülābdan hoş hoşulurak-ıdı. (191a/7)

m > b değişmesi

Kelime başında görülen bir ses hadisesidir.

baña < manga: Zeyneb eyitdi: “Şimdi baña ʿalāk virdüñ.” (209a/7)

ben < men: Zeyneb eyitdi: “Ben aña kendümi lāyık görmezim.” (207b/15)

d > y değişmesi

ayağ < adağ: Fāṭıma, Ḥasan’ı Ḥüseyn’i getürdi, gelürlerdi, baş açuğ yalın ayağ “Vāveyli.” dirlerdi ve Resül sekerāt hālinde-y-ıdı. (226b/11)

eylük < edgü-lük: Ve ben dilerem kim seni bir yere viribiyem ki andan saña menfaʿ at hāşıl ola ve eylük ola. (231b/4)

gey- < ked-: Eyitdi: “İşbu geydügüm ʿon bigi ağ bezden kefen idesiz.” (225a/8)

uyu- < udı-: Onuncı ol-ıdı kim egerçi gözi uyur-ıdı, gönli uyanuğ-ıdı. (191b/7)

ğ > v değişmesi

Türkçede kelime ve hece sonuyla, kelime ortasında ve hece başında görülen değişmedir. Özellikle yuvarlak ünlü bulunduğu durumlarda meydana gelmektedir.

şovuk < şoğuk: Añaru odı Hax Ta‘ālā İbrāhīm’e şovuk itdi. (194b/15)

ng>ñ değişmesi

karañuluk < karanguluk: Eger aña ölüm gelse-y-idi ‘ālem cümle zır ü zeber ola-y-ıdı, yılduzlar karañuluk ola-y-ıdı. (233b/11)

1.1.2.2. Ünsüz Düşmesi

b ve l

ol- < bol-: Tā anlaruñ gönli sākin ola ve ārām ide. (212a/15)

getür- < keltür-: Ve ben dağı durdum deveme pālān urdum ve yol ŋonın geydüm ve deveyi getürdüm, dizin bağladum ve mescid kapusunda çok zamān ŋurdum. (231b/9)

otur- < oltur-: Resül eyitdi: “Yā Ebū Bekir otur. Allah, seni Hax üzerine dutsun, kıyāmet güninde baña aşşı kılmayısarsın.” (221a/14)

g ve ğ

“Birden fazla heceli kelimelerin sonunda bulunan -ğ ve -g’ler ile eklerin sonundaki -ğ ve -g’ler Batı Türkçesinde düşmekte, Doğu Türkçesinde sadasızlaşıp -k, -k olmaktadır.

Eski Türkiye Türkçesinde -ğ ve -g’ler düşerken umumiyetle kendinden önceki vokali yuvarlaklaştırmış ve uzatmıştır. Vokal ahengi dolayısıyla, daha sonraki yüzyıllarda bu yuvarlaklık ve uzunluk ortadan kalkıyor. -ğ ve -g’ler kendinden

önceki vokali yuvarlaklaştırıp uzattığına göre, burada bir düşme hadisesinden çok bir kaynaşma bahis mevzuudur.”¹⁰

atlu < atlıg: Ol Tañrı haqqı-çün kim benüm nefsum anuñ kabza-i kudretindedür kim benüm mişlüm dünyāda şöyledür kim bir atlu gider yay güninde, bir beyābānda bir dıraht görür. (215a/12)

ayru < adrıg: Yā Resūla'l-lāh, şimdi ben senden ayru nice dirlik ideyin ve mihrābı ve menberi sensüz nice göreyin. (236b/7)

diri < tirig: Andan soñra el getürürdi, du'ā kıldı, tā kim ölü diri olurdu. (204a/15)

ilerü < ilgerü: Pes Ebū Bekir ilerü geçdi, imāmet itdi. (224a/8)

kapu < kapıg: Anı arqaya getürdiler, mescid kapusına getürdiler. (218b/8)

kiçi < kiçig: Ve Eyyübün oğlancıkları kiçi-y-idi, tam üstinde oynarlardı. (203b/5)

ulu < uluğ: Ulu oğlı bir bıcağ aldı, kiçi qardaşına eyitdi: “Dilerem kim seni Resūl 'aşkına qurbān idem.” (203b/5)

gerek < kergek: Ve baña eyitdiler: “Şimdi gitse kim gerekdür ve sen bize eyü mu' allem-idüñ ve nāşih-iduñ ve biz dükeli bilelüm kim bizden tamulıq ve uçmaqlıq kimdür.” (234a/11)

yalan < yalğan: Girü dön, gitme ola ki bu düş yalan ola. (234a/7)

h

ferište < ferişteh: Süleymān leşkeri dīvler-idiler, Muḥammed leşkeri feriştelev-idiler. (202b/1)

---

¹⁰ A.e., s.50.

w

Birkaç kelimedede görülen bir ses hadisesidir.

su < suw: Ol şuya urdı, eyitdi: “Bu şudan iç, bāk̄isin bu ‘ illetlü yire dök.” (205b/2)

y

iriş- < yiriş-: Anlar daħı segirdi, irişdiler. (222a/7)

1.1.2.3. Ünsüz Türemesi

y ve n

Ünlüyle biten kelimeler, ünlüyle başlayan bir ek aldıklarında araya yardımcı bir y sesi gelmektedir.

ķamçı-y-ı: Resül ol mübârek yağırnını açdı ve ķamçıyı ‘Ukâşe eline virdi, eyitdi: “Ķıřaş itgil ve ĥaķķuñı alğıl.” (222b/14)

kendü-y-i: Ķorķdı kendüyi ĥamdan ařaĥa bıraķdı. (203b/9)

3. şahıs iyelik eklerinden sonra çekim eklerinden biri geldiğinde ise arada bir n sesi türemektedir:

öñ-i-n-e: Nitekim Ebū Hureyre eyitdi -rađıya’l-lāhu ‘ anhumā- kim bir gün bir p̄ir-ile bir yigit deve alup Peyĥamber öñine geldiler. (193b/10)

sözi-n-den: Pes Resül ‘ aleyhi’ s-selām anuñ sözinden gönli řār oldı. (200a/15)

üst-i-n-de: Dükeli ĥalkuñ gemisi şu yüzinde revān olur ammā ĥiç kimsenüñ şaşı revān olmaz ve şu üstinde durmaz. (193a/9)

Ünsüz İkizlenmesi

Bazı seslerin düşmesi veya deĥişmesi sonucu ortaya çıkan bir ses hadisesidir.

aşşı < aşğ: Otur aşığa kim yarın kıyâmet gününde sen baña aşşı itmeyisersin.
(221b/12)

issi < idisi: Şüretde be-ğâyet hûb-ıdı, cemâl issi-y-idi. (207b/12)

1.1.2.4. Ünsüz Benzeşmesi

“Bir gramer birliğinde bir kelimedede bazan yan yana gelen veya biraz aralıklı olarak bir arada bulunan iki sestem birinin diğereine tesir ederek onu kendisine benzettiği, böylece iki sesin birbirine benzeştiği görülür. İşte bu hadiseye benzeşme denir.”¹¹

âyette: Ba‘zı âyette eyitdiler kim ufağ taşlar Ebû Cehil elinde Muḥammed nübüvvetine tanıklık virdiler. (199b/9)

ḳatta: Muḥammed her ḳatta kim otururdu. (198a/2)

ḳorḳtum: Evvelki gice gibi gördüm, ḳatı ḳorḳtum, ol gice ‘ibâdete meşgûl oldum.
(234a/2)

Görülen geçmiş zaman eki -dı, -di; isim fiil eki -duk, -dük; fiilden fiil yapma eki -dur, dür; bulunma hali eki -da, -de; ayrılma hali eki -dan, -den; bildirme eki -dur, -dür genellikle sedalı olarak kullanılmaktadır:

dök-di: Bilâl daḥı aldı, iletđi, dökdi. (206b/8)

uçmaḳ-da: Ve eger Süleymân’dan ötrü çeşmesini revân itdi ise, Muḥammed’den ötrü ḥavz-ı Kevşer çeşmesin uçmaḳda revân itdi ve bu eyürekdür. (200b/5)

ḥastalık-dan: Yâ ‘Ā’işe, ben şöyle bilürem kim ben bu ḥastalıktan hiç ḥoş olup ḳurtulmayısaramdur. (223a/14)

‘illet-den: Resûl ḳatına geldi, eyitdi: Yâ Resûlallâhi beni ḳulınç dutar, dâimâ bu ‘illetden rencürem. (205a/15)

---

¹¹ Ergin, a.g.e., s. 52.

‘uḳūbet-den: Belkim dūkelisine bile ŧefā‘at ide, tā dūkeli anuñ ŧefā‘ati-y-ile
‘uḳūbetden ḳurtılalar. (207a/5)

yoḳ-dur: Pes Resūl eyitdi: “İŧitdüm yā Bilāl velīkin benüm ḫāḳatüm yoḳdur kim
varam bir kimseye eyit kim varsun, imāmet itsün.” (223b/5)

yut-dur-dı: Ve eger Ḳārūn’ı Mūsā’dan ötürü yire yutdurdı. (198b/14)

uçmaḳ-da: Ve eger Süleymān’dan ötrü çeşmesini revān itdi ise, Muḫammed’dan
ötrü ḫavz-ı Kevşer çeşmesin uçmaḳda revān itdi ve bu eyürekdür. (200b/5)

İki ünlü arasında kalan sedasız ünsüzlerde ise sedalılaşma görölmektedir:

ayaḡ-ı-n < ayak: Çün Zeyneb evine girdi, Zeyneb ev ortasında ayaḡın durmuşdı keten
gönlek-ile bürincek-ile. (208a/12)

işid-ür < işit-: Ve her ne kim dirseñ işidür ki cān ḫamarınuñ āvāzı saña yaḳıındur.
(233a/3)

ŧefā‘at id-e < ŧefā‘at it-: Belkim dūkelisine bile ŧefā‘at ide, tā dūkeli anuñ ŧefā‘ati-y-
ile ‘uḳūbetden ḳurtılalar. (207a/5)

1.1.2.5. Göçüşme

Metnimizde tek bir örnekte görölmektedir:

bigi > gibi: Eyitdi: “İşbu geydügüm ḫon bigi aḳ bezden kefen idesiz.” (225a/8)

1.1.2.6. Hece Düşmesi

“Bir gramer birliğinde arka arkaya gelen ve ses bakımından birbirine benzeyen iki
heceden birinin bazan eridiḡi, düştüğü görölr. Böylece o iki hece bir hece haline
gelir.”¹² Metnimizde bu hadiseyi ŧu örneklere görmekteyiz:

---

¹² A.e.

añmıř-dur < anmış-durur Ol-ıdı kim Hıa Ta‘ālā kelām-ı ıadīmimde anı añmıřdur.
(211b/5)

olısar-dur < olısar-durur Ne ata oğula ne oğul atasından niyābet olıсарdur. (222b/2)

1.2. ŞEKİL BİLGİSİ

1.2.1. İSİM

1.2.1.1. İSİM ÇEKİM EKLERİ

1.2.1.1.1. Çokluk Eki

Çokluk eki olarak -lar, -ler kullanılmıştır.

ādemī-ler: Ben kim ādemīlerūñ cānını ıabz iderūm. (228b/10)

‘ādī-ler: Ve eger kimse kuvvet-ile ölūmden halāř bulsaydı, ‘ādīler ölmeyeydi.
(219a/12)

barmaı-lar: Andan řoñra barmaıların işaret idūp ayurdı ve eyitdi: “Eyyuha’l-ıamer!
İnfeliı bi izni’l-llāh!” (197a/9)

mū`min-ler: Ol gün kim mū`minler nevbeti olurdı, ıuyu řu-y-ıla tolarđı ve çūn
kāfirler nevbeti olurdı, şuyı hiı artmazdı ve anlara kifāyet itmezdi. (194b/13)

münāfiı-lar: Çūn Zeyd Zeyneb talaı virdi, Resūl anı aldı, münāfiılar tamina urdılar
kim Muıammed oęli ‘avratın aldı diyū bu āyet geldi. (207a/15)

1.2.1.1.2. İyelik Ekleri

İyelik ekleri, eklendiği sözcüğün kime, neye ait olduğunu gösterir.

Teklik 1. Şahıs

Teklik 1. şahıs iyelik eki -m'dir. Bu ek sonu ünlüyle biten sözcüklere doğrudan eklenir. Sonu ünsüzle biten sözcüklere eklenirken ise araya yardımcı ünlü alır. Bu ünlü, -u-, -ü-'dür ve daima yuvarlaktır.

göz-ü-m: Ol 'avrat eyitdi: "Yâ Resûla'l-lâhi du'â it, tâ Hâk Ta'âlâ gözümün görmekliğin yine virsin." (203a/15)

gönül-ü-m: Eger gitsem gönlüm meşgûl olurdu. (217b/13)

baba-m: Fâţıma eyitdi: "İy Selmân, 'Ukâşe'ye eyitgil kim babamı esirgesün ki ol za'îfdür ve hastadır." (221a/2)

Teklik 2. Şahıs

Teklik 2. şahıs iyelik eki -ñ'dir. Bu ek, sonu ünlüyle biten sözcüklere doğrudan eklenirken, sonu ünsüzle biten sözcüklere eklenirken araya -u-, -ü- yardımcı ünlüsünü alır. Yardımcı ünlü, genellikle yuvarlak kullanılmıştır fakat yuvarlak ünlünün düz şekline de metnimizde rastlanmaktadır.

mu'cîze-ñ: Çün sen işâret idesin, biz kendü kudretümüzi ve senüñ mu'cîzeñi 'âlemde zâhir idelüm. (197a/6)

oğlanlar-ı-ñ: Resûl, Ebü Eyyüb'e eyitdi kim: "Oğlanlarıñı getir, tâ benümle ta'âm yiyeler." (203b/15)

fermân-u-ñ: Çün Zeyneb bu âyeti işitdi, Resûl katına geldi ve eyitdi: "Fermânüñ dutdum yâ Resûla'l-lâh. Kime dilersen vir, fermân senüñdür." didi. (208a/6)

Teklik 3. Şahıs

Teklik 3. şahıs iyelik eki, ünlüyle biten sözcüklerde -sı, -si; ünsüzle biten sözcüklerde -ı, -i'dir. Düz şekilde kullanılır.

gemi-si: Dükeli halkuñ gemisi şu yüzinde revān olur ammā hīç kimsenüñ taşı revān olmaz ve şu üstinde durmaz. (193a/8)

iki-si: Pes ikisi dağı Resūl atına geldiler, eytdiler: “Yā Resūl’al-lāhi, anları istedüñ, bulamadu.” (204a/4)

udret-i: Andan ötrü kim Muammed Tañrı’nuñ udretin gösterdi. (199a/7)

tavır-ı: Eytdüm: “Yā ‘Ömer, ben dükeli ‘alāmetlerin Muammed’üñ tavrında oudum, dükelin gördüm.” (213a/12)

Çokluk 1. Şahıs

Çokluk 1. şahıs iyelik eki -muz, -müz’dür. Daima yuvarlak olan bu ekin yardımcı ünlüsü -u, -ü dür.

ata-muz: Nitekim atamız ola urbān itdi. (203b/7)

igin-ü-müz: Henüz ol ılılar iginümüzdedür. (230b/14)

Peyamber-ü-müz: Şöyle eydür ‘Abdu’l-lāh bin ‘Abbās raiya’l-lāhu ‘anhumā kim bizim Peyamberümüz mu‘cizātı, dükeli peyamberler mu‘cizesinden artu-ıdı. (191b/15)

va‘ de-müz: Ben bahāsın vireyin fülān vatde fülān va‘ demüz olsun. (212b/4)

derd-ü-müz: Sen dağı biter derdümüz üstüne derdümüz arturmaıl ki ol üç gündür ısımta dutar ve hīç nesne yimemişdür. (221a/4)

Çokluk 2. Şahıs

Çokluk 2. şahıs iyelik eki, -ñuz, -ñüz’dür. Bu ekin yardımcı ünlüsü yuvarlak olan -u-, -ü- ünlüsüdür.

el-ü-ñüz: Ya' nî namâzı yerine getirüñ ve elüñüz altındağıları hoş dutuñ, didi.
(217b/6)

Tañrı-ñuz: Tañrıdan qorquñuz kim Tañrıñuz saqlayıcı ola, ve kuvvet virici ola.
(219a/3)

Çokluk 3. Şahıs

Çokluk 3. şahıs eki, -ları, -leri'dir.

bel-leri: İslâm ol vaqt içinde za'îf oldu ve çok halk mürtedd oldılar ve müslimânlaruñ gönli yavuz oldu ve kâfirler bahâdır oldılar ve Resûl'üñ ehl-i beyti za'îf oldu, belleri büküldi ve haber gökden münkaţ' oldu. (231a/12)

1.2.1.1.3. Hâl Ekleri

1. Yönelme Hâli Eki

Bu ek, Eski Türkçede -ğa, -ge şeklindedir. Eski Anadolu Türkçesinde ğ ve g'nin düşmesiyle -a, -e şekline girmiştir. Zamirlerin çekiminde ve “n” ile biten bazı kelimelerde, eski -ğa, -ge ekinin n ünsüzüyle birleşmesinin bir devamı olarak -ña, -ñe şekliyle kullanılır.

halkı-n-a: İkinci ol-ıdı kim Peygâmbere her yirden geçe ol yöre halkına ma'lûm olurdu kim Peygâmbere geçdi. (191a/10)

helâkligi-n-e: Ve eger Nûhuñ du'âsı kavminüñ helâkligine icâbet itdi. (193a/9)

aña: Yâ Resûl bir ağaç getürdi, ol me'lûl yire qodı ve aña urdı. (205a/12)

üzere-n-e: Resûl eyitdi: “Yâ 'Alî, sen yerinde otur ki Allah seni haq üzerine dutsun.”
(222a/2)

saña: Ya' nî saña fidâ olayın ki ne hoş qoquñ vardur. (230a/14)

2. Yükleme Hâli Eki

-ı, -i, -n, -nı, -ni olmak üzere üç şekilde görülür. Ünlüyle biten sözcüklerde araya -y, -n yardımcı sesi girer.

Fir‘avnlar-ı: Muḥammed, Fir‘avnları Cebra’îl işaretiyle helâk itdi ve bu laṭîfrâḳ ola. (198b/12)

kendüm-i: Zeyneb eyitdi: “Ben aña kendümi lâyıḳ görmezim.” (207b/15)

peygamberler-i: Mi‘râc gecesi dükeli mürsel peygamberleri cem‘ itdi, tâ Muṣṭafâ ardında namâz kıldılar. (192a/8)

başı-n: Çün Peygamber gördi kim bir arslan gelür ve Peygambere karşı durdı, başın yire ḳodı. (201b/1)

dili-n: Ve eger ‘Oṣmân ḳuşlar dilin bilirdi ve anlar-ıla söyleşürdi. (200b/12)

eli-n: Resûl ‘aleyhi’s-selâm elin uzatdı, bir loḳma ol oḳlaḳdan üzdi, aḳzına ḳodı, yidi. (195a/4)

görmekligi-n: Ol ‘avrat eyitdi: “Yâ Resûla’l-lâhi du‘â it, tâ Ḥaḳ Ta‘âlâ gözümün görmekligin yine virsin.” (203a/15)

ikisi-n İkisim daḳı getürdiler, üstlerine kilim örddiler ve hiç nesne dimediler tâ Resûl’ün ḥatırı perişân olmasın-içün. (204a/3)

yavırcağı-n: Bu yavırcağı derdinden iniler ve yavırcağın benden ister. (202a/7)

bu-nı: Bunu ol sebebden itdüm. (223a/7)

şu-nı: Yâ Mu‘âz saña ve cemi‘ ümmetüme şunu dilerüm kim kendü özüme dilerüm ve ne kim özüme dilerüm ümmetüme daḳı anı dilerüm ve bislesen kim baña sevgünüz oldur ki ḳıyâmet güninde baña iriše. (232a/7)

3. Bulunma Hâli Eki

Eski Anadolu Türkçesinde bu ek -da, -de şeklinde kullanılmıştır. 3. şahıs iyelik eklerinden sonra araya bir -n sesi girmektedir.

ardı-n-da: Ulu oğlını ev ardında boynı şınmış, helâk olmuş buldılar. (204a/1)

çanağ-da: Resûl mübârek ayaklarını ol çanağda yudı, dağı Bilâl'e eyitdi: "Bu suyu ilet, ol kıyıya dök." (206b/6)

hışmı-n-da: Eger idersen Tañrı'nuñ hışmında olursın.(226a/9)

rivâyet-de: Bir rivâyetde dağı eydürler kim Resûl'ün -a.s.- on sekiz 'avratı var-ıdı. (211a/5)

ucı-n-da: Yatmağ durmağ hemân mescid içinde-y-idi ev anuñ evi Medîne'nüñ ucında-y-ıdı. (229b/15)

4. Uzaklaşma Hâli Eki

Eski Türkçede -dın, -din, -tın, -tin dar şekilleri görülen bu ek, metinde -dan, -den olarak kullanılmaktadır.

an-dan: Sekizinci ol-ıdı kim gölgesi yire düşmezdi, andan ötürü kim kendü nūr-ıdı, gölgesi olmaz. (191b/5)

içdügi-n-den: İdris kim uçmağ ta'âmından yedi, ölüm şerbetin içdüginden soñra yedi. (192b/8)

Medîne-den: Üsâme çün üç menzil Medîne'den gitmişdi. (217b/8)

tağı-n-dan: Ve eger Mūsā Tūr tağından Hâk Ta'âlâ ile münâcât itdi. (199a/10)

telhlığı-n-dan: Ol şunuñ telhlığından ve acılığından içebilmediler, eyitdiler: "Ya Resûla'l-lâhi, bu kıyuda şu var ammâ inen ve telh ve sûtürdür, içbilmezüz. (206b/2)

Bazı sözcüklerde -dın, -din eki de görülmektedir.

şerrin-din: Muḥammede daḥı topraḡ-ıla yardım itdi kim düşmenler şerrindin kurtuldu. (195b/3)

öñ-din: Muḥammedüñ ‘acebdür kim öldüğinden öñdin yidi. (192b/10)

“öñdin” örneğinde -dın, -din eki kalıplaşmış olarak görülmektedir.

5. İlgi Hâli Eki

Daima yuvarlak olarak kullanılan bu ek, ünsüzle biten sözcüklerde -uñ, -üñ; ünlüyle biten sözcüklerde -nuñ, -nüñ şeklinde kullanılır.

‘avrat-ı-nuñ: Eyyüb’üñ ve ‘avratınuñ bunlardan ḥaberi yoḡ. (203b/11)

biri-nüñ: Ḥaḡ Ta‘ālā, taḡd̄ir itdi kim her zerresi düşmenlerüñ her birinüñ gözine girdi, hiç ḡalaḡ itmedi ve hiç bir zerre ol topraḡdan yire düşmedi. (195b/7)

gözi-nüñ: Şöyle kim hiç derd ü ḥastalık görmedi ve hem bir dişi deprenmedi ve hergiz gözünüñ çerāḡı sönmedi. (206a/15)

Nüḡ-uñ: Ve eger Nüḡ’uñ du‘āsı, ḡavminüñ helâkligine icâbet itdi. (193a/9)

Resül-üñ: Şabâḡ Ebū Bekir Resül’üñ ḡatına vardı, gördi oturur ve ‘Aişe Resül’e bir misvāk virüp dururdu ve Resül Ḥazreti misvāki isti‘māl iderdi. (230a/1)

6. Eşitlik Hâli Eki

Eşitlik eki olarak -ca,-ce, -cılayın, -cileyin, -layın, -leyin kullanılmaktadır.

ardı-n-ca: Açlıḡdan segirtmeye taḡatim yoḡ-ıdı uş ardınca geldüm, senüñ ḡatında buldum. (201b/6)

biz-cileyin: Eger dükeli ‘âlemde ayı bizcileyin görmişler olur-ısa rāst ola, yoḡsa bizüm gözlerimizde helâl olmuş ola. (1917b/1)

siz-cileyin: Ben dağı sizcileyin ādemin ve ādemī zillet̄süz ve hağasuz ölmeye.
(220a/1)

řurduđuñuz-layın: Ya‘nī řurduđuñuzlayın řuruñ. (224a/15)

7. Yön Hâli Eki

Yön eki olarak -aru, -erü, -ru, -rü, -ra, -re kullanılmaktadır.

iç-erü: Çün Resül ‘aleyhi’s-selām şapudan içerü girdi. (196a/11)

içerü kelimesi metnimizin bazı yerlerinde bugün kullanılmakta olan içerü şekliyle de görölmektedir:

içerü: Çün içerü girdi, Resül’i gördi yatmışdur, meşgöl olmuşdur ve gözlerin yummuşdur. (226a/3)

şoñ-ra: Bir zamāndan şoñra altı dağı pīrle Peyğamber şatına geldiler ve ol altı kişi tanıklık verdiler kim bu deve şokuz deveyle dağı bu yigit oğurlamışdur. (194a/2)

şaş-ra: Şöyle kim gözi şaşra sıçradı. (204b/4)

-ru, -rü ekleri kalıplaşmış olarak belli kelimelerde görölmektedir:

berü: Resül eyitdi: “Ol şudan bir çanağa koyuñ, getürüñ berü.” (206b/5)

girü: Cebrā’ıl gitdi, tiz girü geldi, eyitdi: “Tañruñ saña selām eyledi.” (227a/10)

8. Vasıta Hâli Eki

Vasıta eki olarak -ıla, -ile, -la, -le, -n ekleri kullanılmaktadır.

hikmet-ile: Ve eger kimse hikmet-ile ölümden şurtılsaydı, Lođmān ölmeyeydi.
(219a/14)

ķavm-ıla: Veger Hāķ Ta‘ālā İbrāhim’e ķavm-ıla yardım itdi kim ol ķaķtıķıķdan ve tarlıķdan ķurtıldı. (195b/1)

ķılıçlar-ıla: Ol ķılıçlar-ıla ki İslām’ı işķār itdüñ. (230b/13)

pīr-le: Bir zamāndan şoñra altı daķı pīrle Peyķamber ķatına geldiler ve ol altı ķişı tanıķlıķ verdiler kim bu deve toķuz deveyle daķı bu yigit oğurlamışdur. (194a/2)

Şāliķ-ile: Ve eger Şāliķ devesi Şāliķ-ile söyleşdi ise Muķammed’e daķı deve söyledi. (193b/8)

yil-le: Ve eger Hūd ‘aleyhi’s-selām, dūşmenlerini kim ‘ādīlerdi yille helāk itdi, Aķzābı daķı yille hezīmet itdi. (193b/1)

ziyādeti-y-le: Zīrā kim anlaruñ mu‘cizātı daķı ziyādetiyle bizüm peyķamberde mevcūd idi. (192a/2)

deg-i-n: Enes rağıya’l-lāhu ‘anhu tā ‘Ömer bin ‘Abdu’l-‘azīz rüzĖārına degin ‘ömür buldı.

iç-ü-n < uç-u-n: Tā ol ķabīleye nafaķa itsüñ diyü viribidi, tā Ėöñülleri İslām’a muķma’in olsun için. (212b/7)

1.2.1.2.YAPIM EKLERİ

1.1.2. 1. İsimden İsim Yapan Ekler

-an/-en

er-en: Ya‘nī olmaya Muķammed hiķ kimsenüñ atası sizüñ erenlerünüñden velīkin Tañrı Peyķamberidür ve dükeli peyķamberlerüñ hātemidür. (207b/3)

oğul-an: Resl, Eb Eyybe eyitdi kim: “Ođlanlarıñı getür, t benümle ta‘m yiyeler.” (203b/15)

-cağ

yalın-cađ: Pes ‘Ukşe eyitdi: “Y Resla’l-lh, ol gün kim sen beni urduñ ıamçı-y-ıla tenüm yalıncağ-ıdı.” (222b/13)

yavrı-cağ: Resle Ően itdi ve yavrıcağın aldı, gitdi. (202a/11)

-cağız

taş-cağız: Fi’l-hl ol dükeli ufağ taşcağızlar Eb Cehl elinde dile geldiler, faŐıh vz-ıla eyitdiler. (200a/11)

-cık/-cik, -cuç

buzadı-cuç: Resl eyitdi: “İy arslan, bunuñ genc buzağucuğları var-ımış.” (201b/7)

oğlan-cık: Bir arslandan kim benüm ardımca geli yorur kim beni yimeye kim ufağ oğlancıkılarum var, ıorıaram kim anlar ağlığdan helk olalar. (201a/14)

-cuğaz

ıuŐ-cuğaz: Ve dağı eyitmiŐlerdr kim bir gün bir kk ıuŐcuđaz Peygamber’n başı üzerinde ıonadı, depretdi ve derd-ile ıağırdı. (202a/3)

-daş/-deş

kar-daş < karın-daş: Ebū Tālib eyitdi: “Kardaşım oğlıdur.” (210a/10)

-egü

bir-egü: Ve her kim biregünün ölümün gördi, anuñ dağı göriserler. (219b/9)

-lık, -lik/ -luğ,-lük

aç-lık: Ol dem açlık andan zā’ıl olurdı. (191b/11)

eylük < edgü-lük: Ve ben dilerem kim seni bir yere viribiyem ki andan saña menfa‘at hāşıl ola ve eylük ola. (231b/3)

helāk-lik: Ve eger Nūḥ’uñ du‘ası kavminün helākligine icābet itdi. (193a/10)

kaḥt-lık: Veger Ḥaḳ Ta‘ālā İbrāhīm’e kavm-ıla yardım itdi kim ol kaḥtlikdan ve tarlıkdan kurtıldı. (195b/2)

uçmağ-lık: Ser-encām Aḥzāb’uñ ekseri imāna geldiler, uçmağlık oldılar. (193b/5)

-lu /-lü

göz-lü: Ve eger ‘İsā gözsüzi gözlü itdi. (204b/2)

ısıtma-lu: Anlar dağı ‘Ukāşe’ye didiler kim: “Dedemüzi esirge kim ḥasta anı urma, üç gündür kim şayrudur, ısıtmaludur, anı bize bağışla.” (222a/10)

‘illet-lü: Ol şuya urdı, eyitdi: “Bu şudan iç, bāḳisin bu ‘illetlü yire dök.” (205b/2)

sünnet-lü: On üçüncü ol-ıdı kim hiç âdemî anı sünnet itmedi, belkim anasından sünnetlü ve muṭahhar doğdı. (191b/13)

yer-lü: Ben çün uyḡudan uyandum ve ḡorḡdum, evden ṡaşra segirdüm, çıkḡdum, yirü göḡi gördüm, yıldızlar gördüm cümle yerlü yerinde. (233b/9)

-ncı, -nci

on-u-ncı: Böyle eydür ‘Abdu’l-lāh bin ‘Abbās raḡıya’l-lāhu ‘anhumā kim onuncı yıl Resūl ḡacc-ı vidā’ itdi, Mināda-y-ıdı kim Cebrā’îl geldi, bu āyeti getürdi. (217a/7)

on iki-nci: On ikinci ol-ıdı kim çün ḡarnı açardı, ḡarnına ṡaş bağlar-ıdı. (191b/10)

üç-ü-nci: Üçüncü ol-ıdı kim Peyḡamber her kiṡiyle yürise dā’im başı yüce olurdı, eḡerçi ol kiṡi iñen uzun daḡı olsa-y-ıdı. (191a/2)

-raḡ/-rek

‘aceb-rek: Dıraḡt ve deve secde itdüḡi ‘acebrekdür. (192a/11)

‘azîm-raḡ: Pes bu ‘azîmraḡ ola. (196a/6)

fāzıl-raḡ: Pes Ḥabîb ü Ḥalîl’den fāzılraḡ ola. (196a/3)

muḡāl-raḡ: Andan ṡoñra eyitdi: “Bu ḡod muḡālraḡ ve yalanraḡdur kim dirsın.” (200a/8)

yeg-rek: Bu yegrekdür. (199a/7)

-sız, -suz/-süz

anlar-sız: Resûl eyitdi: “Ben anlarsız ta‘âm yimezem.” (204a/7)

göz-süz: Eyitdi: “Yâ Resûla‘l-lâhi, bu oğlanı gözsüz çoğurdum.” (204b/11)

sen-süz: Yâ Resûla‘l-lâh, şimdi ben senden ayru nice dirlik ideyin ve mihrâbı ve menberi sensüz nice göreyin. (236b/8)

zillet-süz: Ben dağı sizcileyin âdemin ve âdemî zilletsüz ve haşasuz ölmeye. (220a/1)

1.2.1.2. 2. Fiilden İsim Yapan Ekler

-cek

bürin-cek: Çün Zeyneb evine girdi, Zeyneb ev ortasında ayagın durmuşdı keten gönlek-ile bürincek-ile. (208a/13)

-ķu

uyķu < uyu-ķu: Ben çün uyķudan uyandum ve ķorķdum, evden taşra segirdüm, ķıķdum, yirü gögi gördüm, yıldızlar gördüm cümle yerlü yerinde. (233b/8)

-ıcı, -ici

çek-ici: Anlara kim dilemezler ululuğı ve bütün çekiciliği yerde ve ne fesâdı âhîret perhîz-ķârlar güder. (225a/1)

döndür-ici: Ya‘nî “İy gökleri döndürici ümîze dut gönlümi senün ta‘atuña ve hoşnudluğuña.” bunu didi ve yine döndi. (208b/1)

sağla-y-ı: Tañrı'dan qorquñuz kim Tañrıñuz saqlayıcı ola, ve kuvvet virici ola.
(219a/3)

yırt-ı: Şol bir yırtıcı aşlan gibi olduq. (231a/1)

-k, -k̄ -(u)k, -(ü)k

aç-u-k̄: Ve ben gitdüm, Resül girü döndi şöyle başı açuq (232b/4)

art-u-k̄: Şöyle eydür 'Abdu'l-lâh bin 'Abbâs rağıya'l-lâhu 'anhumâ kim bizim
Peyğamberümüz mu' cizâtı, dükeli peygamberler mu' cizesinden artuq-ıdı. (192a/1)

ayır-u-k̄: Dînden ötrü ayruq dîvleri yirden göge çıqmaqdan yoğ-ıdılar. (202a/13)

kon-u-k̄: Muhammed dağı Câbir evinde konuq oldu. (205b/10)

tanı-k̄-lıq: Ve anuñ risâletine tanıqlıq virdi ve hem kurd dağı söyledi. (200b/14)

uyan-u-k̄: Onuncı ol-ıdı kim egerçi gözi uyur-ıdı, gönli uyanuq-ıdı. (191b/8)

-ma, -me

ağlaş-ma: Müslümânlar zârî kılmaga ve ağlaşmaya başladılar, bir giriv kopdı.
(221a/7)

segirt-me: Açlıqdan segirtmeye tãkatim yoğ-ıdı uş ardınca geldüm, senüñ katında
buldum. (201b/5)

-maq, -mek

dur-maq-lıq: Havâda taş durmaqlığı, şu durmaqlığından 'acebrâk ola. (198b/2)

gör-mek-lik: Ol ‘avrat eyitdi: Yâ Resûla’l-lâhi du‘â it, tâ Hâk Ta‘âlâ gözümüñ görmekligin yine virsin. (203a/15)

-u, -ü

ayru < ayır-u: Yâ Resûla’l-lâh, şimdi ben senden ayru nice dirlik ideyin ve mihrâbı ve menberi sensüz nice göreyin. (236b/7)

koğ-u: Peyğamber deri gülâbdan hoş koğulurağ-ıdı. (191a/7)

korğ-u: Resûl eyitdi: “Ne ol korkuñuz-içün ve ne ol tar lahd-içün ve ne kıyâmet korğularından ve ne sırâtdan geçmek ve ne ol ‘adl terâzûsı-y-içün ve ne ol tamu heybeti-y-içün kim görmek gerekdür. (225b/9)

öl-ü: Andan şoñra el getürürdi, du‘â kıılurdı, tâ kim ölü diri olurdı. (204a/15)

yar-u: Yarusı maşrığdan yaña düşdi, yarusı mağribden yaña düşdi. (197a/10)

-r

beñze-r: Beşinci ol-ıdı kim anuñ giyesinde bit, püre ve ne kim bunlara beñzer var olmazdı. (191b/1)

-suz, -süz

belür-süz: Eyitdi: “Dünyâdan fevt oldı ve ğaribler evinde mağâm dutdı ve toprak içinde belürsüz eylediler.” (234b/10)

1.2.2.ZAMİR

Zamirler, ismin yerini tutan, varlıkları temsil eden kelimelerdir.

1.2.2.1. Şahıs Zamirleri

“Bunlar varlıkları şahıslar halinde ve temsil suretiyle karşılayan kelimelerdir.”¹³

Şahıs zamirleri şunlardır:

Teklik 1. Şahıs Zamiri: Ben

Cebrā'îl eyitdi: “Yā Resūla'l-lāhi, ben giderem.” (228a/7)

Teklik 2. Şahıs Zamiri: Sen

Eyitdi: “Yā Mu'āz, sen bir kavmi göresin kim ehl-i kitābdan ola. (232a/11)

Teklik 3. Şahıs Zamiri: Ol

Ben āzādam, ol kıldur. (208a/2)

Çokluk 1. Şahıs Zamiri: Biz

Tā biz bu mu' cizeye girelüm, ne kim dirseñ inanalum. (197a/2)

Çokluk 2. Şahıs Zamiri: Siz

siz-den Hiç kimse sizden kıyāmet güninde baña aşşı itmeyiserdür. (222a/3)

Çokluk 3. Şahıs Zamiri: Anlar, Olar

Eger bunı yirseñ açıklıktan anlar ölür. (201b/8)

1.2.2.2. İşaret Zamirleri

İşaret zamirleri, nesnelere göstermek, belirtmek amacıyla kullanılarak onları karşılayan kelimelerdir. Bu zamirler bu, şu, ol, şol, bunlar, şunlar, olar'dır.

---

¹³ Ergin, a.g.e., s.265.

bu: Pes bu ‘azīraḳ ola. (196a/6)

şol: Her nefse şol kesb itdigin-ile zılm yokdur bugün. (221b/2)

bunlar: Andan ötürü kim taş Muhammed elinde tesbīḥ itdi, Ebū Bekir ve ‘Ömer ve ‘Oşmān ve ‘Alī raḳıya’l-lāhu ‘anhum bunlar elinde daḫı tesbīḥ itdi. (199b/8)

1.2.2.3. Dönüşlülük Zamiri

Dönüşlülük zamiri öz ve kendü’dür.

öz: Yā Mu‘āz saña ve cemī‘ ümmetüme şunu dilerüm kim kendü özüme dilerüm ve ne kim özüme dilerüm ümmetüme daḫı anı dilerüm ve bislesen kim baña sevgüñüz oldur ki kıyāmet güninde baña irişe. (232a/9)

kendü: Sekizinci ol-ıdı kim gölgesi yire düşmezdi, andan ötürü kim kendü nūr-ıdı, gölgesi olmaz. (191b/5)

1.2.2.4. Belirsiz Zamirler

Metnimizde birçok örneği bulunan bu zamirler, varlıkları belirsiz olarak ifade etmektedir. Metnimizde yer alan belirsiz zamirler şunlardır: Kimi, kimse, kimesne, her kim, her biri, ayruk, cümlesi, nicesi, dükeli, fılan...

ayruk: Dirīgā kim ol tatlu sözler keseldi ḫalk ayruk işitmez oldı, ḫasret kıyāmete ḳaldı. (236b/9)

dükeli: ‘Ā’işe evine varmaklıḡa dükeli rızā virdiler. (218a/15)

her kim: Ve her kim cihān aydınlıḡın gördi, görür ḳarañlıḡın daḫı görisedür. (219b/6)

kimse: Ya‘nī gönül ve cigeri ve baḡırsaḳları yaḳar ve çok kişi ola ki daşra teni yanmış ola ammā diri ḳala ve hiç kimse olmaya kim anuñ yüregi ve cigeri yanmış ola ve diri ḳala. (195a/11)

kimesne: Altıncı ol-ıdı kim anuñ bevli ve ğayıñını yirde kimesne görmezdi. (191b/2)

nicesi: avluhū azze ve celle: Ve inneke le alā ħuluın azīmın kim a Taalā azīm diye gör kim nicesi ħul ola. (212a/1)

1.2.2.5. Soru Zamiri

Nesneleri soru yoluyla karşılayan kelimelerdir. En çok kullanılanları kim ve ne zamiridir.

kim-dür: Resūl deveye eyitdi kim: “Eyit Tañrı fermānı-y-ıla kim senūñ şahibūñ kimdür?” (194a/14)

ne-dür: Ben eyetdüm: “Ol nedür yā Resūla’l-lāh?” (232b/10)

1.2.2.6. Bağlama Zamirleri

Bağlama zamiri kim’dır. “Tek başına soru zamiri olan bu kelime birbiri ile ilgili iki dil birliği arasında bağlama zamiri olarak köprü vazifesi görür. Kim bağlama zamiri olarak eskiden beri kullanılmış, ancak son zamanlarda yerini ki bağlama edatına bırakmıştır.”¹⁴

ki: Ya nī iy Tañrı Peyğamberime benden ki ben zehr oluram. (195a/7)

ki: Resūl eyitdi: “Ben eaam ki getürem zīrā şalvar issi benüm.” (216a/15)

kim: Muammed yidi, aña şovuk itdi kim hi ziyān itmedi. (195a/1)

kim: İkinci oldur kim amudan urtıla, uçmağa ulaşa. (232b/12)

---

¹⁴ A.e., s.280.

1.2.3.SIFAT

1.2.3.1. Niteleme Sıfatları

eyü: Ve eger kimse feşâhat-ile ve rif'at-ile ve eyü hulk-ıla ölümden kurtılma-y-ıdı, ben ölmeyeydim. (219b/3)

genc: Resül eyitdi: "İy arslan bunuñ genc buzağucuqları var-ımuş." (201b/7)

kiçi: Kiçi oğlı eyitdi: "Şavâb itdüñ." didi. (203b/7)

ufağ: Çün Ebü Cehl la'netu'l-lâhu anı işitdi, eyitdi: "Azîm cāzūsın iy Muhammed kim ufağ taşları söze getürdüñ." (200a/14)

üç yüz altmış: Muhammed dağı üç yüz altmış büti Ka'be-hân'dan çıkardı, bıraktı, uşatdı, "Uşatmadum." didi. (195b/11)

yavuz: Resül katına geldi ve eyitdi: "Yâ Resûla'l-lâhi gör kim baña ne yavuz hâl düşdi." (204b/6)

yolsız: Ya'nî şâ'irler azgunlara mütâbi' dururlar görmez misin kim anlar her vâdiye ve yolsız yerlere yürürler. (214b/2)

1.2.3.2. İşaret Sıfatları

bu: Pîr eyitdi: Yâ Resûla'l-lâh bu deveyi benden doğuz deve-y-ile dağı bu yigit öğurlamışdur. (193b/11)

bu: Velî' aybı oldur kim bu gice senüñ nevbetüñ degüldür. (230a/6)

ol: Zîrâ kim ol sâ'at yir anı yudar-ıdı ve andan hoş koğu gelürdi. (191b/3)

1.2.3.3. Belirsizlik Sıfatları

ba'zı: Ba'zı âyete eyitdiler kim ufağ taşlar Ebü Cehl elinde Muhammed nübüvvetine tanıklık virdiler. (199b/9)

bir: Nitekim ‘Abdu’l-lāh bin Mes‘ūd eyitdi kim Resūla’l-lāh bir gün bir ekin kırañında yārānları birle oturmuşdı. (201a/10)

her: İkinci ol-ıdı kim Peyğamber her yirden geçse ol yöre halkına ma‘lūm olurdı kim Peyğamber geçdi. (191a/11)

hıçbir: Hıçbir kişi nesneye zulm itmeyeler. (222a/5)

nice: Resūl dađı nice gözsüzleri gözlü itdi. (204b/2)

1.2.3.4. Soru Sıfatları

kanığı: Şöyle kim bilmediler cerāhat kanđı gözine irişmiş-idi. (204b/8)

1.2.4.ZARF

“Fiillerin ve sıfatların önüne gelerek anlattıkları kılış, oluş veya vasıfları açıklayan ya da değiştiren kelimelere zarf denir.”¹⁵

1.2.4.1.Zaman Zarfları

andan şoñra: Andan şoñra bu āyet geldi. (214b/13)

bugün: Ya‘nī bugün ‘ivaz virürler. (221b/2)

dāimā: Resūl katına geldi, eyitdi: “Yā Resūla’l-lāhi, beni kılınç dutar, dāimā bu ‘illetden rencürem.” (205a/15)

her gün: Pes ol Zeyd her gün Resūl yöresinde yörenürdi tā anuñ bu iki ‘alāmetin bilmek-içün. (212a/9)

imdi: İmdi ben andan sīr oldum, aña talāk virürem. (208b/12)

---

¹⁵ Tahsin, Banguoğlu, **Türkçenin Grameri**, Ankara, Türk Dil Kurumu Yayınları, 2011, s. 371.

irte: Şöyle kim irte anuñ tahtını bir aylık yol iledürdi ve aḥşam yine getirürdi. (200b/8)

nāgāh: Nāgāh bir geyik Resūl önüne geldi, ditreyü ve eyitdi: “Yā Resūla’l-lāhi, sen günāhkārlaruñ ve za‘īflerüñ şefā‘ atcisisin, baña daḥı şefā‘ at it.” (201a/11)

ol zamān: Pes ol zamān ay iki pāre oldı. (197a/10)

öñdin: Muḥammedüñ ‘acebdür kim öldüğinden öñdin yidi. (192b/10)

yarın: Otur aḥaḡa kim yarın kıyāmet gününde sen baña aḥşı itmeyisersin. (221b/11)

1.2.4.2. Yer-Yön Zarfları

anda: Dur deveni dut, pālān ur kim seni Yemen’e viribiyeyin ki anda saña çok şadaḡa cem‘ ideler ve anlara şerī‘ at ‘ilmin ögredesin. (231b/7)

berü: Resūl eyitdi: “Ol şudan bir çanaḡa ḡoyuñ, getirüñ berü.” (206b/5)

içerü: Aña ḡaber itdiler ve ol evden içerü girdi. (230a/12)

ḡarşu: Üç kez girü geldi, ḡarşu çığırurdi kim: “eḡ-şalavat yā Resūla’l-lāh.” (223b/4)

taşra: Şöyle kim gözi taşra sıçradı. (204b/4)

1.2.4.3. Miktar Zarfları

çok: Ya‘nī meḡer anlar kim īmān getirüldiler ve eyü ‘amel işlediler ve Tañrı yād itdiler çok. (215a/1)

hīç: Çün nevbet şemūd ḡavmınuñ olur-ıdı, şu hīç artmazdı. (194b/10)

iñen: Zeyd eyitdi: “Yā Resūla’l-lāhi, bu Zeyneb kendüyi ulu dutar ve beni iñen ḡor ve ḡaḡır dutar ve benüm üzerime ‘ucb ve tekebbürlik ider ve benüm fermānum dutmaz.” (208b/10)

katı: ‘Abdu’l-lāh ol şî‘irin okudu, Resûl’üñ mübârek hâtırı melûl oldu, katı ğam-ġin ve mütefekkir oldu. (214a/13)

1.2.4.4. Tarz Zarfları

“Tarz zarfları tarz, hal, durum, sebep, sonuç, beraberlik, ayrılık, tekerrür, sınırlama vb. gibi anlamlar ifade ederler. Öteki zarflar gibi, bunlar da, sadece zarf olan kelimeler olabildiği gibi, isim, sıfat ve edatlardan meydana gelmiş birleşik zarflar da olabilmektedir.”¹⁶

ayru: Ol sâ‘at Cebrâil geldi, eyitdi: “Yâ Resûla’l-lâhi, ta‘âm Eyyûb oğlanlarından ayru yime.” (203b/14)

bizcileyin: Eger dükeli ‘âlemde ayı bizcileyin görmişler olur-ısa râst ola, yoĥsa bizüm gözlerümüzde ħelâl olmuş ola. (197b/1)

böyle: Böyle eydür Enes rağıya’l-lâhu ‘anhu kim bizüm Peyġamberimizün şıfatı kalan ħalkuñ ħilġatinün ‘âdeti ħilâfınca-y-ıdı. (191a/2)

eyle: Yedinci ol-ıdı kim ardından eyle görürdi kim öninden görürdi. (191b/4)

sizcileyin: Ben daĥı sizcileyin âdemin ve âdemî zilletsiz ve ħaġâsuz ölmeye. (220a/1)

şöyle: Yâ ‘Ā’işe, ben şöyle bilürem kim ben bu ħastalıktan ħiç ħoş olup ħurtulmayısaramdur. (223a/14)

ulu: Zeyd eyitdi: “Yâ Resûla’l-lâhi, bu Zeyneb kendüyi ulu dutar ve beni iñen ħor ve ħaġîr dutar ve benüm üzerime ‘ucb ve tekebbürlik ider ve benüm fermânum dutmaz.” (208b/10)

¹⁶ Özkan, *Türk Dilinin Gelişme Alanları ve Eski Anadolu Türkçesi*, s. 126.

1.2.5.EDAT

“Edatlar, yalnız başlarına anlamları olmayan, ad ve ad soylu kelime ve kelime gruplarından sonra gelerek anlam bakımından bunlarla sıkı sıkıya bağlı bulunan, gramer bakımından onlara hakim olan ve eklendikleri kelimeler ile cümlenin öteki kelimeleri arasında çeşitli anlam ilişkileri kuran görevli sözlerdir...”¹⁷

1.2.5.1.Çekim Edatları

a) Benzerlik ifadesi taşıyanlar:

bigi: Eyitdi: “İşbu geydügüm ÷on bigi ağ bezden kefen idesiz.” (225a/7)

gibi: Ol dem ol ÷uyınuñ şuyı cüllāb gibi oldı Tañrı fermānı-y-ıla. (206b/8)

b) Sebep bildirenler:

içün: Bir şuğl-içün kim Zeyd gerek oldı. (208a/9)

ötrü: Ol eyitdi: “Belī, bu ‘ avrat Ĥadīce zamānında gelürdi, andan ötrü ĥürmet itdüm kim pīrlere ĥürmet itmek ĩmāndandır.” (216b/12)

c) Vasıta ve beraberlik bildirenler:

bile: Ve Resül ‘aleyhi’s-selām ‘aşā bile başın bağlamış-ıdı ve menberüñ bir yanına söykenmiş-ıdı. (218b/11)

birle: Nitekim ‘Abdu’l-lāh bin Mes‘ūd eyitdi kim Resūla’l-lāh bir gün bir ekin kırañında yārānları birle oturmuşdı. (201a/11)

ile: Ve eger Mūsā, deryāyı ‘aşā-y-ıla yardı, Muĥammed işāret-ile ayı iki pāre itdi. (196b/9)

---

¹⁷ Zeynep Korkmaz, **Türkiye Türkçesi Grameri, Şekil Bilgisi**, Ankara, Türk Dil Kurumu Yayınları, 2009, s. 1052.

ç) Yer ve yön ifadesi taşıyanlar:

aşağa: ordı, kendüyi amdan aşağı bıraktı. (203b/9)

içerü: Selmān ol amıyı aldı, mescid apısından ierü girdi.(221a/6)

arşı: Medīne arasında üç günlük yol aldı, bir yigit baa arşı geldi ve beni çünün gördi, bu āyeti okudu: Küllü nefsin zāiatü'l-mevti. (234b/5)

d)Sınırlandırma ve bitim ifadesi taşıyanlar:

degin: Enes raıya'l-lāhu ' anhu tā ömrin ' Abdu'l-' azīz rüzgārına degin ' ömür buldı. (206a/10)

tā: Eger Tiye beyābānında Mūsā baı üzerinde nūrdan ' amūd tā göge degin řu'le viridi-y-ise, Muammed bir urma aacını kim atāde bin Nu' mān virmiş-idi kim ol aa anuñ elinde on günlük yol arañu gicede miř'ale gibi yandı, řu'le viridi. (198b/3)

e) Amaç ifade edenler:

diyü: Tā ol abileye nafaa itsüñ diyü viribidi, tā gönüülleri İslām'a muma'in olsun iün. (212b/7)

ne denlü: Uş benüm tenüm ne deñlü dilersen ur. (221b/4)

tā: Ve eger uşlar Süleymān üzerinde durdılar tā gölge itmek-iün, bulıt dā'im Muammed baı üzerinde durur, gölge iderdi. (202b/10)

1.2.5.2. Baqlama Edatları

a) şart ifadesi taşıyanlar:

eger: Ve eger aa adlar bilmek 'ilmin viridi, Muammed'e 'ilm-i ur'ān ve Tañrı'nuñ esmāsını şıfatın viridi. (192a/5)

egerçi: Üçüncü ol-ıdı kim Peyğamber her kişiyle yürise dâ'im başi yüce olurdı, egerçi ol kişi inen uzun dağı olsa-y-ıdı. (191a/13)

meger: İllâ meger kim irte olurdı, gice olmazdı ve eger gice olsa gündüz olmazdı. (216a/3)

veger: Veger Süleymân'a yıl fermânber-idi, Muğammed'e bulıt fermânber-idi kim eyitdi: Ğavaleynâ ve lâ'aleynâ. (202b/2)

b) Zıtlık anlamıyla sınırlama ifadesi taşıyanlar:

ammâ: Mūsâ elindeki nūr bir yire dađı intikâl itmedi ammâ Muğammed işâreti-y-ile Ğufeyl'ün elindeki nūr kâmpı ucına vardı. (198a/12)

lîkin: Zîrâ kim Ğullet bî-muğabbet revâ ola, tâ Ğalîl ola, lîkin Ğabîb olmaya. (196a/2)

velî: Resûl Ğücreden çığdı, velî yürimege mecâli yoğ-ıdı Ğastalığdan. (218b/7)

velîkin: Anları göge iletđi, velîkin Ğudâvend-ile münâcât itmediler ve Muğammed kâbe kavseynden anuñla münâcât itđi. (192b/4)

c) Sebep bildirenler:

zîrâ: Resûl eyitdi: "Ben eğakğam ki getürem zîrâ şalvar issi benüm." (216a/15)

çün: Çün anı ol şıfatda görđi, anuñ evinden kaçdı ve dağı anuñ kâtına gelmedi ol illet sebebinden. (205a/7)

ç) Sıralama ve atıf bildirenler:

dağı: Muğammed dağı Câbir evinde konuğ oldu. (205b/10)

hem...hem: Bunda hem Muğammed'e var-ıdı ve hem ümmetine. (203a/2)

ve: Andan ötürü kim taş Muğammed elinde tesbîğ itđi, Ebû Bekir ve 'Ömer ve 'Oşmân ve 'Alî radıya'l-lâhu 'anhum bunlar elinde dağı tesbîğ itđi. (199b/8)

yā: Resūl namāz kılmadın işāret-ile, yā du‘ā-y-ıla ölü diri kılırdı Haḳ Ta‘ālā emr-y-ile. (204b/1)

1.2.5.3. Ünlem Edatları

a) Doğrudan doğruya hitap ifadesi taşıyanlar:

iy: Ya‘nī iy Tañrı Peyğamberime benden ki ben zehr oluram. (195a/7)

yā: Yā rāstī, şimdi gerekdür kim iydesin ki nedir benüm avcumdağı. (199b/15)

b) Teessür ifade edenler:

dirīgā: Dirīgā kim ol tatlu sözler keseldi ḥalk ayruḳ işitmez oldı, ḥasret kıyāmete kıaldı. (236b/9)

c) Gösterme (işaret) ifadesi taşıyanlar:

işbu: Andan soñra eyitdi: “İy yārānlar, selāyı eksik eylemeñ kıyāmete degin ve benüm ümmetüme selāmumı degürüñ ve bilsin kim sizüñ sevgüñüz baña oldur kim hem işbu şıfat birle muttaşif ola ve uş nitekim beni görürsüz ve zinhār namāzı saḳlañ ve kāhıllıḳ eylemeñ ve eliñiz altındağıları ḥoş dutuñ.” (225a/5)

uş: Uş birisin bu buldum. (193b/12)

ç) Soru ifadesi taşıyanlar:

nice: Yā Resūla’l-lāh, şimdi ben senden ayru nice dirlik ideyin ve miḥrābı ve menberi sensüz nice göreyin. (236b/8)

1.2.6. FİİL

1.2.6.1. YAPIM EKLERİ

1.2.6.1.1. İsimden Fiil Yapan Ekler

-a- / -e-

boş-a-: Zeyd kıtayı and içdi kim “Şimden girü ben anı dilemezven.” didi ve boşadı. (209a/1)

dil-e-: ‘İkrime eyitdi: “Mu‘cize dilerem senüñ peygamberlığıña.” (192b/15)

oyun-a-: Ve Eyyübün oğlancıkları kiçi-y-idi, tam üstinde oynarlardı. (203b/5)

-ı-

ağır-ı-: Ol vaktde benüm dağı başum ağrıdı. (218b/2)

-l-

ayrı-l-: Tâ iki yarılın, birbirinden ayrılın. (197a/2)

diri-l-: Resül döşeğe yatdı, ümiz̄in dirilmekten kesti. (223b/2)

-la- / -le-

boğaz-la-: Ve eydürler kim Eyyüb’ün bir oğlağı var-ıdı boğazladı, ‘avratına eyitdi: “Tiz biryân it.” (203b/4)

esen-le-: Gözlerinden yaş revân oldı ve anlaruñ-ıla esenledi ve önüñde Resül’ün kadeh-ile şu koyup dururlardı. (226b/14)

ışmar-la-: Kim ol okuz deveyi ol yigitden ala ve ol p̄ire ışmarlaya ve anuñ řāğ elini kese. (194a/5)

ıç-la-: Nāgāh ufeyl'ũñ alnında bir n̄r belürdi kim ol n̄r çerāğ gibi ışlardı. (198a/7)

oğur-la-: P̄ir eyitdi: “Yā Resūlallāh bu deveyi benden doğuz deveye dağı bu yigit oğurlamışdur.” (193b/11)

yük-le-: Çün řabāh deveye pālānın urdum, raştum yükletdüm. (234a/3)

-sa-

şu-sa-: Ařhāb şusamışlardı. (206b/2)

-ük-

göz-ük-: ‘Abdu’l-lāh bin Mes‘ūd eyitdi -rađıya’l-lāhu ‘anhu- kim Muřammed’ũñ dīdārı ‘aleyhi’s-selām řarañu gicede güneř gibi gözükürdi. (196a/9)

1.2.6.1.2. Fiilden Fiil Yapan Ekler

-r-

gör- < kö-r-: Çün ‘İkrime ol mu‘cizeyi Peyğamber’den gördi ol zamān müslimān oldu. (193a/7)

-ur- /-ür-

art-ur-: Sen dağı biter derdümüz üstüne derdümüz arturmağıl ki ol üç gündür ısımta dutar ve hīç nesne yimemişdür. (221a/4)

toy-ur-: Şimdi ben ol şahrāya giderem kim baña buyurduñ ol deve etinden kıarnım toyuram. (201b/12)

yit-ür-: Hıredmendler yolında zehr odı yitüre ola. (195a/8)

-dur- / -dür-

dön-dür-: Resûl, yönin kıavmine döndürdiler kim bile oturlardı. (202a/5)

kıal-dur-: Çünin Muştafā dünyā sarāyından irtihāl itdi, düşmenler baş kıaldurdılar ve münāfıklar şād oldılar, yārānlar mütehayyir ve ‘āciz kıaldılar ve iblīs sultān oldı. (231a/8)

kıarış-dur-: Ve eger Ādem’i yiryüzi toprağından yaratdı, Muşammed’i uçmağı toprağından yaratdı rahmet şuyı-y-ıla kıarışdurup. (192a/15)

tol-dur-: Ve eger Mūsā’ya bir taşdan on iki çeşme çıkıdı, Muşammed’üñ iki barmağı arasından ol kıadar şu çıkıdı kim leşker dükeli sır-āb oldılar ve meşkler ve maşaralar kıoldurdılar. (196b/6)

yut-dur-: Ve eger Kıārün’ı Mūsā’dan ötürü yire yutdurdı. (198b/14)

-gur-, -gür-

dir-gür-: Ol zamān Hāķ Ta‘ālā kendü kıudretinden ikisin dağı dirgürdi Peyğamber du‘āsı berekātında. (204a/10)

-t-

yara-t-: Ve eger Ādem Hāḡ ‘azze ve celle ḡalkdan, öñindin kendü yaratdı ve Muḡammed’i daḡı kendü yaratdı. (192a/12)

segir-t-: Açlıḡdan segirtmeye ḡāḡatim yoḡ-ıdı uş ardınca geldüm, senüñ ḡatında buldum. (201b/6)

uza-t-: Resül ‘aleyhi’s-selām elin uzatdı, bir loḡma ol oḡlāḡdan üzdi, aḡzına ḡodı, yidi. (195a/4)

yükle-t-: Çün şabāḡ deveye pālānın urdum, raḡtum yükletdüm. (234a/3)

-l-

begen-ü-l-: Ya‘ nī iy pāk-ı cān-vārī cān begenülmiş cān ḡaşra gel Tañrı buyruḡı-y-ıla bu pāk tenden vefādār pādişāha ve ulu dosta. (228b/1)

bük-ü-l-: İslām ol vaḡt içinde za‘īf oldı ve çoḡ ḡalk mürtedd oldılar ve müslimānlaruñ göñli yavuz oldı ve kāfirler bahādır oldılar ve Resül’üñ ehl-i beyti za‘īf oldı, belleri büküldi ve ḡaber gökden münḡaḡ‘ oldı. (231a/12)

yar-ı-l-: Tā iki yarılısn, birbirinden ayrılısn. (197a/2)

yaz-ı-l-: On Dördünci ol-ıdı kim yaḡrı arasında yaşıl ḡaḡ-ıla mühr-i nübüvvet yazılmışdı: Lā ilāhe illallāh Muḡammedün Resülullāh. (191b/14)

-ma-, -me-

düş-me-: Hāḡ Ta‘ ālā taḡdır itdi kim her zerresi düşmenlerüñ her birinüñ gözine girdi, hiḡ ḡalaḡ itmedi ve hiḡ bir zerre ol ḡopraḡdan yire düşmedi. (195b/8)

sön-me-: Şöyle kim hiç derd ü hastalık görmedi ve hem bir dişi deprenmedi ve hergiz gözinüñ çerāğı sönmedi. (206a/15)

-n-

büri-n-: Çün Zeyneb evine girdi, Zeyneb ev ortasında ayağın durmuşdı keten gönlek-ile bürincek-ile. (208a/13)

dürt-ü-n-: Şöyle kim gelinler, güyegüler anuñ mübârek derin dürtünürlerdi. (191a/8)

idin- < it-i-n-: Resül anı oğıl idinmişdi. (207a/13)

-ş-

ağla-ş-: Nevha ve zārī kıldılar, Resül'ün vefâtına ağlaşdılar ve her birisi bir şi'ir eyitdi Resül'ün vefâtı üstine, Resül'i medh iderlerdi, ağlaşurlardı. (236a/6)

kar-ı-ş-: Ve eger Ādem'i yiryüzi toprağından yaratdı, Muḥammed'i uçmak toprağından yaratdı rahmet şuyı-y-ıla qarışdurup. (192a/15)

söyle-ş-: Ve eger Şālih devesi Şālih-ile söyleşdi ise Muḥammed'e daḥı deve söyledi. (193b/8)

1.2.6.2. FİİL ÇEKİM EKLERİ

1.2.6.2.1. Zamir Kökenli Şahıs Ekleri

“Bunlar, şahıs zamirlerinin zamanla ekleşmesinden oluşmuş şahıs ekleridir. Öğrenilen geçmiş zaman, şimdiki zaman, gelecek zaman ve geniş zaman, istek, gereklilik çekimlerinde kullanılır.”¹⁸

---

¹⁸ Mustafa Özkan, Hatice Tören, Osman Esin, **Yüksek Öğretimde Türk Dili Yazılı ve Sözlü Anlatım**, İstanbul, Filiz Kitabevi, 2006, s.512.

Teklik 1. Şahıs:

Teklik 1. şahıs eki -am, -em, -van, -ven, -ın, -in'dir.

diler-em: 'İkrime eyitdi: Mu'cize dilerem senün peygamberlığıña. (192b/15)

dilemez-ven: Zeyd katı and içdi kim: "Şimden girü ben anı dilemezven." didi ve boşadı. (209a/1)

dilemez-in: Benümle sāzkārлық itmez, baña zişt söz virür, soñra beni ol dilemez; ben anı dilemez. (209a/3)

sever-in: Ebü Tālib eyitdi: "Belī severin." (210a/11)

varmaz-ın: "Tā sen beni alasm, eger sen beni almazsañ ben hergiz dañı ere varmazın." didi. (209a/14)

virür-em: İmdi ben andan sīr oldum, aña talāk virürem. (208b/13)

Teklik 2. Şahıs:

Teklik 2. şahıs eki -sın, -sin'dir.

gör-me-y-iser-sin: Yā Mu'āz, ben bu vaşiyyeti anuñ-çün uzatdum kim vaşiyetün ahrādur ki zīrā bundan girü kıyāmete degin sen beni görmeyisersin. (232b/3)

sever mi-sin: Ol eyitdi: "Sever misin bunı?" (210a/11)

virmez-sin: Niçün beni Kureys'den birine virmezsin? (208a/1)

Teklik 3. Şahıs:

Teklik 3. şahıs eki yoktur. Bazen -dur kuvvetlendirme eki kullanıldığı görülür.

yatmış-dur: Çün içeri girdi, Resül'i gördi yatmışdur, meşgöl olmuşdur ve gözlerin yummuşdur. (226a/3)

Çokluk 1. Şahıs

Çokluk 1. şahıs eki olarak -uz, -üz kullanılmıştır.

içebilmez-üz: Ol şunuñ telhliğından ve acılığından içebilmediler, eyitdiler: “Yā Resūla’l-lāhi, bu kıyuda şu var ammā iñen ve telh ve sūturdur, içebilmezüz. (206b/4)

Metnimizde bu ekin düz şekli de görülmektedir:

ķapar-ız: Tā biz daķı sizüñ kıoyınıñuzdan el çekelüm dir yoķ dirseñüz her çend kim siz saklayasız, biz ĥod ķaparız. (201a/3)

Çokluk 2. Şahıs

Çokluk 2. şahıs eki -sız, -siz’dir.

ağlar-sız: Bir çobana uğraduķ ve bize şordı: “Niçün ağlarsız?” (235a/3)

bile-siz: ‘Ā’işe eyitdi: “Eger dilerseñüz kim Resūl’üñ ĥulkın bilesiz.” (212a/3)

eydür-siz: Sizüñ oğluñuz ol bir nesnedür kim sizler eydürsiz diliñüz-ile ve Ĥaķ eydür Allahu Ta‘ālā ve oldur kim yol gösterir bā-şavāb. (207b/8)

Çokluk 3. Şahıs

Çokluk 3. şahıs için -lar, -ler eki getirilir. Bazen -lar, -ler ekinden sonra -dur, -dür kuvvetlendirme eki kullanıldığı da görülür.

bağlamış-lar-dur: Niçün ĥuşşalu ve ķayğulu olursın kim gökler senüñ-içün bezendi ve uçmaķ ķapu açıldı ve ĥürü’l-‘aynı şāzılık iderler ve feriştehler muntazır olup dururlar ve peyğāmbەرler cānı ve evliyā cānı senüñ-içün şaf bağlamışlardur ve rahmet ķapuları açılıp durur? (227a/9)

bırakmış-lar-dur: Eger ķatı aç-ısañ fülān yirde bir deve ölüsü bırakmışlardur. (201b/9)

1.2.6.2.2. İyelik Kökenli Şahıs Ekleri

“İyelik kökenli şahıs ekleridir. İyelik ekleri zamanla bazı fiil kiplerine gelerek şahıs eki işlevi taşımışlardır. 2. tip şahıs ekleri diye adlandırılan bu ekler, görülen geçmiş zaman ve şart kiplerinde kullanılırlar.”¹⁹

Teklik 1. Şahıs: -m

çık-du-m: Andan Yemen'den çıktım, gece gündüz sürdüm. (234b/1)

git-se-m: Eger gitsem gönlüm meşgûl olurdu. (217b/13)

helâk olur-sa-m: Eger açlıktan dağı helâk olursam bunu yimeyeyüm. (201b/11)

işit-dü-m: Andan Ebû Bekir radıya'l-lâhu 'anhu eyitdi: “Ben işitdüm Peyğamber Hâzretinden -'aleyhi's-selâm- ki biz mürsellerüñ defni hemân girü ve ol arada gerekdür kim cân virmiş olur.” (229b/10)

Teklik 2. Şahıs: -ñ

añdu-ñ: Mu'âz eyitdi: “Ve ey dostum ve benüm fağrum, cânum ve tenüm saña fidâ olsun ki cân virmek vaqtinde dağı beni añduñ.” (235b/8)

dilerse-ñ: Ve ne kim dilersen Tañrı'dan dile tã saña vire. (232b/8)

Teklik 3. Şahıs:

Teklik 3. şahıs için ek kullanılmamaktadır.

Çokluk 1. Şahıs: -k, -k

ağladu-k: Mu'âz eydür: “Aldum nâmeyi öpdüm başuma kōdum, gözüme sürdüm ve ikimiz Medîne'ye gittük ve karşı yolca giderken ağladuk.” (235a/2)

yād it-dü-k: Nitekim ilerü yād itdük. (210a/4)

---

¹⁹ A.e., s.512.

Çokluk 2. Şahıs: -ñuz, -ñüz

didi-ñüz: Ben didüm ve hem siz didiñüz. (233b/4)

Çokluk 3. Şahıs: -lar, -ler

atdı-lar: ‘Ağabe gicesi kim taşı Muhammed’e atdılar. (198b/1)

geldi-ler: Ser-encām Aḥzāb’uñ ekşeri ĩmāna geldiler, uçmaqlık oldılar. (193b/4)

işide-ler: Anlar işideler ve epsem olalar. (233a/9)

söylese-ler: On birinci ol-ıdı kim çün uyur-ıdı, ne söylesele işidürdi. (191b/8)

1.2.6.2.3. Şekil ve Zaman Ekleri

a) Bildirme Kipleri

“Bildirme kipleri yapılmış, yapılmakta veya yapılacak eylemleri haber veren, yargı halinde bildiren kiplerdir. Kök veya gövde halindeki bütün fiilleri kapsarlar. Fiil kök ve gövdelerine şekil ve zaman ekleri getirilerek ifade edilirler.”²⁰

Görülen Geçmiş Zaman

Görülen geçmiş zaman eki -dı, -di’dir. Teklik ve çokluk birinci ve ikinci şahıslarda ekin yuvarlak şekli görülürken üçüncü şahıslarda düz şekli görülmektedir.

Teklik 1. Şahıs:

bul-du-m: Açlıktan segirtmeye tākatim yoğ-ıdı uş ardınca geldüm, senüñ katında buldum. (201b/6)

örtme-dü-m: Ve size cefā itmedüm, ve hiç ḥaqqı sizden örtmedüm. (219b/13)

unıt-du-m: Ben çün Resül ol şıfatda gördüm, kendü derdümi unıtdum. (218b/4)

---

²⁰ A.e., s.491.

Teklik 2. Şahıs:

gül-dü-ñ: ‘Ā’işe eyitdi: “Ve ol bir söyledükde şoñra güldüñ ne-y-idi?” (226b/1)

ur-du-ñ: ‘Ukâşe eyitdi: “Yâ Resûla’l-lâh, ol gün kim sen beni urduñ. Ben yayağ-ıdum ve sen merkeb üstinde idüñ.” (222b/10)

Teklik 3. Şahıs:

ğolar-dı: Ol gün kim mü’minler nevbeti olurdı, kıyu şu-y-ıla ğolardı ve çün kâfirler nevbeti olurdı, şuyı hıç artmazdı ve anlara kifâyet itmezdi. (194b/13)

vir-di: Ve eger aña adlar bilmek ‘ilmin virdi, Muğammed’e ‘ilm-i Kıur’ân ve Tañrı’nuñ esmâsını şıfatın virdi. (192a/6)

Çokluk 1. Şahıs:

ağla-du-ğ: Mu‘âz eydür: “Aldum nâmeyi öpdüm başuma ğodum, gözüme sürdüm ve ikimüz Medîne’ye girdük ve ğarşu yolca giderken ağladuk.” (235a/2)

ğetür-dü-k: Şöyle kim anuñ çekdüğünüñ nişânın Peyğamber’üñ boynında getürdük. (213b/14)

Çokluk 2. Şahıs:

ma‘îşet ider-dü-ñüz: Andan şordılar kim: “İy mü’minler anası, pes ne-y-ile ma‘îşet iderdüñüz?” (215b/14)

Çokluk 3. Şahıs:

ağlaş-dı-lar: Ebū Eyyūb ve ‘avratı ağlaşdılar ve anlaruñ aħvâlin Resûl’e ma‘lûm eylediler. (204a/7)

dile-di-ler: Ve dilediler kim ol yigidüñ şağ elin keseler. (194a/8)

namāz kıldı-lar: Mi'rāc gecesi dükeli mürsel peygamberleri cem' itdi, tā Muşafa ardında namāz kıldılar. (192a/8)

Öğrenilen Geçmiş Zaman

Öğrenilen geçmiş zaman eki -miş, -miş'tir. Bu ek, daima düz şekli ile karşımıza çıkmaktadır.

Teklik 1. Şahıs:

mīrās kal-mış-am: Üç yüz deve-y-ile dağı atasından aña mīrās kalmışam ve bu yedi pīrlər münāfıkdur ve senüñ düşmenlerüñdür. (194b/3)

ur-mış-am: Ve eger kimseyi urmuşam sizlerden durıgelüñ. (220a/11)

Teklik 2. Şahıs:

dut-mış-sın: Resül aña luğf-ıla eyitdi kim: “İy 'Ārābi, benden ne dilersin kim yaqamı böyle berk dutmuşsin, çekersin.” (214a/2)

Teklik 3. Şahıs:

yat-mış: 'Abdu'l-lāh bin 'Abbās eyitdi: “Bir gün Resül qatına vardum, gördüm kim bir haşır üzerinde yatmış.” (215a/8)

yime-miş-dür: Sen dağı biter derdümüz üstüne derdümüz arturmağıl ki ol üç gündür ısımta dutar ve hiç nesne yimemişdür. (221a/5)

Çokluk 3. Şahıs:

di-miş-ler: Ve peygamber, menbere üstinden aşğa indi ve ba' zı dimişler kim Resül döşek üstinde idi kim 'Ukāşeyle bu kışşa vāki' oldı. (222b/11)

perākende ol-mış-lar: Yārānları gördi kim perākende olmuşlar. (236b/3)

Geniş Zaman

“Eski Türkçede umumiyetle -ur, -ür nadiren -ar, -er, çok az olarak da -ır, -ir idi. Vokalle biten bir kelimeye getirildiği zaman -(y)ur, -(y)ür, nadiren de -r şeklinde bulunuyordu. Eski Türkiye Türkçesinde ise, -ur, -ür; -ar, -er; -r ekleri kullanılmıştır; -ur, -ür Eski Türkiye Türkçesinde vokali daima yuvarlak olan eklerdendir.”²¹

Geniş zamanın olumsuzu olarak da -maz, -mez kullanılmıştır.

Teklik 1. Şahıs

dile-r-em: ‘İkrime eyitdi: Mu‘ cize dilerem senüñ peygambarlığıña. (192b/15)

gör-mez-in: Ben aña kendümi lâyıķ görmezın. (207b/15)

ver-ir-em: Ben seni Zeyd’e verirem ve Zeyd bin saña lâyıķ görürem. (207b/14)

Teklik 2. Şahıs:

ağla-r-sın: Zeyd eyitdi: “Şimdi neye ağlarsın kim Resül Hüdâ seni diler.” (209a/9)

yalağı id-er-sın: Şimdi bulara kim yalağı idersın. (199b/14)

yi-mez-sın: Aña eyitdi: Niçün sağ elüñle yimezsın? (205b/5)

Teklik 3. Şahıs:

ol-maz: Dükeli halkuñ gemisi şu yüzinde revân olur ammâ hiç kimsenüñ taşı revân olmaz ve şu üstinde durmaz. (193a/9)

oķı-r: Resül, aña eyitdi: “Yürı, var, ol bir ulu taşı it kim Tañrı Resüli seni oķır.” (193a/3)

deprün-ür: Bu ‘ acebraķ durandan ötürü kim ağaçda deprünür. (197b/15)

²¹ Timurtaş, *Eski Türkiye Türkçesi*, s.122.

Çokluk 1. Şahıs:

ķap-ar-ız: Tā biz daķı sizūñ ķoyınıñuzdan el ķekelūm dir yoķ dirseñüz her ķend kim siz saķlayasız, biz ĥod ķaparız. (201a/3)

Çokluk 3. Şahıs:

eyd-ür-ler: Eydürler kim Resūl ‘Ā’iķeyi diledügi vaķitte ‘Ā’iķe altı yaķında idi. (210b/13)

fermān ol-ur-lar: Andan ötrü kim dīvler, cāzūlara, kāhinlere fermān olurlar. (202a/14)

rivāyet id-er-ler: Nitekim rivāyet iderler kim Resūl Mekke’de idi. (199b/11)

Gelecek Zaman

“Eski Anadolu Türkçesinde umumi gelecek zaman eki -ısar, -ıser’dir. Bu ek Eski Türkçe devresinde ve bugün bulunmamaktadır.”²²

Teklik 1. Şahıs:

ķurtulma-y-ısar-am-dur: Yā ‘Ā’iķe ben ķöyle bilürem kim ben bu ĥastalıkdan ĥiķ ĥoķ olup ķurtulmayısamdur. (223a/15)

öl-ıser-em: Fāķıma eyitdi: “Resūl baña eyitdi: “Ölıserem.”, aĥladuĥum anuñ-iķün.” (226a/15)

Teklik 2. Şahıs:

ur-ısar mısın: Tañrı Resūlinūñ tenini anuñla urısar mısın ki ĥastadur ve aĥrılıdur. (221a/11)

---

²² Özkan, a.g.e., s.137.

itme-y-iser-sin: Otur ařaęa kim yarın kıyāmet gūninde sen baņa ařşı itmeyisersin.
(221b/12)

ķılma-y-ısar-sın: Resūl eyitdi: Yā Ebū Bekir otur. Allah, seni Hāķ ūzerine dutsun,
ķiyāmet gūninde baņa ‘aşşı ķılmayırsın. (221a/15)

Teklik 3. şahıs:

gey-iser-dūr: Ve her kim ķaftān giydi, nā-ĉār kefin daęı geyiserdūr. (219b/6)

ol-ısar-dur: Bu hōd dūkeli mūslimānlara olısdur. (192b/10)

ŗurma-y-ısar: Ya‘nī iy ķiřiler ķorķuñ Tañrı’dan ve saķınuñ řol gūnūñ ‘uķūbetinden
kim kimse kimsenūñ yerine ŗurmayısar. (222b/2)

ĉokluk 3. şahıs:

ĉaęır-ısar-lar: Kūkredūginden gōkler pāre pāre ola ve ŗaęlar ol heybetden yūñ gibi,
didi a.s. olısdur ve cūmle hālāyık dirileri ūstine ĉōkeceklerdūr ve ĉaęırısarlar kim
nefsī nefsi ve andan eyitdi kim: “Bilesiz kim ne olısdur ūmmetūm arasında hārām
yimekten ve hamr iĉmekden ve şıla-i raħm kesmekden ve fesād āřikāre olmağdan.”
(225b/13)

gōr-iser-ler: Ve her kim biregūnūñ ūlūmin gōrdi, anuñ daęı gōriserler. (219b/10)

ķıl-ısar-lar: Ve her kim cenāzeyeye namāz ķıldı, anuñ cenāzesine dağı namāz ķılısarlar.
(219b/11)

Şimdiki Zaman

“Eski Anadolu Türkçesinde şimdiki zaman için özel bir ek yoktur. Bugün kullanılan -yor < -yorır eki henüz Eski Anadolu Türkçesinde kullanılmamaktadır. Bu kip genellikle geniş zaman ekleri ile, bazen de -a / -e istek ekiyle karşılanmıştır.”²³

yi-y-e: Ve daḥı İdrīs ṭa‘ānı uçmaḡda Rıdvān’dan aldı kim yiye. (192b/11)

Şimdiki zamanda süreklilik sağlamak için ve -a/-e yorur şekli kullanılmaktadır:

geli yorur: Bir arslandan kim benüm ardımca geli yorur kim beni yimeye kim ufaḡ oḡlancıklarım var, ḡorḡaram kim anlar açlıḡdan helāk olalar. (201a/13)

b)Dilek Kipleri

Emir Kipi

Emir kipi, her şahıs için ayrı eklerle karşılanmaktadır.

Teklik 1. Şahıs:

gör-eyim: Resūl’ün ḡastalığı ḡaberin işitdi, leşkere eyitdi kim: “Siz bunda ḡarār idūñ tā ben varayım, Resūli göreyim.” (217b/10)

ol-ayın: Ya‘nī saña fidā olayım ki ne ḡoş ḡoḡuñ vardur dirliğüñde daḥı ve hem öldüğüñde daḥı. (230a/14)

şor-ayım: Şabr idūñ, tā ben yedi kişi yedi ıḡlīme viribiyem ve şorayım. (197a/15)

vir-eyin: Ne deñlü māl kim dilerseñ vireyin. (221b/10)

---

²³ Özkan, a.g.e., s. 138.

Teklik 2. Şahıs:

durı gel: Durı gel Tañrı Ta‘ālā fermān-ıla kim ben ‘İsādan degilem. (203a/10)

getür: Resül, Ebū Eyyüb’e eyitdi kim: “Oğlanlarıñı getür, tā benümle ta‘ām yiyeler.”
(203b/15)

yi: Sen anlara muntazır olma, ta‘ām yi. (204a/6)

Teklik 3. Şahıs:

çık-sun: Her kim çıkarsa çıksun. (230b/15)

muţma’in ol-sun: Tā ol kabīleye nafaқа itsün diyü viribidi, tā gönülleri İslām’a
muţma’in olsun için. (212b/7)

var-sun: Eyitdi: “Yā Resūla’l-lāh du‘ā it, tā bir nūr kamçım ucına varsun.” (198a/8)

Çokluk 1. Şahıs:

bil-elüm: Ve baña eyitdiler: “Şimdi gitse kim gerekdür ve sen bize eyü mu‘allem-
idün ve nāşih-ıduñ ve biz dükeli bilelüm kim bizden tamulık ve uçmaqlık kimdür.”
(234a/12)

gir-elüm: Tā biz bu mu‘cizeye girelüm, ne kim dirseñ inanalum. (197a/2)

kapma-y-alum: Kurd eyitdi: “Yā Resūla’l-lāhi, biz senün hürmetün sebebinden
şimden girü kāfir koynundan artuқ kapmayalum.” (201a/8)

Çokluk 2. Şahıs:

işid-ü-ñ: Ebū Bekir çağırdı, eyitdi: “İşidün iy halāyıқ.” (230b/5)

korқ-u-ñuz: Ya‘nī korқuñuz ol günden kim yine döndüreler sizi ol günde Tañrı’ya
pes tamām vireler. (217a/14)

şabr it-ü-ñ: Şabr idüñ, tâ ben yedi kişi yedi ıqlıme viribiyem ve şorayım. (197a/14)

terk id-i-ñüz: Anuñ koyunlarını terk idiñüz. (201a/7)

Çokluk 3. Şahıs:

getür-sünler: Ol zamân Cebrâil geldi, eyitdi: Yâ Resûla'l-lâhi, buyur ol pîrleri ve ol yigidi, deveyi dağı bile kıatıña getürsünler ve sen deveden şor kim “Sen kimüñsin?” diyü. (194a/11)

helâk it-sünler: Anları buyur helâk itsünler. (194b/4)

İstek Kipi

İstek eki -a. -e'dir.

Teklik 1. Şahıs:

dut-a-m: Cehd itdüm kim anı dutam. (201b/5)

eyit-me-y-e-m: İy Muhammed, tâ yire eyit, tâ beni kıosun kim ben kimseye eyitmeyem bu mağâradasın diyü ve hîç kimseyi komayam. (199a/4)

var-a-m: Varam, kıavmi da' vet eyleyem. (198a/5)

viribi-y-e-m: Ve ben dilerem kim seni bir yere viribiyem ki andan saña menfa' at hâşıl ola ve eylük ola. (231b/3)

Teklik 2. Şahıs:

dime-y-e-sin: Velî saşın kim aña dimeyesin ki kıamçı babañı urmağ-ıçun dilerem. (220b/10)

eyid-e-sin: Eger dilerse kim eyidesin, avcundağı nedir eyidesin. (200a/3)

işāret id-e-sin: Çün sen işāret idesin biz kendü kıdretümüzi ve senüñ mu‘cizeñi
‘ālemde zāhir idelüm. (197a/6)

öğred-e-sin: Dur deveni dut, pālān ur kim seni Yemen’e viribiyeyin ki anda saña çok
şadaķa cem‘ ideler ve anlara şerī‘at ‘ilmin öğredesin. (231b/8)

Teklik 3. Şahıs:

al-a: Kim ol toķuz deveyi ol yigitden ala ve ol pīre işmarlaya ve anuñ şāğ elini kese.
(194a/5)

olma-y-a: Yil Buraķ gibi olmaya ve Süleymān’uñ menzilgāhı sidretü’l-müntehī gibi
olmaya. (200b/11)

uzat-a: Peyğamber’e diledi kim elin ta‘āma uzada. (203b/13)

dil vir-e Tā Haķ Ta‘ālā kendü kıdretinden aña dil vire, tā saña eyide kim “Ol
kimüñdür?”” (194a/13)

Çokluk 2. Şahıs:

bul-a-sız: Azdan çoğa degin eger siz rāst olursañuz selsebīl ve serīr ve ģarīr bulasız.
(220a/4)

ol-a-sız: Ya‘nī siz olasız kim Yūsuf’ı yoldan iledüñüz. (224a/7)

saķla-y-a-sız: Tā biz daķı sizüñ kıyınıñuzdan el çekelüm dir yok dirseñüz her çend
kim siz saķlayasız, biz ģod kıparız. (201a/3)

Çokluk 3. Şahıs:

cem‘ id-e-ler: Dur deveni dut, pālān ur kim seni Yemen’e viribiyeyin ki anda saña
çok şadaķa cem‘ ideler ve anlara şerī‘at ‘ilmin öğredesin. (231b/8)

gör-e-ler: Ve eger göreler mu^c cizesini, yüz döndüreler ve eydürler kim kavî cāzūdur.
(197b/11)

kes-e-ler: Ve dilediler kim ol yigidūñ şāğ elin keseler. (194a/8)

Şart Kipi

Şart kipi, -sa, -se ekiyle sağlanmaktadır.

Teklik 1. Şahıs:

git-se-m: Eger gitsem gönlüm meşgūl olurdu. (217b/13)

helāk olur-sa-m: Eger açlıktan dağı helāk olursam bunu yimeyeyüm. (201b/11)

Teklik 2. Şahıs:

buyurur-sa-ñ: Eger buyurursañ dükelin getüreyim ve her řanķısının kim buyurursañ vireyim. (193b/15)

yir-se-ñ: Eger bunu yirseñ açlıktan anlar ölür. (201b/8)

dile-r-se-ñ: Ne deñlü māl kim dilerseñ vireyin. (221b/10)

Teklik 3. Şahıs:

ol-sa: Ve eger bir kimse-y-ile bir yerde oturmuş olsa tā ol kimse durmayınca ol dağı durmazdı. (216b/6)

oķu-sa: Şöyle idi kim eşege binerdi, cenāzelere varurdu ve şayru şorurdu ve anı kimse mihmāna oķusa icābet iderdi. (216b/15)

yüri-se: Üçüncü ol-ıdı kim Peyğamber her kişiyle yürise dā'im başı yüce olurdu, egerçi ol kişi iñen uzun dağı olsa-y-ıdı. (191a/12)

Çokluk 2. Şahıs:

dir-se-ñüz: Tā biz daħı sizün qoyınıñuzdan el çekelüm dir yoğ dirseñüz her çend kim siz sağlayasız, biz ħod qaparız. (201a/2)

Çokluk 3. Şahıs:

söyle-se-ler: On birinci ol-ıdı kim çün uyur-ıdı, ne söyleseler işidürdi. (191b/8)

Gereklilik Kipi

Gereklilik eki için ayrı bir ek kullanılmamaktadır. Bu ek bazen -a/-e istek ekiyle karşılanırken çoğu zaman şart kipine “gerek” veya “gerekdür” kelimeleri getirilmek suretiyle yapılır.

“-sa gerek” ifadesi aynı zamanda gelecek zaman ifadesi de taşır.

1.2.6.3. CEVHERİ FİİL

“Cevheri fiil, i- fiili ile yapılır. i- fiili Eski Türkçede er- şeklinde idi. Normal bir yardımcı fiil olan ve bütün kipleri bulunan er- fiilinin Batı Türkçesine geçerken r’si düşmüş, e-i değişmesi ile vokali de değişerek i- şekli ortaya çıkmıştır.”²⁴

Cevheri fiil, iki şekilde karşımıza çıkar:

1. İsimlerin yüklem ismi olarak kullanılmalarını sağlar.

fānī-dür: Andan ötrü kim çeşme-i Kevşer bu cihān çeşmesi kim fānīdür, anuñla berāber degül. (200b/6)

var-ı-mış: Resül eyitdi: İy arslan bunuñ genc buzağucuğları var-ı-mış. (201b/7)

dīvler-i-di-ler: Süleymān leşkeri dīvler-idiler, Muħammed leşkeri feriştelere-idiler. (202b/1)

---

²⁴ Ergin, a.g.e., s.316.

2. Fiillerin hikaye, rivayet ve şart birleşik çekimlerini kurar.

çık-maz-ıdı: Resûl'ün dükeli evlerinden tüten çıkmaz-ıdı. (215b/13)

dur-mış-dı: Çün Zeyneb evine girdi, Zeyneb ev ortasında ayağın durmuşdı keten göñlek-ile bürincek-ile. (208a/12)

geç-er-di: Pes Resûl yarındası bāzārdan geçerdı. (214a/10)

getür-ür-di: Şöyle kim irte anuñ tahtını bir aylık yol iledürdi ve aḥşam yine getürürdi. (200b/8)

iriş-miş-ıdı: Şöyle kim bilmediler cerāhat kaḅı gözine irişmiş-ıdı. (204b/9)

ol-ur-ısa: Eger dükeli 'ālemdede ayı bizcileyin görmişler olur-ısa rāst ola, yoḥsa bizüm gözlerümüzde helāl olmuş ola. (197b/1)

otur-mış-dı: Resûl 'aleyhi's-selām, şu üzerinde oturmuşdı ve ol şu yöresinde ulu taşlar var-ıdı. (193a/1)

ölme-y-e-y-di: Ve eger kimse leşker-ile ölümden kurtılsaydı, Zü'l-karneyn ölmeyeydi. (219a/13)

1.2.6.4. BİRLEŞİK FİLLER

“Birleşik fiiller, bir ad ile bir yardımcı fiilin, iki ayrı fiil şeklinin yahut da ad soylu bir veya birden çok kelime ile bir esas fiilin birleşmesinden oluşan ve tek bir kavrama karşılık olan fiil türleridir.”²⁵

1.2.6.4.1. İsim + Yardımcı Fiil Şeklinde Oluşan Birleşik Fiiller

it-, kıl-, eyle-, ol- yardımcı fiilleriyle oluşturulan birleşik fiillerdir.

helāk it-: Anları buyur helāk itsünler. (194b/4)

---

²⁵ Korkmaz, a.g.e., s.791.

namāz kı1-: ad itdi kim ikindü namāzın a‘ be-hān’da kıldı. (199b/12)

zāhir ol-: Müşg ve ‘abīr ousından kim anda zāhir olurdu. (191a/11)

yardım eyle-: Eyitdi: “Terāzū vatinde ol arada kim ümmetümün ‘amellerin darta1lar ve ben anlara yardım eyleyem, Fāıma eyleyem.” (226b/8)

1.2.6.4.2. Tasvir Fiilleri

Tasvir fiilleri, fiillerin -a, -e; -ı, -i ve -u, -ü zarf fiil şekillerine bazı özel fiiller eklemek suretiyle yapılır. Bu birleşmede yardımcı fiiller, zarf fiilin anlattığı kılış ve oluşu tasvir eder, onun nasıl, ne şekilde olduğunu veya yapıldığını belirtirler.

Sürekli1ik Fiili

gel-, gör-, dur- yardımcı fiilleriyle oluşturulurlar.

duru gel-: Resū1 andan durugeldi. (218b/1)

segirdü gel-: Fāıma segirdü geldi, feryād eyledi. (226a/3)

Tezlik Fiili

vir- yardımcı fiiliyle oluşturulur.

onadı vir-: Zīrā avmi onadı virdi. (195b/2)

Yaklaşma Fiili

Hareket ve oluşun meydana gelmeye yaklaştığını ifade eden bu fiil, yaz- yardımcı fiili ile yapılmaktadır. Metnimizde örneği bulunmamaktadır.

Yeterlik Fiili

bil- yardımcı fiili ile yapılır ve bu fiilin olumsuzu için u- fiilinin olumsuz şekli kullanılır.

bulamaduk: Pes ikisi dahı Resul katına geldiler, eyitdiler: Ya Resul'al-lahi anları istedun, bulamaduk. (204a/5)

icebilmediler: Ol sunun telhligından ve aciligından icebilmediler, eyitdiler: "Ya Resula'l-lahi bu quyuda su var ammā inen ve telh ve suturedur, icebilmezuz." (206b/3)

1.2.6.5. FİİLİMSİLER

Sıfat Fiiller

"Sıfat fiiller, zaman ve hareket kavramı taşıyan ama isim gibi kullanılan fiil şekilleridir. Sıfat fiil ekleri esas olarak geçici isimler yaparlar, ancak kalıcı isimler yaptıkları da olur. Sıfat fiil ekleriyle türetilen kelimeler, fiillerin zamana bağlı sıfat ve isim şekilleridir."²⁶

Sıfat fiiller, taşıdıkları zaman ifadesine göre şu şekilde sınıflandırılır:

Geçmiş Zaman İfadeli Sıfat Fiiller

-duğ , -dük

Geçmiş zaman ifadesi taşıyan bu ek, Eski Anadolu Türkçesinde yuvarlak şekilli olarak kullanılmaktadır. "Kullanış sahasına hemen hemen daima iyelik şekilleri ile çıkar ve böylece en geniş ölçüde kullanılır."²⁷

ayrıl-duğ-ı: Şöyle kim ol didüğüm hâl üzerine ola kim bugün benden ayrıldığı gibi ola. (232a/10)

it-düg-i: Dıraht ve deve secde itdüğü 'acebrekdür. (192a/11)

sev-düg-inden: Ve Resul, Zeyd'i gâyet sevdüğünden diledi kim Zeyneb'i aña vire. (207b/13)

---

²⁶ Özkan, a.g.e., s.148.

²⁷ Ergin, a.g.e., s.335.

söyle-düg-ine: Pes Resül'ün yārānları, ol deve söyledüğine mütehayyir kaldılar. (194b/5)

tır-duğ-uñuzlayın: Ya' nî tırduğ-uñuzlayın tır-uñ. (224a/15)

utan-duğ-ından: Peyğamber minbere çıkdı, bu āyeti okudı ammā utandüğundan der revān oldı, akdı. (209b/7)

-mış, -miş

Geçmiş zaman ifadesi taşıyan bu ek, düz şekilleriyle karşımıza çıkmaktadır.

biryān ol-mıŝ: Biŝ kūrŝa ve bir biryān olmiŝ oğlağ getürdi Cābir, Resül öñine. (205b/10)

doğ-mış: Bu Zeyd püser-hānde ola doğmiŝ gibi dükeli ve dağı eyitdi. (207b/5)

öl-miş: Kiçi oğlını tam üzerinde ölmüş gördiler. (204a/2)

Geniş Zaman İfadeli Sıfat Fiiller

-an, -en

Yaygın olarak kullanılan bir sıfat fiil ekidir. Eski Türkçedeki -ğan / -gen şeklinin başındaki -ğ ve -g'lerin düşmesi sonucu meydana gelmiştir.²⁸

dur-an: Bu 'acebrağ durandan ötürü kim ağaçda deprünür. (197b/15)

di-y-en: Ben eyitdüm: “Ol baña diyen şeytān-ıdı.” (233b/10)

kal-an: Böyle eydür Enes rağıya'l-lāhu 'anhu kim bizüm Peyğāberimizüñ şıfatı kalan halkuñ hilqatinüñ 'ādeti hilāfınca-y-ıdı. (191a/3)

namāz kılan-an: Beni yuñ ve cenāzeyeye uruñ ve benüm cenāzemi meşhedüm üzerüne koñ ve siz taşra çıkuñ ki evvel benüm üzerüme namāz kılan Cebrā'ıl ola muğarreb

---

²⁸ Özkan, a.g.e., s.150.

feriştehlerle andan řoñra Mikā'īl andan İsrāfil her gögüñ feriştehlerle andan erenlerden evvel benim ehl-i beytüm üzerüme namāz kılsun. (225a/14)

sın-an: Getürdiler, ol sınan çanağ yirine virdiler. (213b/10)

-r; -ar, -er; -ur, -ür

Olumlu geniş zaman ifadesi taşıyan sıfat fiil ekidir. Sonu ünlü ile biten kelimelere -r; ünsüz ile biten tabanlara ise -ar, -er veya -ur, -ür eklenir. -ur, -ür daima yuvarlak şekillidir.

gör-ür: Ve her kim cihān aydınlığın gördi, görür karanlılığın dağı görisedür. (219b/6)

-maz, -mez

Olumsuz geniş zaman ifadesi taşıyan sıfat fiil ekidir.

işit-mez: Dirīgā kim ol tatlu sözler keseldi halk ayruğ işitmez oldu, şasret kıyāmete kaldı. (236b/9)

Gelecek Zaman İfadeli Sıfat Fiiller

-acak, -ecek

itme-y-ecek: Resūl eyitdi: “İy benim ‘azīz oğullarum, ben aña nazār kıluram kim eger ‘Ukāře bunda bana kıřāřı itmeyecek olursa kıyāmet güninde siz beni anuñ elinden almayasız.” (222a/12)

-ası, -esi

kıl-ası: Kırkaram kim eger saña du‘ā-yı bed kılası olıarsa tizde helāk olursın. (214b/5)

Zarf Fiiller

Zarf fiiller şahıs ve zaman belirtmeyen, hareket ifade eden şekillerdir. “Türk dilinin öteki ek türleri gibi, zarf fiil eklerini de işleklik dereceleri açısından bir değerlendirmeden geçirdiğimizde, görürüz ki, bunlardan bir kısmı metinlerde eskiden beri devam edegelen canlı ve işlek eklerdir. İçlerinde yalnız belirli devirleri, belirli yazı dillerini veya lehçeleri temsil edenler bulunduğu gibi, çok daha eski devirlerden intikal etmiş arkaik bir şekil olarak, varlıklarını daha az sayıdaki örneklerde devam ettirenler de vardır.”²⁹

-a, -e

yitür-e: Hıredmendler yolında zehr odı yitüre ola. (195a/8)

-duğça, -dükçe

öp-dükçe: Anı şöyle gördi ve zār-ile ağladı ve Resūl’ün yüzün açdı, üç kez öpdi yüzini, öpdükçe eydürdi kim: Fedeytuke ma eṭyabuke ḥayyen ve meytēn.

-ı, -i, -u, -ü

ağla-y-u: Andan ikisi ağlayu ‘Ā’işe’nün hücreci ḳapusına vardılar ve Mu‘āz ḳarṣu eydürdi kim: “Vā Muḥammedā vā ‘azīza, ḳanda varduñ iy Tañrı Resūli ve ḳanda varduñ iy cümle Resūllerün yegregi, ḳatı ol dervīşlerün yarıdumcısı.” (235b/12)

ditre-y-ü: Nāgāh bir geyik Resūl öñine geldi, ditreyü ve eyitdi: “Yā Resūla’l-lāhi, sen günāhkārlaruñ ve za‘īflerün şefā‘ atcisisin, baña daḫı şefā‘ at it.” (201a/11)

di-y-ü: Zeyneb ağladı ve eyitdi: “Yā Resūla’l-lāhi, ben erüme beni boşa diyü senden ötrü eyitdüm.” (209a/12)

²⁹ Zeynep Korkmaz, “Türkçede -N Zarf-FiiL Eki İle -pan / -pen Eki ve Türemeleri”, **TDAY Belleten** 1984, Ankara, Türk Dil Kurumu Yayınları: 533, 1987, s.155.

-ıcaķ, -ıcek

gör-ıcek: Hālayıķ hōz anı görıcek ağlarlar. (224a/4)

işid-ıcek: ‘Ā’iše anı işidıcek ağladı ve ğuşşalandı, ğıriv itdi ve gönül tarlığandı, hayrān oldu. (223a/15)

-ınca, -ınce

durma-y-ınca: Ve eger bir kimse-y-ile bir yirde oturmış olsa tā ol kimse durmayınca ol dağı durmazdı. (216b/6)

naķl id-ınce: İllā bir ğün itmek yerler-idi, bir ğün hurma yirlerdi ve Őu iđerlerdi, tā Resūl dünyādan naķl idince. (215b/11)

sir ol-ınca: Doķuz yüz kişi ol ķadar ta‘āmdan sir olınca yediler. (205b/12)

-ıken, -ıken

emer-ıken: Kāsım ve Tāhir sūd emerken öldiler. (210b/7)

uyur-ıken: Bir gıce uyurken ķulağuma bir ün geldi kim iy Mu‘āz uyķuñ nice gelür kim dur senüñ Tañrı Resūline ecel iriřdi. (233b/6)

-madın

fāriğ ol-madın: Ćünkü namāzdan fāriğ olmadın Resūli mescidde gördiler, řāz oldılar, dilediler kim yüzlerin namāzdan döndirelerdi. (224a/13)

namāz ķıl-madın: Resūl namāz ķılmadın işāret-ile, yā du‘ā-y-ıla ölü diri ķılurdu Hāķ Ta‘ālā emri-y-ile. (204b/1)

-up, -üp

al-up: Nitekim Ebū Hureyre eyitdi -rađıya’l-lāhu ‘anhumā- kim; bir ğün bir pır-ile bir yigit deve alup Peyğamber öñine geldiler. (193b/10)

arışdur-up: Ve eger Ādem'i yiryüzi toprağından yaratdı, Muĥammed'i uçmak toprağından yaratdı rahmet şuyı-y-ıla arışdurup. (192a/15)

uğra-y-up: Yolda her kim uğrayup şorarsa kim Resül nitedür. (230a/9)

yarlığa-y-up: Eyitdiler: "Ya Resüla'l-lāh, niÇün ağlarsın ki ĤaĐ Ta'ālā senüñ evveliñi, günāhuñi dağı ve řoñrađı günāhuñi dağı yarlığayup durur." (225b/7)

-uban, -üben

ol-uban: Velīkin ben işidüm, şururdum senden kim her kimüñ ki endāmı benüm yağırnumdağı mühre irişe gerek şamu odı anı yağmaya, teni şamu odına ĥarām oluban. (223a/7)

2.BÖLÜM: METİN

189a

1 Bu Kışşa Peyğamberümüzün Adları Zikrindedür ‘Aleyhi’s-selām

2 Böyle eydür ‘Abdu’l-lāh bin ‘Abbās rađıya’l-lāhu ‘anhumā kim Hıađ Ta‘ālā, peyğamberümüzi 3 çok adlar-ıla ođır kendü kelām-ı qadīminde; şöyle kim Yetīm diyü ođadı. 4 Kavluhū Ta‘āla: E lem yecidke yetīmen fe āvā¹; ve Dāl diyü ođadı, ya‘nī yolu yavı 5 qalmıř beyābānda. Kavluhū Ta‘āla: Ve vecedeke dāllen fe hedā²; ve Dervīř diyü 6 ođadı: Ve vecedeke ‘āilen fe ađnā³; ve Resūl diyü ođadı: Yā eyyühen nāsü qad 7 cāekümü’r-rasūlü bi’l hāqqı⁴; ve Mürsel diyü ođadı: İneke le-mine’l-mürselīn⁵; ve Müstaqīm 8 diyü ođadı: ‘Ālā şırātın müstaqīm⁶; ve Rusūl diyü ođadı: Yā eyyühe’r rusūlü⁷; ve Müzemmil diyü

189b

1 oğadı: Yā eyyühel müzemmil⁸; ve Münzir diyü oğadı: İnnemā ente münzirü men yařşāhā⁹; ve Müzekkir 2 diyü oğadı: Fezekkir innemā ente müzekkir¹⁰; ve Vā‘ iz diyü oğadı: Va‘ izhüm ve qul lehüm¹¹; 3 ve Ātī diyü oğadı: Ellezīne yettebi‘üne’r resūle’n-

¹ O, seni yetim bulup barındırmadı mı? Duhâ 93/6

² Şaşırımış bulup da yol göstermedi mi? Duhâ 93/7

³ Seni fakir bulup zengin etmedi mi? Duhâ 93/8

⁴ Bu ayet, Nisâ Suresi 170. ayetin bir kısmıdır. Ayetin tamamı řu şekildedir: Ey insanlar! Resūl size Rabbinizden gerçeği getirdi (bunda şüphe yoktur), řu halde kendi iyiliğinize olarak (ona) iman edin. Eđer inkâr ederseniz, göklerde ve yerde ne varsa şüphesiz hepsi Allah'ındır. (O'nun sizin inanmanıza ihtiyaçı yoktur). Allah geniş ilim ve hikmet sahibidir. Nisâ 4/170

⁵ Sen şüphesiz peyğamberlerdensin. Yâsîn 36/3

⁶ Doğru yol üzerindesin. Yâsîn 36/4

⁷ Bu ayet, Mu'minûn Suresi 51. ayetin bir kısmıdır. Ayetin tamamı şu şekildedir: Ey Peyğamberler! Temiz olan şeylerden yiysin; güzel işler yapın. Ben sizin yaptıklarınızı hakkıyla bilmekteyim. Mu'minûn 23/51

⁸ Ey örtünüp bürünen (Resūlüm)! Muzemmil 73/1

⁹ Sen ancak ondan korkanları uyarırsın. Nâziât 79/45

¹⁰ O halde (Resūlüm), öğüt ver. Çünkü sen ancak öğüt vericisin. Gâşiye 88/21

¹¹ Bu ayet, Nisâ Suresi 63. ayetin bir kısmıdır. Ayetin tamamı şu şekildedir: Onlar Allah'ın, kalplerindeki bildiği kimselerdir; onlara aldırma, kendilerine öğüt ver ve onlara, kendileri hakkında tesirli söz söyle. Nisâ 4/63

nebiyye'l-ümmiyy¹²; ve Şehîd diyü oqıdı: Ve 4 ci'nâ bike şehîden 'alâ hâulâi¹³; ve 'Azîz diyü: Resûlun min enfüsiküm 'azîz¹⁴; ve 5 Harîş diyü oqıdı: Harîşun 'aleyküm¹⁵; ve Ra'ûf ve Raḥîm diyü oqıdı: 6 Bil mu' minîne raûfu'n-raḥîm¹⁶; ve Nûr diyü oqıdı: Ḳad câ'eküm minallâhi nûr¹⁷; ve Fecr diyü 7 oqıdı: Ve'l-fecri ve leyâlin 'aşrin¹⁸; ve Burhân diyü oqıdı: Ḳad câ'eküm 8 burhânun min rabbiküm¹⁹; ve 'Abd²⁰ diyü oqıdı: Şubḥânellezî esrâ bi 'abdihi²¹; 9 ve Beşer diyü oqıdı: Kul innemâ ene beşerun²²; ve Muştafâ diyü oqıdı: Allâhu 10 yaştafî mine'l-nûrun melâiketi rusulen²³; ve Müctebâ diyü oqıdı: Velakînellâhe 11 yectebî min rusulihî²⁴; ve Murtaẓâ diyü

¹² Bu ayet, A'râf Suresi 157. ayetin bir kısmıdır. Ayetin tamamı şu şekildedir: Yanlarındaki Tevrat ve İncil'de yazılı buldukları o elçiye, o ümmî Peygamber'e uyanlar (var ya), işte o Peygamber onlara iyiliği emreder, onları kötülükten meneder, onlara temiz şeyleri helâl, pis şeyleri haram kılar. Ağırıklarını ve üzerlerindeki zincirleri indirir. O Peygamber'e inanıp ona saygı gösteren, ona yardım eden ve onunla birlikte gönderilen nûr'a (Kur'an'a) uyanlar var ya, işte kurtuluşa erenler onlardır. A'râf 7/157

¹³ Bu ayet, Nisâ Suresi 41. ayetin bir kısmıdır. Ayetin tamamı şu şekildedir: Her bir ümmetten bir şahit getirdiğimiz ve seni de onlara şahit olarak gösterdiğimiz zaman halleri nice olacak! Nisâ 4/41

¹⁴ Bu ayet, Tevbe Suresi 128. ayetin bir kısmıdır. Ayetin tamamı şu şekildedir: Andolsun size kendinizden öyle bir Peygamber gelmiştir ki, sizin sıkıntıya uğramanız ona çok ağır gelir. O, size çok düşkün, müminlere karşı çok şefkatlidir, merhametlidir. Tevbe 9/128

¹⁵ Bu ayet, Tevbe Suresi 128. ayetin bir kısmıdır. Ayetin tamamı şu şekildedir: Andolsun size kendinizden öyle bir Peygamber gelmiştir ki, sizin sıkıntıya uğramanız ona çok ağır gelir. O, size çok düşkün, müminlere karşı çok şefkatlidir, merhametlidir. Tevbe 9/128

¹⁶ Bu ayet, Tevbe Suresi 128. ayetin bir kısmıdır. Ayetin tamamı şu şekildedir: Andolsun size kendinizden öyle bir Peygamber gelmiştir ki, sizin sıkıntıya uğramanız ona çok ağır gelir. O, size çok düşkün, müminlere karşı çok şefkatlidir, merhametlidir. Tevbe 9/128

¹⁷ Bu ayet, Mâide Suresi 15. ayetin bir kısmıdır. Ayetin tamamı şu şekildedir: Ey ehl-i kitap! Resûlümüz size Kitap'tan gizlemekte olduğunuz birçok şeyi açıklamak üzere geldi; birçok (kusurunuzu) da affediyor. Gerçekten size Allah'tan bir nur, apaçık bir kitap geldi. Mâide 5/15

¹⁸ Fecre, on geceye yemin ederim. Fecr 89/1-2

¹⁹ Bu ayet, Nisâ Suresi 174. ayetin bir kısmıdır. Ayetin tamamı şu şekildedir: Ey insanlar! Şüphesiz size Rabbinizden kesin bir delil geldi ve size apaçık bir nur indirdik. Nisâ 4/174

²⁰ Metinde bu şekilde karşımıza çıkan kelimenin yazımında yanlışlık tespit edilmiştir. Kelimenin aslı "' Abd"dir.

²¹ Bu ayet, İsrâ Suresi 1. ayetin bir kısmıdır. Ayetin tamamı şu şekildedir: Bir gece, kendisine âyetlerimizden bir kısmını gösterelim diye (Muhammed) kulunu Mescid-i Harâm'dan, çevresini mübarek kıldığımız Mescid-i Aksâ'ya götüren Allah noksan sıfatlardan münezzehtir; O, gerçekten işitendir, görendir. İsrâ 17/1

²² Bu ayet, Fussilet Suresi 6. ayetin bir kısmıdır. Ayetin tamamı şu şekildedir: De ki: Ben de ancak sizin gibi bir insanım. Bana ilâhınızın bir tek İlâh olduğu vahy olunuyor. Artık O'na yönelin, O'ndan mağfiret dileyin. Ortak koşanların vay haline! Fussilet 41/6

²³ Bu ayet, Hacc Suresi 75. ayetin bir kısmıdır. Ayetin tamamı şu şekildedir: Allah meleklerden de elçiler seçer, insanlardan da. Şüphesiz Allah işitendir, görendir. Hacc 22/75

²⁴ Bu ayet, Âl-i İmrân Suresi 179. ayetin bir kısmıdır. Ayetin tamamı şu şekildedir: Allah, müminleri (şu) bulunduğunuz durumda bırakacak değildir; sonunda murdarı temizden ayıracaktır. Bununla beraber Allah, size gaybı da bildirecek değildir. Fakat Allah, elçilerinden dilediğini ayırt eder. O halde

oğudu: İllâ meni'r-teğâ min rasûlin²⁵; ve Hâdî 12 diyü oğıdı: Ve inneke le tehdî ilâ şırâtn müstakîm²⁶; ve Şâhib diyü oğıdı: 13 Mâ đalle şâhibüküm²⁷; ve Hüdâ diyü oğıdı: Ve mâ mene'a'n-nâse en yû'minü iz 14 câe hümü'l-hüdâ²⁸; ve Manşûr diyü oğıdı: Ve yenşurakallâhu naşran 'azîzan²⁹; 15 ve Ni' met diyü oğıdı: Ya'rifüne ni'metallâhi³⁰; ve Rağmet diyü oğıdı:

190a

1 Ve mâ erselnâke illâ rağmeten lil 'âlemîne³¹; ve Zikir diyü oğıdı: Kad enzelnâ ileyküm 2 zikren resûlen³²; ve Beyyine diyü oğıdı: Hattâ te'tiye hümü'l-beyyineti³³; ve Fazl diyü 3 oğıdı: Kûl bi fazlillâhi ve bi rahmetihi³⁴; ve Er diyü oğıdı: Zikrûn min

---

Allah'a ve peygamberlerine iman edin. Eğer iman eder, takvâ sahibi olursanız sizin için de çok büyük bir ecir vardır. Âl-i İmrân 3/179

²⁵ Bu ayet, Cinn Suresi 27. ayetin bir kısmıdır. Ayetin tamamı şu şekildedir: Ancak, (bildirmeyi) dilediği peygamber bunun dışındadır. Çünkü O, bunun önünden ve ardından gözcüler salar. Cinn 72/27

²⁶ Gerçek şu ki sen onları doğru bir yola çağırıyorsun. Mu'minyn 23/73

²⁷ Arkadaşınız (Muhammed) sapmadı. Necm 53/2

²⁸ Bu ayet, Kehf Suresi 55. ayetin bir kısmıdır. Ayetin tamamı şu şekildedir: Kendilerine hidayet geldiğinde insanları iman etmekten ve Rablerinden mağfiret talep etmekten alıkoyan şey, sadece, öncekilerinin başına gelenlerin kendi başlarına da gelmesini, yahut azabın göz göre göre kendilerine gelmesini beklemeleridir! Kehf 18/55

²⁹ Ve sana şanlı bir zaferle yardım eder. Fetih 48/3

³⁰ Bu ayet, Nahl Suresi 83. ayetin bir kısmıdır. Ayetin tamamı şu şekildedir: Onlar Allah'ın nimetini bilirler (itiraf ederler). Sonra da onu inkâr ederler. Onların çoğu kâfirdir. Nahl 16/83

³¹ (Resûlüm!) Biz seni ancak alemlere rahmet olarak gönderdik. Enbiyâ 21/107

³² Ayetin yazımında yanlışlık tespit edilmiştir. Ayetin doğru şekli şu şekildedir: Kad enzellâhu ileyküm zikren resûlen. Metinde bir kısmı verilen ayetin tamamı şu şekildedir: Allah onlara şiddetli bir azap hazırlamıştır. Ey inanan akıl sahipleri! Allah'tan korkun. Allah size gerçekten bir uyarıcı (kitap) indirmiştir. İman edip sâlih amel işleyenleri, karanlıklardan aydınlığa çıkarmak için size Allah'ın apaçık âyetlerini okuyan bir Peygamber göndermiştir. Kim Allah'a inanır ve faydalı iş yaparsa Allah onu, altlarından ırmaklar akan, içinde ebedî kalacakları cennetlere sokar. Allah o kimse için gerçekten güzel bir rızık vermiştir. Talâk 65/10-11.

³³ Bu ayet, Beyyine Suresi 1. ayetin bir kısmıdır. Ayetin tamamı şu şekildedir: Apaçık delil kendilerine gelinceye kadar ehl-i kitaptan ve müşriklerden inkârcılar (küfürden) ayrılacak değillerdi. Beyyine 98/1

³⁴ Bu ayet, Yûnus Suresi 58. ayetin bir kısmıdır. Ayetin tamamı şu şekildedir: De ki: Ancak Allah'ın lütfü ve rahmetiyle, işte bunlarla sevininler. Bu, onların (dünya malı olarak) topladıklarından daha hayırlıdır. Yûnus 10/58

rabbiküm ‘alâ 4 raculin minküm³⁵; ve Hâk diyü oğıdı: Kad cā’ekümü’l haqqı min rabbiküm³⁶; ve Şıdk diyü 5 oğıdı: Vellezī cā’e bi’ş-şıdkı³⁷; ve Merfū‘ diyü oğıdı: Ve refa‘ nā leke zikre³⁸; 6 ve Kerīm diyü oğıdı: İnehū le qavlu resūlin kerīmin³⁹; ve Muhtār diyü oğıdı: 7 Ve rabbūke yaħluķu mā yeşā’u ve yahtāru⁴⁰; ve Şākir diyü oğıdı: Ve kūn mine’ş-şākirīn⁴¹; 8 ve Şābir diyü oğıdı: Va’şbir ve mā şabruke⁴²; ve ‘Ālim diyü oğıdı: Ve ‘allemeke 9 mā lem tekūn ta‘ lem⁴³; ve Hākīm diyü oğıdı: Fe lā ve rabbūke lā yū’minūne ħattā 10 yuħaqqimūke⁴⁴; ve Qađı diyü oğıdı: İzā qađa’llāhu emran⁴⁵; ve Maħfūz diyü 11 oğıdı: Yaħfızūnehū min emrillāhi⁴⁶; ve ‘Azīm diyü oğıdı: Ve inneke le-‘alā ħuluķın 12 ‘azīm⁴⁷; ve Mü’min diyü oğıdı: Amene’r resūlü

³⁵ Bu ayet, A'râf Suresi 63. ayetin bir kısmıdır. Ayetin tamamı şu şekildedir: (Allah'ın azabından) sakınıp da rahmete nâil olmanız ümidiyle, içinizden sizi uyaracak bir adam vasıtasıyla size bir zikir (kitap) gelmesine şaştınız mı? A'râf 7/63

³⁶ Bu ayet, Yûnus Suresi 108. ayetin bir kısmıdır. Ayetin tamamı şu şekildedir: De ki: Ey insanlar! Size Rabbinizden Hak (Kur'an) gelmiştir. Artık kim doğru yola gelirse, ancak kendisi için gelecektir. Kim de saparsa, o da ancak kendi aleyhine sapacaktır. Ben sizin üzerinize vekil değilim. (Sadece tebliğ etmekle memurum). Yûnus 10/108

³⁷ Bu ayet, Zümer Suresi 33. ayetin bir kısmıdır. Ayetin tamamı şu şekildedir: Doğruyu getiren ve onu tasdik edenler var ya, işte kötülükten sakınanlar onlardır. Zümer 39/33

³⁸ Senin şânını ve ününü yüceltmedik mi? İnşirâh 94/4

³⁹ Bu ayet Tekvîr Suresi 19-20. ayetin bir kısmıdır. Ayetin tamamı şu şekildedir: O (Kur'an), şüphesiz değerli, güçlü ve Arş'in sahibi (Allah'ın) katında itibarlı bir elçinin (Cebrail'in) getirdiği sözdür. Tekvîr 81/19-20.

⁴⁰ Bu ayet, Kasas Suresi 68. ayetin bir kısmıdır. Ayetin tamamı şu şekildedir: Rabbin, dilediğini yaratır ve seçer. Onların seçim hakkı yoktur. Allah, onların ortak koştuklarından münezzehtir ve şânı yücedir. Kasas 28/68

⁴¹ Bu ayet, Zümer Suresi 66. ayetin bir kısmıdır. Ayetin tamamı şu şekildedir: Hayır! Yalnız Allah'a kulluk et ve şükredenlerden ol. Zümer 39/66

⁴² Bu ayet, Nahl Suresi 127. ayetin bir kısmıdır. Ayetin tamamı şu şekildedir: Sabret! Senin sabrın da ancak Allah'ın yardımı ile. Onlardan dolayı kederlenme; kurmakta oldukları tuzaktan kaygı duyma! Nahl 16/127

⁴³ Bu ayet, Nisâ Suresi 113. ayetin bir kısmıdır. Ayetin tamamı şu şekildedir: Allah'ın sana lütfu ve esirgemesi olmasaydı, onlardan bir grup seni saptırmaya yeltenmişti. Onlar yalnızca kendilerini saptırırlar, sana hiçbir zarar veremezler. Allah sana Kitab'ı ve hikmeti indirmiş ve sana bilmediğini öğretmiştir. Allah'ın lütfu sana gerçekten büyük olmuştur. Nisâ 4/113

⁴⁴ Bu ayet, Nisâ Suresi 65. ayetin bir kısmıdır. Ayetin tamamı şu şekildedir: Hayır, Rabbine andolsun ki aralarında çıkan anlaşmazlık hususunda seni hakem kılıp sonra da verdiği hükümden içlerinde hiçbir sıkıntı duymaksızın (onu) tam manasıyla kabullenmedikçe iman etmiş olmazlar. Nisâ 4/65

⁴⁵ Bu ayet, Ahzâb Suresi 36. ayetin bir kısmıdır. Ayetin tamamı şu şekildedir: Allah ve Resûlü bir işe hüküm verdiği zaman, inanmış bir erkek ve kadına o işi kendi isteklerine göre seçme hakkı yoktur. Her kim Allah ve Resûlüne karşı gelirse, apaçık bir sapıklığa düşmüş olur. Ahzâb 33/36

⁴⁶ Bu ayet, Ra'd Suresi 11. ayetin bir kısmıdır. Ayetin tamamı şu şekildedir: Onun önünde ve arkasında Allah'ın emriyle onu koruyan takipçiler (melekler) vardır. Bir toplum kendilerindeki özellikleri değiştirenceye kadar Allah, onlarda bulunanı değiştirmez. Allah bir topluma kötülük diledi mi, artık onun için geri çevrilme diye bir şey yoktur. Onların Allah'tan başka yardımcıları da yoktur. Ra'd 13/11

⁴⁷ Ve sen elbette yüce bir ahlak üzeresin. Kalem 68/4

bimā ünzile ileyhi min rabbihi⁴⁸; 13 ve Meb'ûs diyü okıdı: Hüvellezî be'aşe fi'l-ümmyine⁴⁹; ve Ma'şüm 14 diyü okıdı: Vallāhu ya'şimuke mine'n-nāsi⁵⁰; ve Mağfūr diyü okıdı: Li yağfıra lekallāhu 15 mā teḳaddeme min zenbike ve mā te'aḥḥara⁵¹; ve Münādī diyü okıdı: İnnenā semi' nā münādiyen⁵²;

190b

1 ve Muşaddıḳ diyü okıdı: Ve lemmā cā'ehüm rasülün muşaddıḳun⁵³; ve Müteheccid diyü 2 okıdı: Ve mine'l-leyli fe tehecced bihî nāfileten leke⁵⁴; ve Umr diyü okıdı: Ve'mur 3 ehleke bi's-şalāti ve's-ṭabir⁵⁵; ve Nāhī diyü okıdı: Ve mā nehāküm 'anhü⁵⁶; 4 ve Şāhid ve Mübeşşir ve Nezīr ve Dā'ī ve Sirāc ve Münīr diyü okıdı: 5 Yā eyyühe'n-nebiyyü innā erselnāke şāhiden ve mübeşşiran ve nezīran ve dā'iyen ila'l-

⁴⁸ Bu ayet, Bakara Suresi 285. ayetin bir kısmıdır. Ayetin tamamı şu şekildedir: Peygamber, Rabbi tarafından kendisine indirilene iman etti, müminler de (iman ettiler). Her biri Allah'a, meleklerine, kitaplarına, peygamberlerine iman ettiler. «Allah'ın peygamberlerinden hiçbiri arasında ayırım yapmayız. İştittik, itaat ettik. Ey Rabbimiz, affına sığındık! Dönüş sanadır» dediler. Bakara 2/285

⁴⁹ Bu ayet, Cuma Suresi 2. ayetin bir kısmıdır. Ayetin tamamı şu şekildedir: Çünkü ümmilere içlerinden, kendilerine âyetlerini okuyan, onları temizleyen, onlara Kitab'ı ve hikmeti öğreten bir peygamber gönderen O'dur. Kuşkusuz onlar önceden apaçık bir sapıklık içindeydiler. Cuma 62/2

⁵⁰ Bu ayet, Mâide Suresi 67. ayetin bir kısmıdır. Ayetin tamamı şu şekildedir: Ey Resül! Rabbinden sana indirilene tebliğ et. Eğer bunu yapmazsan O'nun elçiliğini yapmamış olursun. Allah seni insanlardan koruyacaktır. Doğrusu Allah, kâfirler topluluğuna rehberlik etmez. Mâide 5/67

⁵¹ Bu ayet, Fetih Suresi 2. ayetin bir kısmıdır. Ayetin tamamı şu şekildedir: Böylece Allah, senin geçmiş ve gelecek günahını bağışlar. Sana olan nimetini tamamlar ve seni doğru bir yola iletir. Fetih 48/2

⁵² Bu ayet, Âl-i İmrân Suresi 193. ayetin bir kısmıdır. Ayetin tamamı şu şekildedir: Ey Rabbimiz! Gerçek şu ki biz, «Rabbimize inanın!» diye imana çağırana bir davetçiyi (Peygamber'i, Kur'an'ı) istittik, hemen iman ettik. Artık bizim günahlarımızı bağışla, kötülüklerimizi ört, ruhumuzu iyilerle beraber al, ey Rabbimiz! Âl-i İmrân 3/193

⁵³ Bu ayet, Bakara Suresi 101. ayetin bir kısmıdır. Ayetin tamamı şu şekildedir: Allah tarafından kendilerine, yanlarında bulunanı tasdik edici bir elçi gelince ehl-i kitaptan bir grup, sanki Allah'ın kitabını bilmiyormuş gibi onu arkalarına atıp terk ettiler. Bakara 2/101

⁵⁴ Bu ayet, İsrâ Suresi 79. ayetin bir kısmıdır. Ayetin tamamı şu şekildedir: Gecenin bir kısmında uyanarak, sana mahsus bir nafîle olmak üzere namaz kıl. (Böylece) Rabbinin, seni, övgüye değer bir makama göndereceği umulur. İsrâ 17/79

⁵⁵ Bu ayet, Tâhâ Suresi 132. ayetin bir kısmıdır. Ayetin tamamı şu şekildedir: Ailene namazı emret; kendin de ona sabırla devam et. Senden rızık istemiyoruz; (aksine) biz seni rızıklandırıyoruz. Güzel sonuç, takvâ ileldir. Tâhâ 20/132

⁵⁶ Bu ayet, Haşr Suresi 7. ayetin bir kısmıdır. Ayetin tamamı şu şekildedir: Allah'ın, (fethedilen) ülkeler halkından Peygamberine verdiği ganimetler, Allah, Peygamber, yakınları, yetimler, yoksullar ve yolda kalmışlar içindir. Böylece o mallar, içinizden yalnız zenginler arasında dolaşan bir devlet olmaz. Peygamber size ne verdiyse onu alın, size ne yasakladıysa ondan da sakının. Allah'tan korkun. Çünkü Allah'ın azabı çetindir. Haşr 59/7

lâhi 6 bi-iznihi sirâcen münîran⁵⁷; ve Necm diyü oğudu: Ve'n-necmü 7 izâ hevâ⁵⁸; ve Gölge diyü oğudu: E lem tera ilâ rabbike keyfe medde'z-zîlle⁵⁹; 8 ve Şems diyü oğudu: Şümme ce'alna'ş-şemse 'aleyhi delîlen⁶⁰; ve Duḥâ diyü oğudu: 9 Ve'd-duḥâ ve'l-leyli izâ secâ⁶¹; ve Zer' diyü oğudu: Ke-zer'in aḥrace şat'ehü⁶²; 10 ve Aḥmed diyü oğudu: Ve mübeşşiran ye'tî min ba'di ismuhü Aḥmed⁶³; ve Mürîd 11 diyü oğudu: Hüvellezi eyyedeke bi-naşrihi ve bi'l-mü'minîne⁶⁴; ve Muḥammed diyü oğudu: Ve mâ 12 Muḥammedün illâ rasül⁶⁵; ve Kâfî diyü ve Hâdî ve Yaḳîn ve 'Âlim ve Şâdîḳ diyü oğudu: 13 Kâf hâ yâ 'ayn şâd zikru raḥmeti rabbike⁶⁶; Merd-i merdâne diyü oğudu: Tâ hâ mâ enzelnâ 14 'aleyke'l-Ḳur'âne li-teşḳâ⁶⁷; ve Ḥalîm ve Melik ve Seyyid ve Ḳâdir diyü oğudu: 15 Hâ mîm 'ayn sîn ḳâf ke-zâlike yühâ ileyke ve ile'llezîne min ḳablîke⁶⁸

⁵⁷ Ey Peygamber! Biz seni hakikaten bir şahit, bir müjdeleyici ve bir uyarıcı olarak gönderdik. Allah'ın izniyle bir davetçi, ve nur saçan bir kandil olarak (gönderdik). Ahzâb 33/45-46

⁵⁸ Battığı zaman yıldızla and olsun. Necm 53/1

⁵⁹ Bu ayet, Furkân Suresi 45. ayetin bir kısmıdır. Ayetin tamamı şu şekildedir: Rabbinin gölgeyi nasıl uzattığını görmedin mi? Eğer dileseydi, onu elbet hareketsiz kıları. Sonra biz güneşi, ona delil kıldık. Furkân 25/45

⁶⁰ Bu ayet, Furkân Suresi 45. ayetin bir kısmıdır. Ayetin tamamı şu şekildedir: Rabbinin gölgeyi nasıl uzattığını görmedin mi? Eğer dileseydi, onu elbet hareketsiz kıları. Sonra biz güneşi, ona delil kıldık. Furkân 25/45

⁶¹ Kuşluk vaktine ve sükûna erdiğinde geceye yemin ederim ki Duḥâ 93/1-2

⁶² Bu ayet, Fetih Suresi 29. ayetin bir kısmıdır. Ayetin tamamı şu şekildedir: Muhammed Allah'ın elçisidir. Beraberinde bulunanlar da kâfirlere karşı çetin, kendi aralarında merhametlidirler. Onları rükûya varırken, secde ederken görürsün. Allah'tan lütuf ve rıza isterler. Onların nişanları yüzlerindeki secde izidir. Bu, onların Tevrat'taki vasıflarıdır. İncil'deki vasıfları da şöyledir: Onlar filizini yarıp çıkarmış, gittikçe onu kuvvetlendirerek kalınlaşmış, gövdesi üzerine dikilmiş bir ekine benzerler ki bu, ekicilerin de hoşuna gider. Allah böylece onları çoğaltıp kuvvetlendirmekle kâfirlere öfkelenmiştir. Allah onlardan inanıp iyi işler yapanlara mağfîret ve büyük mükâfât vâdetmiştir. Fetih 48/29

⁶³ Bu ayet, Saff Suresi 6. ayetin bir kısmıdır. Ayetin tamamı şu şekildedir: Hatırla ki, Meryem oğlu İsa: Ey İsrailoğulları! Ben size Allah'ın elçisiyim, benden önce gelen Tevrat'ı doğrulayıcı ve benden sonra gelecek Ahmed adında bir peygamberi de müjdeleyici olarak geldim, demişti. Fakat o, kendilerine açık deliller getirince: Bu apaçık bir büyüdür, dediler. Saff 61/6

⁶⁴ Bu ayet, Enfâl Suresi 62. ayetin bir kısmıdır. Ayetin tamamı şu şekildedir: Eğer sana hile yapmak isterlerse, şunu bil ki, Allah sana kâfidir. O, seni yardımıyla ve müminlerle destekleyendir. Enfâl 8/62

⁶⁵ Bu ayet, Âl-i İmrân Suresi 144. ayetin bir kısmıdır. Ayetin tamamı şu şekildedir: Muhammed, ancak bir peygamberdir. Ondan önce de peygamberler gelip geçmiştir. Şimdi o ölür ya da öldürülürse, gerisin geriye (eski dininize) mi döneceksiniz? Kim (böyle) geri dönerse, Allah'a hiçbir şekilde zarar vermiş olmayacaktır. Allah, şükredenleri mükâfâtlandıracaktır. Âl-i İmrân 3/144

⁶⁶ Bu ayet, Meryem Suresi 1-2. ayetin bir kısmıdır. Ayetin tamamı şu şekildedir: Kâf, Hâ, Yâ, Ayn, Sâd. (Bu) Rabbinin, Zekeriyya kuluna rahmetinin anılmasıdır. Meryem 19/1-2

⁶⁷ Bu ayet Tâhâ Suresi 1-3. ayetin bir kısmıdır. Ayetin tamamı şu şekildedir: Tâ, Hâ. Biz, Kur'an'ı sana, güçlük çekesin diye değil, ancak Allah'tan korkanlara bir öğüt olsun diye indirdik. Tâhâ 20/1-3.

⁶⁸ Bu ayet, Şûrâ Suresi 1-3. ayetin bir kısmıdır. Ayetin tamamı şu şekildedir: Hâ, Mîm. Ayn, Sin, Kâf. Azîz ve hakîm olan Allah, sana ve senden öncekilere işte böyle vahyeder. Şûrâ 42/1-3

191a

1 Kışsa-i Mu' cizāt-ı Peygamber ' Aleyhi's-selām

2 Böyle eydür Enes rağıya'l-lāhu ' anhu kim bizüm Peygamberümüzün şıfatı 3 kalan halkuñ hilkatınuñ ' ādeti hilāfinca-y-ıdı. Zīrā kim 4 on dört şıfat-ı ' acīb anuñ nefsinde mevcūd-ıdı kim 5 hiç nefisde ' ālem içinde ol şıfatlardan biri yođ-ıdı ve olmayısar 6 dur. Ammā ol şıfatlardan biri ol-ıdı kim hemīşedür koğusu 7 zişt olur. Peygamber deri gülābdan hoş koğulurağ-ıdı. 8 Şöyle kim gelinler, güyegüler anuñ mübārek derin dürtünürlerdi. 9 Ol kođu rüzigārlar anlarda kalurdı. İkinci ol-ıdı kim Peygamber 10 her yirden geçse ol yöre halkına ma' lūm olurdı kim Peygamber 11 geçdi. Müşg ve ' abīr koğusından kim anda zāhir olurdı. 12 Üçüncü ol-ıdı kim Peygamber her kişiyle yürise dā'im başı yüce 13 olurdı, egerçi ol kiři inen uzun dağı olsa-y-ıdı. 14 Dördüncü ol-ıdı kim hergez anuñ üstine siñek ve pişe ve ne kim 15 bunlara beñzer var koñmazdı. Beşinci ol-ıdı kim anuñ giyesinde

191b

1 bit, püre ve ne kim bunlara beñzer var olmazdı. Altıncı ol-ıdı kim 2 anuñ beveli ve ğaiñını yirde kimesne görmezdi. Zīrā kim ol 3 sā' at yir anı yudar-ıdı ve andan hoş kođu gelürdi. Yedinci 4 ol-ıdı kim ardından eyle görürdi kim oñinden görürdi. Sekizinci 5 ol-ıdı kim gölgesi yire düşmezdi, andan ötürü kim kendü 6 nūr-ıdı, gölgesi olmaz. Dokuzuncı ol-ıdı kim aç yatur-ıdı, 7 dođ kalğar-ıdı. Onuncı ol-ıdı kim egerçi gözi uyur-ıdı, gönli 8 uyanuğ-ıdı. On birinci ol-ıdı kim çün uyur-ıdı, ne söyleseler işidürdi. 9 Zīrā ne kim dirlerdi, çün andan şorarlardı, dükelisin eydi 10 verürdi. On ikinci ol-ıdı kim çün ıarnı açardı, ıarnına taş 11 bağlar-ıdı. Ol dem açlık andan zā'il olurdı. On üçüncü 12 ol-ıdı kim hiç ādemī anı sünnet itmedi, belkim anasından 13 sünnetlü ve muťahhar doğdı. On dördüncü ol-ıdı kim yağırını arasında

14 yaşıl haţţ-ıla mühr-i nübüvvet yazılmışdı: Lā ilāhe illallāh muḥammedün resūlullāh.⁶⁹ 15 Şöyle eydür ‘Abdu’l-lāh bin ‘Abbās rağıya’l-lāhu ‘anhumā kim bizüm Peyğamberümüz

192a

1 mu‘cizâtı, dükeli peyğamberler mu‘cizesinden artuğ-ıdı. Zîrā kim anlaruñ mu‘cizâtı 2 dağı ziyādetiyle bizüm peyğamberde mevcūd idi. Şöyle kim eger Ḥağ 3 Ta‘ālā ‘azze ve celle Ādem’e ‘ilm virdi. Qavluhū Ta‘ālā: Ve ‘alleme ādeme’l-esmā’e 4 küllehā⁷⁰. Muḥammed’e dağı ‘ilm virdi. Şöyle kim eyitdi: Ve ‘allemeke 5 mā lem tekün ta‘lem⁷¹. Ve eger aña adlar bilmek ‘ilmin virdi, Muḥammed’e ‘ilm-i 6 Qur‘ān ve Tañrı’nuñ esmāsını şıfatın virdi. Ve eger Ādem’i fer 7 işteler kıblesi itdi. Nitekim eyitdi: Uscudū li-ādeme⁷². Mi‘rāc gecesi dükeli 8 mürsel peyğamberleri cem‘ itdi, tā Muştafā ardında namāz kıldılar. 9 Qavluhū Ta‘ālā: Ves’el men erselnā qableke min rusulinā⁷³. Ve eger feriştelere buyurdı, 10 tā Ādem’e secde itdiler. Dırağt ve deve peyğambere secde itdüler. Dırağt 11 ve deve secde itdüğü ‘acebrekdür. Ve eger Ādem Ḥağ ‘azze ve celle 12 halkdan, öñindin kendü yaratdı ve Muḥammed’i dağı kendü yaratdı. 13 Nitekim Ādem-ile peymān dutduğı kışşada kim kitābuñ evvelinde beyān 14 itdük. Ve eger Ādem’i yiryüzi toprağından yaratdı, Muḥammed’i 15 uçmağ toprağından yaratdı rahmet şuyı-y-ıla qarışdurup. Ve eger

⁶⁹ Allah’tan başka ilah yoktur. Hz. Muhammed (s.a.v.) onun elçisidir. (Kelime-i Tevhid)

⁷⁰ Bu ayet, Bakara Suresi 31. ayetin bir kısmıdır. Ayetin tamamı şu şekildedir: Allah Ādem’e bütün isimleri, öğretti. Sonra onları önce meleklerle arz edip: Eğer siz sözünüzde sadık iseniz, şunların isimlerini bana bildirin, dedi. Bakara 2/31

⁷¹ Bu ayet, Nisâ Suresi 113. ayetin bir kısmıdır. Ayetin tamamı şu şekildedir: Allah’ın sana lütfu ve esirgemesi olmasaydı, onlardan bir guruh seni saptırmaya yeltenmişti. Onlar yalnızca kendilerini saptırırlar, sana hiçbir zarar veremezler. Allah sana Kitab’ı ve hikmeti indirmiş ve sana bilmediğini öğretmiştir. Allah’ın lütfu sana gerçekten büyük olmuştur. Nisâ 4/113

⁷² Bu ayet, Bakara Suresi 34. ayetin bir kısmıdır. Ayetin tamamı şu şekildedir: Hani biz meleklerle (ve cinlere) Ādem’e secde edin, demiştik. İblis hariç hepsi secde ettiler. O yüz çevirdi ve büyüklük tasladı, böylece kâfirlerden oldu. Bakara 2/34

⁷³ Bu ayet, Zuhrûf Suresi 45. ayetin bir kısmıdır. Ayetin tamamı şu şekildedir: Senden önce gönderdiğimiz elçilerimize (ümmehterine) sor! Rahmân’dan başka tapılacak tanrılar (edinin diye) emretmiş miyiz? Zuhrûf 43/45

192b

1 İdrīs'i göge ilettdi. Qavluhū 'azze ve celle: Ve refa' nāhu mekānen aliyyen⁷⁴. Ve 'İsā'yı 2 dağı göge ilettdi. Qavluhū Ta' ālā: Bel rafa' ahullāhu ileyhi.⁷⁵ Muḥammed'i tā kābe 3 qavseyne ilettdi. Nitekim Kelām-ı Qadīmde yād itdi: Fe kāne kābe 4 qavseyne ev ednā⁷⁶. Anları göge ilettdi, velīkin Ḥudāvend-ile 5 münacāt itmediler ve Muḥammed kābe qavseynden anuñla münacāt 6 itdi. Qavluhū Ta' ālā: Fe evhā ilā abdihi mā evhā⁷⁷. Ve eger İdrīs uçmağ 7 ta' āmından yedi, Muḥammed dağı yedi. Nitekim eyitdi: 8 Ebitu inde rabbi yuṭ'imunī ve yesqīn⁷⁸. İdrīs kim uçmağ ta' āmından yedi, 9 ölüm şerbetin içdüğinden şoñra yedi. Bu ḥod dükeli müslimānlara 10 olısdur. Muḥammed'ün 'acebdür kim öldüğinden öñdin yidi. Ve dağı 11 İdrīs ta' āmı uçmağda Rıdvān'dan aldı kim yiye. Muḥammed ta' āmı Raḥmān'dan 12 aldı kim yiye. Ve eger Nūḥ ki şu yüzinde revān itdi. Muḥammed 13 taşı şu yüzinde revān itdi. Nitekim Enes eyitdi -raḍıya'l-lāhu 'anhu- 14 kim Resūl 'aleyhi's-selām, 'İkrime bin Ebī Cehl'i imāna da'vet 15 itdi kim müslimān ola. 'İkrime eyitdi: "Mu'cize dilerem senün"

193a

1 peygamberliğüñe." Resūl 'aleyhi's-selām, şu üzerinde oturmışdı ve ol 2 şu yöresinde ulu taşlar var-ıdı. Resūl, aña eyitdi: "Yüri, 3 var, ol bir ulu taşı it kim Tañrı Resūli seni oqır." 'İkrime 4 vardı, Resūl risāletın ol taşa eyitdi. Ol zamān taş 5 ol aradan ḥareket itdi, şu üzerinde revān oldı, tā kim 6 Peyğamber öñine geldi ve şu üzerinde durdı. Çün 'İkrime 7 ol mu'cizeyi Peyğamber'den gördi, ol zamān

⁷⁴ Onu üstün bir makama yücelttik. Meryem 19/57

⁷⁵ Bu ayet, Nisā Suresi 158. ayetin bir kısmıdır. Ayetin tamamı şu şekildedir: Bilâkis Allah onu (İsa'yı) kendi nezdine kaldırmıştır. Allah izzet ve hikmet sahibidir. Nisā 4/158

⁷⁶ O kadar ki (birleştirilmiş) iki yay arası kadar, hatta daha da yakın oldu. Necm 53/9

⁷⁷ Bunun üzerine Allah, kuluna vahyini bildirdi. Necm 53/10

⁷⁸ Arapça duadır.

müslimân oldu. Dükeli halkuñ 8 gemisi şu yüzinde revân olur ammâ hiç kimsenüñ taşı revân 9 olmaz ve şu üstinde durmaz. Ve eger Nûh'üñ du'âsı, kavminüñ 10 helâkligine icâbet itdi. Muhammed du'âsı, 'Âmir bin Tufeyl ve Erbed 11 bin Qays hakkında helâk olmağ-ıçun icâbet itdi ve Peyğamber'üñ 12 du'âlarınınüñ gâyet kim icâbet oldu, rahmetde-y-idi. Zîrâ kim 13 Nûh, 'uqûbet resûli-y-idi kim eyitdi: Lâ tezer 'ale'l-arđı mine'l-kâfirine 14 deyyâren⁷⁹. Ve Muştafâ, rahmet resûli-y-idi kim Va'fu 'annâ vağfir lenâ 15 verhamnâ ente mevlânâ⁸⁰. Ve eger Hüd 'aleyhi's-selâm, düşmenlerini kim

193b

1 'ādîlerdi yille helâk itdi, Ahzâb'ı dağı yille hezîmet itdi. 2 Qavlühü Ta'âlâ: Fe erselnâ 'aleyhim rişan ve cunûden⁸¹. Ve eger Hüd, kavmini yille 3 helâk itdi ve taşuya viribidi. Muhammed 'aleyhi's-selâm, nuşreti yille 4 viridi ve Ahzâb'ı hezîmet itdi. Ser-encâm Ahzâb'üñ ekşeri imâna geldiler, 5 uçmaqlık oldılar. Ve eger Şâlih'e taşdan deve çıkardı. 6 Muhammed'e taşdan bir er çıktı ve ol er bülend âvâz-ıla eyitdi kim: 7 Allahümme irfa'a lehü zikren vecib ecnen vehtuţ lehü vizren.⁸² 8 Ve eger Şâlih devesi, Şâlih-ile söyleşdi ise Muhammed'e dağı 9 deve söyledi. Nitekim Ebü Hüreyre eyitdi -radıya'l-lâhu 'anhumâ- kim bir gün 10 bir pîr-ile bir yigit deve alup Peyğamber öñine geldiler. Pîr eyitdi: "Yâ Resûl 11 a'l-lâh bu deveyi benden doquz deve-y-ile dağı bu yigit oğurlamışdur. Uş 12 birisin bu buldum. Buyur ol sekizin dağı

⁷⁹ Bu ayet, Nûh Suresi 26. ayetin bir kısmıdır. Ayetin tamamı şu şekildedir: Nuh: «Rabbim! dedi, yeryüzünde kâfirlerden hiç kimseyi bırakma!» Nûh 71/26

⁸⁰ Bu ayet, Bakara Suresi 286. ayetin bir kısmıdır. Ayetin tamamı şu şekildedir: Allah her şahsı, ancak gücünün yettiği ölçüde mükellef kılar. Herkesin kazandığı (hayır) kendine, yapacağı (şer) de kendinedir. Rabbimiz! Unutursak veya hataya düşersek bizi sorumlu tutma. Ey Rabbimiz! Bizden öncekilere yüklediğin gibi bize de ağır bir yük yükleme. Ey Rabbimiz! Bize gücümüzün yetmediği işler de yükleme! Bizi affet! Bizi bağışla! Bize acı! Sen bizim mevlâmızsın. Kâfirler topluluğuna karşı bize yardım et! Bakara 2/286

⁸¹ Bu ayet, Ahzâb Suresi 9. ayetin bir kısmıdır. Ayetin tamamı şu şekildedir: Ey iman edenler! Allah'ın size olan nimetini hatırlayın; hani size ordular saldırmıştı da, biz onlara karşı bir rüzgâr ve sizin görmediğiniz ordular göndermiştik. Allah ne yaptığınızı çok iyi görmekteydi. Ahzâb 33/9

⁸² Arapça duadır.

virsin.” Resûl ‘aleyhi’s-selâm, 13 ol yigide eyitdi kim: “Ne dirsın?” Ol eyitdi: “Yâ Resûla’l-lâhi, bu deve 14 üç yüz deve-y-ile dağı atamdan mîrâş qalmışdur. Eger buyurursañ 15 dükelin getüreyim ve her qanqısın kim buyurursañ vireyim.” Resûl,

194a

1 ol pîre eyitdi: “Tanuđuñ var mı?” Pîr eyitdi: “Vardur.” Pîr durı geldi, 2 gitdi. Bir zamândan soñra altı dağı pîrle Peyğamber qatına 3 geldiler ve ol altı kişi tanıqlıq verdiler kim bu deve toquz 4 deve-y-ile dağı bu yigit oğurlamışdur. Peyğamber ‘aleyhi’s-selâm, Bilâl’e buyurdi: 5 “Kim ol doquz deveyi ol yigitden ala ve ol pîre ışmarlaya ve anuñ 6 şağ elini kese.” Bilâl durı geldi, ol yigide vardı ve ol 7 pîr doquz dağı deve ol yigidüñ develerinden iħtiyâr itdi, aldı. 8 Ve dilediler kim ol yigidüñ şağ elin keseler. Nice kim Resûl 9 buyurmışdur. Yigit du‘ â itdi, Hağ Ta‘ âlâ’ya öñle didi. Ol 10 zamân Cebra’îl geldi, eyitdi: “Yâ Resûla’l-lâhi, buyur ol pîrleri 11 ve ol yigidi, deveyi dağı bile qatına getürsünler ve sen deveden 12 şor kim “Sen kimüñsin?” diyü. Tâ Hağ Ta‘ âlâ kendü qudretinden 13 aña dil vire, tâ saña eyide kim “Ol kimüñdür?”” Resûl buyurdi. 14 Tâ anı ĥâzır getürdiler. Resûl deveye eyitdi kim: “Eyit Tañrı 15 fermânı-y-ıla kim senüñ řâĥibüñ kimdür?” Deve, anuñ öñinde başın

194b

1 secdeye qodı, andan soñra götürdi, eyitdi: “Yâ Resûl 2 a’l-lâhi, ben bu yigit devesiyem. Üç yüz deve-y-ile dağı atasından 3 aña mîrâş qalmışam ve bu yedi pîrler münâfiqdur ve senüñ düşmen 4 lerüñdür. Anları buyur helâk itsünler.” Pes Resûl’üñ yârânları, 5 ol deve söyledüğine müteĥayyir qaldılar. Resûl buyurdi, tâ ol yedi 6 pîri helâk itdiler. Ol yigit, ol belâdan qurtıldı. Ve eger 7 soyı Şemüd qavm-ıla Şâliĥ devesi arasında Şâliĥ kısmet itmiş-idi. 8 Çün nevbet ol deve şu içmekle kim olur-ıdı,

ol kuyı tılardı, 9 tã aña kifâyet iderdi. Çün nevbet Şemûd kavmınıñ olur-ıdı, 10 şı hıç artmazdı. Muhammed'e dağı ğazã-yı Tebük'de kaçan 'Oşmân rağıy 11 a'l-lâhu 'anhu ol çãh-ı Rûme'yi şatun aldı. İslâm leşkerinden 12 ötürü bir gün ol kuyı mü'minler kısmı-y-ıdı ve bir gün kâfirlere. Ol 13 gün kim mü'minler nevbeti olurdı, kuyı şı-y-ıla tılardı ve çün 14 kâfirler nevbeti olurdı, şuyı hıç artmazdı ve anlara kifâyet 15 itmezdi. Añaru odı Hãk Ta'ãlã İbrãhîm'e şovuk itdi. Zehr ü oddan

195a

1 Muhammed yidi, aña şovuk itdi kim hıç ziyân itmedi. Nitekim Enes 2 eyitdi - rağıya'l-lâhu 'anhu- kim Hãyber'de bir 'avrat Peyğamber'i konuqlığa o 3 kudu ve bir oğlağı zehr-i kãtil dürtülmüş Resûl öñine getürdi. 4 Resûl 'aleyhi's-selâm elin uzatdı, bir loğma ol oğlağdan üzdi, 5 ağızına kudu, yidi. Çün diledi kim bir loğma dağı ala, eyitdi: 6 "Bi-smi'l-lãhi'r-rağmãni'r-rãhîm." Oğlağ eyitdi: "Yã Resûl 7 a'l-lãhi, La te'kul minnî fe innî mesmûmetun.⁸³ Ya' nî iy Tañrı Peyğamberime benden ki 8 ben zehr oluram. Hıredmendler yolında zehr odı yitüre ola." Zîrã 9 ki oddan odı tenüñ zãhirin yağar, zehr odı bãtının yağar. Ya' nî 10 gönül ve cigeri ve bağırsağları yağar ve çok kişi ola ki daşra 11 teni yanmış ola ammã diri qala ve hıç kimse olmaya kim anuñ yüregi 12 ve cigeri yanmış ola ve diri qala. Pes bu 'acebrek ola. Eger 13 dünyî odı İbrãhîm'e musahğar oldı. Āhîret odı Muhammed'e musahğar ola. 14 Nitekim haberde gelmişdür: Yunãdî munãdin yevme'l-kıyameti: 15 Eyyuhan'nãru künî muñi'an li Muhammedin ağğir fî men ye'muruke te'ğiran.⁸⁴ Ve bu 'aceb

⁸³ Benden yeme, çünkü ben zehirliyorum.

⁸⁴ Kıyamet gününde bir münadi (çağrı yapan kişi) şöyle seslenir: Ey ateş! Muhammed için itaatkâr ol, sana ertelemeyi emreden kişiyi geciktir.

195b

1ola. Veger Hâk Ta'âlâ, İbrâhîm'e kavm-ıla yardım itdi kim ol 2 kâhîlikdan ve tarlıkdan kurtıldı. Zîrâ kavmi onadı virdi. 3 Muhammed'e dağı toprak-ıla yardım itdi kim düşmenler şerrindin 4 kurtıldı. Kavluhû Ta'âlâ: Ve mâ remeyte iz remeyte ve lâkinnallâhe rema⁸⁵. Ve bu 'aceb 5 rakdur. Andan ötürü kim Resûl, bir keff toprak aldı, düşmenlere 6 saçdı. Hâk Ta'âlâ, taqdîr itdi kim her zerresi düşmenlerün 7 her birinün gözine girdi, hiç gâlağ itmedi ve hiç bir zerre ol 8 topraktan yire düşmedi. Ve eger İbrâhîm'e ferîştelere beşâret 9 virdiler oğul-ıla, Muhammed'e dağı Bedr güninde beşâret virdiler 10 nuşret-ile. Kavluhû Ta'âlâ: Ve mâ ce'alehullâhu illâ buşrâ leküm.⁸⁶ Eger İbrâhîm bütleri 11 uşatdı. Muhammed dağı üç yüz altmış büti Ka'be-hân'dan çıkardı, 12 bırağdı, uşatdı. İbrâhîm bütleri uşatdı, "Uşatmadum." didi. 13 Muhammed büti uşatdı, büt-perestleri öldürdi. Eyitdi kim: 14 "Ben itdüm, bu 'acebrek ola." Ve eger Hâk Ta'âlâ, İbrâhîm'e 15 hullet menziletin virdi, Muhammed'e muhabbet menziletin virdi. Muhabbet

196a

1 menziletinün fazîleti kavîrak ve yegrek ola hullet menziletinden. 2 Zîrâ kim hullet bî-muhabbet revâ ola, tâ halîl ola, lîkin habîb 3 olmaya. Pes habîb ü halîlden fâzılrağ ola. Ve Halîl oğlı 4 İsmâ'îl bir koyundan artuğ fidâ olmadı. Tâ ol bir koyun öldi, 5 ol selâmet buldı ammâ Muhammed atasına yüz deve fidâ oldu, tâ 6 ölmeden kurtıldı. Pes bu 'azîmrağ ola. Ve eger Hâk Ta'âlâ, 7 Yûsuf'a hüsn ve cemâl virdi, Muhammed'e melâhat ve kemâl 8 virdi. 'Abdu'l-lâh bin Mes'ûd eyitdi -rağıya'l-

⁸⁵ Bu ayet, Enfâl Suresi 17. ayetin bir kısmıdır. Ayetin tamamı şu şekildedir: (Savaşta) onları siz öldürmediniz, fakat Allah öldürdü onları; attığın zaman da sen atmadın, fakat Allah attı (onu). Ve bunu, müminleri güzel bir imtihanla denemek için (yaptı). Şüphesiz Allah işitendir, bilendir. Enfâl 8/17

⁸⁶ Bu ayet, Âli İmrân Suresi 126. ayetin bir kısmıdır. Ayetin tamamı şu şekildedir: Allah, bunu size sırf bir müjde olsun ve kalpleriniz bu sayede rahatlasın diye yaptı. Zafer, yalnızca mutlak güç ve hikmet sahibi Allah katındandır. Âli İmrân Sûresi 3/126

lāhu ‘anhu- kim Muḥammed’üñ 9 dīdārī -‘aleyhi’s-selām- qarañu gicede güneş gibi gözükdü. Ve eydürler kim 10 ‘Ā’işe raḍıyallāhu ‘anhumā gice nesne dikerdi, qazārā çerāğ söndi, 11 önine elinden düşdi. Çün Resül ‘aleyhi’s-selām qapudan 12 içerü girdi. Ol qadar nūr kim anuñ mübārek cemālinde var-ıdı. 13 ‘Ā’işe ignesin buldı. ‘Abdullāh bin ‘Abbās eydür -raḍıy 14 a’l-lāhu ‘anhumā- kim Yūsuf nūrı Muḥammed nūrıyla Ādem arqasında qur‘a 15 biraqđılar. Cemāl ve hūbluq Yūsuf’a naşīb oldı ve riyālīq ve nūr

196b

1 ve şeref ve şecā‘at ve ‘ilm ve zūhd ve tevāzu‘ ve hūb, hūy ve faşīh 2 zebānlıq ve şīrīn liqālīq Muḥammed’e naşīb oldı. Qavluhū Ta‘ālā: 3 Ve kāne faḍlullāhi ‘aleyke ‘azīmā⁸⁷. Ve eger Mūsā’ya bir taşdan on iki çeşme 4 çıqđı, Muḥammed’üñ iki barmağı arasından ol qadar şu çıqđı 5 kim leşker dükeli sīr-āb oldılar ve meşkler ve maḥaralar 6 taldurdılar. Bir beyābānda kim anda şu mevcūd degüldi. Taşdan 7 şu çıqmaqlıqı ‘aceb olmaya, līkin barmaqlar arasından 8 şu çıqmaqlıqı ‘acebrek ola. Ve eger Mūsā, deryāyı ‘aşā-y-ıla 9 yardı, Muḥammed işāret-ile ayı iki pāre itdi. Nitekim rivāyet 10 itmişlerdür ol vaqt kim Resül ‘aleyhi’s-selām Mekkede idi 11 ve aña kıyāmet şıfatın viribidi. Qavluhū Ta‘ālā: İze’ş-şemsu kuvviret. 12 Ve izen nücūmun kederet.⁸⁸ Ve bir yerde daḥı eyitdi: Qavluhū Ta‘ālā: Fe izā berik 13 a’l-başaru. Ve ḥasefe’l-qameru. Ve cumi‘a’ş-şemsu ve’l-qameru. Yeḳūlu ⁸⁹ Qureyş mehterleri 14 çün bu āyetleri işıtdiler, Peyğamber’e eyitdiler: “Bunı kim sen dirsın 15 muḥāldur ve mümkün olmaya kim güneş ve ay yok ola ve yer-ile

⁸⁷ Bu ayet, Nisâ Suresi 113. ayetin bir kısmıdır. Ayetin tamamı şu şekildedir: Allah'ın sana lütfu ve esirgemesi olmasaydı, onlardan bir gruh seni saptırmaya yeltenmişti. Onlar yalnızca kendilerini saptırırlar, sana hiçbir zarar veremezler. Allah sana Kitab'ı ve hikmeti indirmiş ve sana bilmediğini öğretmiştir. Allah'ın lütfu sana gerçekten büyük olmuştur. Nisâ 4/113

⁸⁸ Güneş katlanıp düdüldüğünde, yıldızlar (kararıp) döküldüğünde. Tekvîr 81/1-2.

⁸⁹ İşte, göz kamaştığı, ay tutulduğu, güneşle ay biraraya getirildiği zaman! Kıyâme 75/7-9.

197a

1 eger şöyle kim rāst eydürsin. Bu gice ay bedrdür, aña işāret 2 it. Tā iki yarılısın, birbirinden ayrılısın. Tā biz bu mu‘cizeye girelüm, 3 ne kim dirseñ inanalum.” Pes ay çıqđı, 4 kalkđı. Cebrāīl a.s. 4 Hāzreti Rabbū’l-‘izzetden irişdi ve eyitdi: “İy Muḥammed, Tañrı saña 5 selām ider ve eydür kim işāret it aya, tā yarılısın. Çün 6 sen işāret idesin, biz kendü ḳudretümüzi ve senüñ mu‘cizeñi 7 ‘ālemde zāhir idelüm.” Pes Resūl ‘aleyhi’s-selām, iki şehādet barmağın 8 bir araya getürdi ve aya karşı durdı. Andan soñra barmağların 9 işāret idüp ayurdi ve eyitdi: Eyyuha’l-ḳamer! İnfelik bi izni’l-İllāh.⁹⁰ 10 Pes ol zamān ay iki pāre oldı. Yarusı maşrıqdan yaña düşdi, 11 yarusı mağribden yaña düşdi. Pes ol ḳavm ḥıire ve müteḥayyir ve 12 fūrümānde ḳaldılar, eyitdiler: “İy Muḥammed, sen cāzūsın, gözlerümüzi bağlar 13 sın ve bize böyle gösterürsin kim ay pāre oldı. Ay ḥod 14 hemān kendü ḥālindedür. Şabr idüñ, tā ben yedi kişi 15 yedi iḳlīme viribiyem ve şorayım. Eger dükeli ‘ālemde ayı

197b

1 bizcileyin görmişler olur-ısa rāst ola, yoḥsa bizüm gözlerümüzde 2 ḥelāl olmuş ola.” Pes yedi eri, yedi iḳlīme gönderdi. 3 Tā vardılar, yine geldiler, dükeli eyitdiler kim her iḳlīm 4 ḥalkı eyitdiler kim: “Biz daḥı gördük. Fülān vaḳtde, fülān gicede 5 ay iki pāre oldı. Bir pāresi maşrıḳa gitdi, bir pāresi 6 mağribe gitdi.” Ebū Cehl la‘netu’l-lāhu eyitdi: “Şimdi ne ‘aceb 7 ola kim bir ḳavī cāzū dükeli cihānuñ gözünü bağladı-y-ısa.” 8 Ol dem Cebrāīl geldi ve sūreyi getürdi. Ḳavluḥū Ta‘ālā 9 ve taḳaddūs: Bi-smi’l-lāhi’r-raḥmāni’r-rāḥīm. İḳtereḳbeti’s-sā‘atu ve’n-şakḳ 10 a’l-ḳameru. Ve in yerev āyeten yu‘riḳū ve yeḳūlū siḥrun mustemirrun.⁹¹ Ya‘nī yaḳīn 11

⁹⁰ Ey ay! Allah’ın izniyle yarıl.

⁹¹ Rahmān ve rahīm olan Allah’ın adıyla. Kıyamet yaklaştı ve ay yarıldı. Onlar bir mucize görürlerse hemen yüz çevirirler ve eskiden beri devam edegelen bir büyüdür, derler. Kamer 54/1-2.

oldı kıyâmet ve ay yarıldı, iki pâre oldu. Ve eger göreler 12 mu‘cizesini, yüz döndüreler ve eydürler kim kavî cāzûdur. 13 Ve eger ‘aşâ Mūsâ elinde ejdehâ oldu-y-ısa, ağaç Resûl 14 elinde kılıç oldu. Bedr gününde ol kılıcı Ebû Dücâne el-Enşârî’ye 15 virdi. Bu ‘acebrağ durandan ötürü kim ağaçda deprünür.

198a

1 Çün gelür ammâ ağaç hergiz temür olmaz. Ve eger Mūsâ’nuñ bed-i beyzâsı 2 vardı. Muḥammed her kıatta kim otururdu. Bir nūr sağ elinden ve bir 3 nūr şol elinden şu‘le virürdi. Ve eydürlerdi kim bir gün 4 Ṭufeyl ibn-i ‘Amr Resûl kıatına geldi. Müslimân olduğundan sonra 5 eyitdi: “Yâ Resûla’l-lâh baña nişân gerek. Varam, kıavmi da‘vet eyleyem.” 6 Resûl, işâret itdi. Nâgâh Ṭufeyl’üñ alnında bir nūr belürdi kim 7 ol nūr çerâğ gibi ışlardı. Eyitdi: “Yâ Resûla’l-lâh du‘â it, 8 tâ bir nūr kıamçum ucına varsun.” Resûl ‘aleyhi’s-selâm, mübârek 9 barmağıyla ol nûra işâret itdi. Ol zamân ol nūr anuñ 10 elinden kıamçı ucına vardı. Çerâğ gibi ol nūr kıamçı ucında 11 ışladı ve Ṭufeyl andan kendü kıavmi kıatına vardı. Mūsâ 12 elindegi nūr, bir yire daḥı intikâl itmedi ammâ Muḥammed işâreti-y-ile 13 Ṭufeyl’üñ elindegi nūr kıamçı ucına vardı. Bu mu‘cize ‘acebrağ 14 ve yigrek ola Mūsâ mu‘cizesinden. Ve eger deryâ şuyı Mūsâ 15 üzerinde mu‘allâğ durdı. Muḥammed kıarşusunda taş durdı. ‘Akıabe

198b

1 gicesi kim taşı Muḥammed’e atdılar. Taş havâda durdı. Havâda 2 taş durmaqlığı, şu durmaqlığından ‘acebrağ ola. Eger 3 Tîh beyâbânında Mūsâ başı üzerinde nûrdan ‘amûd tâ göge 4 degin şu‘le virdi-y-ise, Muḥammed bir ḥurma ağacını kim Kıatâde 5 bin Nu‘mân virmiş-idi kim ol ağaç anuñ elinde on günlük yol 6 kıarañu gicede miş‘ale gibi yandı, şu‘le virdi. Mūsâdağı 7 nūr-ıdı, lîkin ol nūr anuñ fermânında

degildi ve ol ağacdağı 8 nūr Muhammed fermānı-y-ıla idi. Ve eger Mūsā için Fir‘avn’ı helāk 9 itdi, Muhammed-içün efsūs idenleri helāk itdi. Qavluhū Ta‘ālā: 10 İnnā kefeynāke’l müstehzīn⁹². Fir‘avn bir-idi ammā bu qavm çoğ-ıdılar kim 11 Hāq Ta‘ālā anları Muhammed-içün helāk itdi. Ve eger Fir‘avn’ı 12 qavmiyle Mūsā’dan ötürü qarq itdi. Muhammed, Fir‘avnları Cebrā’ıl 13 işaretiyle helāk itdi ve bu laṭīfraḳ ola. Ve eger Qārūn’ı 14 Mūsā’dan ötürü yire yutdurdı. Muhammed-içün Sūrāqa’yı yire yutdurdı. 15 Nitekim ‘Abdu’l-lāh bin Mes‘ūd eyitdi -raḳıya’l-lāhu ‘anhu- kim bir süvār

199a

1 mağara qapısına irişdi. Adı Sūrāqa-y-ıdı. Bildi kim Resūl 2 ve Ebūbekir mağaradadır. Resūl ‘aleyhi’s-selām du‘ā itdi. Yir anuñ etini gögsine 3 degin yutdı. Sūrāqa amān diledi ve eyitdi: “İy Muhammed tā yire eyit, tā beni 4 qosun kim ben kimseye eyitmeyem bu mağaradasın diyü ve hīç kimseyi 5 qomayam bunda. Sizden baña gelmege çün bu şartı itdi.” Resūl 6 ‘aleyhi’s-selām, yire işaret itdi. Tā anı qodı ve ol belādan qurtuldu. Bu 7 yegrekdür. Andan ötrü kim Muhammed Tañrı’nuñ qudretin gösterdi. 8 Andan soñra aña kerem itdi. Ve Mūsā Qārūn’a raḳmet itmedi. 9 Her çend kim amān diledi. Hışmından aña amān virmedi. Ve eger 10 Mūsā, Tūr tağından Hāq Ta‘ālā ile münācāt itdi. Muhammed qābe 11 qavseynden Hāq Ta‘ālā ile münācāt itdi. Qavluhū Ta‘ālā: Denā fe tedellā. 12 Fe kāne qābe qavseyini ev ednā. Fe evhā ilā ‘abdihi mā evhā.⁹³ 13 Eger Dāvūd, taş-ıla Cālūt’ı helāk itdi. Muhammed Bedir ehlini 14 bir avuç toprağ-ıla helāk itdi. Bu ‘acebraḳdur. Andan ötürü kim 15 Dāvūd, ol taş şapan-ıla atdı. Ve ol bir nev‘ silāhdur kim

⁹² (Seninle) alay edenlere karşı biz sana yeteriz. Hicr 15/95

⁹³ Bu ayet, Necm Suresi 8-10. ayetin bir kısmıdır. Ayetin tamamı şu şekildedir: Sonra (Muhammed'e) yaklaştı, derken daha da yaklaştı. O kadar ki (birleştirilmiş) iki yay arası kadar, hatta daha da yakın oldu. Bunun üzerine Allah, kuluna vahyini bildirdi. Necm 53/8-10

199b

1 düşmeni anuñ-ıla qahr iderler. Ammā hīç kimse bir avuç toprağ-ıla leşkeri 2 kör idüp hezîmet itmedi. Ve eger demür Dāvūd elinde nerm oldıysa, 3 ağaç elinde Muḥammed'üñ demür oldı. Nitekim bundan ilerü yād itdük. 4 Ve bu 'acebrağdur. Andan ötürü kim demür od-ıla yumuşaq olur ve 5 hīç nesne-y-ile ağaç demür olmaz. Ve eger tağ, Dāvūd-ıla bile tesbīh 6 itdi, ufağ taş dağı Muḥammed elinde tesbīh itdi. Bu eyürek 7 dür. Andan ötürü kim taş Muḥammed elinde tesbīh itdi, 8 Ebū Bekir ve 'Ömer ve 'Osmān ve 'Alī rağıya'l-lāhu 'anhum bunlar elinde dağı 9 tesbīh itdi. Ba'zı āyette eyitdiler kim ufağ taşlar Ebū Cehil 10 elinde Muḥammed nübüvvetine tanıqlık virdiler. Nitekim rivāyet iderler 11 kim Resūl Mekke'de idi. Qaşd itdi kim ikindü namāzın 12 Ka'be-hān'da kıldı. Ebū Cehil bir avuç ufağ taş aldı avcına 13 ve Resūl önüne geldi ve eyitdi: "İy Muḥammed bu da'vī kim sen idersin. 14 Şimdi bulara kim yalāğı idersin. Yā rāstī, şimdi gerekdür 15 kim eyidesin ki nedir benüm avcumdağı." Fi'l-hāl Cebrāil, Resūl

200a

1 qatına geldi ve aña ma'lūm itdi. Ve eyitdi: "Yā Resūla'l-lāh, Tañrı 2 saña selām ider ve eydür kim Ebū Cehl muḥayyerdür. Eger dilerse 3 kim eyidesin, avcumdağı nedir eyidesin. Ve eger dilerse ol 4 kim anuñ avcındadır ol eyitsin kim kimsin." Resūl, Ebū Cehl'e 5 eyitdi: "Ne dilersin? Anı mı dilersin kim ben eyidem avcuñdağı nedür, 6 yā anı mı dilersin kim ol ki senüñ eliñdedür eyide ki ben kimem." Ebū Cehl, 7 çün bu sözi işitdi, ta'accübe qaldı. Andan şoñra eyitdi: "Bu ğod 8 muḥālraq ve yalanraqdur kim dirsın." Eyitdi: "Anı dilerem kim 9 avcumdağı eyide kim sen kimsin." Pes Resūl a.s. işāret itdi 10 anuñ avcuna ve eyitdi: Eyyuha'l-ḥaşāt! Men

ene.⁹⁴ Fi'l-hāl ol dükeli 11 ufağ taşcağızlar Ebū Cehl elinde dile geldiler, faşīḥ āvāz-ıla eyitdiler: 12 Neşhedu en la ilahe illa'l-llāh ve neşhedu enneke rasūlu'llāh be'aşeke 13 bi'l-ḥaqqi ilā'l-ḥalki.⁹⁵ Çün Ebū Cehl la'netu'l-lāhu anı işitdi, eyitdi: “Azīm 14 cāzūsın iy Muḥammed kim ufağ taşları söze getürdüñ.” Pes 15 Resūl 'aleyhi's-selām, anuñ sözinden göñli tar oldı. İkindü

200b

1 namāzı vaḳti-y-idi, Ḥaḳ Ta'ālā Cebrāil'i veribidi Ve'l-'Aşrı Sūresi-y-ile. 2 Ḳavluhū Ta'ālā: Bi-smi'l-lāhi'r-raḥmāni'r-rāḥim. Ve'l-'aşr. İne'l-insāne lefī ḥusri⁹⁶. 3 Ya'ni ikindü namāzı ḥaqqı-içün kim Ebū Cehl ziyānkār-ı 'azīmdür. 4 Ve eger Süleymān'dan ötrü çeşmesini revān itdi-y-ise, Muḥammed'den 5 ötrü ḥavz-ı Kevşer çeşmesin uçmağda revān itdi ve bu eyürek 6 dür. Andan ötrü kim çeşme-i Kevşer bu cihān çeşmesi kim fānīdür, 7 anuñla berāber degül. Ve eger yili Süleymān hareket itdi. Şöyle kim 8 irte anuñ taḥtını bir aylık yol iledürdi ve aḥşam yine getürürdi. 9 Nitekim Ḥaḳ Ta'ālā, Kelām-ı Mecīdde yād itdi: Ve li Süleymāner riḥa 10 ğuduvvuha şehrun ve revaḥuhâ şehrun.⁹⁷ Muḥammed'e bir oḳ viridi ki bir sâ'atde anı sidretü'l-11 müntehiye iletdi. Yil Buraḳ gibi olmaya ve Süleymān'ıñ menzil-gāhı 12 sidretü'l-müntehi gibi olmaya. Ve eger 'Osmān ḳuşlar dilin bilirdi 13 ve anlar-ıla söyleşürdi. Keltekele daḥı Muḥammed'e söz söyledi. Ve 14 anuñ risāletine ṭanıklık viridi ve hem ḳurd daḥı söyledi. Şöyle 15 kim rivāyet iderler bir ḳurd ḳatı āvāz-ıla Peyğamber'e çığırdı. Peyğamber eyitdi:

---

⁹⁴ Ey taşlar! Ben kimim.

⁹⁵ Şahitlik ederiz ki Allah'tan başka ilāh yoktur ve şahitlik ederiz ki sen Allah'ın elçisisin, o seni hakk olarak halka gönderdi.

⁹⁶ Asra yemin ederim ki insan gerçekten ziyan içindedir. Asr 103/1-2

⁹⁷ Sabah gidişi bir aylık mesafe, akşam dönüşü yine bir aylık mesafe olan rüzgârı da Süleyman'a (onun emrine) verdik ve onun için erimiş bakırı kaynağından sel gibi akıttık. Rabbinin izniyle cinlerden bir kısmı, onun önünde çalışırdı. Onlardan kim emrimizden sapsa, ona alevli azabı tattırırdık. Sebe 34/12

201a

1 “Bu qurdlardan elçidür sizden diler kim tav^ç rağbet-ile nesne virüñ. 2 Tâ biz dağı sizüñ koyınıñuzdan el çekelüm dir yok dirseñüz her 3 çend kim siz saklayasız, biz hod qaparız.” ‘Osmân eyitdi: “Yâ Resûla’l-lâhi, 4 ol qurda eyit tâ benüm koynum kellesinden kapasın kim ben her yıl ‘ıyd 5 vaqtinde üç koyun anlara virem.” Peyğamber ol qurdu okudu, anuñla 6 şart itdi kim: “Her yıl üç koyun ‘Osmân kellesinden size vire. Anuñ 7 koyunlarını terk idiñüz.” Qurd eyitdi: “Yâ Resûla’l-lâhi, biz senüñ hürmetüñ 8 sebebinden şimden girü kâfir koynundan artuq qapmayalum.” Ve dağı Peyğamber 9 Peyğamber geyik-ile ve arslan-ıla söyleşdi. Nitekim ‘Abdu’l-lâh bin 10 Mes‘ud eyitdi kim Resûla’l-lâh bir gün bir ekin kırañında yârânları 11 birle oturmuşdı. Nâgâh bir geyik Resûl öñine geldi, ditreyü ve eyitdi: 12 “Yâ Resûla’l-lâhi, sen günâhkârlaruñ ve za‘îflerüñ şefâ‘ atcisisin, baña dağı 13 şefâ‘ at it. Bir arslandan kim benüm ardımca geli yorur kim beni 14 yimeye kim ufağ oğlancıklarım var, qorqaram kim anlar açlıqdan 15 helâk olalar.” Çün Peyğamber gördi kim bir arslan gelür

201b

1 ve Peyğambere qarşu durdı, başın yire qodı. Peyğamber aña eyitdi: “İy 2 arslan, niçün bu geyigi öldürmege qaşd idersin?” Arslan eyitdi: 3 “Yâ Resûla’l-lâhi, bugün üç gündür kim açın bu şahrâyı geşt idem, 4 tâ nesne bulam, yiyem diyü bu geyigi gördüm ki qarşumda belürdi. Cehd 5 itdüm kim anı dutam. Açlıqdan segirtmeye tãkatim yoğ-ıdı uş 6 ardımca geldüm, senüñ qatında buldum.” Resûl eyitdi: “İy arslan, 7 bunuñ genc buzağucukları var-ımuş. Eger bunu yirseñ açlıqdan 8 anlar ölür. Benüm şefâ‘ atim-ile qo. Eger qatı aç-ısañ fülân yirde 9 bir deve ölüsü biraqmışlardur. Andan ol kadar yi kim sîr olasin.” 10 Arslan eyitdi: “Yâ Resûla’l-lâhi, çün sen şefâ‘ at itdün. Eger 11 açlıqdan dağı helâk olursam bunu yimeyem. Şimdi ben ol şahrâya 12

giderem kim baña buyurduñ ol deve etinden arnım oyuram.” Pes arslan **13** ve geyik ekinden hoşnud yine dondiler ve ana aferin itdiler. Ve hem **14** deve daı ana soyledi. Nitekim bundan ileru yad itduk ve bu **15** eyurek ve ‘acebrekdur. Andan otru kim Suleyman uřlar dilin bildi,

202a

1 velikin anun risaletine anıqlık virmediler amma keltekele ve arslan **2** ve urd ve deve ve geyik dukeli bizum Peyamberumuzun risaletine anukluk **3** virdiler. Ve daı eyitmişlerdur kim bir gun bir kucuk uşcuaz, **4** Peyamber’un başı zerinde ondı, depretdi ve derd-ile aırdı. **5** Resul, yonin avmine dondurdiler kim bile oturlardı. Ve anlara eyitdi **6** kim: “Bunun yavrıcaı sizlerde kimdedur? Bu, yavrıcaı derdinden **7** iniler ve yavrıcaın benden ister.” Yaranlarun biri eyitdi: “Ya Resula’l-lahi, **8** bir uş yavrıcaı bunun manendine benum olum dutmiş, meger anı **9** ister.” Resul eyitdi: “Belı.” Pes ol yar, olımı oudı ve ol yavrıyı **10** anun elinden aldı, salı verdi. Ol uşcuaz, Resul’e şena itdi ve **11** yavrıcaın aldı, gitdi. Ve eger Suleyman’a divler musaıhardılar. Divlerden **12** bir guruh Muammed’e iman geturdiler ve musliman oldılar. Dinden otru **13** ayru divleri yirden goe ımaıdan yo-ıdılar. Bu ‘acebra ve eyurek **14** ola. Andan otru kim divler, cazulara, kahinlere ferman **15** olurlar. Elbette hi kimseden otru musliman olmazlar. Suleyman leşkeri

202b

1 divler-idiler, Muammed leşkeri feristelere-idiler. avluhu Taala: Yumdidkum rabbukum **2** bi amseti alafin mine’l-melaiketi munzelin.⁹⁸ Veger Suleyman’a yil

⁹⁸ Bu ayet, Ali Imran Suresi 125. ayetin bir kisimidir. Ayetin tamamı şu şekildedir: Evet, siz sabır gosterir ve Allah’tan sakınırsanız, onlar (duşmanlarınız) hemen şu anda uzerinize gelseler, Rabbiniz, nişanlı beş bin melekke sizi takviye eder. Ali Imran Suresi 3/125.

fermānber-idi, 3 Muḥammed'e bulit fermānber-idi kim eyitdi: Ḥavaleynā ve lā 'aleyne⁹⁹. 4 Ve bu eyürekdür. Andan ötrü kim vaqt olur-ıdı kim Süleymān'a ve kavmına 5 şahrāya çıkmak gerek olurdu. Yağmur isteyorsuñ, menberde 6 idi kim bulıda buyurdu kim yüri fülān yerde yağ diyü. Veger Süleymān'a 7 periler musahḥar-ıdılar. Muḥammed katına -'aleyhi's-selām- tav' rağbet-ile geldiler ammā 8 imān getürdiler ve bu eyürek ola. Andan ötrü kim tav' 9 rağbet-ile gelmek-ile kerāhiyyet, küfrān-ile gelmek berāber olmaya. Ve eger 10 kuşlar Süleymān üzerinde durdılar tā gölge itmek-içün, bulit dā'im 11 Muḥammed başı üzerinde durur, gölge iderdi. Bu eyürek anuñ-içün 12 kim dünyāda öğrenmiş bulit olmaz. Ve eger mülket-i dünyā anuñ-ıdı, 13 Resūlīn-idi daḡı eyitdi: Rabbi heb lī mülken lā yenbağī 14 li eḡadin min ba' dī inneke ente'l- vehhāb¹⁰⁰. Dükeli dünyā genclerinuñ kilidini 15 aña 'arz itdiler, ḡabūl itmedi. Bu eyürek ola. Andan ötrü kim

203a

1 mülket Süleymānuñ-ıdı. Velīkin 'ināyet ehli aña yoğ-ıdı. 2 Bunda hem Muḥammed'e var-ıdı ve hem ümmetine. Ve hem mülket-i dünyāyı Muḥammed'e 3 'arz itdiler, ḡabūl itdi. Süleymān du' ā-y-ıla diledi. Ḥavluhū Ta' ālā: 4 Rabbi heb lī mülken lā yenbağī li eḡadin min ba' dī¹⁰¹. Süleymān mülket-i dünyāyı dīvden 5 aldı, Resūl'e Tañrı virdi, ḡabūl itmedi. Ve eger 'İsā 6 uludur gördi, Ḥaḡ Ta' ālā fermānıyla 'Abdu'r-raḡmān bin 'Avf 7 Resūl'i ḡonuḡlıḡa oḡudu. Birḡaç yārānlar-ıla bile ve bir biryān olmuş 8 oḡlaḡ getürdi, getürdiler Resūl öñine. Çün oḡlaḡı yediler, 9 Resūl 'aleyhi's-selām anuñ süñgüklerini bir yire cem' itdi ve eyitdi: 10 “Durı gel Tañrı

⁹⁹ (Allah'ım!) Bunu zarar vermeyecek yerlere yağdır, bizim üzerimize yağdırma. (Yağmur Duası)

¹⁰⁰ Bu ayet, Sād Suresi 35. ayetin bir kısmıdır. Ayetin tamamı şu şekildedir: Süleyman: Rabbim! Beni bağışla; bana, benden sonra kimsenin ulaşamayacağı bir hükümlerlik ver. Şüphesiz sen, daima bağışta bulunansın, dedi. Sād 38/35

¹⁰¹ Bu ayet, Sād Suresi 35. ayetin bir kısmıdır. Ayetin tamamı şu şekildedir: Süleyman: Rabbim! Beni bağışla; bana, benden sonra kimsenin ulaşamayacağı bir hükümlerlik ver. Şüphesiz sen, daima bağışta bulunansın, dedi. Sād 38/35

Ta‘ālā fermān-y-ıla kim ben ‘İsādan degilem.” Der 11 hāl ol oğlağ dürüst olup duru geldi, ev içinde segir 12 tdi. Ve bir kez dağı kim Medīne’de Eyyüb Enşārī evinde konuğ oldu. 13 Nitekim ilerü yād itdük. Eyyüb’üñ bir nābīnā ‘avratı ve iki 14 oğlancığı var-ıdı. Ol ‘avrat eyitdi: “Yā Resūla’l-lāhi du‘ā it, 15 tā Hıağ Ta‘ālā gözümüñ görmekligin yine virsin.” Resūl du‘ā itdi,

203b

1 ol dem gözleri gördi ve Resūl’üñ mübārek dīdārın gördi ve Hıağ 2 Ta‘ālā’ya şükr ü sipās itdi kim Resūl’üñ mübārek cemālin 3 aña gösterdi. Ve eydürler kim: Eyyüb’üñ bir oğlağı var-ıdı 4 boğazladı, ‘avratına eyitdi: “Tiz biryān it.” Ve Eyyüb’üñ oğlancıkları 5 kiçi-y-idi, tam üstinde oynarlardı. Ulu oğlı bir bıçağ aldı, kiçi 6 kardaşına eyitdi: “Dilerem kim seni Resūl ‘aşkına kurbān idem. Nitekim 7 atamız oğlağ kurbān itdi.” Kiçi oğlı eyitdi: “Şavāb itdüñ.” didi. 8 Ve bilmezliginden ve oğlanlığından yire yatdı. Ulu kardaşı anı boğazladı. 9 Oğlan ol dem öldi. Kırğdı, kendüyi tamdan aşığa 10 bırağdı. Boynı şındı, helāk oldu. Eyyüb’üñ ve ‘avratınuñ 11 bunlardan haberi yok. Çün oğlağ biryān oldu, Eyyüb anı 12 üç arpa kurası-y-ıla bir tabağa kodi, Resūl önine ilette. Peyğamber’e 13 diledi kim elin ta‘āma uzada. Ol sāt Cebraīl geldi, 14 eyitdi: “Yā Resūla’l-lāhi, ta‘āmı Eyyüb oğlanlarından ayru yime.” Resūl, 15 Ebū Eyyüb’e eyitdi kim: “Oğlanlarını getür, tā benümle ta‘ām yiyeler.”

204a

1 Ebū Eyyüb ‘avratı-y-ıla anları istediler. Ulu oğlını ev ardında 2 boynı şınmış, helāk olmuş buldılar. Kiçi oğlını tam üzerinde ölmüş gör 3 diler. İksin dağı getürdiler, üstlerine kilim ördiler ve hiç nesne dimediler 4 tā Resūlüñ hātırı perişān olmasın-

içün. Pes ikisi dađı Resül 5 atına geldiler, eyitdiler: “Yā Resūla’l-lāhi, anları istediñ, bulamadıđ. 6 Meger ayrıđ yire oynamadıđ gittiler. Sen anlara muntazır olma, a‘ām yi.” 7 Resül eyitdi: “Ben anlarsız a‘ām yimezem.” Ebū Eyyūb ve ‘avratı ađlađdılar 8 ve anlarıñ ađvālin Resül’e ma‘lūm eylediler. Resül ‘aleyhi’s-selām durı 9 geldi, ol ođlanlar üstine vardı, elin getürdi, du‘ā itdi. 10 Ol zamān Hađ Ta‘ālā kendü udretinden ikisin dađı dirgürdi 11 Peyđamber du‘āsı berekātında. Pes ikisi dađı durı geldiler, Resül-ile 12 a‘ām yidiler. Ebū Eyyūb ve ‘avratı řādımān oldılar ve ol ğam 13 ğuřsa anlarıñ gönliñden zā’il oldı. Peyđamber adem-i berekātında Ebū Eyyūb-ıla 14 andan ötrü kim ‘İsā evvel namāz ılurdı. Andan řoñra 15 el getürürdi, du‘ā ılurdı, tā kim ölü diri olurdı.

204b

1 Resül namāz ılmadın işāret-ile, yā du‘ā-y-ıla ölü diri ılurdı Hađ Ta‘ālā 2 emri-y-ile. Ve eger ‘İsā gözsüzi gözlü itdi. Resül dağı nice gözsüz 3 leri gözlü itdi. Nitekim rivāyet iderler kim bir erüñ gözine cerāhat 4 irişdi. şöyle kim gözi ařra sıçradı. Ol er gözin eline 5 aldı. Resül atına geldi ve eyitdi: “Yā Resūla’l-lāhi, gör kim 6 baña ne yavuz hāl dūřdı.” Resül ‘aleyhi’s-selām anuñ gözin aldı, 7 mübārek eliyle yine yerine odı ve nesne oğudı, aña urdı. Ol 8 zamān gözi dürüst oldı. şöyle kim bilmediler cerāhat anđı gözine 9 irişmiş-idi. Ve dağı rivāyet itmişlerdür kim bir ‘avrat Resül 10 atına geldi. Bir tulum yađ var-ıdı ve bir pāre peynīri ve bir nā 11 bīnā oğlı var-ıdı. Eyitdi: “Yā Resūla’l-lāhi, bu oğlanı gözsüz 12 ođurdum.” Resül mübārek barmađlarūn anuñ gözine odı. Ol sā‘at göz 13 leri gördi Tañrı fermānı-y-la. Ve Enes eyitdi -rağıya’l-lāhu ‘anhu- 14 kim ‘Alī bin Ebū Tālib’uñ gözleri atı ağırdı. şöyle kim gözleri 15 zağmetinden iki gün iki gece gözi zağmetinden diñlenmedi, u-

205a

1 yımadı. Resûl'e haber itdiler. Resûl durı geldi, 'Alî katına vardı 2 ve aña eyitdi: "Yâ 'Alî, benüm katıma gel." 'Alî durdı, geldi. Resûl, mübârek 3 dilin anuñ gözine sildi. Ol zamân gözi şağ oldu Hâk 4 emri-y-ile. Ve eger 'İsâ p̄isi dürüst itdi, Resûl dağı itdi. Nitekim 5 eydürler Mu'âz bin 'Afrâ'nuñ yanında ve karnında p̄is var-ıdı. Bir 'avrat 6 aldı. Çün 'avrat anuñ evine geldi, 'avratuñ gözi anuñ 7 karnına düşdi. Çün anı ol şıfatda gördi, anuñ evinden kaçdı 8 ve dağı anuñ katına gelmedi ol 'illet sebebinden. Mu'âz, 9 Resûl katına geldi, ağladı, eyitdi: "Yâ Resûla'l-lâhi, bende pislik-i 10 'illet var. 'Avrat evime gelmez." Resûl eyitdi: "Göster baña." 11 Mu'âz, gönlegin getürdi, 'illetin aña gösterdi. Yâ Resûl 12 bir ağaç getürdi, ol me'lül yire kodı ve aña urdı. Ol sâ'at 13 ol 'illet andan zâ'il oldu. Şöyle kim hergiz 'illet yoğ-ıdı. 14 Ve eydürler kim bir erüñ kılınacı var-ıdı. Resûl katına geldi, 15 eyitdi: "Yâ Resûla'l-lâhi, beni kılınç dutar, dâimâ bu 'illetden rencürem."

205b

1 Resûl, şu diledi ve eyitdi: "Bi-smi'l-lâhi'r-raḥmâni'r-râḥîm." Ol şuya 2 urdı, eyitdi: "Bu şudan iç, bâk̄isin bu 'illetlü yire dök." Ol 3 er, Resûl fermânın yerine getürdi. Ol 'illet andan zâ'il oldu. 4 Ve eydürler kim Resûl, bir eri gördi kim ta'âm sol eli-y-ile 5 yir. Aña eyitdi: "Niçün şağ elüñle yimezsın?" Eyitdi: "Yâ Resûla'l-lâhi, 6 şağ elim şınmışdur." Resûl du'â itdi. Ol sâ'at eli dürüst 7 oldu. Hâk Ta'âlâ fermânı-y-ıla ta'âmı şağ eli-y-ile yimeye başladı. 8 Ve eger 'İsâ'ya gökden mâ'ide geldi kim içinde biş kuruşa 9 ve iki balık var-ıdı ve çok halk andan yidiler, sîr oldılar. Muhammed 10 dağı Cābir evinde konuk oldu. Biş kuruşa ve bir biryân olmuş oğlağ 11 getürdi Cābir, Resûl öñine. Dokuz yüz kişi ol kadar ta'âm 12 dan sîr olunca yediler. Ve anuñ şiridinden kim çanağda kalmış-ıdı, 13 Enes atasına veribidi. Zeynep dügininde yetmiş kişi dağı andan 14 yediler, toydılar. Bu eyürekdür. Andan ötürü

kim ol mā'ide 'İsā'dan 15 havārīler dilemişlerdi ve anlardan huccet dutmuşdı. Bu dilemedi-y-idi

206a

1 huccetsiz. Ve eger 'İsā gā'ibden haber virdi, Muḥammed daḥı haber 2 virdi. Qavluhū Ta'ālā: Se-yuhzemu'l-cem'u ve yuvellūne'd-dubura.¹⁰² Muḥammed'de bunuñ gibi 3 sa'niler çoqdur. Eger dükelin yād idersüz, kitāb uzun 4 olur. Ve eger Meryem elin ḥurma ağacına urdı. Ol ağaç, 5 ol sâ'at yemiş virdi. Muḥammed, Selmān-ı Parsī yirinde dört 6 yüz ḥurma ağacı dikdi. Ol sâ'at, dükeli yemiş virdi. Ve daḥı 7 Peyğamber Yūsuf İbn-i Mālik Zu're du'ā itdi, tā kim Haq Ta'ālā 8 aña çoq māl vire ve oğlanlar vire. Ve hem Enes daḥı du'ā 9 itdi: "Yā Rabbi." Eyitdi: "Ömrin uzun it ve mālın ve oğlanların çoq 10 it." Enes raḍıya'l-lāhu 'anhu tā 'Ömer bin 'Abdu'l-'aziz rüzgārına degin 'ömür 11 buldı. Kırk oğlı var-ıdı, seksen kıızı var-ıdı ve mālı ve ni'meti 12 bī-kıyās-ıdı ve ḥurma ağaçları daḥı çoğ-ıdı, dā'imā yılda iki kez 13 ḥurma virürdi ve yüz yigirmi yıl 'ömür buldı. Şöyle kim hiç 14 derd ü hastalık görmedi ve hem bir dişi deprenmedi ve hergiz 15 gözinüñ çerāğı sönmedi. Böyle eydür 'Abdu'l-lāh bin 'Abbās

206b

1 raḍıya'l-lāhu 'anhumā kim bir beyābānda bir kıyu var-ıdı kim anuñ şuyı iñen 2 telḥ ve acı-y-ıdı. Aşḥāb şusamışlardı. Ol şunuñ telḥliğından 3 ve acılığından içebilmediler, eyitdiler: "Yā Resūla'l-lāhi, bu kıyuda şu var 4 ammā iñen ve telḥ ve sütürdur, içebilmezüz." Resūl eyitdi: "Ol şudan 5 bir çanağa kıyuyuñ, getürüñ berü." Yārānlardan biri vardı, getürdi. 6 Resūl, mübārek ayaklarını ol çanaqda yudı, daḥı

¹⁰² O topluluk yakında bozulacak ve onlar arkalarını dönüp kaçacaklardır. Kamer 54/45

Bilâl'e eyitdi: 7 "Bu şuyı ilet, ol kıuyıya dök." Bilâl dağı aldı, iletđi, 8 dökđi. Ol dem ol kıuyınuñ şuyı cüllâb gibi oldı Tañrı 9 fermâni-y-ıla. Böyle eydür 'Ömer rağıya'l-lâhu 'anhu kim dükeli peygamberlerüñ 10 kıurtulmağı kıyâmet güninde Muştafa şehâdetiyledür ve dükeli 'aşîlerüñ 11 ümîzi kıyâmetde anuñ şefâ' atinedür. Anuñ şehâdeti-y-ile kıyâmetde 12 kâfirler helâk olalar ve peygamberler melâmetden kıurtıllar. Kıavluhü Ta'âlâ: 13 Fe keyfe izâ ci'nâ min külli ümmetin bî şehidin¹⁰³. Ve anuñ şefâ'ati-y-ile iblîs 14 kör ola ve 'aşîler¹⁰⁴ tamudan kıurtıllar. Kıavluhü Ta'âlâ: 'Asa en 15 yeb' aşeke rabbüke mekâmen maħmûdan¹⁰⁵. Ve eyle olmaya kim peygamberlerün ba'zısına

207a

1 tanıklık vire, ba'zısına virmeye. Belkim dükeli peygamberlere bile 1 tanıklık vire ve dükeli anuñ şehâdeti-y-ile melâmetden kıurtıllar. Ve dağı 3 eyle olmaya kim 'aşîlerüñ ba'zısına danıklık vire, ba'zısına 4 virmeye. Belkim dükelisine bile şefâ'at ide, tâ dükeli anuñ şefâ'ati-y-ile 5 'uķûbetden kıurtıllar. Va'l-lâhu a'lem.

Kıışsa-i Peyğamber Zeyneb bint-i 6 Caşş (ile) Evlendi

Böyle eydür Enes rağıya'l-lâhu 'anhu kim Resûl'ün bir kıulı 7 var-ıdı. Adı Zeyd bin Hâriş idi ve Üsâme anuñ oğlı-y-ıdı. Ammâ 8 ihtilâf itmişlerdür kim anuñ kıullığı nisbetde ba'zılar eydür 9 kim ol Hâdıce kıulı-y-ıdı. Hâdıce anı Peyğamber'e virmişđi. Ba'zılar 10 eydürler kim 'Arab, anı ğaretten ğetürmişlerđi ve Resûl'e hediye 11 virmişlerđi. Fi'l-cümle ol kıuldı velîkin Resûl 'aleyhi's 12 selâm anı âzâd itmişđi.

¹⁰³ Bu ayet, Nisâ Suresi 41. ayetin bir kısmıdır. Ayetin tamamı şu şekildedir: Her bir ümmetten bir şahit getirdiğimiz ve seni de onlara şahit olarak gösterdiğimiz zaman halleri nice olacak! Nisâ 4/41

¹⁰⁴ Kelimenin yazımında harf fazlalığı tespit edilmiştir. Kelimenin aslı "'aşîler" şeklindedir.

¹⁰⁵ Bu ayet, İsrâ Suresi 79. ayetin bir kısmıdır. Ayetin tamamı şu şekildedir: Gecenin bir kısmında uyanarak, sana mahsus bir nafîle olmak üzere namaz kıl. (Böylece) Rabbinin, seni, övgüye değer bir makama göndereceğı umulur. İsrâ 17/79

Andan ötürü kim hıred-mend ve şâyeste 13 ve fermân-ber-idi. Resûl anı oğul idinmişdi. Tâ cähiliyyet vaktinde Zeyd bin 14 Muḥammed dirlerdi, İslâm'da Zeyd bin Resûla'l-lâh dirlerdi. Çün 15 Zeyd, Zeyneb talâk virdi, Resûl anı aldı, münâfiqlar tımına

207b

1 urdılar kim Muḥammed oğlı ' avratın aldı diyü bu âyet geldi. Qavluhû Ta' âlâ: 2 Mâ kâne Muḥammedün ebâ eḥadin min ricâliküm ve lâkin Resûlallâhi ve ḥâtemen el nebiyyine¹⁰⁶. 3 Ya' nî olmaya Muḥammed hiç kimsenün atası sizün erenlerünüzden velîkin 4 Tañrı Peyğamberidür ve dükeli peygamberlerün ḥâtemidür. Bu Zeyd 5 püser-ḥânde ola doğmuş gibi dükeli ve daḥı eyitdi. Qavluhû Ta' âlâ: 6 Ve mâ ce' ale ed' iyâeküm ebnâeküm, zâliküm qavluküm bi efvâhiküm, vallâhu yekül 7 u'l-ḥaḥḥa ve huve yehdi's-sebîle.¹⁰⁷ Ya' nî itmedi sizün püser-ḥânde gözünüzi. 8 Sizün oğluñuz ol bir nesnedür kim sizler eydürsiz dilünüz-ile ve Ḥaḥ 9 eydür Allahu Ta' âlâ ve oldur kim yol gösterir bâ-şavâb. Ve bu 10 Zeyneb bint-i Caḥş Peyğamber'ün ' ammesi kıızı-y-ıdı, ata cehtinden benî 11 Esedden-idi ata cehtinden benî Hâşimdendi ve ol ' Abdu'l-muḥṭalib 12 kıızı Ümeyme kıızı-y-ıdı. Şüretde be-gâyet ḥüb-ıdı, cemâl issi-y-ıdı. 13 Ve Resûl, Zeyd'i gâyet sevdüğinden diledi kim Zeyneb'i aña vire. Zeyneb'e 14 eyitdi: "Ben seni Zeyd'e verirem ve Zeyd'i bin saña lâyıḥ görürem." Zeyneb 15 eyitdi: "Ben aña kendümi lâyıḥ görmezim. Ben Qureyş aşlıyam, Resûl'ün

¹⁰⁶ Bu ayet, Ahzâb Suresi 40. ayetin bir kısmıdır. Ayetin tamamı şu şekildedir: Muhammed, sizin erkeklerinizden hiçbirinin babası değildir. Fakat o, Allah'ın Resûlü ve peygamberlerin sonuncusudur. Allah her şeyi hakkıyla bilendir. Ahzâb 33/40

¹⁰⁷ Bu ayet, Ahzâb Suresi 4. ayetin bir kısmıdır. Ayetin tamamı şu şekildedir: Allah, bir adamın içinde iki kalp yaratmadığı gibi, «zihâr» yaptığımız eşlerinizi de analarınız yerinde tutmadı ve evlâtlıklarınızı da öz oğullarınız olarak tanımadı. Bunlar sizin ağızlarınıza geliveren sözlerden ibarettir. Allah ise gerçeği söyler ve doğru yola O erıştırir. Ahzâb 33/4

208a

1 ‘ammetzādesiyem, ol bir kıldur. Niçün beni Kureyş’den birine virmezsin? 2 Ben āzādam, ol kıldur.” Resül’den ol sözi red itdi. Kavlühü Ta‘ālā: 3 Ve mā kāne li mu’mininin izā kaḍallāhu ve resūluhu emren 4 en yekūne lehumul ḥıyeretü min emrihim ve men ya‘şillāhe ve resūlehu fe kaḍ 5 ḍalle ḍalālen mubīnen¹⁰⁸. Çün Zeyneb bu āyeti işitdi, Resül katına 6 geldi ve eyitdi: “Fermānuñ dutdum yā Resūla’l-lāh. Kime dilersen vir, 7 fermān senüñdür.” didi. Pes bir zamān Zeyneb, Zeyd hükminde 8 oldu ve Zeyd üzerine ‘ucb ve kibr iderdi cemāli ve nisbeti-y-ile. Vaḳtī 9 Resül Zeyd evine vardı. Bir şuğl-içün kim Zeyd gerek oldu. Zeyd 10 evde degüldi ve Resül’ün Zeyd evine diledügi yoğ-ıdı. Zeyneb’e 11 Zeyd kul-ıdı, Zeyneb ḥiṣāvend-idi. Çün Zeyneb evine 12 girdi, Zeyneb ev ortasında ayağın durmuşdı keten 13 gönlek-ile bürincek-ile. Ba‘zı gürüh rivāyet iderler başı açuḳdı. 14 Resül’ün gözi aña düşdi; anuñ mihri Resül gönline düşdi. 15 Yüzünü göge itdi, eyitdi: “Yā muḳallibe’l kulūbi ve’l-ebşāri

208b

1 şebbit ḳalbi alā tā‘atike ve merḍātike”¹⁰⁹ Ya‘nī “İy gökleri döndürici ümīze dut 2 gönlümi senüñ tā‘atuña ve hoşnūdlıḡuña.” bunı didi ve yine döndi. Ve eydürler 3 kim Zeyneb oturdu, çün Zeyd geldi, Zeyneb eyitdi: “Resül 4 geldi, seni isteyü.” Zeyd eyitdi: “Tañrı Resūli ne dir?” didi. Zeyneb 5 eyitdi: “Böyle böyle didi.” Yine döndi. Zeyd eyitdi: “Tañrı Resūlinüñ 6 gönline senden nesne düşmiş. İy Zeyneb şavāb ola. Eger 7 biz birbirimizle cenk idüp saña ḫalāḳ virmek tā ola kim Resül 8 seni ala kim

¹⁰⁸ Bu ayet, Ahzāb Suresi 36. ayetin bir kısmıdır. Ayetin tamamı şu şekildedir: Ve mü’min erkek ve mü’min kadının, Allah ve O’nun Resül’ü, onlar için bir işin olmasına hükmettiği (karar verdiği) zaman, kendi işlerinde seçim hakkı olamaz. Ve kim, Allah ve O’nun Resül’üne asi olursa (itaat etmezse), o taktirde apaçık bir dalālet ile sapmış olur. Ahzāb 33/36

¹⁰⁹ Ey kalpleri ve gözleri evirip çeviren! Kalbimi itaat ve rızan üzerine sabit kıl! (Hz. Peygamber’e ait bir dua lafzı)

Resûl saña benden yegrekdür ve baña Resûl rızâsı 9 yegrekdür senden.” Pes Resûl katına geldiler. Zeyd eyitdi: 10 “Yâ Resûla’l-lâhi, bu Zeyneb kendüyi ulu dutar ve beni iñen ħor ve ħaķîr 11 dutar ve benüm üzerime ‘ucb ve tekebbürlik ider ve benüm fermānum dutmaz. 12 Yaña soñra baña zışt söz virür, dirilmez. İmdi ben andan 13 sîr oldum, aña talāk virürem.” Resûl eyitdi: 14 “Yâ Zeyd yüri, Tañrı’dan ħorķ, ħatunuñdur bisle kim anuñ mişli daĥı bilmezsin 15 eger anı boşarsañ.” Zeyd ħatı and içdi kim “Şimden girü ben anı

209a

1 dilemezven.” didi ve boşadı. Ba’zılar eydürler kim Zeyd, Resûl katına 2 tenhâ vardı ve Zeyneb’den şikāyet itdi kim: “Benümle sâzkârlıķ itmez, 3 baña zışt söz virür, soñra beni ol dilemez; ben anı dilemez.” Aña 4 Resûl katına talāk virdi, yarındası Resûl, Zeyd’e eyitdi: “Sen 5 aña talāk virdüñ, yüri var Zeyneb’e eyit kim benüm ‘avratum olsun.” 6 Pes Zeyd, evine vardı, Zeyneb’e eyitdi: “Tañrı saña ħayr cezâ 7 ide. Eyü ħatunduñ baña.” didi. Zeyneb eyitdi: “Şimdi baña talāk 8 virdüñ.” Zeyd eyitdi: “Belî.” Zeyneb ağladı. Zeyd eyitdi: “Şimdi neye 9 ağlarsın kim Resûl Ĥuzâ seni diler?” Zeyneb bunu işitdicek şâz oldu, 10 sevindi. Ve ba’zılar eydürler kim çün Zeyd aña talāk virdi, 11 Zeyneb eyitdi: “Yâ Resûla’l-lâhi, beni al.” Resûl eyitdi a.s.: “Almazın gerekmez.” Zeyneb 12 ağladı ve eyitdi: “Yâ Resûla’l-lâhi, ben erüme beni boşa diyü senden ötrü 13 eyitdüm. Tâ sen beni alasın, eger sen beni almazsañ ben hergiz 14 daĥı ere varmazın.” didi. Çün ‘izzet tamām oldu, Resûl 15 anı diledi, bu āyet geldi. Ķavluhü Ta’ālā: Ve iz teķülü li’l-lezî en’ amallāhu ‘aleyhi

209b

1 ve en‘ amte ‘aleyhi emsik ‘aleyke zevceke vettekillāhe ve tuḥfī fī nefsike me 2 ‘l-
lāhu mubdīhi ve taḥṣe‘n-nāse, vallāhu eḥaḥḳku en taḥṣāhu, fe-lemmā ḳaḏā zeydun 3
minḥā veṭaran zevvecnākehā likey lā yekūne ‘ale‘l-mu‘minīne ḥaracun fī 4 ezvāci
ed‘ iyāihim izā ḳaḏav min hunne veṭaran, ve kāne emrullāhi mef‘ūlen.¹¹⁰ 5 Pes
Cebrāīl geldi, eyitdi: “Yā Muḥammed, bu āyeti minber üzerinde oḳı. 6 Pes
Peyḡamber buyurdi, tā ḥaḷḳ cem‘ oldılar. Peyḡamber minbere ḳıḳdı, 7 bu āyeti oḳıdı
ammā utandūḡından der revān oldı, aḳdı.

8 Kışsa Peyḡamberüñ Mevlidi ve Nesebi ve Ḥulḳı ve Zühdi Beyānındadır

9 Böyle eydür ‘Abdu‘l-lāh bin ‘Abbās raḏıya‘l-lāhu ‘anhu kim Resūl‘üñ mevlüdü ol
10 yıldan ṣoñra-y-ıdı kim aṣḥāb fi‘l-ka‘be düşmenligine gelmişdi. 11 Ḥaḳ Ta‘ālā
anları maḥzūl itdi ve anlaruñ ṣerrini Ka‘be-ḥān‘dan 12 def‘ itdi ve Resūl‘ aleyhi‘s-
selām düşenbih gün rebī‘ü‘l-evvelüñ sekizinci 13 günü anasından vücūda geldi.
Anası Āmine bint-i Veheb idi kim 14 ‘Abdu‘l-lāh bin ‘Abdu‘l-muṭṭalib anı helālīga
aldı. Mehr-ile andan Āmine 15 Muṣṭafa‘ya ḥāmile oldı ve Resūl‘üñ cediti ‘Abdu‘l-
muṭṭalib ‘Abdu‘l-lāh Yeṣrib

210a

1 Yeṣrib vilāyetine viribidi kim ḥādimler getüre. Pes ‘Abdu‘l-lāh, Resūl 2 atası anda
oldı ve çün Resūl anasından doğdı dedesi ‘Abdu‘l-muṭṭalib 3 ḥücreinde. Pes
‘Abdu‘l-muṭṭalib anı dāyeye virdi. Ol dāyenüñ 4 adı Ḥalīme-y-ıdı. Nitekim ilerü yād
itdük. Çün Resūl sekiz 5 yaşına yitdi, ‘Abdu‘l-muṭṭalib daḥı vefāt itdi. Andan ṣoñra 6

¹¹⁰ (Resūlüm!) Hani Allah'ın nimet verdiği, senin de kendisine iyilik ettiğin kimseye “Eşini yanında tut, Allah'tan kork!” diyordun. Allah'ın açığa vuracağı şeyi, insanlardan çekinerek içinde gizliyordun. Oysa asıl korkmana layık olan Allah'tır. Zeyd, o kadından ilişigini kesince biz onu sana nikâhladık ki evlatlıkları, karılarıyla ilişkilerini kestiklerinde (o kadınlarla evlenmek isterlerse) müminlere bir güçlük olmasın. Allah'ın emri yerine getirilmiştir. Ahzâb 33/37

Ebū Ṭālib, ‘Alī atası Resūl’i aldı, ol tīmār itdi. Çün Resūl 7 on iki yaşına yitdi, Ebū Ṭālib sefere gitdi ticāret-içün ve Resūl’i 8 ol sefere bile ilettdi. Çün Şām vilāyetine irişdi, cühūdlar 9 ‘ālimlerinden bir ‘ālim Resūl’i Ebū Ṭālib-ile gördi, aña eyitdi: “İy 10 Ebū Ṭālib, bu oğlan kimdür?” Ebū Ṭālib eyitdi: “Ḳardaşım oğlıdur.” 11 Ol eyitdi: “Sever misin bunı?” Ebū Ṭālib eyitdi: “Belī severin.” Ol 12 cühūd ‘ālimi eyitdi: “Va’l-lāhi kim eger bu oğlanı bu diyār cühūdları 13 bileler, beni öldürürler kim bu diyār cühūdları buña düşmendür.” Ebū Ṭālib 14 andan tiz döndi, Mekke’ye geldi. Çün Resūl’ün ‘ömri yigirmi biş yıl 15 ve iki ay ve on güne irişdi, Ḥadīce’yi aldı. On biş yıldan

210b

1 şoñra Resūl’e vaḥiy geldüğinden şoñra doḡuz 2 yıl daḡı Ḥadīce diri oldı, andan şoñra vefāt itdi. Ammā Resūl’ün 3 oğlanları altı-y-ıdı: Ḥadīce’den bir Ḳāsım ve biri ve bir Ṭāhir ve bir kıızı 4 Fāṭıma ve bir Zeyneb ve biri Ruḳıyye ve biri Ümmigülsüm ve Resūl’ün bir oğlı 5 daḡı var-ıdı, adı İbrāhīm. Anası ḡaravaş-ıdı, adı Māriyye idi. 6 İbrāhīm altı yaşında idi kim dünyādan rıḡlet itdi. Ḳāsım 7 ve Ṭāhir süd emerken öldiler. Andan Resūl ‘aleyhi’s-selām, Fāṭıma’yı 8 ‘Alī’ye virdi, Ümmigülsüm’i ‘Oşmān’a virdi. Çün Ümmigülsüm dünyādan 9 naḡl itdi, Ruḳıyye’ye hem ‘Oşmān’a virdi. Zeyneb’i, Ebū’l-Āş bin 10 Rabī’ye virdi. Mādām ki Ḥadīce ḡayatda idi, Peyḡamber hiç 11 ‘avrat almadı. Çün Ḥadīce vefāt buldı, Resūl, Sevde 12 bint-i Zem’a’yı aldı. Andan şoñra ‘Ā’işe bint-i Ebū Bekr’i aldı. 13 Eydürler kim Resūl, ‘Ā’işe’yi diledüğü vaḡıtde ‘Ā’işe altı yaşında 14 idi. Ve çün Resūl dünyādan rıḡlet itdi, ‘Ā’işe on sekiz 15 yaşında idi. Andan şoñra ‘Ömer kıızı Ḥafşa’yı aldı, andan şoñra

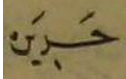
211a

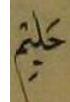
1 Zeyneb bint-i Huzeyme'yi aldı, andan sonra Ümmi Habibe bint-i Ümmi Süfyân'ı 2 aldı, andan sonra Hind bint-i Ümeyye'yi aldı, andan sonra Zeyneb 3 bint-i Caşş'ı aldı, andan sonra Cüveyriye¹¹¹ bint-i Hâriş'i aldı, 4 andan sonra Şafiyye bint-i Hıyey'i aldı. Ve çün Resûl a.s. dünyâdan 5 rihlet itdi, doğuz 'avratı kaldı. Bir rivâyetde dağı eydürler kim 6 Resûl'ün a.s. on sekiz 'avratı var-ıdı. Lîkin çün dünyâdan 7 rihlet itdi, bu doğuz 'avrat kalmış-ıdı, kalanları ölmış-ıdı. Ve Resûl'ün 8 'ammuları ondılar: Biri Hâriş, bir Zübeyr, bir Hacl, bir Dırâr, 9 bir Muķavvim, bir Ebû Leheb ve bir 'Abbâs, biri Hamza, bir Ebû Tâlib 10 onuncı Resûl atası 'Abdu'l-lâh ammâ Resûlüñ atasıñ kız kardeşleri 11 altı-y-ıdı: Bir Ümeyme, biri Ümmi Hakîm¹¹² ve biri Berre ve biri 'Âtike, bir Şafiyye 12 ve biri Ervâ. Pes çün Resûl'ün 'ömri kırđ doğuz yıl sekiz ay 13 ve on bir güne irişmişdi kim Ebû Tâlib'e ecel irdi ve Hadice 14 Ebû Tâlib'den üç gün sonra vefât buldı. Ve çün Resûl, elli 15 üç yaşına yitdi, Mekke'den Medîne'ye hicret itdi ve Ebû Bekir rağıya'l-lâhu

211b

1 ol seferde Resûl-ile bileydi ve anlarıñ rehberi 'Abdu'l-lâh bin Üreyķit 2 idi. Hicret düşenbih günüydi, rebî'ü'l-evvel sekizinci gündi. Hicret 3 den doğuz ay on gün geçmiş-ıdı kim Resûl 'aleyhi's-selâm, 'Â'işe'yi 4 eve getürdi, 'Â'işe ol vaķt on bir yaşında idi. Hicretten 5 bir yıl bir ay ve yigirmi iki gün geçmiş-ıdı kim Fâtıma'yi 'Alî'ye 6 virdi. Andan sonra Bedir ğazâsın itdi ve ol 7 ğazâ Ramazân ayında idi.

---

¹¹¹ Metinde bu şekilde karşımıza çıkan kelimenin yazımında yanlışlık tespit edilmiştir. Kelimenin aslı "Cüveyriye"dir.

¹¹² Metinde bu şekilde karşımıza çıkan kelimenin yazımında yanlışlık tespit edilmiştir. Kelimenin aslı "Hakîm"dir.

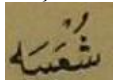
Şahâbeler dükeli üç yüz on üç 8 idi, katı za'îf ve bî-çâre idiler. Şöyle kim anlarıñ arasında üç 9 aruğ at ve iki nîze var-ıdı, kalanları her birisinüñ elinde 10 birer 'aşâ var-ıdı. Kâfir leşkeri-y-ıdı, biñ er-ıdı dükeli süvâr ve 11 tamâm salîh-ile. Pes Hâk Ta'âlâ Müslümânlara kuvvet viridi, tâ ol 12 leşkeri hezîmet itdiler ve anlarıñ salîhlerin ve atların mü'minler 13 aldılar. Nitekim bundan ilerü harb-i Bedr yâd itdük. Ve ammâ 14 ahlâk-ı Resûl a.s ol-ıdı kim Hâk Ta'âlâ Kelâm-ı Kadîminde 15 anı añmışdur. Kavluhü 'azze ve celle: Ve inneke le 'alâ hulûkım 'azîmin¹¹³.

212a

1 kim Hâk Ta'âlâ 'azîm diye gör kim nicesi hulûk ola. 'Â'îşe'den 2 -rağıya'l-lâhu 'anhumâ- Resûl'üñ hulûkım şordılar. 'Â'îşe eyitdi: “Eger diler 3 señüz kim Resûl'üñ hulûkım bilesiz.” Sûre: Kad efleĥâ'l-mu'minün¹¹⁴. 4 Tâ on âyetde degin oĥuñ kim ol dükeli Peyġamber'üñ hulûkınuñ 5 şıfatıdır. 'Abdu'l-lâh bin Selâm eyitdi -rağıya'l-lâhu 'anhu- ol vaĥt 6 kim ol vaĥt kim Hâk Ta'âlâ'nuñ irâdeti oldu kim 7 Zeyd bin Sa'ne¹¹⁵ye hidâyet vire. Anuñ göñlinde ĥodı kim tâ eyitdi: 8 “Ben Muĥammed'üñ dükeli 'alâmetlerin bildürem. İllâ nesnesin bilmedüm ĥilmi mi 9 ġâlibdür yâ Cehl?” Pes ol Zeyd her ġün Resûl yöresinde yörenürdi 10 tâ anuñ bu iki 'alâmetin bilmek-içün. Pes bir ġün gördi kim bir kişi 11 Resûl ĥatına geldi, eyitdi: “Yâ Resûla'l-lâh, fülân ĥabile bizim dînimüze gir 12 mişlerdür. Ol ümîze kim rızĥları çok ola. Şimdi rızĥları 13 daĥı biter ĥar oldu. İmdi ben ĥorĥaram kim bizüm dînümüzden bî-zâr olalar. 14 Ve 'acebdür kim anlara nesne nafaĥa viribiyesiz. Tâ anlarıñ göñli 15 sâkin ola ve ârâm ide.” Resûl a.s. 'Alî'ye eyitdi: “Yâ 'Alî, beliginde

¹¹³ Ve sen elbette yüce bir ahlâk üzeresin. Kalem 68/4

¹¹⁴ Gerçekten müminler kurtuluşa ermiştir. Mu'minün 23/1

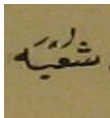
¹¹⁵ Metinde bu şekilde karşımıza çıkan kelimenin yazımında yanlışlık tespit edilmiştir. Kelimenin aslı “Sa'ne'ye”dir.

212b

1 hiç nesne var mı?” Eyitdi: “Yā Resūla’l-lāh, nesnem yokdur.” didi. Zeyd eyitdi 2 kim: “Ben Resūl katına vardum, eyitdüm: “İy Muḥammed, fülān 3 baḡuñ ḡurmasın baña satar mısın? Ben bahāsın vireyin fülān 4 vaḡtde fülān va‘ demüz olsun.” Resūl 5 eyitdi: “Bahā getür sataram.” Ben vardum seksen dīnār 6 getürdüm, Resūl’e virdüm. Tā ol ḡabileye nafaḡa 7 itsūñ diyü viribidi, tā gönülleri İslām’a muḡma’in olsun 8 için. Zeyd eyitdi: “Ol gün kim benüm va‘ dem-idi, 9 andan iki gün öñdin virdüm ve Resūl’ün yaḡasın birle 10 dutdum.” ve ol eyitdi: “İy Muḥammed tiz ḡācetüm revā it kim 11 va’l-lāhi ben cihānda senden yavuz kimesne gördüğüm yok.” 12 didi. ‘Ömer raḡıya’l-lāhu ‘anhu ḡıḡma geldi, 13 eyitdi: “İy Cühūd, sen ne it olasın, Tañrı Resūline 14 bunuñ gibi söz diyesin. Ol Tañrı ḡaḡḡı-y-ıḡun kim Muḥammed’i 15 ḡaḡḡa ḡaḡ peyḡāmbir viribidi kim eger bu senüñ alımuñ

213a

1 olmasa-y-ıdı bir ḡarb-ile baḡuñı düḡürmiḡdüm.” Resūl a.s. ḡüldi 2 ve luḡf-ıla yüzüme baḡdı ve eyitdi: “Yā ‘Ömer, aña böyle dime kim 3 ḡaḡ issidür. Belkim baña eyit ki anuñ ḡaḡḡın öde di, 4 ḡācetın revā eyit ve aña luḡf-ıla kim Tañrı Resūline ḡoḡ 5 söyledi: “ḡimdi yā ‘Ömer var, bunuñ ḡaḡḡını vir, yigirmi 6 ḡaḡ daḡı ziyāde vir, tā gönli ḡoḡ olsun.” ‘Ömer aldı 7 beni iletđi ve benüm ḡaḡḡımı tamām virdi, yigirmi ḡaḡ daḡı ziyāde 8 virdi. Eyitdüm: “Yā ‘Ömer, beni bilür misin?” Eyitdi: “Bilmezin.” Eyitdüm: “Zeyd 9 bin Sa‘ne¹¹⁶yem.” ‘Ömer eyitdi: “Sen olsun kim cühūdlar ‘ālimisin.” 10 Eyitdi: “Belī ben olun.” Eyitdi: “Çün sen cühūdlaruñ ‘ālim ve fāzılı 11 sın. Anuñ gibi ziḡt sözler niçün Tañrı Resūline didüñ?” 12 Eyitdüm: “Yā ‘Ömer ben

¹¹⁶ Metinde bu şekilde karşımıza çıkan kelimedeyazım yanlışıtespit edilmiştir. Kelimenin aslı “Sa‘ne”dir.

dükeli ‘alâmetlerin Muhammed’üñ tavrında okudum, 13 dükelin gördüm. Meger bu iki ‘alâmeti bilmezdüm. Şimdi 15 bildüm kim ol Hâk peygâmberdür şanuqluq virdüm kim ol Tañrı 15 Resûlüdür ve müslümânlık dîni haqdur.” Andan ‘Ömerle Resûl

213b

1 katına geldi ve eyitdi: Eşhedü en lâ ilâhe illallâhu ve eşhedü enne muhammeden 2 ‘abduhu ve resûluhu¹¹⁷. Andan sonra ol dâ’im Peygamber katında olurdu. Tâ 3 Resûl-ile gazâya Tebuk’e vardı ve ol gazâda dünyâdan rihlet 4 itdi. Böyle eydür Enes rağıya’l-lâhu ‘anhu kim bir gün Resûl’e bir yirden 5 çanaq-ıla şerîd hediye getürdiler. Pes nâgâh ol kişinüñ elinden çanaq 6 düşdi, üç dört pâre oldı ve ol şerîd dükeli yire döküldi. 7 Ol gönli tar olup me’lül oldı. Resûl a.s. luğf-ıla aña söyledi 8 ve ol şerîd en az yerden getürdi. Ol sınıq çanaqa kodı ve ol 9 şerîdden yidi, andan sonra eyitdi: “Bir ayruq çanaq getürün.” Getürdiler, 10 ol sınan çanaq yirine virdiler. Ve hem Enes eyitdi -rağıya’l-lâhu ‘anhu- kim 11 bir gün bir mescide geldi, Resûl öñine oturdu. Ve Resûl 12 ‘aleyhi’s-selâm bir kiz(e) ton giymiş-idi. Ol er, Peygamber’üñ 13 yaqasını berk dutdı ve çekdi. Şöyle kim anuñ çekdüginüñ 14 nişânın Peygamber’üñ boynında getürdük. Peygamber a.s. 15 geldi. Ol, Resûl’e hışm-ıla baqdı.

214a

1 Resûl aña luğf-ıla eyitdi kim: “İy ‘A‘râbî, benden ne dilersin 2 kim yaqamı böyle berk dutmuşsın, çekersin.” ‘A‘râbî eyitdi: “Müslümân 3 laruñ beytü’l-mâl senüñ

¹¹⁷ "Şehadet ederim ki Allah'tan başka ilah yoktur ve yine şehadet ederim ki Muhammed (s.a.v.) onun kulu ve Peygamberidir". (Kelime-i Şehadet)

elüñdedür ve ben dervîşem gerekdür 4 kim baña māl veresin. Tā anı nafağa idinem.” Resül güldi, eyitdi: 5 “Fermān senüñdür.” didi buyur tā aña ol kadar nesne 6 virdiler kim gönli hoş oldı ve hoşnūd olup döndi. 7 Rivāyet iderler kim ‘Abdu’l-lāh bin Revāha’ya Ebū Cehl yüz dīnār 8 altun virdi ve eyitdi kim: “Muḥammed’e hecv itgil ve bāzār 9 içinde ol hecv aña oḡııl.” ‘Abdu’l-lāh altun aldı, Resül’e 10 hecv eyitdi. Pes Resül yarındası bāzardan geçerdı. ‘Abdu’l-lāh aña 11 eyitdi: “İy Muḥammed, Tañrınıñ ḡaḡı-çündür, tā benüm bu şı‘ irimi işit.” 12 Resül a.s. kendü ḡilminden ve kereminden durdı. ‘Abdu’l-lāh ol 13 şı‘ irin oḡudı, Resül’üñ mübârek ḡatırı me‘lül oldı, ḡatı ḡam-ḡin 14 ve mütefekkir oldı. Ol sâ‘ at Cebrâil geldi, bu âyeti getürdi. 15 Ḳavluhū Ta‘ālā: Ve’ş-şu‘ arāu yettebi‘ uhumy’l-ḡāvune. E lem tera ennehüm fī külli

214b

1 yehīmüne. Ve ennehüm yeḡülüne mā lā yef‘ alüne.¹¹⁸ Ya‘nī şā‘ irler azḡunlara mütābi‘ 2 dururlar görmez misin kim anlar her vādiye ve yolsız yerlere yürürler. Pes 3 şāḡabelerüñ biri ‘Abdu’l-lāh bin Revāha’nuñ dostı-y-ıdı. Aña eyitdi: 4 “Ḥaḡā itdüñ kim Tañrı Resüline hecv eyitdüñ, gönli rencūr 5 oldı. Ḳorḡaram kim eger saña du‘ ā-yı bed ḡılası olırsarsa tizde 6 helāk olursın.” ‘Abdu’l-lāh ol işine pişmān oldı. 7 Bu kez Resüle bir eyü medḡ eyitdi ve ol medḡ arasında eyitdi kim: 8 Lā ilāhe illallāhū Muḥammedü Resülallāhi¹¹⁹. Birḡaç günden şoñra daḡı Resül 9 gördi kim bāzardan geçerdı. ‘Abdu’l-lāh eyitdi: “Yā Resūla’l-lāh, 10 Tañrı ḡaḡı-y-içün bir sâ‘ at dur, bu şı‘ iri işit. Resül, kendü 11 kereminden ve ḡilminden durdı. ‘Abdu’l-lāh, medḡı oḡudı hem 12 ĩmān daḡı getürdi. Resül’e iñen hoş geldi. Ol zamān 13 aña ḡil‘ at virdi, şād oldı. Andan şoñra bu âyet geldi. 14 Ḳavluhū Ta‘ālā: İllellēzīne āmenū ve ‘amilu’s-

¹¹⁸ Şairler(e gelince), onlara da sapıklar uyarlar. Onların her vādide başıboş dolaştıklarını ve gerçekte yapmadıkları şeyleri söylediklerini görmedin mi? Şuarā 26 / 224-226.

¹¹⁹ Allah’tan başka ilah yoktur. Hz. Muhammed (s.a.v.) Allah’ın elçisidir. (Kelime-i Tevhid)

şâlihâti ve zekerüllâhe 15 keşîran¹²⁰. Ya' nî meger anlar kim îmân getürdiler ve eyü
‘amel işlediler

215a

1 ve Tañrı yâd itdiler çok. Ve ammâ zühd-i Peyğamber ‘aleyhi’s-selâm 2 şöyle-y-idi kim Hâk Ta‘âlâ baḥḥâ-yı Mekke’yi aña dükelinin ‘arz eyledi 3 kim ol deşt ve şahrâ dükeli altun aldı. Resûl eyitdi: “Yâ Rabbî, 4 bunu baña gerekmez. Ben şöyle dilerem kim üç gün aç olam, bir gün 5 tok olam ve senüñ şükruñ yirine getürem ve çün aç olam şabr 6 idem ve tazarru‘ idem, dâ'imâ seni yâd idem ve açlar kıdrini bilem.” ‘Abdu'l-lâh 7 bin ‘Abbâs eyitdi: “Bir gün Resûl kıtına vardum, gördüm kim 8 bir haşır üzerinde yatmış. Şöyle kim haşıruñ nişân anuñ yanında 9 peydâ olmuş.” ‘Ömer aña eyitdi: “Yâ Resûla'l-lâh, eger döşegüñ bundan 10 yumuşağırağ olursa şavâb olurdu.” Resûl ‘aleyhi’s-selâm eyitdi: 11 “Benüm dünyâ-y-ıla ne işim var. Ol Tañrı haḥkı-çün kim benüm nefsum 12 anuñ kıbza-i kıdretindedür kim benüm mişlüm dünyâda şöyledür kim bir atlu 13 gider yay güninde, bir beyâbânda bir dirâht görür. Atdan iner, bir 14 sâ' at ol dirâht dibinde oturur. Andan soñra atına biner, 15 gider ve ol gölgeyi yerinde kıor gider. Benüm mişlüm dünyâda

215b

1 anuñ gibidür.” Ve hem ol eydür kim Resûl birkaç gün gicesi-y-ile ehl-i ‘ayâli-y-ile 2 şöyle aç yatdılar. ‘Â'ışe raḍıya'l-lâhu anha eyitdi: “Çün Resûl dünyâdan rıḥlet 3 itdi, zirihi girüde kıaldı kim otuz sağ arpaya girü kıomış-ıdı 4 ve Resûlüñ açlığı anuñ ihtiyârı-y-ıla idi. Zîrâ kim aña dünyâda 5 düşvâr gelürdi. Sîr olunca yimek kim kendü

¹²⁰ Bu ayet, Şuarâ Suresi 227. ayetin bir kısmıdır. Ayetin tamamı şu şekildedir: Ancak iman edip iyi işler yapanlar, Allah'ı çok çok ananlar ve haksızlığa uğratıldıklarında kendilerini savunanlar başkadır. Haksızlık edenler, hangi dönüşe (hangi akıbeta) döndürüleceklerini yakında bileceklerdir. Şuarâ 26/227

zühdinden ihtiyâr 6 itmiş-idi ve Hâk Ta'âlâ dükeli cihân hazînesinüñ miftâhların aña virdi, 7 ol kabûl itmedi, eyitdi: “Baña gerekdür kim peygâmbere olam, 8 melik olmayam.”” ve ‘Â’işe rağıya’l-lâhu ‘anha eyitdi: “Görmedüm Resûl 9 kavmini kim üç gün biribiri ardınca kim etmek yiyeler. İllâ bir 10 gün itmek yerler-idi, bir gün hurma yirlerdi ve şu içerlerdi, tâ Resûl 11 dünyâdan naql idince.” Ve hem ‘Â’işe rağıya’l-lâhu ‘anha kim eyitdi: “Vaqt 12 olurdu kim üç ay geçerdı. Resûl’ün dükeli evlerinden tüten 13 çıkmaz-ıdı. Andan şordılar kim: “İy mü’minler anası, pes ne-y-ile 14 ma‘îşet iderdüñüz?” Eyitdi: “Hurma-y-ıla, şuyla.” didi ve dağı vaqtlerde 15 koñşılar süd viribidilerdi.” Enes rağıya’l-lâhu ‘anhu eyitdi: “Resûl a.s.

216a

1 kendü evinde semiz koyun eti ve aq etmek kendü sofrasında gör 2 medi ve hergiz hândan itmek yimedi. İllâ kim sofradan yirdi ve elbette 3 irte ve gice kendü evinde ta‘âm bulmadı. İllâ meger kim irte olurdu, 4 gice olmazdı ve eger gice olsa gündüz olmazdı.” Ve Ebû Hüreyre 5 eyitdi -rağıya’l-lâhu ‘anhu- kim ben Resûl-ile bâzâra vardum. Resûl bir şalvar aldı 6 dört aqçeye. Pes ol şalvar issine eyitdi: “Elüñe terâzû al, 7 bahâsın ziyâderaq al.” Ol er eyitdi: “Subhâna’l-lâh ben bu sözi 8 hiç kimseden işitdügim yok, sen kimsin?” didi. Ebû Hüreyre 9 eyitdi: “Ben aña eyitdüm kim saña ‘ayb ola kim kendü peygâmbereñi 10 bilmeyesin.” Ol eyitdi: “Bu Tañrı Resûli midür?” Eyitdüm: “Belî.” Ol er, terâzûyı 11 elinden bırağıdı, sıçradı, Resûl’ün elin ayağın öpdı. Resûl 12 eyitdi: “Böyle itme kim böyle ‘Acemler ider kendü beglerine. Ben pâdişâh 13 degülüm, ben dağı sizlerden biriyem.” Pes çün yine dönmege gurm 14 itdük. Şalvarı aldum, eyitdüm: “Yâ Resûla’l-lâhi, qo ben getüreyim.” Resûl 15 eyitdi: “Ben çaqqam ki getürem zîrâ şalvar issi benüm.” Ve Enes

216 b

1 rađıya'l-lāhu 'anhu eyitdi kim Resūl'ūñ 'ādeti şöyle idi kim çün bir kimse 2 görürdi, evvel selām ol virürdi. Çün yārānlar ıatına varurdi, 3 elbette hıç kimsenūñ öñünce yürimezdi, illā aşhābuñ ortasında yürürdi. 4 Ve her kiři kim oturmıř olaydı dervıřden, baydan, uludan, 5 kiçiden tā evvel ol kimse durup yürimeyince ol yürimezdi. Ve eger 6 bir kimse-y-ile bir yirde oturmıř olsa tā ol kimse durmayınca ol 7 dađı durmazdı. Ve eger Resūl'e zārūret-i hāl vāқи' olsa 8 ol kimseden ol kim destūr dilerdi ve hem ol 9 eyitdi: Vaqtı Resūl a.s. bir ıarı 'avrat-ıla ol ıadar durdı 10 kim ardı yārānlar eyitdiler: "Yā Resūla'l-lāhi, bu ıarı 'avrat-ıla 11 ol ıadarduñ kim yorıldıñ." Ol eyitdi: "Belı, bu 'avrat Hıdıce 12 zamānında gelürdi, andan ötrü hürmet itdüm kim 13 pırlere hürmet itmek ĩmāndandır." Ve ammā tevāzu'-yı Resūl 'aleyhi's-selām 14 şöyle idi kim eřege binerdi, cenāzelere varurdi ve řayru 15 sorurdi ve anı kimse mihmāna oıusa icābet iderdi.

217a

1 Ve eydürler kim: Vaqtı bir erūñ mihmānlıđına vardı kim ol erūñ 2 arpa etmegi vardı ve bir ıoyın pāçesi vardı biryān olmuř. Vardı, 3 ol ta'āmı yidi ve 'ayb itmedi, řükr itdi. 'Abdu'l-lāh bin 'Abbās 4 eyitdi kim: Hıç kimse Resūl'den nesne dilemedi kim illā Resūl a.s. 5 virdi ve eger hāzır olmasa va' de iderdi vireyin diyü.

6 Hıdış: Vefāt-ı Peyđamber 'Aleyhi's-selām

7 Böyle eydür 'Abdu'l-lāh bin 'Abbās rağıya'l-lāhu 'anhumā kim onuncı yıl 8 Resūl hıcc-ı vidā' itdi, Mināda-y-ıdı kim Cebrā'ıl geldi, bu āyeti 9 getürdi. ıavluhū Ta'ālā: Elyevme ekmeltü leküm dıneküm ve etmemtü 10 'aleyküm ni' meti ve razitü

lekümü'l islâme dinen¹²¹. Ya' nî bugün tamâm itdüm **11** sizlere dîni aḥkâm şerî'at ve tamâm itdüm size ni' meti ve hoşnûd oldum ve begendüm sizleri müslümânlık dîninde. Andan sonra bu âyeti daḥı **13** getürdi: Vettekû yevmen turceû' ne fîhi ilâllâhi şümme tuveffâ küllü nefsin mâ kesebet **14** ve hüm lâ yuzlemûn¹²². Ya' nî korḡuñuz ol günden kim yine döndürelersizi ol **15** günde Tañrı'ya pes tamâm vireler. Her bir tene itdüklerinüñ cezâsını

217b

1 ve anlara güç itmeyeler. Bu âyetden sonra eydürler kim Resûl **2** seksen bir gün daḥı diri oldı. Andan sonra daḥı dünyâdan **3** rıḡlet itdi. Rebî'ü'l-evvel ayında çehârşenbih günü öldi, **4** pencşenbih günü defin itdiler. Ve ol eyle-y-idi kim Resûl ḡasta oldı **5** ve ümmetine vaşiyet itdi aḥkâm-ı şerî'at saklamaklıḡ-ıla ve âḡir vaşiyeti **6** bu-y-ıdı kim Eş-şalâtu ve mâ meleket eymânüküm.¹²³ Ya' nî namâzı yerine getürüñ **7** ve elüñüz altındaḡıları hoş dutuñ, didi. Andan Üsâme'yi İslâm **8** leşkerine emîr itdi, ḡazâya viribidi. Üsâme çün üç menzil **9** Medîne'den gitmişdi. Resûl'üñ ḡastalığı ḡaberin işitdi, leşkere **10** eyitdi kim: “Siz bunda ḡarâr idüñ tâ ben varayım Resûl'i göreyim.” **11** Pes Medîne'ye yine geldi, Resûl'i gördi. Resûl aña eyitdi: **12** “Niçün yine döndüñ?” Eyitdi: “Yâ Resûla'l-lâh, senüñ ḡastalığıñ **13** ḡaberin işitdüm. Eger gitsem gönlüm meşḡul olurdu.” Resûl **14** eyitdi: “Şimdi çün beni gördüñ, yine git.

¹²¹ Bu ayet, Mâide Suresi 3. ayetin bir kısmıdır. Ayetin tamamı şu şekildedir: Leş, kan, domuz eti, Allah'tan başkası adına boḡazlanan, boḡulmuş, (taş, ağaç vb. ile) vurulup öldürülmüş, yukarıdan yuvarlanıp ölmüş, boynuzlanıp ölmüş (hayvanlar ile) canavarların yediḡi hayvanlar -ölmeden yetişip kestikleriniz müstesna- dikili taşlar (putlar) üzerine boḡazlanmış hayvanlar ve fal oklarıyla kısmet aramanız size haram kılındı. Bunlar yoldan çıkmaktır. Bugün kâfirler, sizin dininizden (onu yok etmekten) ümit kesmişlerdir. Artık onlardan korkmayın, benden korkun. Bugün size dininizi ikmal ettim, üzerinize nimetimi tamamladım ve sizin için din olarak İslâm'ı beḡendim. Kim, gönülden günaha yönelmiş olmamak üzere açlık halinde dara düşerse (haram etlerden yiyebilir). Çünkü Allah çok baḡışlayıcı ve esirgeyicidir. Mâide 5/3

¹²² Allah'a döndürüleceḡiniz, sonra da herkese hak ettiḡinin eksiksiz verileceḡi ve kimsenin haksızlıḡa uğratılmayacağı bir günden sakının. Bakara 2/281

¹²³ Namazınıza dikkat edin. (Hadis)

Yarındası Üsâme Medīne'den 15 hāzīn giryān döndi, gitdi. Yārenler Resūl'ün hücreğine geldiler. Dükeli

218a

1 giryān ve ğam-nāk eyitdiler: “Yā Resūla'l-lāh kim ola ḥalīfe senün 2 yiründe Peyğamber hīç nesne dınmadı.” Çün namāz vaqt geldi, Bilāl 3 birkaç kişi-y-ile yārānlardan Resūl hücreğine geldi ve eyitdi: 4 “Eş-şalavat yā Resūla'l-lāh.” Resūl eyitdi: “Varuñuz, Ebū Bekire eyidiñüz 5 yā sizlere imāmlık idsün.” Çün Muştafā yārānları mescide geldiler, 6 Ebū Bekir'e eyitdiler. İmāmlık itdi ve Resūl a.s. āheste durı geldi, 7 mescide geldi. Ebū Bekir bildi kim Resūl geldi. Kendüyi 8 mihrābdan çekdi. Peyğamber eyitdi: “Yā Ebū Bekir, yerinde kâ'im dur, imāmet 9 it.” Resūl Ebū Bekir ardında durdı, namāz kıldı, yine hücreğine 10 geldi. Böyle eydür Enes rađıya'l-lāhu 'anhu kim Resūl andan ilerü 11 kim ḥasta oldu, dün buçuğında duru geldi, refi'ü'l-ferqad 12 mezārına vardı, du'ā itdi ve ol uluları Ḥaḫ Ta'ālā'dan yarlıgayı 13 diledi. Çün yine eve geldi, derḥāl kızdurdu, ditredi. 14 Meymüne bint-i Hāriş evinde idi. Dükeli ḥatunlarından destūr diledi. 15 'Ā'işe evine varmaklığa dükeli rızā virdiler. Resūl

218b

1 andan duru geldi. 'Ā'işe evine geldi, 'Ā'işe eyitdi: “Ol 2 vaqtde benüm daḫı başum ağrıdı. Çün Resūl geldi, yerinde 3 yatdı, katı ısıtma dutdı. Ben çün Resūl ol şıfatda gördüm, 4 kendü derdümi unıtdum.” Çün ol ḥastalık üzerine üç gün 5 geçdi, Resūl, Bilāl'e buyurdu kim münādi it, tā benüm yārān 6 larum cem' olsunlar, mescide gelsün. Bilāl daḫı çağırdı. 7 Çok ḥalk cem' oldılar. Resūl hücreden çıkdı, velī yürimege 8 mecāli yoğ-ıdı ḥastalıktan. Anı arḫaya getürdiler, mescid kapusına 9

getürdiler. Çün mescide girdi, cehd itdi, menbere çıkdı, **10** muhâcir enşârdan ğirî
koptı. Ve Resûl ‘aleyhi’s-selâm ‘aşâ **11** bile başın bağlamış-ıdı ve memberûñ bir
yanına söykenmiş-idi. Pes Hâk Ta‘âlâ **12** ya şenâ itdi ve eyitdi: “İy kavm bilüñüz
kim ölüm haberin virdiler. **13** Tenhâ baña degül bel dükeli halka bile.” Kavlühü
Ta‘âlâ: Külli nefsin zâikatü **14** ’l mevt¹²⁴. Ya‘nî dükeli ten dada ölüm acısını. Ve
eyitdi: “Elüñüz **15** Tañrı kitâbına uruñuz, çün ben gidem Tañrı kitâbımı benüm

219a

1 sünnetümi saklañuz ve dünyâda birbirüñüze bahîllik itmeñüz, birbirüñüzle **2**
kardaşlar gibi dirilüñüz ve enşârileri hoş dutuñuz ve kavmüñüz **3** kim ‘ Arab ayrık
dinde olalar. Tañrıdan korquñuz kim Tañrıñuz saklayıcı ola, **4** ve kuvvet virici ola.
Ve biliñüz kim ölüm hük-m-i mübremdir ve kazâdur. Muhkem **5** ve eger baña ölüm
gele, ‘aceb olmaya kim dükeli peygâamberler benden ilerü öldiler. **6** Şöyle kim eger
kimse hâşlığ-ıla ölümden kurtılsaydı, Âdem ölmeyeydi. **7** Ve eger kimse ‘ömr
uzunlığı-y-ıla ölmeyeydi, Nuh ölmeyeydi. Ve eger **8** kimse hulq-ıla ölümden
kurtılsaydı, İbrâhîm Halîl ölmeyeydi. Ve eger **9** hüsn-ile ve cemâl-ile ölümden
kurtılsaydı, Yûsuf ölmeyeydi. Ve eger kimse kurbân-ıla **10** ölmeyeydi, Mûsâ
ölmeyeydi. Ve eger kimse mâl-ıla ölümden kurtılsaydı, **11** Kârûn ölmeyeydi. Ve eger
kimse kuvvet-ile ölümden halâş bulsaydı, **12** ‘âdîler ölmeyeydi. Ve eger kimse
leşker-ile ölümden kurtılsaydı, Zü’l-karneyn **13** ölmeyeydi. Ve eger kimse
memleket-ile ölümden kurtılsaydı, **14** Süleymân ölmeyeydi. Ve eger kimse hikmet-
ile ölümden **15** kurtılsaydı, Lokmân ölmeyeydi. Ve eger zühd-ile ölümden
kurtılsaydı

¹²⁴ Bu ayet, Âl-i İmrân Suresi 185. ayetin bir kısmıdır. Ayetin tamamı şu şekildedir: Her canlı ölümü tadacaktır. Ve ancak kıyamet günü yaptıklarınızın karşılığı size tastamam verilecektir. Kim cehennemden uzaklaştırılıp cennete konursa o, gerçekten kurtuluşa ermiştir. Bu dünya hayatı ise aldatma metâından başka bir şey değildir. Âl-i İmrân 3/185

219b

1 kurtılsaydı, Loqmān ölmeyeydi. Ve eger zühd-ile ölümden kurtılsaydı, Yahyā 2 ölmeyeydi. Ve eger kimse erlik-ile ölümden kurtılsa-y-ıdı, Rüstem ölmeyeydi. 3 Ve eger kimse feşāhat-ile ve rif'at-ile ve eyü hūlk-ıla ölümden kurtılsa-y-ıdı, 4 ben ölmeyeydüm. Velīkin biliñiz kim her ki cān datlılığın datdı, ölüm 5 telhımı datdı dadırsardur. Ve her kim kaftān giydi, nā-çār kefin 6 dağı geyiserdür. Ve her kim cihān aydınlığın gördi, görür 7 karañulığın dağı göriserdür. Ve her kim yir geñligin gördi, 8 lahdde dağı darlık göriserdür. Her kim dirlik şāzılığın gördi, 9 ölüm qorqusın dağı göriserdür. Ve her kim biregünün ölümün gördi, 10 anuñ dağı göriserler. Ve her kim cenāzeye namāz kıldı, anuñ cenāzesine 11 dağı namāz kılısarlar. Pes 'aceb dutmañuz eger ben ölürsem ve siz 12 bilürsüz kim ben size Resūl nāşih-ıdum ve size müşfik-i mihrībān-ıdum. 13 Ve size cefā itmedüm, ve hiç haqqı sizden örtmedüm. Ve her ne kim var-ıdı 14 sizden dirig itmedüm. Ve dağı size mütevāzi'-y-ıdum ve elümde olsa cömerd idüm. 15 Ve gönille raħımdüm. Şimdi baña ölüm hāli geldi. Ben dağı

220a

1 sizcileyin ādemin ve ādemī zilletsüz ve hařāsuz ölmeye. Ve bilüñüz kim benüm ve 2 sizüñ önüñüzde bir gün var kim bizi dutalar, Hudāvend'e 'arz ideler 3 ve Haq Ta'ālā bizümle şümār ide. Azdan çoğa degin eger siz rāst 4 olursañuz selsebīl ve serīr ve harīr bulasız. Ve eger rāst 5 olmazsañuz zaħīr ve sa'īr bulasız. Ve Haq Ta'ālā 'ādil Tañrıdur, haşr 6 güninde kışāş ider, meyl ü meħāba itmez. Şāyed ki vaqtlardan bir vaqt 7 ben kimseye güç itmiş olam ve andan gāfil olmuş olam ve ol 8 boynumda ola. Şimdi iderüm size kim gelüñüz, bu cihānda kışāş 9 idüñüz. Eger māl-ise vireyim kim bugün mālī işe gelür, ammā kıyāmetde 10 işe gelmez. Qavluhū

Ta‘âlâ: Fe‘l-yevme lâ yu‘hazu minküm fidyetün.¹²⁵ Ve eger kimseyi **11** urmuşam sizlerden durı gelüñ. Uş tenüm sizüñ öñüñüzdedür. Beni **12** uruñuz kim benüm bu cihân kışâşına¹²⁶ tãkatum ola. Āhıret kışâşına **13** tãkatüm yoğdur.” Pes Resül üç kez bu sözi didi ve eyitdi: **14** “Her kimüñ kim benüm üzerümde mazlemesi vardır, gelsün benden **15** kışâş itsün. Tã ben kıyâmet güninde Tañrı ‘azâbından kırtılam.”

220b

1 Çün üç kez eyitdi, ‘Ukkâşe bin Hãriş durı geldi ve eyitdi: **2** “Yã Resûla’l-lâh, eger sen üç kez bu sözi dimemiş iseñ ben durı gelmez **3** düm. Lîkin çün üç kez didüñ ve buyurduñ. Eger dimez-istem **4** hıyânet itmiş olurum ve dağı senüñ fermãnuñı dutmamış oluram. Yã Resûla’l-lâhi, **5** ben seni gönülden dilerem kim fülân ğazâda kim ğazâ-yı **6** Tebük-idi, sen beni kıamçı-y-ıla urduñ. Benüm hiç günâhum yoğ-ıdı.” Resül **7** eyitdi: “İy ‘Ukkâşe, Tañrı cezãñı hayr ide kim bu kışâşı âhıretde **8** kıomadüñ.” Pes Resül ‘aleyhi’s-selãm eyitdi: “Sen bilürsin kim ol kıamçı kıamçıdır.” **9** Eyitdi: “Bilürem yã Resûla’l-lâhi, fülân kıamçı idi.” Resül eyitdi: “İy Selmãn, var Fãtıma **10** kıatına ol kıamçıyı dile, baña getir. Velî sağıñ kim aña dimeyesin ki kıamçı **11** babañı urmağ-ıçun dilerem. Zirã ‘avratlaruñ göñli za‘îf olur.” **12** Selmãn, Fãtıma kıatına vardı, ol kıamçıyı diledi kim: “Resül buyurdu, **13** fülân kıamçıyı versün didi.” Fãtıma eyitdi: “Babam hastadur, pes **14** kıamçıyı n’ider? Ve ol kıamçıyı kim sen dilersin. Dã’im sefere gidicek **15** bilesine getirür ve her ğazâda bile alurdu.” Selmãn eyitdi: “Bilmezem Fãtıma

¹²⁵ Bu ayet, Hadîd Suresi 15. ayetin bir kısmıdır. Ayetin tamamı şu şekildedir: Bugün artık ne sizden ne de inkâr edenlerden bedel kabul edilir, varacağınız yer ateştir. Size yaraşan odur. Ne kötü bir dönüş yeridir! Hadîd 57/15.

¹²⁶ Metinde bu şekilde yazılan kelimenin aslı “kışâşına” şeklindedir.

221a

1 and virdi kim eyitgil n'ider.” Selmān daḥı aḥvāl itdi. Fāḩıma eyitdi: 2 “İy Selmān, ‘Ukkāşe’ye eyitgil kim babamı esirgesün ki 3 ol za‘İfdür ve ḩastadur. Anuñ derdinden cigerümüz başdur. Sen daḥı 4 biter derdümüz üstüne derdümüz arturmağıl ki ol üç gündür ısımta dutar 5 ve ḩiç nesne yimemişdür.” Selmān ol ḩamçıyı aldı, mescid ḩapısından 6 iḩerü girdi. Hemāndem kim Selmān ḩamçıyı gördi. Müslümānlar 7 zārī ḩılmağa ve ağlaşmaya başladılar, bir ğırīv ḩopdı. Resül eyitdi: 8 Ağlaşmañ kim ḩaḩ sizden rāzī olsun kim bu cihān ḩışāşı 9 yegrekdür ol cihān ḩışāşından. Ebū Bekir ḩuru geldi, 10 eyitdi: “İy ‘Ukkāşe n’eylersin ol ḩamçıyı? Tañrı Resūlinuñ tenini 11 anuñla urısar mısın ki ḩastadur ve aĝrılıdur. Anuñ teni aña 12 ḩāḩat getürmez. Bizüm cigerümüz daḥı biter ḩasta ola. Bir ḩamçı 13 yirine uş baña on ḩamçı ur.” Resül eyitdi: “Yā Ebū Bekir, 14 otur. Allah, seni ḩaḩ üzerine dutsun, ḩıyāmet güninde baña aşşı 15 ḩılmayırsın.” Nitekim ḩaḩ Ta‘ālā kendü Kelām-ı Mecīdinde

221b

1 buyurur. ḩavluhū Ta‘ālā: El yevme tüczā küllü nefsin bimā kesebet lâ zulme’ 2 l-yevm¹²⁷. Ya‘nī bugün ‘ivaż virürler. Her nefse şol kesb 3 itdigin-ile zulm yokdur bugün. Pes ‘Ömer ḩurdı, eyitdi: “İy ‘Ukkāşe 4 ben Resül’den ḩuvvetlürāğım. Uş benüm tenüm ne deñlü dilerseñ ur. Peyĝāmbere’ 5 el urma, ḩastadur ve aĝrılıdur.” Resül eyitdi: “Yā ‘Ömer, otur 6 sen yeriñde. Allah, ḩaḩ üzerinde dutsun kim ḩıyāmet güninde sen 7 baña aşşı itmesin.” Nitekim ḩaḩ Ta‘ālā buyurur: El yevme tüczā küllü

¹²⁷ Bu ayet, Mu‘min Suresi 17. ayetin bir kısmıdır. Ayetin tamamı şu şekildedir: Bugün herkese kazandığının karşılığı verilir. Bugün haksızlık yoktur. Şüphesiz Allah, hesabı çarçabuk görendir. Mu‘min 40/17

nefsin 8 bimā kesebet¹²⁸. Pes ‘Osmān durdı, eyitdi: “İy ‘Ukkāşe, Tañrı 9 ‘ışkına Resül hastadur, incitmegil. Ne deñlü māl kim dilerseñ 10 vireyin. Bu kışası sinden şatun alayın.” Resül eyitdi: “İy ‘Osmān, 11 Tañrı seni haq üzerine dutsun. Otur aşğa kim yarın kıyāmet 12 güninde sen baña aşşı itmeyisersin.” Nitekim Haq Ta‘ālā buyurur: Yevme te’ti 13 küllü nefsin tucādilü ‘an nefsihā¹²⁹. Ya‘nī ol gün kim gelür, her bir kişi 14 huşūmet ider kendü-y-içün. Pes ‘Alī örü tırdı eyitdi: “İy 15 ‘Ukkāşe, gönlüñ oldı, cigerleri biryān idesin ve Hasan’ı

222a

1 Hüseyñ’i giryān idesin ve Tañrı Resūline el urasın.” Resül 2 eyitdi: Yā ‘Alī, sen yerinde otur ki Allah seni haq üzerine dutsun. 3 Hiç kimse sizden kıyāmet güninde baña aşşı itmeyiserdür.” Nitekim 4 Haq Ta‘ālā buyurur: Ve naða‘u’l-mevāzine’l-kışta li yevmi’l-kıyāmeti felā tuzlemu.¹³⁰ 5 Hiçbir kişi, nesneye zulm itmeyeler. Kıyāmet güninde kim ‘adl 6 terāzūsı qorur. Pes haber Hasan’a, Hüseyñ’e vardı kim 7 ‘Ukkāşe, Resül qamçı-y-ıla urur. Anlar dağı segirdi irişdiler. Ğiriv yārān 8 lar içinde qopdı. Anlar dağı ‘Ukkāşe’ye didiler kim: “Dedemüzi 9 esirge kim hasta anı urma, üç gündür kim şayrudur, 10 ısıtmaludur, anı bize bağışla.” Resül eyitdi: “İy benüm ‘aziz oğullarım, 11 ben aña nazār kıluram kim eger ‘Ukkāşe bunda baña kışası 12 itmeyecek olursa kıyāmet güninde siz beni anuñ elinden almaya 13 sız.” Nitekim Haq Ta‘ālā buyurur: Yā eyyuhe’n-nāsu’t-tekü rabbeküm vahşev 14 yevmen lā yeczi

¹²⁸ Bu ayet, Mu’min Suresi 17. ayetin bir kısmıdır. Ayetin tamamı şu şekildedir: Bugün herkese kazandığının karşılığı verilir. Bugün haksızlık yoktur. Şüphesiz Allah, hesabı çarçabuk görendir. Mu’min 40/17

¹²⁹ Bu ayet, Nahl Suresi 111. ayetin bir kısmıdır. Ayetin tamamı şu şekildedir: O gün, herkes gelip kendi canını kurtarmak için uğraşır ve herkese yaptığının karşılığı eksiksiz ödenir, onlara asla zulmedilmez. Nahl 16/111

¹³⁰ Bu ayet, Enbiyâ Suresi 47. ayetin bir kısmıdır. Ayetin tamamı şu şekildedir: Biz, kıyamet günü için adalet terazileri kurarız. Artık kimseye, hiçbir şekilde haksızlık edilmez. (Yapılan iş) bir hardal tanesi kadar dahi olsa, onu (adalet terazisine) getiririz. Hesap gören olarak biz (herkese) yeteriz. Enbiyâ 21/47.

vālidun ‘an veledihī ve lā mevlūdün hüve cāzin ‘an vālidihī 15 şey’en. İne va‘ dallāhi ḥaḫḫun.¹³¹ Ya‘ nī iy kişiler ḳorḳuñ Tañrı’dan

222b

1 ve saḳınuñ şol günün ‘uḳūbetinden kim kimse kimsenün yerine 2 tırmayısar. Ne ata oğula ne oğul atasından niyābet olırsadur. 3 Nesne bedürüstī Allah’uñ va‘ desi ḥaḫḫdur. Pes ḥaber Fāḫımayaya vardı, 4 çadır başına örtü ve ağlayu mescid ḳapısına geldi, eyitdi: 5 “İy ‘Ukkāşe, atam za‘ İfdür ve şayrudur. Anuñ teni ol ḳamçıya tākāt 6 getürmez. Resūl döndi, bu āyeti oḳudu: Ḳavluhū Ta‘ālā: Lā yeczī vālidun ‘an veledihī.¹³² 7 Ya‘ nī cezā virmezler ataya oğul-içün. Pes Resūl eyitdi: “İy ‘Ukkāşe, 8 tır indi ḳışāşı it ve zaḫm ur ki tā ben ḳıyāmetün ‘azābından 9 ve ḳışāşından ḳurtılam.” ‘Ukkāşe eyitdi: “Yā Resūla’l-lāh, ol gün kim 10 sen beni urduñ. Ben yayaḳ-ıdum ve sen merkeb üstinde idün.” Ve peygamber, menbere 11 üstinden aşığa indi ve ba‘ zı dimişler kim Resūl döşek üstinde idi 12 kim ‘Ukkāşeyle bu ḳışşa vāḳı‘ oldu. Pes ‘Ukkāşe eyitdi: “Yā Resūl 13 a’l-lāh, ol gün kim sen beni urduñ ḳamçı-y-ıla tenüm yalıncāğ-ıdı.” 14 Resūl ol mübārek yağırnını açdı ve ḳamçıyı ‘Ukkāşe eline virdi, 15 eyitdi: “Ḳışāş itgil ve ḥaḫḫuñı alğıl.” ‘Ukkāşe çün Resūl’ün

---

¹³¹ Bu ayet, Lokmān Suresi 33. ayetin bir kısmıdır. Ayetin tamamı şu şekildedir: Ey İnsanlar! Rabbinize karşı gelmekten sakının. Ne babanın evlâdı, ne evlâdın babası nâmına bir şey ödeyemeyeceği günden çekinin. Bilin ki, Allah'ın verdiği söz gerçektir. Sakın dünya hayatı sizi aldatmasın ve şeytan, Allah'ın affına güvendirerek sizi kandırmasın. Lokmān 31/33.

¹³² Bu ayet, Lokmān Suresi 33. ayetin bir kısmıdır. Ayetin tamamı şu şekildedir: Ey İnsanlar! Rabbinize karşı gelmekten sakının. Ne babanın evlâdı, ne evlâdın babası nâmına bir şey ödeyemeyeceği günden çekinin. Bilin ki, Allah'ın verdiği söz gerçektir. Sakın dünya hayatı sizi aldatmasın ve şeytan, Allah'ın affına güvendirerek sizi kandırmasın. Lokmān 31/33.

223a

1 ol mühr-i nübüvvet ki mübârek yağırnında idi gördi üstinde 2 bir yaşıl hatt-ıla yazılmış-ıdı kim Lâ ilâhe illallah Muḥammedün Resûlullâh¹³³. Derḥâl 3 kâncı elinden bıraḫdı ve yüzünü aña sürdi ve eyitdi: “Yâ Resûla’l-lâh,4 benüm tenüm cânüm saña fidâ olsun. Sen hiç kimseye güç itmez 5 sin. Velîkin ben işidüm, tırurdum senden kim her kimün ki 6 endâmı benüm yağırnumdağı mühre irişse gerek tãmu odı anı yaḫmaya, 7 teni tãmu odına ḫarâm oluban. Bunı ol sebebden itdüm. Tã tãmudan 8 ḫurtılam.” Resûl eyitdi: “Tãmu saña ḫarâm oldı.” Pes iki mübârek barmağını 9 ḫoşa dutdı şehâdet barmağı-y-ıla orta barmağını. Eyitdi: “Sen benümle 10 uçmaḫda iş böyle olasın.” didi. Pes Resûl mescidden ‘Ā’işe 11 evine vardı, eyitdi: “Yâ ‘Ā’işe, döşek barḫ kim ben şayruyam.” 12 ‘Ā’işe daḫı şöyle kim ḫasta yatıcaḫ döşek barḫtı ve Resûl 13 ol döşek üstine yatdı, ḫastalığı daḫı artdı, eyitdi: 14 “Yâ ‘Ā’işe, ben şöyle bilürem kim ben bu ḫastalıktan hiç 15 ḫoş olup ḫurtulmayısaramdur.” ‘Ā’işe, anı işidicek aḫladı

223b

1 ve guşşalandı, ġıriv itdi ve gönül tãrlıḫandı, ḫayrân oldı. 2 Resûl döşege yatdı, ümiz̄in dirilmekden kesti. Çün düşenbih 3 günü öldi. Bilâl namâz vaḫtinde geldi, âyet-i eş-şalavat yâ Resûla’l-lâh didi. 4 Üç kez ġirü geldi, ḫarşu çıġırurdu kim: “Eş-şalavat yâ Resûla’l-lâh.” 5 Pes Resûl eyitdi: “İşitdüm yâ Bilâl velîkin benüm tãḫatüm yoḫdur kim varam 6 bir kimseye eyit kim varsun, imâmet itsün.” ‘Abdu’l-lâh bin Refa‘a 7 taşra çıḫdı. ‘Ömer Ḥaḫḫâbi gördi, ḫapuda tırdu, aña eyitdi: 8 “Var imâmet it.” didi. ‘Ömer vardı, tekbir baḫladı. Çün Resûl 9 yaturken ‘Ömer’ün âvâzın işitdi, eyitdi: “ḫavm ne Tañrı’yı beġenür 10 ve ne Resûl’i beġenür ve mü’minleri beġenür. Ol ḫavmün içinde kim 11 Ebū Bekir ola, andan artuḫ kişi imâmet ide. Varuñ, Ebū

¹³³ Allah’tan başka ilah yoktur. Hz. Muhammed (s.a.v.) Allah’ın elçisidir. (Kelime-i Tevhid)

Bekir'e eyidüñ, 12 tâ imâmet ide.” ‘Ömer çün Resûl’ün âvâzın işitdi, imâmet itmedi. 13 ‘Abdu’l-lâh bin Refa‘a’ya eyitdi: “Resûl benüm adum dimedi. 12 Sen baña niçün didi ki var imâmet it. 15 Pes Peygâmbere eyitdi: “Ebû Bekir’e eyidüñ, varsun imâmet

224a

1 itsün.” ‘Â’işe eyitdi: “Yâ Resûla’l-lâh, Ebû Bekir yufka gönüllü 2 kişidür. Her gâh kim Qur’an okuya ağlar nete tãkat getüre. Ol, 3 senüñ yeründe imâmet itmege. Halâyık hoz anı göricek 4 ağlarlar. Ol dağı biter ağlar.” Ve Hafsa ‘Ömer kıızı ‘Â’işe anuñ 5 üzerine oldı tâ kim ol dağı Resûl’e eyitdi 6 ve Resûl ‘aleyhi’s-selâm eyitdi: İnekünne şavâhiyätü Yûsufe.¹³⁴ 7 Ya‘nî siz olasız kim Yûsuf’ı yoldan iledüñüz. Murû Eba Bekrin 8 fe’l-yuşallin’nâse.¹³⁵ Pes Ebû Bekir ilerü geçdi, imâmet itdi. Resûl 9 ‘aleyhi’s-selâm teninde birez yiynilik buldı, cehd eyledi kim çuru 10 geldi, Elin tutdılar ve ‘Â’işe hücresinüñ perdesin getürdi. 11 Resûl zağmet-ile mescide girdi, yârânları girdi ki şaf 12 bağlamışlar ve namâza durmuşlar ve Ebû Bekir mihrâba geçüp yârânlara namâz kıldı. 13 Çünki namâzdan fâriğ olmadın Resûl’i mescidde gördiler, şâz oldılar, 14 dilediler kim yüzlerin namâzdan döndirelerdi. Resûl eyitdi: 15 Kemâ entüm.¹³⁶ Ya‘nî turduđuñuzlayın çuruñ. Ebû Bekir

224b

1 diledi kim mihrâbdan girü gideydi. Peygâmbere eyitdi: “İy Ebû Bekir, 2 imâmlık eyle ve şöyle kim durursın durğıl.” Pes Ebû Bekir’ün 3 sağ yanına oturdı ve tekbîr bağladı, anuñ ardında namâz kıldı. 4 ‘Alî rivâyet itdi kim Resûl, toğuz namâz kıldı kim müdâm Ebû Bekir 5 imâmlık eyledi ve ‘Abdu’l-lâh bin ‘Abbâs rivâyet eyitdi

¹³⁴ Siz Yusuf’un arkadaşlarısınız. (Hadis)

¹³⁵ Ebu Bekr’e gidin, o insanlara namaz kıldırın. (Hadis)

¹³⁶ Sizin gibi, olduğunuz gibi...

kim Resûl, 6 Ebû Bekir ardında üç namâz kıldı. Şöyledür Enes kim çün 7 Bilâl çağırdı, Resûl namâza geldi, başın eline koydu, çıkırdı kim: 8 “Vâ veyletâ vâ hasretâ.”¹³⁷ Çün Resûl taşra çıktı. Şöyle kim yâd 9 itdük. Mescidden ‘Â’işe hüccesine geldi ve yârânlar hüccreye cem‘ oldılar. 10 Şöyle kim hüccre yârânlardan toptolu oldu ve ağlaşdılar, zârî kaldılar. Resûl 11 yüzün yârânlara dönderdi ve âyeti Cezekumullâhu hayren 12 hayyakumullâhu naşarakumullâhu lâ hazelekumullâhu¹³⁸ andan soñra eyitdi: “İy 13 kavm, şeri‘at yolın komaç ve biribiriñüzi incitmek ve fesâda meyl 14 ki Haç Ta‘âlâ buyurur: Tilke’d-dârü’l-âhîretü nec‘ aluhâ li’l-lezîne lâ yurîdüne ‘uluvven 15 fî’l-arđı ve lâ fesâden, ve’l-‘âkıbetu li’l-müttekîn.”¹³⁹ Sadağallahu.

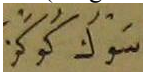
225a

1 Ya‘nî ol cihân düzdük anlara kim dilemezler ululuğı ve bütün çekiciliği 2 yerde ve ne fesâdı âhîret perhîz-kârlar güder. Andan soñra 3 eyitdi: “İy yârânlar, selâyı eksik eylemeñ kıyâmete degin ve benüm ümmetüme 4 selâmumı degürüñ ve bilsin kim sizüñ sevgüñüz¹⁴⁰ baña oldur kim hem 5 işbu şıfat birle muttaşif ola ve uş nitekim beni görürsüz ve 6 zinhâr namâzı saçlañ ve kâhıllık eylemeñ ve eliñiz 7 altındağaları hoş dutuñ.” Eyitdiler: “Yâ Resûla’l-lâh, saña kefen nice idelüm.” Eyitdi: “İşbu 8 geydügüm ton bigi aç bezden kefen idesiz.” “Yâ Resûla’l-lâh, seni 9 kim yusun erenlerden?” Eyitdi: “Her kim baña yakınraçdur.” Eyitdiler: 10 “Yâ Resûla’l-lâh, senüñ üzerüñe kim namâz kılsun?” Resûl ağladı, eyitdi: 11 Cezâkumu’l-llâhu ‘an

¹³⁷ Arapçada hayıflanma cümlesidir. Manası: Eyvahlar olsun!

¹³⁸ Arapça duadır.

¹³⁹ İşte ahiret yurdu! Biz onu yeryüzünde böbürlenmeyi ve bozgunculuğı arzulamayan kimselere veririz. (En güzel) âkıbet, takvâ sahiplerininindir. Kasas 28/83.

¹⁴⁰ Metinde bu şekilde yazılan “sevgüñüz” kelimesinin yazımında yanlışlık tespit edilmiştir. Bu yanlışlık harf fazlalığından kaynaklanmaktadır.

nebiyyikum hayren.¹⁴¹ Ya'ni 'ivaż vırsün size Tañrı. **12** Sizüñ peygamberüñüz eyle ki her nesne benden şorarsız. Beni **13** yuñ ve cenāzeye uruñ ve benüm cenāzemi meşhedüm üzerüne koñ ve siz **14** taşra çıkuñ ki evvel benüm üzerüme namāz kılan Cebrā'ıl ola **15** muqarreb ferıştehlerle andan şoñra Mikā'ıl andan İsrāfil her gögüñ

225b

1 ferıştelerle andan erenlerden evvel benüm ehl-i beytüm üzerüme namāz kılsun. **2** Andan kavm kavm karşı geleler, namāz kıllalar karşı andan şoñra benüm 'avratlarum **3** andan şoñra oğlanlar namāz kıllalar.” Andan eyitdi: “İy kavm, çok ağlamañ **4** ve zārī itmeñ ve beni incitmeñ ağlamağ-ıla ve nevha kılamağ-ıla.” Ve anuñ üstine **5** bir āyet dağı geldi kim Resül a.s. zār-ile ağladı. Eyitdiler: “Ya Resül **6** a'l-lāh, niçün ağlarsın ki Hāq Ta'ālā senüñ evvelüñi, günāhuñi dağı **7** ve şoñrağı günāhuñi dağı yarlıgayup durur?” Kavluhū Ta'ālā: Liyağfirekellāhu mā **8** teqaddeme min zēbıke ve mā te'aḥḥara.¹⁴² Resül eyitdi: “Ne ol qorquñuz-içün **9** ve ne ol tar lahd-içün ve ne kıyāmet qorqularından ve ne sırātdan geçmek **10** ve ne ol 'adl terāzūsı-y-içün ve ne ol şamu heybeti-y-içün kim görmek **11** gerekdür. Kükredüğinden gökler pāre pāre ola ve tağlar **12** ol heybetden yuñ gibi.” didi a.s. olıyardur ve cümle ḥalāyık dizleri **13** üstine çöceklerdür ve çağırısarlar kim nefsi nefsi ve andan eyitdi **14** eyitdi kim: “Bilesiz kim ne olıyardur ümmetüm arasında ḥarām yimekten **15** ve ḥamr içmekten ve şıla-i raḥm kesmekten ve fesād āşikāre

¹⁴¹ Allah sizi peygamberiniz sebebiyle hayırla mükāfatlandırsın.

¹⁴² Bu ayet, Fetih Suresi 2. ayetin bir kısmıdır. Ayetin tamamı şu şekildedir: Böylece Allah, senin geçmiş ve gelecek günahını bağışlar. Sana olan nimetini tamamlar ve seni doğru bir yola iletir. Fetih 48/2.

226a

1 olmakdan.” Andan eyitdi: “İy ‘Ā’işe, gözüm nūrı Fāṭıma’yı 2 okı.” ‘Ā’işe vardı, Fāṭıma’ya eyitdi: “Resūl seni okır.” Fāṭıma 3 segirdü geldi, feryād eyledi. Çün içeri girdi, Resūl’i 4 gördi yatmışdur, meşgūl olmuşdur ve gözlerin yummuşdur. Fāṭıma 5 çün atasın ol hāl içinde gördi, feryād itmege başladı 6 ve ağladı. Çün Resūl Fāṭıma’nuñ āvāzın işitdi, gözün açdı, 7 eyitdi: “İy babanuñ cānı, yakın oldı ki babañ Haḫ Ḥazretine 8 қоша. Saḫın ki başuñ açmayasın ve yaḫañ yırtmayasın ve nevhā 9 itmeyesin. Eger iderseñ Tañrı’nuñ hışmında olursın. Ve Fāṭıma 10 zārī itmege başladı ve Resūl eyitdi: “Ḳulaḡuñ bana dut.” 11 Fāṭıma ilerü vardı ve benī ḫazretine ḳulaḫ dutdı. Resūl 12 Fāṭıma’ya söyledi, Fāṭıma ağladı ve bir söz daḡı söyledi, 13 geldi. ‘Ā’işe Peyḡamber’üñ vefātından soñra şordı kim: 14 “İy Fāṭıma, ol neydi kim Resūl saña söyledi ve sen ağladuñ?” 15 Fāṭıma eyitdi: “Resūl baña eyitdi: “Öliserem.”, ağladuḡum anuñ-içün.”

226b

1 ‘Ā’işe eyitdi: “Ve ol bir söyledükde soñra güldüñ ne-y-idi?” 2 Fāṭıma eyitdi: “Ol ehl-i beytümdeñ baña irişen sen olasın.” 3 didi, İy Fāṭıma.” Eyitdi: “Aḡlama ve zārī itmegil.” didi. 4 Fāṭıma eyitdi: “Pes ne ağlayayın yā Resūla’l-lāh.” Resūl eyitdi: “Eyitgil Allāhümme 5 hevvin ‘alā ebī sekerāti’l-mevti.¹⁴³ Ya‘ nī Ḥudāya cān virmeñi 6 babam üstine sen geñez eylegil. Fāṭıma eyitdi: “Yā Resūla’l-lāh, ḳıyāmet 7 güninde seni ḳanda isteyeyin.” Eyitdi: “Terāzū vaḫtinde ol arada kim 8 ümmetümüñ ‘amellerin dartaḫlar ve ben anlara yardım eyleyem, Fāṭıma eyleyem.” 9 Ve eger bāh(?) Resūl eyitdi: “Ḡuşşa yime kim babanuñ ‘ömri soñına irişdi 10 ve bu babañdan soñra saña hiç ḡuşşa yok.” Fāṭıma, Ḥasan’ı Ḥüseyn’i 11 getürdi, gelürlerdi, baş açuḫ yalın ayak “Vā-veylī.” dirlerdi 12 ve Resūl sekerāt ḫālinde-y-idi. Fāṭıma eyitdi: “Yā

¹⁴³ Allah’ım, ölüm anımı babama kolaylaştır.

Resûla'l-lâh, Hâsan, Hüseyn 13 dîzâruña geldiler, anlara söyle.” Gözin açdı, onların yaña 14 nazâr itdi. Gözlerinden yaş revân oldı ve anlaruñ-ıla esenledi 15 ve öñüñde Resûl'üñ kadeh-ile şü koyup dururlardı. Qarşu elin şuya

227a

1 şokardı, yüzine sürerdi ve eyidürdi: Allâhümme a' innî 'alâ sekerâti 2 'l-mevti.¹⁴⁴ Ya' nî iy Allah baña yardım itgil. Cân virmek üzerine ki 3 cân virmek üzerine ki cân virmege tâkatüm yoqdur. 'Aṭâ ibn-i 4 Yesâr eydür: Cebrâîl geldi, Resûl'üñ başı ucında oturdı 5 ve eyitdi: “Yâ Resûla'l-lâh, gündüzüñi nice görürsin.” Eyitdi ve kaygulu 6 Cebrâ'îl eyitdi: “Niçün güşşalu ve kaygulu olursın kim gökler senüñ-içün 7 bezendi ve uçmağ kapu açıldı ve hürü'l-'aynı şazılık iderler 8 ve feriştehler muntazır olup dururlar ve peygâamberler cânı ve evliyâ cânı 9 senüñ-içün şaf bağlamışlardur ve rahmet kapuları açılıp durur?” Eyitdi: 10 “Yâ Cebrâ'îl, ümmetümden ötrü meşgûlüm.” Cebrâ'îl gitdi, tiz girü geldi, 11 eyitdi: “Tañruñ saña selâm eyledi.” Eyitdi: “Eger anlar saña ümmet-ise 12 benüm kullarumdur ve muṭî' dürler. Qanda dilersin kim anları saña ısmarlayam?” 13 Eyitdi: Kıyâmet 'arâşâtında. Cebrâ'îl eyitdi: “İy 14 Muḥammed, eger sin eyitseñ, uçmağda ısmarla diseñ hiç ümmetüñden 15 kimse tamuya girmezdi.” Pes Resûl eyitdi: “İlâhî anları

227b

1 yarlığa ve anları saqlağıl ve Hâğ Ta'âlâ nidâ kıldı ki kendü 2 keremi-y-ile anları saqlaram. Pes melekü'l-mevt -'aleyhi's-selâm- Peygâamber'üñ 3 hücreci kapusunda geldi ve kapuyı kağdı ve eyitdi: 4 “Es-selâmü 'aleyküm yâ ehl-i beytü'n-nübüvveti.” Fâṭıma eyitdi: “Ol kimdür?” 5 Eyitdi: “Benem ki dilerüm Resûl'i görem.” Fâṭıma

¹⁴⁴ Allah'ım, ölüm anında bana yardım et.

eyitdi: “Yā ‘A‘rābī, 6 Resūl şimdi kendü hāline meşgūldür, senūñ kayuñ yok, tākati 7 yokdur, hastadur.” Cebrā’īl eyitdi: “Yā Resūla’l-lāh, ol 8 melekū’l-mevtdür. Hāķ Ta‘ālā aña buyurup durur kim: “Muḥammed’ūñ 9 cānını kendü destūri-y-ile al.” didi ve melekū’l-mevt hīç 10 kimsenūñ cānını senden öñdünki peygāmblerūñ 11 destūriyla almayup durur.” Pes Fāṭıma’ya eyitdi: “İy 12 Fāṭıma, ol ‘A‘rābī degūldür ol ol 13 kişidür, ḥānmānlar ḥarāb ider ve gūristānlar ‘imāret 14 eyler ve ‘avratları tūl eyler ve oğulları yetīm eyler 15 ve dostları giryān eyler, cigerleri biryān eyler ve düşmenleri

228a

1 şāzumān eyler. Ol melekū’l-mevtdür eyit girsün.” Melekū’l-mevt 2 içerü girdi. Peygāmbler’ūñ katında durdı ve eyitdi: “Yā Muḥammed, Hāķ Ta‘ālā 3 baña buyurdi kim senūñ rızāñ-ıla rūḥuñı kabz idem ve a‘lā-yı ‘illiyyine 4 iledem ve eger dilemezsen girü döneyin.” Cebrā’īl eyitdi: “Yā Muḥammed, 5 Sellimhu bi emri’l-llāhi feinnehu muştāķun ilā liķāike.¹⁴⁵ Ya‘nī işmarlağıl cānı 6 Tañrı buyruğı-y-ıla ki ol senūñ dīzāruña müştāķdur. Cebrā’īl eyitdi: 7 “Yā Resūla’l-lāhi, ben giderem. Senūñ cān virdüğüni görmeyeyin 8 ve bundan soñra ayruķ yere daḥı inmezüm kim ben senūñ-içün 9 inerdüm. Şimdi senūñ ‘azīz tenūñ yer altına gire. Baña gerekmez kim 10 yeri görem.” Resūl eyitdi: “İy kardeş, beni işbu hālde ķorsan 11 gider misin?” Cebrā’īl eyitdi: “Ben seni melekū’l-mevt elinde görmege 12 tākātüm yokdur baķmağa doymazum.” Pes melekū’l-mevt Resūl’ūñ 13 cānını çağırdı, eyitdi: Eyyuhā’r-rūḥu’ṭ-ṭayyibetu’ṭ-ṭāhiretu’z-zekīyyetu 14 uḥrucī bi izni’l-llāhi te‘ālā min haze’l-cesedi’ṭ-ṭayyibi’ṭ-ṭāhiri’z-zekiyyi 15 ilā meliki’l-vefiyyi’l-veliyyi’l-‘aliyyi.¹⁴⁶ Ya‘nī iy pāk-ı cān

¹⁴⁵ Allah’ın emriyle onu ulaştır ve kesinlikle o seninle buluşmayı istiyor.

¹⁴⁶ Arapça duadır.

228b

1 vārī cān begenülmiş cān taşra gel Tañrı buyruğı-y-ıla bu pāk tenden 2 vefādār pādişāha ve ulu dosta. Çün melekü'l-mevt bunı 3 didi, Resül'ün mübârek rûhı dizine degin geldi. Resül eyitdi: 4 “Bi-smi'l-lāhi.” Pes bir kez dağı melekü'l-mevt çağırdı, ol sözi 5 girü didi. Resül'ün cānı beline degin geldi. Resül eyitdi: “El-ḥamdu li'l- 6 lāhi.” ve eyitdi: Yā melekü'l-mevt urfuḡnī.¹⁴⁷ Ya' nī beni yumuşak dut 7 ki ṭāḡatüm yoḡdur. Melekü'l-mevt eyitdi: “Yā Resūla'l-lāh, ben mü'minlere 8 dā'im müdārā iderüm ammā enbiyāya ḡod yetmiş ol ḡadar müdārā iderüm 9 ve evliyāya ve peygamberlere kim mudārā iderüm. Ol Tañrı ḡaḡḡı-y-içün 10 kim beni cān almaḡa musallat itmişdür. Ben kim ādemīlerün cānını 11 ḡabz iderüm. Ol yumuşak dutmak kim senün 'azīz rûḡuḡa 12 itdüm, ḡiç kimseye itmedüm. Velī cān almaḡ ḡod ḡatı şarb nesne 13 dür ve düşvārdur.” Eyitdi: Yā melekü'l-mevt, benüm senden bir ḡacetüm 14 vardur. Ne deñlü renc belā ve ḡatılık var-ise benüm rûḡum ḡabz 15 itmekte eylegil. Ne deñlü kim ümmetüme ideceksin benüm tenüme itgil

229a

1 ki anlara cān virmeñ āsān ola ki benüm saña ṭāḡatüm yetmedi. 2 Anlar senün 'uḡūbetüñe ne ṭāḡat getüre.” Bu ma' nī üzerine zerrīn kitābuñ şı' iri var:

3 Şı' ir

4 Be-ḡüft cān-ı merā bāz be-nāḡun-ı pāy / Be-ḡaḡḡı ank(i) torā kerd ber-cihān sālār

5 Her ez-belā vü 'itābī ki ümmetān-ı merā / Be-ḡāḡ-ı merg be-ḡāḡī nihāden ez-zīnhār

6 Be-cümle ber-ten-i men nih ki ümmetān-ı merā / Be-rüz-ı ḡaḡḡ-ı ne-būd bā-
'ukūbet-i tū ḡarār

¹⁴⁷ Bana refakat et (bana arkadaşlık et).

7 Hemîşe der-ğam-ı ümmet be-dest tâ ki merg / Be-rûz-ı haşr ze-mâ dâred u heme
tîmâr

8 Hüdây mâ-râ der-i haşr ez-ver cüzâ me-konâd / Ki vey zedûd ze-dilhâ-yı mâ heme
jengâr

9 Pes çün Resûl ‘aleyhi’s-selâm teslîm oldı. Anuñ ‘azîz cânı 10 ol şerîf kalbden hâli
oldı âvâz işitdiler, diyeni görmediler. 11 Eyetdi kim: “Es-selâmü ‘aleyküm yâ ehl-i
beyti’n-nebî, şabr idüñ, Bu muşîbetde 12 zârî ve nevha eylemeñ. Tâ ki şevâbdan
mahrûm olmayasın.” ‘Alî 13 eyitdi: -rağıya’l-lâhu ‘anhu- kim ol Hâzreti Peyğamber
âvâzı idi -‘aleyhi’s-selâm-. 14 Pes ‘Alî Resûl’i yudı ve ‘Abbâs ve Fazl şu kıoyarlardı
dilediler ki anı 15 yalıncağ idelerdi. Bir âvâz işitdiler kim: La tucerridü nebiyyeküm
fe’ğsilû

229b

1 fi şiyâbihi.¹⁴⁸ Ya‘nî Peyğamberüñüzi yalıncağ eylemeñ, anı tınları içinde yuñ. 2
Pes anlar karşı şu kıoyarlardı. ‘Alî tın altında elin şokdı, yudı. 3 Her gâh ki gözinüñ
çukurında şu ekerlerdi. ‘Alî ol şuyı içerdı 4 ve eydürdi: “Benüm cânım, tenüm saña
fidâ olsun. Dirlügünde pāk 5 ve hem öldügünde pāksın.” Çün kim anı yudılar ve
kefen içine 6 kıoydılar. Velî anı defn itmekte hilâf eylediler ki kıanda defn 7
eyleyeler. Bir bölük kıavm eyitdiler ki: “Anı bağı‘ada kıoyalum.” didiler ve bir 8
bölük kıavm eyitdiler: “Mescidde kıoyalum.” didiler. Şehîdler arasında ki 9 Uğud
ğazâsında düşdilerdi. Andan Ebû Bekir rağıya’l-lâhu ‘anhu 10 eyitdi: “Ben işitdüm
Peyğamber Hâzretinden -‘aleyhi’s-selâm- ki biz mürsel 11 lerüñ defni hemân girü ve
ol arada gerekdür kim cân virmiş olur.” 12 Pes andan döşegi döşenüp dururdi.
Döşegi kıaldurdılar, meşhedin 13 kıazdılar, cenâzeye kıodılar. Tâ ol vaqtde ki Resûl

¹⁴⁸ Peyğamberinizi soymayın onun mübarek na’sını elbiseleri içinde yıkayınız.

hasta olup **14** dururdu. Ebū Bekir mescidden çıkup evine varmadı. Yatmağ durmağ hemān **15** mescid içinde-y-idi ve anuñ evi Medīne'nüñ ucında-y-ıdı. Ol gün kim

230a

1 Resūl'e fermān geldi. Şabāh Ebū Bekir Resūl'üñ katına vardı, **2** gördi oturur ve 'Ā'ışe Resūl'e bir misvāk virüp dururdu ve Resūl **3** Hāzreti misvāki isti'māl iderdi. Ebū Bekir çün anı ol şıfat **4** üstine gördi, şāz oldu ve gönli hoş oldu, diledi kim **5** nesne söylese-y-idi ki Resūl ol sözden güle idi, eyitdi: "İy **6** atanuñ cānı 'Ā'ışe, Resūl el-ḥamdu li'l-lāhi bugün hoşdur. Velī **7** 'aybı oldur kim bu gice senüñ nevbetüñ degüldür." Resūl katı **8** hasta idi. Ol süre hiç muḳayyed olmadı. Ebū Bekir destūr diledi, **9** evine gitdi. Yolda her kim uğrayup şorarsa kim Resūl nite **10** dūr, ol şāzlık gösterürdi, hoşdur dirdi. Henüz ol evine **11** daḫı varmadı-y-ıdı kim anuñ ḫālī dutdı. Aña ḫaber itdiler **12** ve ol evden içerü girdi. Anı şöyle gördi ve zār-ile ağladı **13** ve Resūl'üñ yüzün açdı, üç kez öpdü yüzini, öpdükçe eydürdi **14** kim: Fedeytuke ma eṭyabuke ḫayyen ve meytē.¹⁴⁹ Ya' nī saña fidā olayın ki ne hoş **15** ḫoḫuñ vardur dirliḡüñde daḫı ve hem öldüḡüñde daḫı. Andan

230b

1 durdu, mescide geldi, 'Ömer'i gördi menbereye çıkmış ve eydürdi **2** kim: "Tañrı Resūl'i ölmedi ki 'İsā'dan kim degüldür aña ölüm gelmedi, **3** ölmedi ve her kim iderse Resūl öldi anuñla bizüm aramızda kılıç **4** dur." Ebū Bekir eyitdi: "Epsēm ol yā 'Ömer, menbereden aşaḡa in." 'Ömer **5** inmedi. Ebū Bekir çağırdı, eyitdi: "İşidüñ iy ḫalāyık." Çün ḫalk **6** Ebū Bekir āvāzın işitdiler, 'Ömer'den yüzün Ebū Bekir'e döndürdiler **7** ve Ebū Bekir eyitdi: E la men kane ma'buduhu İlähu Muḫammedin fe

¹⁴⁹ Canım sana feda olsun, diriırken de ölüyken de ne güzelsin!

innehu ḥayyun la yemūtu ve ma **8** Muḥammedün illā resulün ḳad ḥalet min ḳablihi'r-rusul. E-fe in māte **9** ev ḳutile e-lā fe-inne's-suyūfe'l-letī eḫhera biha'l-islāmu fe-hiye alā eknafina. **10** Fe-men erāde en yebruze fe'l-yebruz.¹⁵⁰ Ya' nī her kimūñ kim ola ma' būdı **11** Muḥammed pes Muḥammed bederüstī öldi ve her kimūñ kim ma' būdı **12** ola Muḥammed'ūñ Tañrısı ol diridür ki hergiz ölmez **13** Muḥammed degüldür illā peygamberdür ve āgāh oluñ. Ol ḳılıçlar-ıla ki **14** İslām'ı işkār itdüñ. Henüz ol ḳılıçlar çiginümüzdedür. **15** Her kim çıkarsa çıksun. Ebū Hüreyre eyetdi: "Bir ḳoyun gibi idüñ." Çün

231a

1 Ebū Bekir bu sözi didi. Şol bir yırtıcı aslan gibi olduḳ. Pes **2** Resūl cenāzeye ḳodılar, taşra çıkardılar ve ḫücreyi boşaltdılar ve **3** feriştehlerüñ āvāzın ḫoldı ve anlaruñ tesbīḫlerin işitdiler ki bölük bölük **4** Resūl üstine ḳarşu gelürlerdi, namāz ḳılurlardı ve girü dönerlerdi **5** ve işbu ḫarīke erenler daḫı bölük bölük gelürlerdi, namāz ḳılurlardı **6** ve anlardan şoñra 'avratlar ve oḫlanlar ḳarşu gelürlerdi, ḳılurlardı. **7** Andan 'Abbās ve Fuḫayl Resūl'i laḫdine ḳodılar, gitdiler. Çünin **8** Muştafā dünyā sarāyından irtihāl itdi, düşmenler baş ḳaldurdılar ve münā **9** fiḫlar şād oldılar, yārānlar müteḫayyir ve 'āciz ḳaldılar ve iblīs sulḫān oldı. **10** İslām ol vaḫt içinde za' īf oldı ve çok ḫalk mürtedd **11** oldılar ve müslimānlaruñ göñli yavuz oldı ve kāfirler bahādır **12** oldılar ve Resūl'üñ ehl-i beyti za' īf oldı, belleri büküldi **13** ve ḫaber gökden münḳaḫ' oldı. Zīrā Resūl yir altına altına girdi.

14 Ḥadış: Mu' āz bin Cebel

Peyḫamber'üñ vefātında rivāyet iderler **15** Mu' āz bin Cebel'den ki eydür: Resūl Ḥazretiyle otururdum mesciddedür.

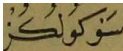
¹⁵⁰ Hz. Muhammed'in vefatı üzerine Hz. Ebu Bekir'in söylediği sözlerdir.

231b

1 Resûl baña hâlümden şordı ve ben eyetdüm: “Yâ Resûla’l-lâh, çok borcum 2 vardır.” didüm. Resûl baña eyetdi: “Yâ Mu‘âz, bilürem kim senüñ mâluñ 3 Tañrı yolına cümle gidüpdür. Ve ben dilerem kim seni bir yere viribiyem 4 ki andan saña menfa‘ at hâşıl ola ve eylük ola. Ve ben saña 5 ol baḥşîşler kim getürürler helâl itdüm ki şimdi senüñ elüñ 6 tardur. Dur deveni dut, pālān ur kim seni Yemen’e viribiyeyin 7 ki anda saña çok şadaḳa cem‘ ideler ve anlara şerī‘ at ‘ilmin 8 öğredesin.” Ve ben daḫı durdum deveme pālān urdum ve yol 9 tönin geydüm ve deveyi getürdüm, dizin bağladum ve mescid ḳapu 10 sında çok zamān turdum. Tā Resûl ḳıḳdı, elümi dutdı ve benümle 11 bile yayaḳ yaḳın iki mīl geldi ve baña eyitdi kim “Vaşıyyet iderüm 12 saña kim yaramaz işlerden saḳınasın ve yetīmleri esergeyesin ve 13 ḫalka yumuşaḳ dil söyleyesen, emelüñi uzun itmeyesin ve ĩmānuñı 14 saḳlayasın ve Ḳur‘ān’uñ aḫkāmını bilesin ve isti‘ māl idesin ve dünyāyı 15 terk idesin ve ol cihāna raḡbet idesin ve ḳıyāmet

232a

1 ḫisābından ḳorḳasın ve ḡazabuñı yudasın ve ḫalk-ıla tevāzu‘ idesin 2 ve müslimānlara yavuz söz söyleyesin ve ‘avratlaruñ yalan sözine inanmayasın 3 ve gerḳek söyleyene inanasın ve ma‘şiyete kimseye izin virmeyesin 4 ve saḳın imām ‘ādil olsa ‘āşī olmayasın ve saḳın ḫalkun 5 mālın ve ekenin zāyi‘ itmeyesin ve her ḳanda olursan Allah’ı añasın 6 ve her ḳaçan yavuzluḳ idesiñ, anuñ ardınca eylük idesin. Yâ Mu‘âz 7 saña ve cemī‘ ümmetüme şunu dilerüm kim kendü özüme dilerüm 8 ve ne kim özüme dilerüm ümmetüme daḫı anı dilerüm ve bislesen kim 9 baña sevgüñüz¹⁵¹ oldur ki ḳıyāmet güninde baña iriše. Şöyle kim 10 ol didügüm hāl

¹⁵¹ Metinde bu şekilde yazılan kelimenin yazımında yanlışlık tespit edilmiştir. Kelimenin aslı “sevgüñüz” dür.

üzerine ola kim bugün benden ayrıldığı gibi 11 ola.” Ve elini benden giderdi ve ben ağlardum. Eyitdi: “Yâ Mu‘âz, sen 12 bir kavmi göresin kim ehl-i kitâbdan ola. Evvel saña şorduğı 13 bu ola kim uçmağın kilidinden ve sen eyidesin kim: 14 “Uçmağın kilidi Lâ ilâhe illallâh Muhammeden Resûlallâhi¹⁵²dür.”” Andan 15 eyetdi: “İmâmeñ yoğ mıdur?” Eyetdüm: “Yoğdur yâ Resûla’l-lâh.” Ve Resûl

232b

1 ‘imâmesin başından çıkardı, benüm başuma urdı, eyetdi: “Yâ Mu‘âz, 2 ben bu vaşiyeti anuñ-çün uzatdum kim vaşiyetüñ ahrâdur ki zirâ 3 bundan girü kıyâmete degin sen beni görmeyisersin.” Ve ben gitdüm, 4 Resûl girü döndi şöyle başı açuğ. Ve dağı ba‘zı rivâyetde 5 gelmişdür kim eyetdi: “Yâ Mu‘âz, Tañrı’yı zıkr eylegil. Tâ ol dağı 6 seni aña ve tevekkülün aña olsun ki cümle işlerün oña 7 yâ Mu‘âz, gönlünü Allah Hâzretine kavî dutğıl, tâ seni ol dağı hoş 8 duta. Ve ne kim dilersen Tañrı’dan dile tâ saña vire. Yâ Mu‘âz, 9 bu cihân dükenür ol cihân hergez dükenemez. Bahtlu ol kişidür 10 kim iki nesne bula.” Ben eyetdüm: “Ol nedür yâ Resûla’l-lâh?” Eyetdi: “Evvel ol 11 dur kim bu fitnesi çoğ cihândan imân-ile gide. İkinci oldur 12 kim tamudan kırtıla, uçmağa ulaşa. Yâ Mu‘âz, hâzer itgil 13 hâzer itgil bu gaddâr dünyâdan ki kırtılasın ve her işe kim 14 âğâz idesin. Allah’ı yâd itgil ve Tañrı’dan korğ kim ne idersen 15 görür seni, egerçi sen anı görmez-isen.

Şi‘ir

233a

1 Ne var ger görmez-ise anı gözün / Âhir ol gördüğünü bilür özün

¹⁵² Allah’tan başka ilah yoktur. Hz. Muhammed (s.a.v.) onun elçisidir. (Kelime-i Tevhid)

2 Girüp halvetde n'itdügün bilürsin / Çıķup halka özün zâhid kılursın

3 Ve her ne kim dirseñ işidür ki cān tamarınıñ āvāzı saña yaķın 4 dur. Velikin işitmezsin hıç zār andan gizlü degüldür ve ol 5 nesne kim gönüller içindedür. Mecmū'anı ol bilür ve çün ol 6 kavme irişesin. Eylük eylegil ve anları esergeyeci olgıl ve anlara 7 luḫ eyleyici olgıl ve evvel senden uçmaķ kilidin şoralar. 8 Eyet kim uçmağün kilidi Lā ilāhe illallāh¹⁵³dur ve kufli anuñ 9 Resüldür." Çün sen bunu dileyesin. Anlar işideler ve epsem olalar." 10 Pes Resül Medīne'ye gitdi ve ben Yemen'e gitdüm. Çün 11 anda irişdüm, ol kavme haber vardı ki Resül'ün elçisi geldi. 12 Çok halāyık anda katuma cem' oldılar. Anlara eyetdüm: "Beni size 13 Tañrı peygamberi viribidi didüm. Tā ki size şerī'at 'ilmin 14 ögrede ve edeb ögrede ve ben Mu'āz'a." Pes evvel anlar benden 15 bunu şordılar kim Tañrı Resüli baña didi-y-idi. Ben eyetdüm: "Şadaķa

233b

1 Resüla'l-lāh." Pes cevāb virdüm şöyle kim Resül baña didi. Epsem 2 oldılar girü didüm ki: "Şadaķa Resüla'l-lāh." Andan baña eyitdiler kim: 3 "Niçün didün?" Ben eyitdüm: "Zīrā ki baña şöyle haber virdi-y-idi. 4 Ben didüm ve hem siz didünüz." Eyitdiler: "Pes biz nedür diyelüm ol ḫod 5 saña her nesne haber virmiş andan bir yıl anda durdum. Bir gice 6 uyurken kulağuma bir ün geldi kim iy Mu'āz uykuñ nice gelür 7 kim dostuñ Tañrı Resüli'ne ecel irişdi. Ben çün 8 uyķudan uyandum ve korķdum, evden taşra segirdüm, çıķdum, yirü 9 gögi gördüm, yıldızlar gördüm cümle yerlü yerinde." Ben eyitdüm: "10 Ol baña diyen şeyṫān-ıdı. Eger aña ölüm gelse-y-idi 'ālem 11 cümle zīr ü zeber ola-y-ıdı, yıldızlar karañuluķ ola-y-ıdı." Andan 12 ol düşümi ol kavme didüm ve eyitdüm: "Ben Resül'e gideyin, bir göreyin." 13 didüm. Eyitdiler: "Ol şeyṫān fi'lidür? şabr eyle bu gice." didiler 14 ve ol gice döşegüme

¹⁵³ Allah'tan başka ilah yoktur.

girdüm, yatdum. Uyku içinde hemân girü 15 ol âvâzı işitdüm kim: “Yâ Mu‘âz, senüñ dostuñ Tañrı

234a

1 Resüli’ne ecel irişdi. Sen uyur mısın?” Evvelki gice gibi gördüm, 2 katı kırktım, ol gice ‘ibâdete meşgûl oldum. Çün şabâh 3 deveye pâlânın urdum, rahtum yükletdüm. Deveñün burunduruğın elüme 4 aldum ve Resül’üñ ‘imâmesin başuma urdum, eydürdüm kim: “Cānum 5 saña kurbān olsun yâ Resûla’l-lāh.” Ve ağlardum, feryād 6 eylerdüm ve halâyık üstüme dirildiler ve baña eydürler kim: 7 “Girü dön, gitme ola ki bu düş yalan ola.” Ve ben eyitdüm: “Girü 8 dönmezüm. Eger bu gerçek olursa İslām za‘îf olısar.” 9 Çünün çoban gitdi, sürüde ne kılsun ve anlar dağı zârî 10 kıldılar ve eydürlerdi: Vâ kerbâh vâ muşîbetâh vâ esefâh.¹⁵⁴ Ve baña eyitdiler: 11 “Şimdi gitse kim gerekdür ve sen bize eyü mu‘allem-idüñ ve nâşih-ıduñ 12 ve biz dükeli bilelüm kim bizden şamulık ve uçmaqlık kimdür.” 13 Eyitdüm: “Her kimüñ kim öldüğinden soñra üç kişi eyde bu kişi 14 eyü idi diye haber söyleye, ol uçmağ ehlidür ve her kimüñ 15 ardınca üç kişi anuñ şerrine şanuklık vireler, ol şamu ehlinden

234b

1 ola.” Andan Yemen’den çıkdum, gice gündüz sürdüm. Karşu giderken ağlar 2 idüm ve nevhâ ve zârî kıldurdum. Ve eydürdüm kim: “Yâ Resül, seni 3 kanda isteyeyim yeryüzinde mi ve yâhud yer altında mı?” Andan ol araya 4 irişdüm kim benümle Medîne arasında üç günlük yol kaldı, 5 bir yigit baña karşu geldi ve beni

¹⁵⁴ Bu cümle de yine hayıflanma cümlesidir. (Vay başıma gelen musibet, üzüntü ve keder) gibi manaları var.

çünin gördi, bu âyeti 6 okudu: Küllü nefsin zâikâtu'l-mevti.¹⁵⁵ Ve andan soñra eyetdi: “İy Mu‘âz, 7 eger bile-y-idüñ senüñ dostuñ ol iki cihân fahri Tañrı 8 Resüli n’oldı ve aña ne irişdi ve şimdi kãdadur.” Eyitdüm: 9 “Tañrı Resüline n’oldı?” Eyitdi: “Dünyâdan fevt oldı ve ğarībler 10 evinde maķâm dutdı ve toprak içinde belürsüz eylediler.” Ve Mu‘âz 11 eydür: Çünin bu sözi işitdüm, kendümden gitdüm ve deveden 12 aşığa düşdüm. Bir sâ‘atden soñra uşşum geldi, ol yigide 13 eyitdüm: “Sen kimsen?” Eyitdi: “‘Abdü’l-melik bin ‘Ubeydu’l-lâhi. Resül, 14 bārī andan Ebübekir nâmesin virdi saña nâmenüñ üzerine 15 Peyğamber’üñ mühri.” Mu‘âz eydür: Aldum nâmeyi öpdüm başuma ķodum,

235a

1 gözüme sürdüm ve ikimüz Medīne’ye gitdük ve karşı yolca giderken 2 ağladuķ. Çün bir menzil yol gitdük. Bir çobana uğraduķ ve bize 3 şordı: “Niçün ağlarsız?” Biz eyitdük: “Sen işitdüñ mi kim Tañrı 4 Resül’i dünyâdan fevt oldı.” Çoban bunu işitdi, ‘aşāsın 5 elinden bıraķdı, feryâd itdi, zārılığ-ıla ağladı ve eyitdi: Vā veylâh 6 vā muhammedâh.¹⁵⁶ Bizüm hâlümüz nice olırsardur ve miskīnlere şadaķa kim 7 vire, düşmişlere tīmâr kim ide ve yetimlere kim nüvâht ide 8 ve şimdi ğarīblerle kim yardum eyleye. İy Muħammed, sen dervişlerüñ 9 elin dutarduñ, yoħsullaruñ kethüdâsı yardumcısı-y-ıduñ ve yetimlerüñ 10 atası-y-ıduñ, dermândelerüñ yardumcısı idüñ, dertlülerüñ şefâsı idün 11 ve daħı ğuşşalularuñ ğöñli şâzîsi idüñ” Üçümüz daħı 12 giderdük, şubħ vaķtinde Medīne’ye irişdük ve Bilâl tam üstine 13 çıķmış ezân okurdu. Çünin “Eşhedü enne Muħammeden Resülullâh” 14 didi.

¹⁵⁵ Bu ayet, Âli İmrân Suresi 185. ayetin bir kısmıdır. Ayetin tamamı şu şekildedir: Her canlı ölümü tadacaktır. Ve ancak kıyamet günü yaptıklarınızın karşılığı size tastamam verilecektir. Kim cehennemden uzaklaştırılıp cennete konursa o, gerçekten kurtuluşa ermiştir. Bu dünya hayatı ise aldatma metâından başka bir şey değildir. Âli İmrân 3/185.

¹⁵⁶ Hayıflanma cümlesi.

Üçümüz dağı düşdük ve bî-hüş olduk. Andan 15 Selmân çağırdı, eyitdi: “Bilâl, Muhammed adını kıtı eyit kim

235b

1 işbu Mu‘âz dur, bî-hüş olup yatur.” Ve Bilâl aşağı indi, çağırdı 2 ve eyitdi: “Yâ Mu‘âz ol senün dostun, fahrün fevt oldı 3 ve ol iki ‘âlemün nûrı toprak içine girdi ve bize 4 cihânı karanlılık eyledi ve bizüm belümüzü bükdi ve ol bizüm cem‘ümüzü 5 perâkende kıldı yâ Mu‘âz ol vaqt kim cân virmek hâlinde idi 6 eyitdi: “Yâ ‘Â’işe, ol benüm dostum Mu‘âz’a benden selâm it.” 7 Mu‘âz eyitdi: “Ve ey dostum ve benüm fahrüm, cânüm ve tenüm saña 8 fidâ olsun ki cân virmek vaqtinde dağı beni ađduñ.” Ve bir 9 kez çağırdı, düşdi uşşı gitdi. Şöyle şandılar kim 10 cân virdi ve bir sâ’ atden sonra uşşı geldi, eyitdi: 11 “İy Bilâl, yüri mü’minler annesi ‘Â’işe kıtına gidelüm ve Resül 12 türbesin ziyâret idelüm.” Andan ikisi ağlayu ‘Â’işe’nün hücreci 13 kıpusına vardılar ve Mu‘âz karşı eydürdi kim: “Vâ Muhammedâ vâ ‘azîza, 14 kıanda varduñ iy Tañrı Resül’i ve kıanda varduñ iy cümle 15 Resüllerün yegregi, kıatı ol dervişlerün yardımıcısı.” Andan

236a

1 kıapuyı kıağdum, âvâz geldi ki: Kimdür?” Ben eyitdüm kim: “Mu‘âz 2 bin Cebilem.” Eyitdiler: “‘Â’işe Fâtıma evine vardı ve cümle Medîne 3 kıatunları bile-y-idi.” Mu‘âz, Fâtıma sarâyı kıpusına vardı. 4 Nevha ve zârî kııldılar, Resül’ün vefâtına ağlaşdılar ve her birisi 5 bir şi‘ir eyitdi Resül’ün vefâtı üstine, Resül’i medh iderlerdi, 6 ağlaşurlardı. Peyğamber’ün cümle kıatunları bile-y-idi ve Mu‘âz kıapudan 7 çağırdı kim: “Es-selâmü ‘aleyküm yâ ehlü’l-beyti’r-rağmetihî.” Fâtıma 8 eyitdi: “Yâ ‘Â’işe, ol Resül’ün dostı Mu‘âz bin Cebeldür.” 9 ‘Â’işe eyitdi: “İçerü gir yâ

Mu‘āz.” Mu‘āz içerü girdi, 10 Fāṭıma gördi ve ol Resūl’ün ‘ayâllerin gördi, düşdi, ‘aklı 11 gitdi ve anlar cümle feryād itdiler ve Medīne ehline haber oldı ki 12 Mu‘āz geldi ve Fāṭıma eyitdi kim: “Ben işitdüm Resūl’den.” 13 ‘Ā’işe’ye eyitdi. “Çünin Mu‘āz göresen, benden selām idesin.” 14 Ve ‘Ā’işe eyitdi: “Gerçekdür kim Resūl şöyle didi ki 15 çün Mu‘āz’ı göresin benden selām idesin ve aña eyitgil

236b

1 kim sen kıyāmet güninde ‘ālemlerün imāmısan benüm ümmetümden.” Andan 2 sonra ol aradan durdı, Resūl’ün mescidine geldi. Yārān 3 ları gördi kim perākende olmuşlar. Şol koyun sürüsü gibi 4 kim çoban gitmiş ola. Ebū Bekr’e selām virdi ve eyitdi: 5 “Es-selāmü ‘aleyke yā ḥalīfe-i Resūla’l-lāh, Tañrı Resūlini göre 6 nice koduñ nite gönlüñ vardı anuñ üstine toprağ dökdüñ.” 7 didi ve andan eyitdi kim: “Yā Resūla’l-lāh, şimdi ben senden ayru 8 nice dirlik ideyin ve mihrābı ve menberi sensüz nice göreyin?” 9 Dirīgā kim ol tatlu sözler keseldi ḥalk ayruğ işitmez 10 oldı, ḥasret kıyāmete kaldı. Va’l-lāhu a‘lem.

3. BÖLÜM

3.1. SÖZLÜK

A

‘**abīr** (Ar.): Amber.

‘a. 191a/11

-1-

‘**aceb** (Ar.): Tuhaf, garip, şaşılacak şey.

‘a. 195a/15, 197b/6

‘**aceb dut-**: Şaşırmak, hayret etmek.

‘a. dutmañuz 219b/11

‘a.+ dür 192b/10, 212a/14

‘a. olmaya 196b/7, 219a/5

-7-

‘**acebraḳ**, ‘**acebrek**: Daha tuhaf, daha garip.

‘**acebraḳ**:

‘a. 197b/15, 198a/13, 202a/13

‘a.+ dur 195b/4, 199a/14,
199b/4

‘a. ola 198b/2

-7-

‘**acebrek**: ‘a.+ dür 192a/11

‘a.+ dür 201b/15

‘a. ola 195a/12, 195b/14,
196b/8

-5-

‘**acebrek**: bk.: ‘acebraḳ.

acı (Ar.) 1. Bazı maddelerin dilde bıraktığı yakıcı duyu, tatlı karşıtı.

a.+ yıldı 206b/2

2. Ölüm, yangın, deprem vb.olayların yarattığı üzüntü, keder, elem.

a.+ sını 218b/14

-2-

acılıḳ : Acılık.

a.+ indan 206b/3

-1-

‘**acīb** (Ar.): Şaşacak, garip, tuhaf.

şıfat-ı ‘a. 191a/4

-1-

‘**āciz** (Far.): Gücü yetmeyen, güçsüz.

‘**āciz kal-**: Güç yetirememek, güçsüz kalmak.

‘ā. ḳaldılar 231a/9

-1-

aç: Yemek yemesi gereken, tok karşıtı.

a. 191b/6, 215b/2

a.+ ın 201b/3

a.+ ısañ 201b/8

a.+ lar 215a/6

a. olam 215a/4, 215a/5

-7-

aç-: Kapalı olan bir şeyi açık hale getirmek.

a.-dı 222b/14, 226a/6, 226b/13, 230a/13

a.- mayasın 226a/8

-6-

açar -: Acıkmak.

a.- dı 191b/10

-1-

açıl -: Açık hale gelmek.

a.- dı 227a/7

a.- up 227a/9

-2-

açlık: Aç olma durumu.

a. 191b/11

a.+ ı 215b/4

a.+ dan 201a/14, 201b/11, 201b/5, 201b/7

-6-

açuk: Kapalı olmayan, açık.

a. 226b/11, 232b/4

a.+ dı 208a/13

-3-

ad: Bir kimseyi, bir şeyi anlatmaya, tanımlaya, açıklamaya, bildirmeye yarayan söz, isim, nam.

a.+ ı 199a/1, 207a/7, 210a/4,

210b/5

a.+ ını 235a/15

a.+ lar 192a/5

a.+ ları 189a/8

a.+ larıla 189a/10

a.+ um 223b/13

-10-

âdem (Ar.): İnsan, kişi, şahıs.

â.+ in 220a/1

-1-

âdemî (Far.): İnsan, insanoğlu.

â. 191b/12, 220a/1

â.+ lerüñ 228b/10

-3-

‘âdet (Ar.): Alışkanlık, itiyat haline gelmiş davranış.

‘â.+ i 191a/3, 216b/1

-2-

‘âdî (Ar.): Bayağı, aşağı, değersiz.

‘â.+ ler 219a/12

‘â.+ lerdı 193b/1

-2-

‘âdil (Ar.): Adaletle iş gören, adaletten doğruluktan ayrılmayan, hakkı yerine getiren, adaletli.

‘â. 220a/5

‘â. olsa 232a/4

-2-

‘adl (Ar.): Doğruluk, adalet, hak tanırılık.

‘a. 222a/5, 225b/10

-2-

āferīn (Far.): Takdir etme, beğenme.

ā. itdiler 201b/13

-1-

ağaç: Meyve verebilen, gövdesi odun veya kereste olmaya elverişli bulunan ve uzun yıllar yaşayabilen bitki.

a. 197b/13, 198a/1, 198b/5, 199b/3, 199b/5, 205a/12, 206a/4

a.+ da 197b/15

a.+ dağı 198b/7

a.+ ı 206a/6

a.+ ma urdı 206a/4

a.+ mı 198b/4

a.+ ları 206a/12

-13-

āgāh (Far.): Bilir, bilgili, haberli.

ā. oluñ 230b/13

-1-

āgāz (Far.): Başlama.

ā. 232b/14

-1-

ağır : Ağır.

a.+ dı 204b/14

-1-

ağız: Ağız.

a.+ ma 195a/5

-1-

ağla -: Üzüntü, acı, sevinç, pişmanlık vb.nin etkisiyle gözyaşı dökmek.

a.- dı 205a/9, 209a/12, 209a/8, 223a/15, 225a/10, 225b/5, 226a/12, 226a/6, 230a/12, 235a/5

a.- duğum 226a/15

a.- duğ 235a/2

a.- duñ 226a/14

a.- ma 226b/3

a.- mağıla 225b/4

a.- mañ 225b/3

a.- r 224a/2, 224a/4

a.- rdum 232a/11, 234a/5

a.- ridüm 234b/1

a.- rlar 224a/4

a.- rsın 209a/9, 225b/6

a.- rsız 235a/3

a.- yayın 226b/4

a.- yu 222b/4, 235b/12

-28-

ağlaş -: Birlikte ağlamak.

a.- dılar 204a/7, 224b/10, 236a/4

a.- mañ 221a/8

a.- maya 221a/7

a.- urlardı 236a/6

-6-

ağrı -: Vücudun herhangi bir yerinde duyulan şiddetli acı.

a.- dı 218b/2

-1-

ağrılı: Ağrıyan, ağrısı olan.

a.+ dur 221a/11, 221b/5

-2-

āheste (Far.): Yavaş, ağır.

ā. 218a/6

-1-

āhir (Ar.): En son, en sondaki.

ā. 217b/5, 233a/1

-2-

āhiret (Ar.): Dinî inanışa göre, insanın öldükten sonra dirilip sonsuza dek kalacağı yer ve Tanrı'ya hesap vereceği yer, öbür dünya, öteki dünya.

ā. 195a/13, 220a/12, 225a/2

ā.+ de 220b/7

-4-

aḥkām (Ar.): Hükümler, emirler.

a. 217a/11

aḥkām -ı şerī' at: Şeriat hükümleri.

a.-ı şerī' at 217b/5

a.+ ımı 231b/14

-3-

aḥlāk (Ar.): İnsanda bulunan ruhî ve zihnî haller.

a.- ı 211b/14

-1-

aḥrā (Ar.): Daha layık, münasip, uygun.

a.+ dur 232b/2

-1-

aḥşam: Akşam.

a. 200b/8

-1-

aḥvāl (Ar.): Durumlar, haller, vaziyetler.

a.+ in 204a/8

a. itdi 221a/1

-2-

aḥ -: Yere düşmek, damlamak.

a.- dı 209b/7

-1-

aḥ: Kar, süt vb.nin rengi, beyaz.

a. 216a/1, 225a/8

-2-

aḥçe: Her tür madenî para,akça.

a.+ ye 216a/6

-1-

‘aql (Ar.): İnsandaki anlama gücü, zihin, düşünce, akıl, us.

‘a.+ ı gitdi 236a/10

-1-

al -: 1. Elde etmek, temin etmek, almak.

a. 216a/6, 216a/7

a.- a 194a/5, 195a/5

a.- dı 192b/11, 192b/12, 194a/7, 195b/5, 199b/12, 202a/10, 202a/11, 203a/5, 203b/5, 204b/5, 204b/6, 214a/9, 215a/3

a.- dum 216a/14, 234a/4, 234b/15

a.- ğıl 222b/15

a.- dılar 211b/13

a.- up 193b/10

2. Satın almak.

a.- dı 216a/5

3. Götürmek.

a.- dı 206b/7, 213a/6

4. Evlenmek.

a. 209a/11,

a.- a 194a/5, 195a/5, 208b/8

a.- asın 209a/13

a.- dı 205a/6, 207a/15, 207b/1, 210a/15, 210b/12, 210b/15, 211a/1, 211a/2, 211a/3, 211a/4

a.- madı 210b/11

a.- mazın 209a/11

a.- mazsañ 209a/13

5. Yanına beraberine almak.

a.- dı 209b/14, 210a/6, 221a/5

a.- urdı 220b/15

6. Kurtarmak.

a.- mayasız 222a/12

şatun a.- ayın 221b/10

şatun a.- dı 194b/11

cân.ını a. 227b/9

cân a.- mağa 228b/10

cân a.- mağ 228b/12

cân. ını a.- mayup 227b/11

-56-

a‘lā (Ar.): Daha yüksek, en yüksek.

a.-yı ‘illiyyīn 228a/3

-1-

‘alāmet (Ar.): Belirti, işaret, iz, nişan.

‘a.+ i 213a/13

‘a.+ in 212a/10

‘a.+ lerin 212a/8, 213a/12

-4-

‘ālem (Ar.): Dünya, cihan.

‘ā. 191a/5, 233b/10

‘ā.+ de 197a/15, 197a/7

‘ā.+ lerüñ 236b/1

‘ā.+ üñ 235b/3

-6-

‘**aleyhi’s-selām** (Ar.): “Ona selam olsun!” manasında peygamberin adı anılırken kullanılan bir söz.

‘a. 192b/14

‘a. 189a/8, 191a/1, 193a/1, 193a/15, 193b/12, 193b/3, 194a/4, 195a/4, 196a/11, 196a/9, 196b/10, 197a/7, 198a/8, 199a/2, 199a/6, 200a/15, 202b/7, 203a/9, 204a/8, 204b/6, 207a/11, 209b/12, 210b/7, 211b/3, 213b/12, 215a/1, 215a/10, 216b/13, 217a/6, 218b/10, 220b/8, 224a/6, 224a/9, 227b/2, 229a/13, 229a/9, 229b/10

-38-

alım: Alma işi.

a.+ uñ 212b/15

-1-

alın: Yüzün saçlarla kaşlar arasındaki bölümü.

a.+ ında 198a/6

-1-

‘**ālim** (Ar.): Çok okumuş, bilgin.

‘ā. 210a/9, 213a/10

‘ā.+ i 210a/12

‘ā.+ isin 213a/9

‘ā.+ lerinden 210a/9

-5-

Allah (Ar.): Tanrı.

A. 221a/14, 221b/6, 222a/2, 227a/2

A.+ ı 232a/5, 232b/14

A.+ uñ 222b/3

-7-

Allah Hāzreti: Allah.

A.+ ne 232b/7

-1-

Allahu Ta‘ālā: Allah.

A. 207b/9

-1-

alt: Bir şeyin yere bakan yanı, zir, üst karşıtı.

a.+ ında 229b/2

a.+ ındağları 217b/7, 225a/7

-3-

altı: Altı.

a. 194a/2, 194a/3, 210b/13, 210b/6

a.+ yıldı 210b/3, 211a/11

-6-

altıncı: Altıncı.

a. 191b/1

-1-

altun: Altın.

a. 214a/8, 214a/9, 215a/3

-3-

amān: Eminlik, korkusuzluk, serbestlik.

amān dilemek: Bağışlanmayı dilemek.

a. diledi 199a/3, 199a/9

amān virmek: Fırsat vermek.

a. virmedi 199a/9

-3-

‘amel (Ar.): İş.

‘a. 214b/15

‘a.+ lerin 226b/8

-2-

ammā (Ar.): Ama, fakat, lâkin..

a. 191a/6, 193a/8, 195a/11, 196a/5, 198a/1, 198a/12, 198b/10, 199b/1, 202a/1, 202b/7, 206b/4, 207a/7, 209b/7, 210b/2, 211a/10, 211b/13, 215a/1, 216b/13 220a/9, 228b/8

-20-

‘amme (Ar.): Hala.

‘a.+ si 207b/10

-1-

‘ammetzāde: Hala çocuğu.

‘a.+ siyem 208a/1

-1-

‘ammu (Ar.): Amca.

‘a.+ ları 211a/8

-1-

‘amūd (Ar.): Direk, sütun.

‘a. 198b/3

-1-

añ -: Anmak, hatırlamak.

a.- a 232b/6

a.- asın 232a/5

a.- duñ 235b/8

a.- mişdur 211b/15

-4-

ana: Anne

a.+ sı 209b/13, 210b/5,

215b/13

a.+ sından 191b/12, 209b/13,

210a/2

-6-

aña: Ona (“ol” zamirinin yönelme hâli)

a. 192a/5, 193a/2, 194a/13,

194b/3, 194b/9, 195a/1, 196b/11,

197a/1, 199a/8, 199a/9, 200a/1,

201b/1, 201b/13, 201b/14, 202b/15,

203a/1, 203b/3, 204b/7, 205a/2,

205a/11, 205a/12, 205b/5, 206a/8,

207b/13, 207b/15, 208a/14, 208b/13,

209a/10, 209a/3, 209a/5, 210a/9,

213a/2, 213a/4, 213b/7, 214a/1,

214a/10, 214a/5, 214a/9, 214b/13,

214b/3, 215a/2, 215a/9, 215b/4,

215b/6, 216a/9, 217b/11, 220b/10,
221a/11, 222a/11, 223a/3, 223b/7,
227b/8, 230a/11, 230b/2, 232b/6,
233b/10, 234b/8, 236a/15

-58-

añaru: Öte, ileri, öbür taraf.

a. 194b/15

-1-

and: Tanrı'yı veya kutsal bilinen bir
kişiyi, bir şeyi tanık göstererek bir
olayı doğrulama, yemin.

and iç-: Yemin etmek.

a. içdi 208b/15

and vir-: Yemin etmek, söz vermek.

a. virdi 221a/1

-2-

anda: Orada, oraya

a. 191a/11, 196b/6, 210a/2,
231b/7, 233a/11, 233a/12, 233b/5

-7-

andan: 1. Ondan ("ol" zamirinin
ayrılma hâli)

a. 191b/3, 191b/9, 191b/11, 201b/9,
205a/13, 205b/3, 205b/9, 205b/13,
208b/12, 209b/14, 212b/9, 215b/13,
218a/10, 220a/7, 223b/11, 233a/4

2. Oradan, o yerden.

a. 198a/11, 210a/14, 218b/1, 231b/4,
235b/12

3. Sonra, ondan sonra.

a. 210b/7, 213a/15, 217b/7, 225b/1,
225b/2, 225b/13, 226a/1, 229b/9,
229b/12, 230a/15, 231a/7, 232a/14,
233b/2, 233b/5, 233b/11, 234b/1,
234b/3, 234b/14, 235a/14, 235b/15,
236b/7

andan ötürü, andan ötrü: Ondan
dolayı, o sebepten.

191b/5, 195b/5, 199a/7, 199a/14, .
199b/4, 199b/7, 200b/6, 201b/15,
202a/14, 202b/4, 202b/8, 202b/15,
204a/14, 205b/14, 207a/12, 216b/12

andan sonra: Ondan sonra.

194b/1, 197a/8, 199a/8, 200a/7,
210a/5, 210b/12, 210b/15, 210b/2,
211a/1, 211a/2, 211a/3, 211a/4,
211b/6, 213b/2, 213b/9, 214b/13,
215a/14, 217a/11, 217b/2, 224b/12,
225a/15, 225a/2, 225b/2, 225b/3,
234b/6, 236b/1

-89-

anı: Onu ("ol" zamirinin belirtme
hâli)

a. 191b/12, 191b/3, 194a/14,
199a/6, 200a/5, 200a/6 200a/13,

200a/8, 200b/10, 201b/5, 202a/8,
203b/11, 203b/8, 205a/7, 207a/10,
207a/12, 207a/13, 207a/15, 207a/9,
208b/15, 209a/15, 209a/3, 209b/14,
210a/3, 211b/15, 214a/4, 216b/15,
218b/8, 222a/9, 222a/10, 223a/15,
223a/6, 224a/3, 229a/14, 229b/1,
229b/5, 229b/6, 229b/7, 230a/12,
230a/3, 232a/8, 232b/15, 233a/1

-44-

ank (an+k <ki) (Far.): O ki.

beḥaḳḳ-ı a. 229a/4

-1-

anlar: Onlar.

a. 201a/14, 201b/8, 214b/15,
214b/2, 222a/7, 222a/8, 227a/11,
229a/2, 229b/2, 233a/9, 233a/14,
234a/9, 236a/11

a.+ a 194b/14, 201a/5, 202a/5,
204a/6, 212a/14, 217b/1, 225a/1,
226b/13, 226b/8, 229a/1, 231b/7,
233a/12, 233a/6

a.+ da 191a/9

a.+ dan 205b/15, 231a/6

a.+ ı 192b/4, 194b/4, 198b/11,
204a/1, 204a/5, 209b/11, 227a/12,
227a/15, 227b/1, 227b/2, 233a/6

a.+ ıla 200b/13

a.+ ın 226b/13

a.+ uñ 192a/1, 204a/13, 204a/8,
209b/11, 211b/1, 211b/12, 211b/8,
212a/14, 231a/3

a.+ uñıla 226b/14

-52-

anlarsız: Onlarsız.

a. 204a/7

-1-

anne: Çocuğu olan kadın, ana.

a.+ si 235b/11

-1-

anuñ: Onun (“ol” zamirinin ilgi hâli)

a. 191a/14, 191a/15, 191a/4,
191a/8, 191b/2, 194a/15, 194a/5,
195a/11, 196a/12, 198a/9, 198b/5,
198b/7, 199a/2, 200a/10, 200a/15,
200a/4, 200b/14, 200b/8, 201a/6,
202a/1, 202a/10, 203a/9, 204b/12,
204b/6, 205a/3, 205a/6, 205a/7,
205a/8, 205b/12, 206b/1, 206b/11,
206b/13, 207a/2, 207a/4, 207a/7,
207a/8, 208a/14, 208b/14, 212a/10,
212a/7, 213a/11, 213a/3, 213b/13,
215a/12, 215a/8, 215b/1, 215b/4,
219b/10, 221a/11, 221a/3, 222a/12,
222b/5, 224a/4, 224b/3, 225b/4,

229a/9, 229b/15, 230a/11, 232a/6,
233a/8, 234a/15, 236b/6

a.+ çün 232b/2

a.+ ıdı 202b/12

a.+ ıla 199b/1

a.+ için 202b/11, 226a/15

a.+ la 192b/5, 200b/7, 201a/5,
221a/11, 230b/3

-75-

ara: 1. İki şeyi birbirinden ayıran
uzaklık, aralık, boşluk, mesafe.

a.+ dan 193a/5, 236b/2

a.+ sında 191b/13, 234b/4

a.+ sından 196b/3, 196b/7

a.+ ya 234b/3

2. İki olguyu, iki olayı
birbirinden ayıran zaman, fasıla.

a.+ da 226b/7, 229b/11

a.+ sında 214b/7,

3. Kişilerin veya toplulukların
birbirine karşı olan durumu veya ilgisi.

a.+ muzda 230b/3

a.+ sında 194b/7, 211b/8,
225b/14, 229b/8

-15-

ārām (Far.): Durma, eğlenme,
dinlenme.

ā. ide 212a/15

-1-

‘araşāt (Ar.): Müslüman inancına
göre, kıyamet günü bütün ölülerin
dirilip toplanacakları yer.

‘a.+ ında 227a/13

-1-

ard: Arka, geri.

a.+ ı 216b/10

a.+ ımca 201a/13

a.+ ınca 201b/6, 215b/9,
232a/6, 234a/15

a.+ ında 192a/8, 204a/1,
218a/9, 224b/3, 224b/6

a.+ ından 191b/4

-12-

arqa: 1. Art, peş

a.+ sında 196a/14

2. Bir şeyin temel tutulan
yüzünün tam ters yanı, ön karşıtı.

a.+ ya 218b/8

-2-

arpa: Arpa.

a. 203b/12, 217a/2

a.+ ya 215b/3

-3-

arslan: Aslan.

a. 201a/15, 201b/10, 201b/12,
201b/2, 201b/6, 202a/1

a.+ dan 201a/13
a.+ ıla 201a/9
-9-
art -: 1. Çoğalmak.
a.- dı 223a/13
2. Harcandıktan sonra bir miktar geri kalmak.
a.- mazdı 194b/10, 194b/14
-3-
artuḳ: -den çok, fazla, ziyade.
a. 196a/4, 201a/8, 223b/11
a.+ ıdı 192a/1
-4-
artur -: Arttırmak, çoğaltmak.
a.- maḡıl 221a/4
-1-
aruḳ: Semiz olmayan, cılız, zayıf.
a. 211b/9
-1-
‘arz (Ar.): Bir büyüğe sunma, gösterme, bildirme, önüne koyma.
‘a. eyledi 215a/2
‘a. ideler 220a/2
‘a. itdiler 202b/15, 203a/3
-4-
a.s.: ‘Aleyhi’s-selām.
a. 197a/3, 200a/9, 209a/11, 211a/4, 211a/6, 211b/14, 212a/15,

213a/1, 213b/14, 213b/7, 214a/12, 215b/15, 216b/9, 217a/4, 218a/6, 225b/5, 225b/12.

-17-

‘aşā (Ar.): Deynek, sopa.

‘a. 197b/13, 211b/10, 218b/10

‘a.+ sını 235a/4

‘a.+ yıla 196b/8

-5-

āsān (Far.): Kolay.

ā. ola 229a/1

-1-

aṣḥāb (Ar.): Peygamberimizi görmek ve sohbetine ermek şerefini kazanmış kimseler.

a. 206b/2, 209b/10

a.+ uñ 216b/3

-3-

‘āṣī (Ar.): Karşı gelen.

‘ā.+ lere 206b/14

‘ā.+ lerüñ 206b/10, 207a/3

‘ā. olmayasın 232a/4

-4-

aṣl (Ar.): Asıl, kök, dip, kütük, temel, esas, kural; hakikat, soy, nesep; başlangıç.

a.+ ıyam 207b/15

-1-

aşlan: Aslan.

a. 231a/1

-1-

aşşı: Kazanç, kâr, fayda.

a. itmesin 221b/7

a. itmeyiserdür 222a/3

a. itmeyisersin 221b/12

a. kılmayısarsın 221a/14

-4-

aşağa: Alt taraf, aşağı.

a. 203b/9, 221b/11, 222b/11,
230b/4, 234b/12, 235b/1

-6-

âşikâre (Far.): Açıkça belli ederek,
saklamadan.

â. 225b/15

-1-

‘aşk (Ar.): Aşırı sevgi ve bağlılık
duygusu, sevgi, sevdâ.

‘a.+ ma 203b/6

-1-

at -: Bir cismi bir yöne doğru
fırlatmak.

a.- dı 199a/15

a.- dılar 198b/1

-2-

at: At, beygir.

a. 211b/9

a.+ dan 215a/13

a.+ ma 215a/14

a.+ ların 211b/12

-4-

ata: 1. Baba.

a. 222b/2

a.+ m 222b/5

a.+ mdan 193b/14

a.+ muz 203b/7

a.+ nuñ 230a/6

a.+ sı 207b/3, 210a/2, 210a/6,

211a/10

a.+ sın 226a/5

a.+ sına 196a/5, 205b/13

a.+ sından 194b/2, 222b/2

a.+ sinuñ 211a/10

a.+ sıyıduñ 235a/10

a.+ ya 222b/7

**2. Kişinin geçmişte yaşamış olan
büyükleri.**

a. 207b/10, 207b/11

-19-

atlu: Atlı.

a. 215a/12

-1-

āvâz (Far.): Ses, seda.

â. 229a/10, 229a/15, 236a/1

â.+ ı 233a/3, 233b/15

ā.+ iidi 229a/13

ā.+ ıla 193b/6, 200a/11,
200b/15

ā.+ ın 223b/12, 223b/9, 226a/6,
230b/6, 231a/3

-14-

‘avrat (Ar.): Kadın; zevce.

‘a. 195a/2, 203a/14, 204b/9,
205a/10, 205a/5, 205a/6, 210b/11,
211a/7, 216b/11

‘a.+ı 203a/13, 204a/12, 204a/7,
211a/5, 211a/6

‘a.+ ıla 216b/10, 216b/9

‘a.+ ın 207b/1

‘a.+ ina 203b/4

‘a.+ inuñ 203b/10

‘a.+ ıyla 204a/1

‘a.+ lar 231a/6

‘a.+ ları 227b/14

‘a.+ larum 225b/2

‘a.+ laruñ 220b/11, 232a/2

‘a.+ um 209a/5

‘a.+ uñ 205a/6

-27-

avuç: Elin parmak uçlarıyla bilek
arasındaki iç bölümü.

a. 199a/14, 199b/1, 199b/12

a.+ ina 199b/12

a.+ indadur 200a/4

a.+ umdağı 199b/15, 200a/9

a.+ una 200a/10

a.+ undağı 200a/3

a.+ uñdağı 200a/5

-10-

ay: 1. Kamer, ay.

a. 196b/15, 197a/1, 197a/10,
197a/13, 197a/3, 197b/11, 197b/5

a.+ a 197a/5, 197a/8

a.+ ı 196b/9, 197a/15

2. Yılın on ikide biri, ay.

a. 210a/15, 211a/12, 211b/3,
211b/5, 215b/12

a.+ ında 217b/3

a.+ indaidi 211b/7

-19-

ayaç: Bacakların bilekten aşağıda
bulunan ve yere basan bölümü.

a. 226b/11

a.+ ın 208a/12, 216a/11

a.+ larını 206b/6

-4-

‘ayāl (Ar.): Çoluk, çocuk.

ehl-i ‘a.+ iyile 215b/1

‘a.+ lerin 236a/10

-2-

‘ayb (Ar.): Utanılacak şey, kusur, ayıp leke.

‘a.+ ı 230a/7

‘a. itmedi 217a/3

‘a. ola 216a/9

-3-

aydınlık : Bir yeri aydınlatan güç, ışık.

a.+ ın 219b/6

-1-

āyet (Ar.): Kur’an surelerini oluşturan kısımlardan her biri.

ā. 207b/1, 209a/15, 214b/13,

225b/5

ā.-i eşşalavat 223b/3

ā.+ de 212a/4

ā.+ den 217b/1

ā.+ i 208a/4, 209b/5, 209b/7,

214a/14, 217a/11, 217a/8, 222b/6,

224b/11, 234b/5

ā.+ leri 196b/14

ā.+ te 199b/9

-18-

aylık: Bir ay süren.

a. 200b/8

-1-

ayrıl - 1. Bir yerden, bir kimseden, bir şeyden uzaklaşmak.

a.- duğı 232a/10

2. Ayrılmak.

a.- sın 197a/2

-2-

ayru: Ayrı.

a. 203b/14, 236b/7

-2-

ayruk: 1. s. Başka, diğer.

a. 202a/13, 204a/6, 213b/9,

219a/3, 228a/8

2. zm. Başka, öteki.

a. 236b/9

-6-

ayur -: Ayırmak.

a.- dı 197a/9

-1-

az: Nicelik, nitelik, güç, süre, sayı bakımından eksik.

a. 213b/8

a.+ dan 220a/3

-2-

‘azāb (Ar.): İşkence, keder.

‘a.+ ından 220a/15, 222b/8

-2-

āzād (Far.): Kurtulmuş, serbest olan, kimsenin kölesi olmayıp istediği gibi hareket eden.

ā.+ am 208a/2

ā. itmişdi 207a/12

-2-

azgın: Azgın.

a.+ lara 214b/1

-1-

‘**azīm** (Ar.): Büyük, ulu, iri.

‘a. 200a/13, 212a/1

ziyānkār-ı ‘a.+ dūr 200b/3

-3-

‘**azīmraḳ:** Daha büyük, daha ulu.

‘a. ola 196a/6

-1-

‘**azīz** (Ar.): Muhterem, sayın.

‘a. 222a/10, 228a/9, 228b/11,

229a/9

-4-

‘**azze ve celle** (Ar.): “Azîz ve celîl olsun” manasında dua cümlesi.

‘a. 192a/11, 192a/3, 192b/1

‘a. 211b/15

-4-

B

baba: Çocuğu olan erkek, peder.

b.+ m 220b/13, 226b/6

b.+ mı 221a/2

b.+ ñ 226a/7

b.+ ñdan 226b/10

b.+ ñı urmağıçun 220b/11

b.+ nuñ 226a/7, 226b/9

-8-

bağ: Meyve bahçesi.

b.+ uñ 212b/3

-1-

bağırsak: Bağırsak, sindirim organının mideden anüse kadar olan, ince bağırsak ve kalın bağırsaktan oluşan bölümü.

b.+ ları 195a/10

-1-

bağışla-: Herhangi bir kötü davranış için ceza vermekten vazgeçmek, affetmek.

b. 222a/10

-1-

bağla - : 1. Raptetmek, bağlamak.

b.- dum 231b/9

b.- mışdı 218b/11

b.- rıdı 191b/11

2. Kapamak, önüne set

çekmek.

b.- dıyısı 197b/7

b.- rsm 197a/12

tekbîr b.- dı 223b/8, 224b/3

şaf b.- mışlar 224a/11

şaf b.- mışlardır 227a/9

-9-

bahā (Far.): Kıymet, bedel, değer.

b. 212b/5

b.+ sını 212b/3, 216a/7

-3-

bahādır (Far.): Cesur, yiğit.

b. 231a/11

-1-

baḥīllık: Cimrilik, hasislik.

b. itmeñüz 219a/1

-1-

baḥşış (Far.): İhsan, hediye, bahşış.

b.+ ler 231b/5

-1-

baḥtlu: İyi tâlihli, mesut.

b. 232b/9

-1-

baḫ -: Bakışı bir şey üzerine çevirmek.

b.- dı 213a/2, 213b/15

b.- mağa 228a/12

-3-

bāḫī (Ar.): Artık, artan, fazla, geri

kalan; bundan başka.

b.+ sını 205b/2

-1-

baḫī'a (Ar.): Dert, bela.

b.+ da 229b/7

-1-

balık: Balık.

b. 205b/9

-1-

baña: Bana ("ben" zamirinin yönelme hâli)

b. 198a/5, 199a/5, 201a/12, 201b/12, 204b/6, 205a/10, 208b/12, 208b/8, 209a/3, 209a/7, 212b/3, 213a/3, 214a/4, 215a/4, 215b/7, 218b/13, 219a/5, 219b/15, 220b/10, 221a/13, 221a/14, 221b/12, 221b/7, 222a/11, 222a/3, 223b/14, 225a/4, 225a/9, 226a/10, 226a/15, 226b/2, 227a/2, 228a/3, 228a/9, 231b/1, 231b/11, 231b/2, 232a/9, 233a/15, 233b/1, 233b/10, 233b/2, 233b/3, 234a/10, 234a/6, 234b/5

-48-

bārī (Far.): Hiç olmazsa, bir kere; hasılı, hülasa.

b. 234b/14

-1-

barḫ-: Bırakmak, salıvermek, sarkıtmak.

b. 223a/11

b.- tı 223a/12

-2-

barmaq: Parmak.

b. 196b/3

b.+ ın 197a/7

b.+ ını 223a/8, 223a/9

b.+ ıyla 223a/9

b.+ ıyla 198a/9

b.+ lar 196b/7

b.+ ların 197a/8

b.+ ların 204b/12

-9-

bā-şavāb: Doğru, dürüst olan.

b. 207b/9

-1-

baş: Baş, kafa.

b. 226b/11

b.+ dur 221a/3

b.+ ı 191a/12, 198b/3, 202a/4,
202b/11, 208a/13, 227a/4, 232b/4

b.+ ın 194a/15, 201b/1,
218b/11, 224b/7

b.+ ına 222b/4

b.+ ından 232b/1

baş kaldurmak: Uyanmak, kendine
gelmek.

b. kaldurdılar 231a/8

b.+ um 218b/2

b.+ uma 232b/1, 234a/4,
234b/15

b.+ uñ 226a/8

b.+ uñı 213a/1

-22-

başla - : Bir işe girişmek, harekete
geçmek.

b.- dı 205b/7, 226a/10, 226a/5

b.- dılar 221a/7

-4-

baḥā (Ar.): Mekke'de dağ arasında
bulunan bir dere.

b.-yı Mekkeyi 215a/2

-1-

bāḥm (Ar.): İç.

b.+ ın 195a/9

-1-

bā-‘ukūbet: Eziyetli, işkenceli.

b. 229a/6

-1-

bay: Parası, malı çok olan, zengin.

b.+ dan 216b/4

-1-

bāz (Far.): Tekrar, yeniden.

b. 229a/4

-1-

bāzār (Far.): Pazar, çarşı.

b. 214a/8

b.+ a 216a/5

b.+ dan 214a/10, 214b/9

-4-

ba‘zı: Birazı, bir kısmı; kimi.

b. 199b/9, 208a/13, 222b/11,
232b/4

b.+ lar 207a/8, 207a/9, 209a/1,
209a/10

b.+ sına 206b/15, 207a/1,
207a/3

-12-

be-cümle (Far.): Tamamı, hepsi.

b. 229a/6

-1-

bed (Far.): Fena, yaramaz, çirkin.

b.-i beyzâsı 198a/1

du' â-yı b. 214b/5

-2-

be-dest (Far.): El ele.

b. 229a/7

-1-

bedürüstî (Far.): Şüphesiz, doğrusu,
muhakkak.

b. 222b/3

b. 230b/11

-2-

beg: Efendi, ileri gelen, sözü dinlenen
nüfuzlu kişi.

b.+ lerine 216a/12

-1-

be-gâh (Far.): Zaman.

b.-ı merg 229a/5

-1-

be-gâyet (Ar.): Pek çok, aşırı, son
derecede, pek ziyade.

b. 207b/12

-1-

begen -: İyi veya güzel bulmak.

b.- düm 217a/11

b.- ülmiş 228b/1

b.- ür 223b/10, 223b/9

-5-

be-güft (Far.): “Söyle” anlamında emir
sözü.

b. 229a/4

-1-

be-ḥāhī (F): “İste” anlamında emir
sözü.

b. 229a/5

-1-

be-ḥakkı: Hakkı için.

b.229a/4

bel: İnsan bedeninde göğüsle karın,
sırtla kalçalar arasında daralmış
bölüm.

b.+ ine 228b/5

b.+ leri 231a/12

b.+ ümüzi 235b/4

-3-

bel (Ar.): Belki.

b. 218b/13
-1-
belâ (Ar.): Gam, keder, musibet, afet, ceza, gayet zor iş.
b. 228b/14
b.+ dan 194b/6, 199a/6
-3-
belî (Far.): Evet.
b. 202a/9, 209a/8, 210a/11, 213a/10, 216a/10, 216b/11
-6-
belik : Ok kuburu, sadak.
b.+ inde 212a/15
-1-
belkim: Belki.
b. 191b/12, 207a/1, 207a/4, 213a/3
-4-
belür - : Meydana çıkmak, belli olmak, görünmek.
b.- di 198a/6, 201b/4
-2-
belürsüz: Belirli olmayan.
b. eylediler 234b/10
-1-
ben: Teklik birinci şahıs zamiri.
b. 194b/2, 195a/8, 195b/14, 197a/14, 199a/4, 200a/5, 200a/6,

201a/4, 201b/11, 203a/10, 204a/7, 207b/14, 207b/15, 208a/2, 208b/12, 208b/15, 209a/12, 209a/13, 209a/3, 212a/13, 212a/8, 212b/11, 212b/2, 212b/3, 212b/5, 213a/10, 213a/12, 214a/3, 215a/4, 216a/12, 216a/13, 216a/14, 216a/15, 216a/5, 216a/7, 216a/9, 217b/10, 218b/15, 218b/3, 219b/11, 219b/12, 219b/15, 219b/4, 220a/15, 220a/7, 220b/2, 220b/5, 221b/4, 222a/11, 222b/10, 222b/8, 223a/11, 223a/14, 223a/5, 226b/8, 228a/11, 228a/7, 228a/8, 228b/10, 228b/7, 229b/10, 231b/1, 231b/3, 231b/4, 231b/8, 232a/11, 232b/10, 232b/2, 232b/3, 233a/10, 233a/14, 233a/15, 233b/12, 233b/3, 233b/4, 233b/7, 233b/9, 234a/7, 236a/1, 236a/12, 236b/7
b.+ de 205a/9
b.+ den 193b/11, 195a/7, 202a/7, 208b/8, 214a/1, 219a/5, 220a/14, 225a/12, 232a/10, 232a/11, 233a/14, 235b/6, 236a/13, 236a/15
b.+ em 227b/5
b.+ i 199a/3, 201a/13, 205a/15, 208a/1, 208b/10, 209a/11, 209a/12, 209a/13, 209a/3, 210a/13, 213a/7,

213a/8, 217b/14, 220a/11, 220b/6,
222a/12, 222b/10, 222b/13, 225a/12,
225a/5, 225b/4, 228a/10, 228b/10,
228b/6, 232b/3, 233a/12, 234b/5,
235b/8

b.+ üm 199b/15, 201a/13,
201a/4, 201b/8, 202a/8, 205a/2,
208b/11, 209a/5, 212b/8, 213a/7,
214a/11, 215a/11, 215a/12, 215a/15,
216a/15, 218b/15, 218b/2, 218b/5,
220a/1, 220a/12, 220a/14, 220b/6,
221b/4, 222a/10, 223a/4, 223a/6,
223b/13, 223b/5, 225a/13, 225a/14,
225a/3, 225b/1, 225b/2, 227a/12,
228b/13, 228b/14, 228b/15, 229a/1,
229b/4, 232b/1, 235b/6, 235b/7,
236b/1

b.+ ümle 203b/15, 209a/2,
223a/9, 231b/10, 234b/4

-178-

be-nāḥun (Far.): Tırnağına.

b.-1 pāy 229a/4

-1-

benī (Ar.): Oğullar, çocuklar.

b. 207b/10, 207b/11, 226a/11

-3-

beñizer : Nitelik, görünüş ve yapı bakımından bir başkasına benzeyen veya ona eş olan.

b. 191a/15, 191b/1

-2-

berāber (Far.): Birlikte, bir arada.

b. 200b/7, 202b/9

-2-

ber-cihān: Dünya üzere.

b. 229a/4

-1-

berekāt (Ar.): Uğur, mübareklik, feyiz.

b.+ ında 204a/11

ḳadem-i b.+ ında 204a/13

-2-

berk: Sağlam, sıkı, kuvvetli.

b. 213b/13, 214a/2

-2-

ber-ten : Beden üzere.

b.-i men 229a/6

-1-

be-rūz: Günine.

b.-1 Ḥaḳ 229a/6

b.-1 ḥaṣr 229a/7

-2-

berü: Daha yakın, bu tarafa, buraya, bu yöne.

b. 206b/5

-1-

beşâret (Ar.): Müjde.

beşâret vir-: Müjde vermek.

b. virdiler 195b/8, 195b/9

-2-

beşinci: Beşinci.

b. 191a/15

-1-

bevl (Ar.): İdrar, sidik.

b.+ i 191b/2

-1-

beyābān (Far.): Çöl, kır.

b.+ da 189a/12, 196b/6,
206b/1, 215a/13

b.+ ında 198b/3

-5-

beyān (Ar.): Anlatma, açık söyleme,
bildirme.

b.+ ındadır 209b/8

b. itdük 192a/13

-2-

beyt (Ar.): Mesken, hane, ev.

ehl-i b.+ i 231a/12

ehl-i b.+ üm 225b/1

ehl-i b.+ ümden 226b/2

-3-

beyti'n-nebî: Peygamber evi.

ehl-i b. 229a/11

-1-

beytü'l-māl: Maliye hazinesi.

b. 214a/3

-1-

beytü'n-nübüvveti: Peygamber evi.

ehl-i b. 227b/4

-1-

beyzā (Ar.): Daha ak, çok beyaz.

bed-i b.+ sı 198a/1

-1-

bez: Pamuk veya keten ipliğinden
yapılan dokuma, çaput.

b.+ den 225a/8

-1-

bezen-: Süslenmek.

b.+ di 227a/7

-1-

bıçak: Bir sap ve çelik bölümden
oluşan kesici araç.

b. 203b/5

-1-

bıraç - : 1. Koymak.

2. Atmak.

3. Getirmek.

b.- dı 195b/12, 203b/10,
216a/11, 223a/3, 235a/5

b.- dılar 196a/15

b.- mışlardır 201b/9

-7-

bī-çāre (Far.): Çaresiz, zavallı.

b.+ idiler 211b/8

-1-

bigi: Gibi.

b. 225a/8

-1-

bī-hūş (Far.): Bilinçsiz, şuarsuz.

b. olduĸ 235a/14

b. olup 235b/1

-2-

bī-kıyās (Far.): Ölçüsüz.

b.+ ıdı 206a/12

-1-

bil -: Bir şeyi anlamış veya öğrenmiş bulunmak.

b.- di 199a/1, 201b/15, 218a/7

b.- düm 213a/14

b.- eler 210a/13

b.- elüm 234a/12

b.- em 215a/6

b.- esin 231b/14

b.- esiz 212a/3, 225b/14

b.- eyidüñ 234b/7

b.- iñiz 219b/4

b.- iñüz 219a/4

b.- irdi 200b/12

b.- mediler 204b/8

b.- medüm 212a/8

b.- mek 192a/5

b.- mek 212a/10

b.- meyesin 216a/10

b.- mezdüm 213a/13

b.- mezem 220b/15

b.- mezin 213a/8

b.- meziginden 203b/8

b.- mezsın 208b/14

b.- sin 225a/4

b.- üñüz 218b/12, 220a/1

b.- ür 233a/1, 233a/5

b.- ürem 220b/9, 223a/14,

231b/2

b.- ürmisin 213a/8

b.- ürsin 220b/8, 233a/2

b.- ürsiz 219b/12

-36-

bildür -: Bildirmek.

b.- em 212a/8

-1-

bile: Birlikte, beraber.

b. 194a/11, 199b/5, 202a/5,
203a/7, 207a/1, 207a/4, 210a/8,
218b/11, 218b/13, 220b/15, 231b/11

b.+ ydi 211b/1

b.+ yidi 236a/3, 236a/6

-14-

bilesine: Onun yanında, onunla birlikte.

b. 220b/15

-1-

bī-muḥabbet: Sevgisiz.

b. 196a/2

-1-

bin: Ben (Teklik birinci şahıs zamiri).

b. 207b/14

-1-

biñ: Bin (1000 sayısı).

b. 211b/10

-1-

bin -: Yüksek bir şeyin veya bir hayvanın üstüne çıkıp ayaklarını sallandırarak oturmak.

b.- er 215a/14

b.- erdi 216b/14

-2-

bir: 1. Bir (sayı sıfatı).

b. 194b/12, 195a/4, 195a/5, 195b/5, 196b/3, 197b/5, 198a/2, 199a/14, 199b/1, 199b/12, 200b/10, 200b/8, 203a/12, 203a/13, 204b/10, 205b/10, 208a/9, 210b/3, 210b/4, 211a/11, 211a/8, 211a/9, 211b/5, 214b/10, 215a/13, 215a/4, 215b/10, 215b/9,

221a/12, 228b/4, 230a/2, 233b/5, 234b/12, 235a/2, 235b/8, 235b/10

bir araya götür-: Bir araya getirmek, toplamak.

b. araya getürdi 197a/8

-52-

2. Bir (belirsizlik sıfatı).

b. 193a/3, 193b/6, 193b/10, 193b/9, 194a/2, 195a/2, 195a/3, 196a/4, 196b/12, 196b/6, 197b/7, 198a/12, 198a/3, 198a/6, 198a/8, 198b/15, 198b/4, 199a/15, 200b/10, 200b/15, 201a/10, 201a/11, 201a/13, 201a/15, 201b/9, 202a/12, 202a/3, 202a/8, 203a/7, 203a/9, 203b/12, 203b/3, 203b/5, 204b/3, 204b/9, 205a/12, 205a/14, 205a/5, 205b/4, 206a/14, 206b/1, 206b/5, 207a/6, 207b/8, 208a/1, 208a/7, 210a/9, 211a/5, 212a/10, 213a/1, 213b/11, 213b/12, 213b/4, 213b/9, 214b/7, 215a/12, 215a/13, 215a/7, 215a/8, 216a/5, 216b/1, 216b/6, 216b/9, 217a/1, 217a/2, 218b/11, 220a/2, 220a/6, 221a/7, 223a/2, 223b/6, 225b/5, 226a/12, 226b/1, 228b/13, 229a/15, 229b/7, 230b/15, 231a/1,

231b/3, 232a/12, 233b/5, 233b/6,
234b/5, 235a/2, 236a/5

-98-

3: Yalnız, tek.

b.+ idi 198b/10

-1-

4: Bir kez.

gideyin b. 233b/12

birbiri, biribiri: Karşılıklı olarak bir
diğeri.

birbiri: b.+ müzle 208b/7

b.+ nden 197a/2

-2-

biribiri: b. 215b/9

b.+ nüzi 224b/13

-2-

birbirü: Birbiri.

b.+ nüze 219a/1

b.+ nüzle 219a/1

-2-

biregü : Biri, bir kimse, başkası.

b.+ nüñ 219b/9

-1-

birer: Birer.

b. 211b/10

-1-

birez: Azıcık, biraz.

b. 224a/9

-1-

biri: 1. Herhangi biri.

b. 191a/5, 191a/6, 202a/7,
206b/5, 211a/9, 214b/3

b.+ ne 208a/1

b.+ yem 216a/13

2. Öteki, diğeri.

b. 210b/3, 210b/4, 211a/11,
211a/12, 211a/8

-16-

birisi: Herhangi biri.

b.+ n 193b/12

-1-

birkaç: Çok olmayan, az sayıda, az.

b. 203a/7, 214b/8, 215b/1,
218a/3

-4-

birle: İle.

b. 201a/11, 212b/9, 225a/5

-3-

biryân (Far.): Tava, tepsi gibi şeylerde
susuz veya az suda pişirildikten sonra
kızartılan et kebabı.

b. eyler 227b/15

b. idesin 221b/15

b. it 203b/4

b. oldı 203b/11

b. olmuş 203a/7, 205b/10,
217a/2

-7-

bisle- 1. Bakmak, büyötmek,
beslemek.

b. 208b/14

2. Korumak, yüceltmek.

b.- sen 232a/8

-2-

bi-smi'l-lāhi: “Allah’ın adıyla
anlamında” Arapça ifade.

b. 228b/4

-1-

bi-smi'llāhi'r-rahmāni'r-rāhīm:

“Merhamet eden ve esirgeyen Allah’ın
adıyla” anlamında Arapça ifade.

b. 195a/6, 197b/9, 200b/2,
205b/1

-4-

biş: Beş.

b. 205b/10, 205b/8

-2-

bit: Yarım kanatlılar alt takımına
giren, insan ve memeli hayvanların
vücutunda asalak olarak yaşayan
böcek.

b. 191b/1

-1-

biter: Beter.

b. 212a/13, 221a/12, 221a/4,
224a/4

-4-

biz: Çokluk birinci şahıs zamiri.

b. 197a/2, 197a/6, 197b/4,
201a/2, 201a/3, 201a/7, 208b/7,
229b/10, 233b/4,

234a/12, 235a/3

b.+ cileyin 197b/1

b.+ den 234a/12

b.+ e 197a/13, 222a/10,
234a/11, 235a/2, 235b/3

b.+ i 220a/2

b.+ im 191b/15, 212a/11

b.+ üm 191a/2, 192a/2, 197b/1,
202a/2, 212a/13, 221a/12, 230b/3,
235a/6, 235b/4

b.+ ümle 220a/3

-32-

bizār (Far.): Rahatsız, bıkmış,
usanmış, küskün.

b. olalar 212a/13

-1-

boğazla -: Boğazını keserek öldürmek.

b.- dı 203b/4, 203b/8

-2-

borç : Geri verilmek üzere alınan veya ödenmesi gerekli para veya başka bir şey.

b.+ um 231b/1

-1-

boşa -: Kanunlara göre eşlerden biri, aile ilişkisini kesmek.

b. 209a/12

b.- dı 209a/1

b.- rsañ 208b/15

-3-

boşalt -: Boş duruma getirmek.

b.- dılar 231a/2

-1-

boyun : Gövdenin başla omuz arasında kalan bölgesi.

b.+ ı 203b/10, 204a/2

b.+ ında 213b/14

b.+ umda 220a/8

-4-

bölük: Bir bütünden ayrılmış olan parça, kısım; grup.

b. 229b/7, 229b/8, 231a/3,
231a/5

-6-

böyle: Bunun gibi, buna benzer.

b. 189a/9, 191a/2, 197a/13,
206a/15, 206b/9, 207a/6, 208b/5,

209b/9, 213a/2, 213b/4, 214a/2,
216a/12, 217a/7, 218a/10, 223a/10

-17-

bu: 1. Bu (İşaret sıfatı).

b. 189a/8, 193b/11, 193b/13,
194a/3, 194a/4, 194b/2, 194b/3,
196b/14, 197a/1, 197a/2, 198a/13,
198b/10, 199a/4, 199a/5, 199b/13,
200a/7, 200b/6, 201a/1, 201b/2,
201b/3, 201b/4, 204b/11, 205a/15,
205b/2, 206b/3, 206b/7, 207b/1,
207b/4, 208a/4, 209a/15, 209b/5,
209b/7, 210a/10, 210a/12, 210a/13,
211a/7, 212a/10, 212b/15, 213a/13,
214a/11, 214a/14, 214b/10, 214b/13,
214b/7, 216a/7, 216b/10, 216b/11,
217a/11, 217a/8, 217b/1, 220a/12,
220a/13, 220a/8, 220b/2, 220b/7,
221a/8, 221b/10, 222b/6, 222b/12,
223a/14, 226b/10, 228b/1, 229a/11,
229a/2, 230a/7, 231a/1, 232b/11,
232b/13, 232b/2, 232b/9, 233b/13,
234a/13, 234a/7, 234b/11, 234b/5

-78-

2. Bu (İşaret zamiri).

b. 192b/9, 195a/12, 195a/15,
195b/4, 195b/14, 196a/6, 197b/15,
198b/13, 199a/14, 199a/6, 199b/4,

199b/6, 200a/7, 200b/5, 201b/14,
202a/13, 202a/6, 202b/11, 202b/15,
202b/4, 202b/8, 205b/14, 205b/15,
207b/9, 208b/10, 216a/10, 232a/13,
234a/8

b.+ nı 201b/7

b.+ nuñ 201b/7, 202a/6,
202a/8, 206a/2, 212b/14, 213a/5

b.+ yıldı 217b/6

-36-

buçuk : Yarım, yarı.

b.+ ında 218a/11

-1-

bugün: İçinde bulunulan gün.

b. 201b/3, 217a/10, 220a/9,
221b/2, 221b/3, 230a/6, 232a/10

-7-

bul-: Ele geçirmek, temin etmek,
tedarik etmek, kazanmak, elde etmek,
meydana çıkarmak, bulmak.

b.- a 232b/10

b.- am 201b/4

b.- amaduk 204a/5

b.- asız 220a/4, 220a/5

b.- dı 196a/13, 224a/9

selâmet b.- dı 196a/5

vefât b.- dı 210b/11, 211a/14

‘ömür b.- dı 206a/10, 206a/13

b.- dılar 204a/2

b.- dum 193b/12, 201b/6

b.- madı 216a/3

halâş b.- saydı 219a/11

-17-

bular: Bunlar.

b.+ a 199b/14

-1-

bulıt: Bulut.

b. 202b/10, 202b/12, 202b/3

b.+ a 202b/6

-4-

buña: Buna.

b. 210a/13

-1-

bunda: Burada, buraya, buradan.

b. 199a/5, 203a/2, 217b/10,
222a/11

-4-

bundan: Buradan.

b. 199b/3, 201b/14, 211b/13,
215a/9, 228a/8, 232b/3

-6-

bunı: Bunu.

b. 196b/14, 201b/11, 208b/2,
209a/9, 210a/11, 215a/4, 223a/7,
228b/2, 233a/15, 233a/9, 235a/4

-11-

bunlar: Bunlar.

b. 199b/8

b.+ a 191a/15, 191b/1

b.+ dan 203b/11

-4-

burunduruk: Burun halkası, burun kayışı.

b.+ ın 234a/3

-1-

buyruk: Emir, ferman, buyruk.

b.+ ıyla 228a/6, 228b/1

-2-

buyur-: Emretmek, buyurmak; söylemek, anlatmak.

b. 193b/12, 194a/10, 194b/4, 214a/5

b.- dı 192a/9, 194a/13, 194a/4, 194b/5, 202b/6, 209b/6, 218b/5, 220b/12, 228a/3

b.- duñ 201b/12, 220b/3

b.- mışdur 194a/9

b.- up 227b/8

b.- ur 221b/1, 221b/12, 221b/7, 222a/13, 222a/4, 224b/14

b.- ursañ 193b/14, 193b/15

-25-

buzagucuq: Küçük buzağı.

b.+ ları 201b/7

-1-

bük -: Eğmek, bükmek.

b.- di 235b/4

-1-

bükül -: Bükülmek, eğilmek.

b.- di 231a/12

-1-

bülend (Far.): Yüksek, yüce.

b. 193b/6

-1-

bürincek: Baş örtüsü.

b.+ ile 208a/13

-1-

büt (Far.): Put.

b.+ i 195b/11, 195b/13

b.+ leri 195b/10, 195b/12

-4-

bütperest (Far.): Puta tapan.

b.+ leri 195b/13

-1-

bütün: Eksiksiz, tam.

b. 225a/1

-1-

C

cähiliyyet (Ar.): İslamdan evvelki devrin adı; Hz. Muhammed'den önce

Arap yarımadasındaki puta tapma devri.

c. 207a/13

-1-

cān (Far.): Can, ruh; hayat, yaşayış.

c. 219b/4, 228b/1, 233a/3

c.-ı merā 229a/4

cān al-: Öldürmek.

c. almağa 228b/10

c. almağ 228b/12

c.+ ı 226a/7, 227a/8, 228a/5, 228b/5, 229a/9, 230a/6

c.+ ını 227b/10, 227b/9, 228a/13, 228b/10

c.+ um 223a/4, 229b/4, 234a/4, 235b/7

cān vir-: Ölmek, can vermek.

c. virdi 235b/10

c. virdüğüni 228a/7

c. virmege 227a/3

c. virmek 227a/2, 227a/3, 235b/5, 235b/8

c. virmeñ 229a/1

c. virmeñi 226b/5

c. virmiş olur 229b/11

-32-

cān-vārī (Far.): Can gibi, cana benzer.

pāk-ı c. 228a/15

-1-

cāzū (Far.): Sihirbaz, büyücü.

c. 197b/7

c.+ dur 197b/12

c.+ lara 202a/14

c.+ sın 197a/12

c.+ sın 200a/14

-5-

cedd (Ar.): Dede, büyük baba.

c.+ i 209b/15

-1-

cefā (Ar.): Eziyet, incitme.

c. itmedüm 219b/13

-1-

cehd (Ar.): Çalışma, çabalama.

c. eyledi 224a/9

c. itdi 218b/9

c. itdüm 201b/4

-3-

cehet (Ar.): Cihet, yan, yön, taraf.

c.+ inden 207b/10, 207b/11

-2-

cem^c (Ar.): Toplama, yığma.

cem^c it-: Toplamak, bir araya getirmek.

c. ideler 231b/7

c. itdi 192a/8, 203a/9

cem^ç ol-: Toplanmak, bir araya gelmek.

c. oldılar 209b/6, 218b/7, 224b/9, 233a/12

c. olsunlar 218b/6

c.+ ümüzi 235b/4

-9-

cemāl (Ar.): Yüz güzelliği.

c. 196a/7, 196a/15, 207b/12

c.+ i 208a/8

c.+ ile 219a/9

c.+ in 203b/2

c.+ inde 196a/12

-7-

cemī^ç (Ar.): Cümle, hep, bütün.

c. 232a/7

-1-

cenāze (Ar.): İnsan ölüsü.

c.+ lere 216b/14

c.+ mi 225a/13

c.+ sine 219b/10

c.+ ye 219b/10, 229b/13, 231a/2

c.+ ye uruñ 225a/13

-7-

cenk (Far.): Savaş, vuruşma.

c. idüp 208b/7

-1-

cerāhat (Ar.): İrin, yara.

c. 204b/3, 204b/8

-2-

cevāb (Ar.): Sorulan şeye verilen karşılık.

c. virdüm 233b/1

-1-

cezā (Ar.): Ceza, karşılık (iyi veya kötü), azap.

c. ide 209a/6

c.+ ñı 220b/7

c.+ sını 217a/15

c. virmezler 222b/7

-4-

ciger (Far.): Ciğer, bağır.

c.+ i 195a/10, 195a/12

c.+ leri 221b/15, 227b/15

c.+ ümüz 221a/12, 221a/3

-6-

cihān (Far.): Dünya, âlem.

c. 200b/6, 215b/6, 219b/6, 220a/12, 221a/8, 221a/9, 225a/1, 232b/9, 234b/7

c.+ a 231b/15

c.+ da 212b/11, 220a/8

c.+ dan 232b/11

c.+ ı 235b/4

c.+ uñ 197b/7

-16-

cömerd (Far.): Eli açık, kerem sahibi, cömert.

c.+ idüm 219b/14

-1-

cühüd (Ar.): Yahudi.

c. 210a/12, 212b/13

c.+ lar 210a/8, 213a/9

c.+ ları 210a/12, 210a/13

c.+ laruñ 213a/10

-7-

cüllāb (Far.): Gülsuyu.

c. 206b/8

-1-

cümle (Ar.): Bütün, hep.

c. 225b/12, 231b/3, 232b/6, 233b/11, 233b/9, 235b/14, 236a/11, 236a/2, 236a/6

-9-

cüzā (Far.): Ayrı, ayrık; yalnız, tek.

c. 229a/8

-1-

Ç

çadır (Far.): Kadınların başlarına büründükleri örtü.

ç. 222b/4

-1-

çağır -: 1. Birinin gelmesini kendisine yüksek sesle söylemek, seslenmek.

ç.- dı 202a/4, 218b/6, 224b/7, 228a/13, 228b/4, 230b/5, 235a/15, 235b/1, 235b/9, 236a/7

2. Herhangi birinin bir yere gelmesini istemek.

ç.- ısarlar 225b/13

-11-

çāh (Far.): Kuyu, çukur.

ç.-ı Rūmeyi 194b/11

-1-

çanaç: Toprak, metal vb.den yapılmış yayvan, çukur kap.

ç. 213b/10, 213b/5, 213b/9

ç.+ a 206b/5, 213b/8

ç.+ da 205b/12, 206b/6

ç.+ ıla 213b/5

-8-

çehārşenbih (Far.): Dördüncü gün, çarşamba.

ç. 217b/3

-1-

çek -: 1. Bir şeyi kendine doğru çekmek.

ç.- di 213b/13

ç.- düğünüñ 213b/13

ç.- ersin 214a/2

2. Bırakmak, terketmek.

ç.- di 218a/8

el ç.- elüm 201a/2

-5-

çekicilik : Çekici olma durumu.

ç.+ i 225a/1

-1-

çend (Far.): Birkaç.

ç. 199a/9, 201a/3

-2-

çerâğ (Far.): Fital, mum.

ç. 196a/10, 198a/10, 198a/7

ç.+ ı 206a/15

-4-

çeşme (Far.): Pınar, su kaynağı.

ç.-i Kevşer 200b/6

ç.+ si 200b/6

ç.+ sin 200b/5

ç.+ sini 200b/4

-4-

çığır -: Çağırarak, seslenmek.

ç.- dı 200b/15, 224b/7

ç.- urdı 223b/4

-3-

çık -: 1. Dışarı çıkmak.

ç.- dı 196b/3, 218b/7, 223b/7,
224b/8,

ç.- dum 233b/8

ç.- mazıdı 215b/13

ç.- uñ 225a/14

2. Ayrılmak, uzaklaşmak.

ç.- dı 231b/10

ç.- dum 234b/1

ç.- up 229b/14

3. Ortaya çıkmak, görünmek.

ç.- arsa 230b/15

ç.- dı 193b/6, 197a/3,

ç.- mağ 202b/5

ç.- sun 230b/15

ç.- up 233a/2

4. Yukarı çıkmak, yükselmek.

ç.- dı 209b/6, 218b/9

ç.- mağdan 202a/13

ç.- mış 230b/1, 235a/13

-21-

çıkmaqlık: Çıkma, çıkıp gitme.

-2-

çıkır -: 1. Dışarı çıkarmak.

ç.- dı 193b/5, 195b/11

ç.- dılar 231a/2

2. Almak, çıkarmak.

ç.- dı 232b/1

-4-

çigin: Omuz.

ç.+ ümüzedür 230b/14

-1-

çoban (Far.): Çoban.

ç. 234a/9, 235a/4, 236b/4

ç.+ a 235a/2

-4-

çok: Az olmayan, çok.

ç. 189a/10, 195a/10, 205b/9,
206a/8, 206a/9, 212a/12, 215a/1,
218b/7, 225b/3, 231a/10, 231b/1,
231b/10, 231b/7, 232b/11, 233a/12

ç.+ a 220a/3

ç.+ ıdı 206a/12

ç.+ ıdılar 198b/10

ç.+ dur 206a/3

-19-

çök -: Çömelmek.

ç.- eceklerdür 225b/13

-1-

çuçur: Çevresine göre aşağı çökmüş olan yer.

ç.+ ında 229b/3

-1-

çün (Far.): 1... ınca, ...dığı zaman.

2. Madem ki, çünkü.

ç. 191b/10, 191b/8, 191b/9,
193a/6, 194b/13, 194b/8, 194b/9,
195a/5, 196a/11, 196b/14, 197a/5,
198a/1, 199a/5, 200a/13, 200a/7,
201a/15, 201b/10, 203a/8, 203b/11,

205a/6, 205a/7, 207a/14, 208a/11,
208a/4, 208b/3, 209a/10, 209a/14,
210a/14, 210a/2, 210a/4, 210a/6,
210a/8, 210b/11, 210b/14, 210b/8,
211a/12, 211a/14, 211a/4, 211a/6,
213a/10, 215a/5, 215b/2, 216a/13,
216b/1, 216b/2, 217b/14, 217b/8,
218a/13, 218a/2, 218a/5, 218b/15,
218b/2, 218b/3, 218b/4, 218b/9,
220b/1, 220b/3, 222b/15, 223b/12,
223b/2, 223b/8, 224b/6, 224b/8,
226a/3, 226a/5, 226a/6, 228b/2,
229a/9, 229b/5, 230a/3, 230b/15,
230b/5, 233a/10, 233a/5, 233a/9,
233b/7, 234a/2, 235a/2, 236a/15

-79-

çünün (Far.): Böyle, bunun gibi.

ç. 231a/7, 234a/9, 234b/11,
234b/5, 235a/13, 236a/13

-6-

çünkü (Far.): Şundan dolayı ki, şu sebepten ki, zira.

ç. 224a/13

-1-

D

dad - : bk.: dat-.

dahı: Da, de; ve; dahi; daha, hâlâ, o kadar; ayrıca, üstelik, artık, bundan başka, artık.

d. 191a/13, 192a/12, 192a/2, 192a/4, 192b/10, 192b/2, 192b/7, 193b/1, 193b/11, 193b/12, 193b/14, 193b/8, 194a/11, 194a/2, 194a/4, 194a/7, 194b/10, 194b/2, 195a/5, 195b/11, 195b/3, 195b/9, 196b/12, 197b/4, 198a/12, 199b/6, 199b/8, 200b/13, 200b/14, 201a/12, 201a/2, 201a/8, 201b/11, 201b/14, 202a/3, 202b/13, 203a/12, 204a/11, 204a/3, 204a/4, 204b/2, 204b/9, 204a/10, 205a/4, 205a/8, 205b/10, 205b/13, 206a/1, 206a/6, 206a/12, 206a/8, 206b/6, 206b/7, 207a/2, 207b/5, 208b/14, 209a/14, 210a/5, 210b/2, 210b/5, 211a/5, 212a/13, 213a/6, 213a/7, 214b/12, 214b/8, 215b/14, 216a/13, 216b/7, 217a/11, 217b/2, 218b/2, 218b/6, 219b/10, 219b/11, 219b/14, 219b/15, 219b/6, 219b/7, 219b/8, 219b/9, 220b/4, 221a/1, 221a/3, 221a/12, 222a/7, 222a/8, 223a/12, 223a/13, 224a/4, 224a/5, 225b/5, 225b/6, 225b/7, 226a/12, 228a/8, 228b/4, 230a/11, 230a/15,

231a/5, 231b/8, 232a/8, 232b/4, 232b/5, 232b/7, 234a/9, 235a/11, 235a/14, 235b/8

-112-

dâ'im (Ar.): Devamlı, sürekli.

d. 191a/12, 202b/10, 213b/2, 220b/14, 228b/8

-5-

dâ'imâ (Ar.): Her vakit.

d. 205a/15, 206a/12, 215a/6

-3-

danuqlık: Tanıklık.

d. vire 207a/3

-1-

darb (Ar.): Dövme, vurma.

d.+ ıla 213a/1

-1-

dâred (Far.): Sahip olmak.

d. 229a/7

-1-

darlık: Dar olma durumu.

d. 219b/8

-1-

dart -: Tartmak

d.- arlar 226b/8

-1-

daşra: Dışarı.

d. 195a/10

-1-

dat -, dad-: Tatmak.

dat-: d.- dı 219b/4, 219b/5

-2-

dad-: d.- a 218b/14

d.- ıardur 219b/5

-2-

datlılık : Tatlılık.

d.+ ın 219b/4

-1-

da' vet (Ar.): Çağırma, çağrı; ziyafet, dua.

d. eyleyem 198a/5

d. itdi 192b/14

-2-

da' vī (Ar.): Bir kimsenin hakkını araması.

d. 199b/13

-1-

dāye (Far.): Taya, sütnine, çocuğa bakan dadı.

d.+ nūñ 210a/3

d.+ ye 210a/3

-2-

dede: Torunu olan erkek, büyükbaba, büyükpeder.

d.+ müzi 222a/8

d.+ si 210a/2

-2-

def (Ar.): Öteye itme, savma, savulma.

d. itdi 209b/12

-1-

defin : bk.: defn.

defn (Ar.): Gömme, gömülme.

d. eyleyeler 229b/6

d.+ i 229b/11

d. itmekde 229b/6

-3-

defin : d. itdiler 217b/4

-1-

degil: bk.: degül.

degin: Kadar.

d. 198b/4, 199a/3, 206a/10, 212a/4, 220a/3, 225a/3, 228b/3, 228b/5, 232b/3

-9-

degül, degil: Değil.

degül: d. 200b/7, 218b/13

d.+ di 196b/6, 208a/10

d.+ dür 227b/12, 230a/7, 230b/13, 230b/2, 233a/4

d.+ üm 216a/13

-10-

degil: d.+ di 198b/7

d.+ em 203a/10

-2-

degür -: Götürmek, ulaştırmak.

d.- üñ 225a/4

-1-

dem (Far.): An, vakit, zaman.

d. 191b/11, 197b/8, 203b/1,
203b/9, 206b/8

-5-

demür: Demir.

d. 199b/2, 199b/3, 199b/4,
199b/5

-4-

depreñ-, deprün-: Kımıldanmak,
hareket etmek, hareketlenmek.

depreñ-: d.- medi 206a/14

-1-

deprün -: d.+ ür 197b/15

-1-

depret-: Kımıldatmak, hareket
ettirmek, yerinden oynatmak.

d.- di 202a/4

-1-

deprün -: bk.: depreñ-.

der: Ter.

d. 209b/7

d.+ i 191a/7

d.+ in 191a/8

-3-

derd (Far.): Dert, gam, keder, kaygı.

d. 206a/14

d.+ ile 202a/4

d.+ inden 202a/6, 221a/3

d.+ ümi 218b/4

d.+ ümüz 221a/4

-7-

der-gam: Dert içinde.

d.-ı ümmet 229a/7

derhāl (Far.): Hemen, o anda, şimdi.

d. 203a/10, 218a/13, 223a/2,

-3-

der-ħaşr: Kıyamet gününde.

d. 229a/8

-1-

dermānde (Far.): Biçare, aciz,
beceriksiz, zavallı.

d.+ lerüñ 235a/10

-1-

dertlü: Dertli.

d.+ lerüñ 235a/10

-1-

dervīş (Far.): Allah için alçak
gönüllülüğü ve fukaralığı kabul eden
veya bir tarikata bağlı bulunan kimse.

d.+ den 216b/4

d.+ em 214a/3

d.+ lerüñ 235a/8, 235b/15

-4-

deryā (Far.): Deniz.

d. 198a/14

d.+ yı 196b/8

-2-

destūr (Far.): İzin, müsaade, ruhsat.

d. 216b/8, 218a/14, 230a/8

d.+ ıyla 227b/11

d.+ iyile 227b/9

dešt (Far.): Bozkır, kır, çöl, ova.

d. 215a/3

-1-

deve: Deve.

d. 192a/10, 192a/11, 193b/10,
193b/13, 193b/5, 193b/9, 194a/15,
194a/3, 194a/7, 194b/5, 194b/8,
196a/5, 201b/12, 201b/14, 201b/9,
202a/2

d.+ den 194a/11, 234b/11

d.+ lerinden 194a/7

d.+ me 231b/8

d.+ ni 231b/6

d.+ nün 234a/3

d.+ si 194b/7

d.+ si, 193b/8

d.+ siyem 194b/2

d.+ ye 194a/14, 234a/3

d.+ yi 193b/11, 194a/11,
194a/5, 231b/9

d.+ yile 193b/11, 193b/14,
194a/4, 194b/2

-35-

dın -: İtiraz etmek, aldırış etmek.

d.- madı 218a/2

-1-

dıraht (Far.): Ağaç.

d. 192a/10, 215a/13, 215a/14

-4-

dī -: Söylemek, demek.

d.- 213a/3

d.- di 194a/9, 195b/12, 203b/7,
208a/7, 208b/2, 208b/4, 208b/5,
209a/1, 209a/14, 209a/7, 212b/1,
212b/12, 214a/5, 215b/14, 216a/8,
217b/7, 220a/13, 220b/13, 223a/10,
223b/14, 223b/3, 223b/8, 225b/12,
226b/3, 226b/3, 227b/9, 228b/3,
228b/5, 231a/1, 233b/1, 235a/14,
236a/14, 236b/7

d.- diler 222a/8, 229b/7,
229b/8, 233b/13

d.- diñüz 233b/4

d.- diyidi 233a/15

d.- dügüm 232a/10

d.- düm 231b/2, 233a/13,
233b/12, 233b/13, 233b/2, 233b/4

d.- düñ 213a/11, 220b/3,
233b/3

d.- me 213a/2

d.- medi 223b/13

d.- mediler 204a/3

d.- memişiseñ 220b/2

d.- meyesin 220b/10

d.- mezisem 220b/3

d.- mişler 222b/11

d.- r 201a/2, 208b/4

d.- rdi 230a/10

d.- rlerdi 191b/9, 207a/14,
226b/11

d.- rseñ 197a/3, 233a/3

d.- rseñüz 201a/2

d.- rsin 193b/13, 196b/14,
200a/8

d.- señ 227a/14

d.- yelüm 233b/4

d.- yen 233b/10

d.- yeni 229a/10

d.- yesin 212b/14

-75-

dīdār, dīzār (Far.): Yüz, çehre.

dīdār: d.+ ı 196a/9

d.+ ın 203b/1

-2-

dīzār: d.+ uña 226b/13, 228a/6

-2-

dik -: 1. İğne ve iplikle tutturmak.

d.- erdi 196a/10

2. Yetiştirmek için bir bitkiyi
toprağa yerleştirmek.

d.- di 206a/6

-2-

dil: 1. Konuşmaya yarayan organ, dil.

d.+ in 205a/3

d.+ inüz-ile 207b/8

2. Lisan, dil.

d. 231b/13

d.+ in 200b/12, 201b/15

dile gel-: Konuşmak, söylemeye
başlamak.

d.+ e geldiler 200a/11

dil vir-: Konuşma gücü kazandırmak.

d. vire 194a/13

-7-

dile -: Arzu etmek, talep etmek,
istemek, rica etmek.

d.- di 195a/5, 203a/3, 203b/13,
205b/1, 207b/13, 209a/15, 218a/13,
218a/14, 220b/10, 220b/12, 224b/1,
230a/4, 230a/8, 232b/8

amān d.- di 199a/3, 199a/9

d.- diler 194a/8, 224a/14,
229a/14

d.- dügi 208a/10, 210b/13

d.- mediyidi 205b/15, 217a/4

d.- mez 209a/3

d.- mezin 209a/3

d.- mezler 225a/1

d.- mezsen 228a/4

d.- mezven 209a/1

d.- mişlerdi 205b/15

d.- r 201a/1, 209a/9

d.- rdi 216b/8

d.- rem 192b/15, 200a/8,
203b/6, 215a/4, 220b/11, 220b/5,
231b/3

d.- rse 200a/2, 200a/3

d.- rseñ 221b/9, 232b/8

d.- rseñ 208a/6, 221b/4

d.- rseñüz 212a/2

d.- rsin 200a/5, 200a/6, 214a/1,
220b/14, 227a/12

d.- rüm 227b/5, 232a/7, 232a/8

d.- yesin 233a/9

-58-

dīn(Ar.): Allah'a inanma ve bağlanma.

d.+ de 219a/3

d.+ den 202a/12

d.+ i 213a/15, 217a/11

d.+ imüze 212a/11

d.+ inde 217a/11

d.+ ümüzden 212a/13

-7-

dīnār (Ar.): Eski zamanın çeyrek lirası
değerinde bulunan bir nevi altın
parası.

d. 212b/5, 214a/7

-2-

dīñlen-: Rahata kavuşmak, dinlenmek.

d.- medi 204b/15

-1-

dīp : Alt; kök.

d.+ inde 215a/14

-1-

dīrgür -: Diriltmek, zindelik vermek.

d.- di 204a/10

-1-

dīri: Canlı, yaşayan.

d.+ dūr 230b/12

dīri çal-: Sağ kalmak, hayatta kalmak.

d. çal 195a/11, 195a/12

dīri ıl-: Diriltmek, canlandırmak,
yaşatmak.

d. ılurdı 204b/1

dīri ol-: Yaşamak.

d. oldı 210b/2, 217b/2

d. olurdı 204a/15

-7-

dirīg (Far.): Esirgeme.

d. itmedüm 219b/14

-1-

dirīgā (Far.): Yazık, eyvahlar olsun.

d. 236b/9

-1-

diril -: 1. Yaşamak.

d.- mekden 223b/2

2. Toplanmak, bir araya gelmek.

d.- diler 234a/6

d.- mez 208b/12

d.- üñüz 219a/2

-4-

dirlik, dirlük: Hayat, yaşama.

dirlik: d. 219b/8

d. ideyin 236b/8

d.+ üñde 230a/15

-3-

dirlük: d.+ üñde 229b/4

-1-

dirlük : bk.: dirlik.

diş: Diş.

d.+ i 206a/14

-1-

ditre -: Titremek.

d.- di 218a/13

d.- yü 201a/11

-2-

dīv (Far.): Şeytan.

d.+ den 203a/4

d.+ ler 202a/11, 202a/14

d.+ lerden 202a/11

d.+ leri 202a/13

d.+ leridiler 202b/1

-6-

diyār (Ar.): Memleket, ülke.

d. 210a/12, 210a/13

-2-

diye: bk.: diyü.

diyü, diye: Diye.

diyü: d. 189a/10, 189a/11, 189a/12, 189a/13, 189a/14, 189a/15, 189b/1, 189b/10, 189b/11, 189b/12, 189b/13, 189b/14, 189b/15, 189b/2, 189b/3, 189b/4, 189b/5, 189b/6, 189b/7, 189b/8, 189b/9, 190a/1, 190a/10, 190a/11, 190a/12, 190a/13, 190a/14, 190a/15, 190a/2, 190a/3, 190a/4, 190a/5, 190a/6, 190a/7, 190a/8, 190a/9, 190b/1, 190b/10, 190b/11, 190b/12, 190b/13, 190b/14, 190b/2, 190b/3, 190b/4, 190b/6, 190b/7, 190b/8, 190b/9, 194a/12, 199a/4, 201b/4, 202b/6, 207b/1, 209a/12, 212b/7, 217a/5

-76-

diye: d. 212a/1, 234a/14

-2-

diz: Kaval, baldır ve uyluk kemiğinin birleştiği yer.

d.+ in 231b/9

d.+ ine 228b/3

d.+ leri 225b/12

-3-

dizār: bk.: dīdār

doğ -: Doğmak.

d.- dı 191b/13, 210a/2

d.- mış 207b/5

-3-

doğ: Tok.

d. 191b/7

-1-

doğuz: Dokuz.

d. 193b/11, 194a/5, 194a/7,
205b/11, 210b/1, 211a/5, 211a/7,
211b/3

-8-

dokuzuncı: Dokuzuncu.

d. 191b/6

-1-

dost (Far.): Sevilen kimse.

d.+ a 228b/2

d.+ ı 236a/8

d.+ ıydı 214b/3

d.+ ları 227b/15

d.+ um 235b/6, 235b/7

d.+ uñ 233b/7, 233b/15, 234b/7,
235b/2

-10-

doy -: Yeter bulmak, kanmak, tatmin olmak.

d.- mazum 228a/12

-1-

dök -: Boşaltmak.

d. 205b/2, 206b/7

d.- di 206b/8

d.- dūñ 236b/6

-4-

dökül -: Bol miktarda ortaya koyulmak.

d.- di 213b/6

-1-

dön -: 1. Yönelmek.

d.- di 208b/2, 208b/5, 222b/6

2. Geri dönmek, geri gelmek.

d. 234a/7

d.-di 210a/14, 214a/6, 217b/15,
232b/4

d.- diler 201b/13

d.- dūñ 217b/12

d.- erlerdi 231a/4

d.- eyin 228a/4
d.- mege 216a/13
d.- mezüm 234a/8
-14-
dönder -: bk.: döndür-.
döndir -: bk.: döndür-.
döndür-, döndir -, dönder -: Çevirmek.
d.- diler 202a/5, 230b/6
d.- eler 197b/12, 217a/14
d.- ici 208b/1
-5-
döndir-: d.- elerdi 224a/14
-1-
dönder-: d.- di 224b/11
-1-
dördünci: Dördüncü.
d. 191a/14
-1-
dört: Dört.
d. 213b/6, 216a/6
-2-
dört yüz: Dört yüz.
d. 206a/5
-1-
döşek: Yatak.
d. 222b/11, 223a/11, 223a/12,
223a/13
d.+ e 223b/2

d.+ i 229b/12
d.+ üme 233b/14
d.+ üñ 215a/9
-8-
döşen -: Döşek sermek.
d.- üp 229b/12
-1-
du‘ā (Ar.): Allah’a yalvarma, niyaz.
d.-yı bed kılası 214b/5
d. it 198a/7, 203a/14
d. itdi 194a/9, 199a/2, 203a/15,
204a/9, 205b/6, 206a/7, 206a/8,
218a/12
d. kılırdı 204a/15
d.+ larınuñ 193a/12
d.+ sı 193a/10, 193a/9, 204a/11
d.+ y.ıla 204b/1
d.+ yıla 203a/3
-18-
dur -: 1. Ayağa kalkmak.
d.- dı 205a/2, 221b/8, 230b/1,
236b/2
d.- dum 231b/8
d.- maq 229b/14
d.- mayınca 216b/6
d.- mazdı 216b/7
d.- up 216b/5
2. Beklemek, durmak.

d. 214b/10, 218a/8, 231b/6
d.- dı 193a/6, 197a/8, 198a/15,
198b/1, 201b/1, 214a/12, 214b/11,
216b/9, 218a/9

d.- dılar 202b/10

d.- ğıl 224b/2

d.- maqlığı 198b/2

d.- maqlığından 198b/2

d.- maz 193a/9

d.- mışdı 208a/12

d.- ur 202b/11

d.- ursın 224b/2

3. Olmak, bulunmak.

d.- andan 197b/15

d.- dı 228a/2

d.- dum 233b/5

d.- urlar 214b/2

namāza d.- mışlar 224a/12

-35-

durı gel -, duru gel -: Ayağa kalkmak.

durı gel-: d. 203a/10

d.- di 194a/1, 194a/6, 204a/8,
205a/1, 218a/6, 220b/1

d.- diler 204a/11

d.- mezdüm 220b/2

d.- üñ 220a/11

-10-

duru gel-: d.- di 203a/11, 218a/11,
218b/1

-3-

dut -: 1. Tutmak.

d. 231b/6

d.- am 201b/5

d.- arduñ 235a/9

d.- dı 213b/13, 231b/10

d.- dum 212b/10

d.- mış 202a/8

d.- mışsın 214a/2

2. Kabul etmek.

d.- alar 220a/2

3. Yardımcı fiil olarak.

ümīze d. 208b/1

yumuşak d. 228b/6

hoş d.- a 232b/8

ķulinç d.- ar 205a/15

ķaķır d.- ar 208b/10

ısımta d.- ar 221a/4

ulu d.- ar 208b/10

ķali d.-dı

ķoşa d.-dı 223a/9, 230a/11,

ısıtma d.- dı 218b/3

ķulaķ d.- dı 226a/11

ķulaķuñ d. 226a/10

maķām d.- dı 234b/10

peymān d.- duğı 192a/13

fermānuñ d.- dum 208a/6
kavī d.- ğıl 232b/7
yumuşaq d.- mak 228b/11
fermānuñı d.- mamış 220b/4
‘aceb d.- mañuz 219b/11
fermānum d.- maz 208b/11
huccet d.- mışdı 205b/15
haq üzerine d.-sun 221a/14,
221b/11, 221b/6, 222a/2
hoş d.- uñ 217b/7, 225a/7
hoş d.- uñuz 219a/2
-37-
dügin: Dügün.
d.+ inde 205b/13
-1-
dükeli: Bütün, hep, hepsi.
d. 192a/1, 192a/7, 192b/9,
193a/7, 196b/5, 197a/15, 197b/3,
197b/7, 200a/10, 202a/2, 202b/14,
206a/6, 206b/10, 206b/9, 207a/1,
207a/2, 207a/4, 207b/4, 207b/5,
211b/10, 211b/7, 212a/4, 212a/8,
213a/12, 213b/6, 215a/3, 215b/12,
215b/6, 217b/15, 218a/14, 218a/15,
218b/13, 218b/14, 219a/5, 234a/12
d.+ n 193b/15, 206a/3, 213a/13
d.+ sin 191b/9, 215a/2
d.+ sine 207a/4

-41-
düken -: Tükenmek.
d.- emez 232b/9
d.- ür 232b/9
-2-
dün: Gece.
d. 218a/11
-1-
dünyā (Ar.): Alem, dünya.
dünyā: d. 202b/14, 231a/8
mülket-i d. 202b/12
d.+ da 202b/12, 215a/12,
215a/15, 215b/4, 219a/1
d.+ dan 210b/14, 210b/6,
210b/8, 211a/4, 211a/6, 213b/3,
215b/11, 215b/2, 217b/2, 232b/13,
234b/9, 235a/4
d.+ yı 231b/14
mülket-i d.+ yı 203a/2, 203a/4
d.+ yıla 215a/11
-24-
dünyī: d. 195a/13
-1-
dünyī: bk.: dünyā.
dürtıl - : Dürtülmek.
d.- miş 195a/3
-1-
dürtün -: Sürünmek.

d.- ürlər di 191a/8

-1-

dürüst (Far.): Doğru, düzgün, sağlam.

d. itdi 205a/4

d. oldı 204b/8, 205b/6

d. olup 203a/11

-4-

düş -: 1. Yere düşmek.

d.- di 196a/11, 197a/10,
197a/11, 213b/6

d.- düm 234b/12

d.- medi 195b/8

d.- mezdi 191b/5

2. Tutulmak, giriftar olmak.

d.- di 204b/6, 205a/7, 208a/14
235b/9, 236a/10

d.- dilerdi 229b/9

d.- dük 235a/14

3. Vaki olmak, hasıl olmak.

d.- miş 208b/6

4. Yerini, mevkiini kaybetmek,
itibarını yitirmek.

d.- mişlere 235a/7

-17-

düş: Rüya.

d. 234a/7

d.+ ümi 233b/12

-2-

düşenbih (Far.): Pazartesi günü.

d. 209b/12, 211b/2, 223b/2

-3-

düşmen: Düşman.

d.+ dür 210a/13

d.+ i 199b/1

d.+ ler 195b/3, 231a/8

d.+ lere 195b/5

d.+ leri 227b/15

d.+ lerini 193a/15

d.+ lerüñ 195b/6

d.+ lerüñdür 194b/3

-9-

düşmenlik : Düşmanlık.

d.+ ine 209b/10

-1-

düşür -: Düşürmek.

d.- mişdüm 213a/1

-1-

düşvâr (Far.): Güç, zor.

d. 215b/5

d.+ dur 228b/13

-2-

düz -: Tertip etmek, meydana
getirmek.

d.- dük 225a/1

-1-

E

ecel (Ar.): Muayyen olan vade, ömrün sonu.

e. 233b/7, 234a/1

e. irdi 211a/13

-3-

edeb (Ar.): İyi terbiye, usluluk, zariflik.

e. 233a/14

-1-

efsūs (Far.): Yazık, eyvah gibi bir teessür edatı.

e. idenleri 198b/9

-1-

eger (Far.): Şayet, eğer.

e. 192a/11, 192a/14, 192a/15, 192a/2, 192a/5, 192a/6, 192a/9, 192b/12, 192b/6, 193a/15, 193a/9, 193b/14, 193b/2, 193b/5, 193b/8, 194b/6, 195a/12, 195b/10, 195b/14, 195b/8, 196a/6, 196b/3, 196b/8, 197a/1, 197a/15, 197b/11, 197b/13, 198a/1, 198a/14, 198b/11, 198b/13, 198b/2, 198b/8, 199a/13, 199a/9, 199b/2, 199b/5, 200a/2, 200a/3, 200b/12, 200b/4, 200b/7, 201b/10, 201b/7, 201b/8, 202a/11, 202b/12, 202b/9, 203a/5, 204b/2, 205a/4,

205b/8, 206a/1, 206a/3, 206a/4, 208b/15, 208b/6, 209a/13, 210a/12, 212a/2, 212b/15, 214b/5, 215a/9, 216a/4, 216b/5, 216b/7, 217a/5, 217b/13, 219a/10, 219a/11, 219a/12, 219a/13, 219a/14, 219a/15, 219a/5, 219a/6, 219a/7, 219a/8, 219a/9, 219b/1, 219b/11, 219b/2, 219b/3, 220a/10, 220a/3, 220a/4, 220a/9, 220b/2, 220b/3, 222a/11, 226a/9, 226b/9, 227a/11, 227a/14, 228a/4, 233b/10, 234a/8, 234b/7

-99-

egerçi (Far.): Her ne kadar, gerçi, ...ise de.

e. 191a/13, 191b/7, 232b/15

-3-

eḥaḳḳ (Ar.): Daha (en, pek) layık, müstahak.

e.+ am 216a/15

-1-

ehl (Ar.): Sahip, malik.

ehl-i beyt: Hane halkı, aile; Hz. Peygamber'in yakın akrabası.

e.-i beyti 231a/12

e.-i beyti'n-nebī 229a/11

e.-i beytüm 225b/1

e.-i beytümünden 226b/2

e.-i beytü'n-nübüvveti 227b/4
e.-i kitâbdan 232a/12
ehl-i 'ayâl: Ev halkı, aile.
e.-i 'ayâliyle 215b/1
e.+ i 203a/1
e.+ idür 234a/14
e.+ inden 234a/15
e.+ ine 236a/11
e.+ ini 199a/13
-12-
ehlü'l-beyti'r-raḥmetihî: Hz.
Peygamber'in rahmetinin üzerinde
olduğu yakın akrabaları.
e. 236a/7
ejdehâ : Ejderha.
e. oldıyısı 197b/13
-1-
ek -: Saçmak, serpmek.
e.- erlerdi 229b/3
-1-
ekin, eken: Mahsül, ekin.
ekin: e. 201a/10
e.+ den 201b/13
-2-
eken: e.+ in 232a/5
-1-
ekşer (Ar.): En çok, daha ziyade.
e.+ i 193b/4

-1-
eksik: Eksik, az.
e. eylemeñ 225a/3
-1-
el: El; irade, kontrol.
el çek-: Vazgeçmek.
e. çekelüm 201a/2
el getir-: Dua etmek üzere elini yukarı
kaldırmak.
e. getirürdi 204a/15
e.+ i 205b/6
e.+ im 205b/6
e.+ in 194a/8, 195a/4, 203b/13,
204a/9, 206a/4, 216a/11, 224a/10,
226b/15, 229b/2, 235a/9
e.+ inde 197b/13, 197b/14,
198b/5, 199b/10, 199b/2, 199b/3,
199b/6, 199b/7, 199b/8, 200a/11,
211b/9, 228a/11
e.+ indedür 200a/6
e.+ indegi 198a/12, 198a/13
e.+ inden 196a/11, 198a/10,
198a/2, 198a/3, 202a/10, 213b/5,
216a/11, 222a/12, 223a/3, 235a/5
e.+ ine 204b/4, 224b/7
e.+ ine 222b/14
e.+ ini 194a/6, 232a/11
e.+ inñiz 225a/6

e.+ iyile 205b/4, 205b/7

e.+ iyile 204b/7

e. urasın 222a/1

e. urma 221b/5

e.+ ümde 219b/14

e.+ üme 234a/3

e.+ ümi 231b/10

e.+ üñ 231b/5

e.+ üñdedür 214a/3

e.+ üñe 216a/6

e.+ üñle 205b/5

e.+ üñüz 217b/7, 218b/14

-59-

elbette : Şüphesiz.

e. 202a/15, 216a/2, 216b/3

-3-

elçi: Peygamber.

e.+ dür 201a/1

e.+ si 233a/11

-2-

el-ḥamduli'l-lāhi (Ar.): Allah'a
hamdolsun, Allah'a şükür.

e. 228b/5, 230a/6

-2-

elli üç: Elli üç.

e. 211a/14

-1-

em -: Dudak, dil ve soluk yardımıyla
bir şeyi içine çekmek, somurmak.

e.- erken 210b/7

-1-

emel (Ar.): Ümit, umma, arzu, hırs.

e.+ üñi 231b/13

-1-

emîr (Ar.): Bir kavmin, bir şehrin başı,
beği.

e. itdi 217b/8

-1-

emr (Ar.): Buyruk.

e.+ iyile 204b/2, 205a/4

-2-

en: Daha.

e. 213b/8

-1-

enbiyā (Ar.): Peygamberler.

e.+ ya 228b/8

-1-

endām (Far.): Vücut, beden, biçim;
boy.

e.+ ı 223a/6

-1-

enşār (Ar.): Yardımcılar, koruyucular.

e.+ dan 218b/10

-1-

enşārī (Ar.): Ensardan olan kimse.

e.+ leri 219a/2
epsem: Sessiz, suskun, sakin.
e. 233b/1
e. ol 230b/4
e. olalar 233a/9
-3-
er: Erkek.
e. 193b/6, 204b/4, 205b/3
213b/12, 216a/10, 216a/7
e.+ e 209a/14
e.+ i 197b/2, 205b/4
e.+ idi 211b/10
e.+ üme 209a/12
e.+ üñ 204b/3, 205a/14, 217a/1
eren: Kimse, kişi.
e.+ ler 231a/5
e.+ lerden 225a/9, 225b/1
e.+ lerüñüzden 207b/3
-4-
erlik: Erkeklik, yiğitlik.
e.+ ile 219b/2
-1-
esenle -: Selamlamak.
e.- di 226b/14
-1-
eserge -: bk.: esirge-.
esirge - , eserge - : Merhamet etmek,
acımak.

esirge-: e. 222a/9
e.- sün 221a/2
-2-
eserge-: e.- yeci olğıl 233a/6
e.- yesin 231b/12
-2-
esmā (Ar.): Adlar.
e.+ sını 192a/6
-1-
eş-şalavat (Ar.): Hz. Muhammed'e ve
onun soyundan gelenlere okunan dua:
(Allahümme salli alâ seyyidinâ
Muhammedin ve alâ âli seyyidinâ
Muhammed) Efendimiz Muhammed'e
ve onun soyuna sopuna salat ve selam
olsun.
e. 223b/4
âyet-i e. 223b/3
-2-
es-selāmü 'aleyke (Ar.): "Allah'ın
selamı senin üzerine olsun."
anlamında Arapça ibare.
e. 236b/5
-1-
es-selāmü 'aleyküm (Ar.): "Allah'ın
selamı sizin üzerinize olsun."
anlamında Arapça ibare.
e. 227b/4, 229a/11, 236a/7

-3-

eşek : Eşek.

e.+ e 216b/14

-1-

et: Et.

e.+ i 216a/1

e.+ inden 201b/12

e.+ ini 199a/2

-3-

etmek, itmek: Ekmek.

etmek: e. 215b/9, 216a/1

e.+ i 217a/2

-3-

itmek: i. 215b/10, 216a/2

-3-

ev: Menzil, hane.

e. 203a/11, 204a/1, 208a/12

e.+ de 208a/10

e.+ den 230a/12, 233b/8

e.+ e 211b/4, 218a/13

e.+ i 229b/15

e.+ ime 205a/10

e.+ inde 203a/12, 205b/10,

216a/1, 234b/10

e.+ indeidi 218a/14

e.+ inden 205a/7

e.+ ine 205a/6, 208a/10,

208a/11, 208a/9, 209a/6, 216a/3,

218a/15, 218b/1, 223a/11, 229b/14,
230a/10, 230a/9, 236a/2

e.+ lerinden 215b/12

-30-

evlen -: Erkekle kadın, aile kurmak için yasaya uygun olarak birleşmek, izdivaç etmek.

e.- di 207a/6

evliyā (Ar.): Erenler, ermişler, veliler.

e. 227a/8

e.+ ya 228b/9

-2-

evvel (Ar.): Önce, ilk, birinci, başlangıç.

e. 204a/14, 216b/2, 216b/5,
225a/14, 225b/1, 232a/12, 232b/10,
233a/14, 233a/7

e.+ inde 192a/13

e.+ iñi 225b/6

-11-

evvelki (Ar.): Önceki, birinci, ilk.

e. 234a/1

-1-

ey: bk.: iy.

eyit -: Söylemek, demek.

eyit-: e.- di 192a/4, 192a/7, 192b/13,
192b/15, 192b/7, 193a/13, 193a/2,
193a/4, 193b/10, 193b/13, 193b/6,

193b/9, 194a/1, 194a/10, 194a/14,
194b/1, 195a/2, 195a/5, 195a/6,
195b/13, 196a/8, 196b/12, 197a/9,
197b/6, 198a/5, 198a/7, 198b/15,
199a/3, 200a/1, 200a/10, 200a/13,
200a/5, 200a/7, 200a/8, 200b/15,
201a/10, 201a/11, 201a/3, 201a/4,
201a/7, 201b/10, 201b/2, 202a/5,
202a/7, 202a/9, 202b/13, 202b/3,
203a/14, 203a/9, 203b/14, 203b/15,
203b/4, 203b/6, 203b/7, 204a/7,
204b/11, 204b/13, 204b/5, 205a/10,
205a/15, 205a/2, 205a/9, 205b/1,
205b/2, 205b/5, 206a/9, 206b/4,
206b/6, 207b/14, 207b/15, 207b/5,
208a/15, 208a/6, 208b/13, 208b/3,
208b/4, 208b/5, 208b/9, 209a/11,
209a/12, 209a/4, 209a/5, 209a/6,
209a/7, 209a/8, 209b/5, 210a/10,
210a/11, 210a/12, 212a/11, 212a/15,
212a/2, 212a/5, 212a/7, 212b/1,
212b/5, 212b/8, 213a/10, 213a/2,
213a/3, 213a/4, 213a/8, 213a/9,
213b/1, 213b/10, 213b/9, 214a/1,
214a/10, 214a/2, 214a/4, 214a/8,
214b/3, 214b/7, 214b/9, 215a/10,
215a/3, 215a/7, 215a/9, 215b/11,
215b/14, 215b/15, 215b/2, 215b/7,

215b/8, 216a/10, 216a/12, 216a/15,
216a/5, 216a/6, 216a/7, 216a/9,
216b/1, 216b/11, 216b/9, 217a/4,
217b/10, 217b/11, 217b/12, 217b/14,
218a/3, 218a/4, 218a/8, 218b/1,
218b/14, 220a/13, 220b/1, 220b/13,
220b/15, 220b/8, 220b/9, 221a/1,
221a/13, 221a/7, 221b/5, 222a/2,
222b/12, 222b/15, 222b/4, 222b/9,
223a/11, 223a/13, 223a/3, 223a/8,
223a/9, 223b/13, 223b/15, 223b/5,
223b/6, 223b/7, 223b/9, 224a/1,
224a/14, 224a/5, 224a/6, 224b/5,
225a/10, 225a/7, 225a/9, 225b/13,
225b/14, 225b/8, 226a/10, 226a/15,
226a/2, 226b/1, 226b/12, 226b/2,
226b/3, 226b/4, 226b/6, 226b/7,
226b/9, 227a/11, 227a/13, 227a/15,
227a/5, 227a/6, 227a/9, 227b/3,
227b/4, 227b/5, 227b/7, 228a/11,
228a/13, 228a/2, 228a/4, 228a/6,
228b/13, 228b/3, 228b/5, 228b/6,
228b/7, 229a/13, 229b/10, 230b/4,
230b/5, 230b/7, 231b/11, 232a/11,
234b/13, 234b/9, 235a/15, 235a/5,
235b/10, 235b/2, 235b/6, 235b/7,
236a/12, 236a/13, 236a/14, 236a/5,
236a/8, 236a/9, 236b/4, 236b/7

e.- di 197a/4, 199a/3, 199b/13,
201b/1, 201b/6, 210a/9, 212b/10,
212b/13, 214a/11, 218b/12, 220b/7,
220b/9, 221a/10, 221b/10, 221b/14,
221b/3, 221b/8, 222a/10, 222b/7,
224b/1, 224b/12, 225a/3, 225b/3,
226a/1, 226a/7, 227a/13, 227b/11,
228a/10, 230a/5

e.- diler 196b/14, 197b/3,
197b/4, 199b/9, 200a/11, 204a/5,
206b/3, 216b/10, 218a/1, 218a/6,
225a/7, 225a/9, 225b/5, 228a/1,
229b/7, 229b/8, 233b/13, 233b/2,
233b/4, 234a/10, 235a/15, 236a/2

e.- diler 197a/12
eydi ver -: Söyleyivermek.

e.- ürdi 191b/9

e.- dük 235a/3

e.- düm 209a/13, 213a/12,
213a/8, 216a/10, 216a/14, 216a/9,
233b/12, 233b/3, 233b/9, 234a/13,
234a/7, 234b/13, 234b/8, 236a/1

e.- düm 212b/2

e.- düñ 214b/4

e.- e 194a/13, 200a/6, 200a/9,
234a/13

e.- em 200a/5

e.- esin 199b/15, 200a/3,
232a/13

e.- gil 221a/1, 221a/2, 226b/4,
236a/15

e.- iñüz 218a/4

e.- meyem 199a/4

e.- mişlerdür 202a/3

e.- señ 227a/14

e.- sin 200a/4

e.- üñ 223b/11, 223b/15

e.- ür 189a/9, 191a/2, 191b/15,
196a/13, 197a/5, 200a/2, 206a/15,
206b/9, 207a/6, 207a/8, 207b/9,
209b/9, 213b/4, 215b/1, 217a/7,
218a/10, 227a/4, 231a/15, 234b/11,
234b/15

e.- ürdi 227a/1, 229b/4,
230a/13, 230b/1, 235b/13

e.- ürdüm 234a/4, 234b/2

e.- ürler 196a/9, 197b/12,
203b/3, 205a/14, 205a/5, 205b/4,
207a/10, 208b/2, 209a/1, 209a/10,
210b/13, 211a/5, 217a/1, 217b/1,
234a/6

e.- ürlerdi 198a/3, 234a/10

e.- ürse 230b/3

e.- ürsin 197a/1

e.- ürsiz 207b/8

-394-

eyet-: e. 233a/8

e.- di 229a/11, 230b/15,
231b/2, 232a/15, 232b/1, 232b/10,
232b/5

e.- di 234b/6

e.- düm 231b/1, 232b/10,
233a/12, 233a/15

e.- düm: 232a/15

-14-

eyle: Öyle, böyle, o şekilde, bu şekilde.

e. 191b/4, 225a/12

e. olmaya 206b/15, 207a/3

e.+ yidi 217b/4

-5-

eyle-: Kılmak, yapmak, etmek,
eylemek, meydana getirmek.

e.- gil 228b/15

e.- yem 226b/8

imāmlık e. 224b/2

şabr e. 233b/13

cehd e.- di 224a/9

feryād e.- di 226a/3

imāmlık e.- di 224b/5

ķarañulık e.- di 235b/4

selām e.- di 227a/11

‘arz e.- di 215a/2

belürsüz e.- diler 234b/10

hilāf e.- diler 229b/6

ma‘ lüm e.- diler 204a/8

eylük e.- gil 233a/6

geñez e.- gil 226b/6

eksik e.- meñ 225a/3

kāhıllık e.- meñ 225a/6

nevħa e.- meñ 229a/12

yalıncaķ e.- meñ 229b/1

biryān e.- r 227b/15

giryān e.- r 227b/15

şāzumān e.- r 228a/1

tul e.- r 227b/14

yetīm e.- r 227b/14

‘imāret e.- r 227b/13

feryād e.- rdüm 234a/5

yardum e.- ye iy 235a/8

zıkr e.- yegil 232b/5

defn e.- yeler 229b/6

da‘ vet e.- yem 198a/5

yardım e.- yem 226b/8

luṭf e.- yici 233a/7

-32-

eylük: İyilik.

e. 232a/6

e. eylegil 233a/6

e. ola 231b/4

-3-

eyü: İyi.

e. 209a/7, 214b/15, 214b/7,
219b/3, 234a/11

e.+ idi 234a/14

-6-

eyürek: Daha iyi.

e. 201b/15, 202a/13, 202b/11

e.+ dür 199b/6, 200b/5, 202b/4,
205b/14

e. ola 202b/15, 202b/8

-9-

ezān (Ar.): Müslümanları ibadete
çağırarak için çok defa minareden,
muayyen kelimeleri söylemek
suretiyle, yüksek sesle yapılan davet.

e. 235a/13

-1-

ez-belā: Beladan.

e. 229a/5

-1-

ezver (Ar.): Boynu eğri.

e. 229a/8

-1-

ez-zīnhār (Far.): Kesinlikle.

e. 229a/5

-1-

F

fah̄r (Ar.): Şeref, onur, kıvanç.

f.+ i 234b/7

f.+ um 235b/7

f.+ üñ 235b/2

-3-

fānī (Ar.): Ölümlü.

f.+ dür 200b/6

-1-

fāriğ (Ar.): Vazgeçmiş, çekilmiş.

f. olmadın 224a/13

-1-

faşih̄ (Ar.): Güzel, düzgün ve açık
konuşan.

f. 196b/1, 200a/11

-2-

fāzıl (Ar.): Faziletli, erdemli, üstün.

f.+ ısın 213a/10

-1-

fāzılrağ: En erdemli, daha üstün.

f. ola 196a/3

-1-

fāzilet (Ar.): İnsanda iyilik etmeye ve
fenalıktan çekinmeye olan devamlı ve
değişmez istidat, güzel vasıf, insanın
yaradılışındaki iyilik, iyi huy, erdem.

f.+ i 196a/1

-1-

ferište, ferişteh (Far.): Melek.

ferişte: f.+ ler 192a/6, 195b/8

f.+ lere 192a/9

f.+ leridiler 202b/1

f.+ lerle 225b/1

-5-

feriştah: f.+ ler 227a/8

f.+ lerle 225a/15

f.+ lerüñ 231a/3

-3-

feriştah: bk.: ferişte.

fermān (Far.): Emir, buyruk.

f. 208a/7, 214a/5, 230a/1

f.+ ıla 203a/10

f.+ in 205b/3

f.+ nda 198b/7

f.+ ıyla 194a/15, 205b/7,

206b/9

f.+ ıylaidi 198b/8

f.+ ıyla 203a/6, 204b/13

fermān ol-: Emir verilmek.

f. olurlar 202a/14

fermān dut-: Emredilene uymak.

f.+ um dutmaz 208b/11

f.+ uñ 208a/6

f.+ uñı dutmamış 220b/4

-16-

fermānber (Far.): Aldığı emri yerine getiren.

f.+ idi 202b/2, 202b/3, 207a/13

-3-

feryād (Far.): Yardım istemek için çıkarılan yüksek ses; bağırma, çağırma.

f. eyledi 226a/3

f. eylerdüm 234a/5

f. itdi 235a/5

f. itdiler 236a/11

f. itmege 226a/5

-5-

fesād (Ar.): Bozukluk.

f. 225b/15

f.+ a 224b/13

f.+ ı 225a/2

-3-

feşāhat (Ar.): Güzel ve açık konuşma.

f.+ ile 219b/3

-1-

fevt (Ar.): Bir daha ele geçmemek üzere kaybetme, elden çıkarma, kaçırma.

fevt ol-: Kaybolmak, gitmek.

f. oldu 234b/9, 235a/4, 235b/2

-3-

fidā (Far.): Fedâ, gözden çıkarma, uğruna verme, bağışlama.

f. olayın 230a/14

f. oldu 196a/5

f. olmadı 196a/4
f. olsun 223a/4, 229b/4, 235b/8
-6-
fi‘l (Ar.): İş, kâr, amel.
f.+ idür 233b/13
-1-
fitne (Ar.): Bela, mihnet, sıkıntı.
f.+ si 232b/11
-1-
fi‘l-cümle (Ar.): Nihayette, sonunda.
f. 207a/11
-1-
fi‘l-hâl (Ar.): Bu anda, hemen, şimdi.
f. 199b/15, 200a/10
-2-
fi‘l-ka‘be: Kabe‘de.
f. 209b/10
fülân (Ar.): Herhangi bir şahıs, biri,
belirsiz bir şey, falan.
f. 197b/4, 201b/8, 202b/6,
212a/11, 212b/2, 212b/3, 212b/4,
220b/13, 220b/5,
220b/9
-11-
fürümânde (Far.): Aşağıda, geride
kalmış olan; yorgun, şaşkın.
fürümânde **çal-**: Şaşkın, iş yapamaz
halde kalmak.

f. kaldılar 197a/12

-1-

G

ğaddâr (Ar.): Zulmeden, merhametsiz.

ğ. 232b/13

-1-

ğâfil (Ar.): Gaflette bulunan, dikkatsiz,
dalgın.

ğ. olmuş olam 220a/7

-1-

gâh (Far.): Zaman bildiren edat. Kimi
zaman, ara sıra.

g. 224a/2, 229b/3

-2-

ğâ‘ib (Ar.): Görünmeyen, hazır
olmayan, yok olan, kayıp.

ğ.+ den 206a/1

-1-

ğalaṭ (Ar.): Yanlış, yanılma.

ğ. itmedi 195b/7

-1-

ğâlib (Ar.): Galebe eden, üstün gelen,
yenen.

ğ.+ dür 212a/9

-1-

ğam (Ar.): Keder, tasa, kaygı, dert.

ğ. 204a/12

-1-
ġamġin (Ar.): Kederli, tasalı, hüzünlü.
ğ. 214a/13
-1-
ġamnāk (Ar.): Gamlı, tasalı, kaygılı.
ğ. 218a/1
-1-
ġaret (Ar.): Çapul, yağma; akın.
ğ.+ den 207a/10
-1-
ġarīb (Ar.): Kimsesiz, zavallı.
ğ.+ ler 234b/9
ğ.+ lere 235a/8
-2-
ġarķ (Ar.): Boġma, boġulma.
ğ. itdi 198b/12
-1-
ġāyet (Ar.): Çok fazla, son derece.
ğ. 193a/12, 207b/13
-2-
ġaiṭ (Ar.): İnsan pisliġi, insan tersi.
ğ.+ ımı 191b/2
-1-
ġazā (Ar.): Din uğruna savaş.
ğ. 211b/7
ğ.-y1 Tebükde 194b/10
ğ.-y1 Tebükidi 220b/5
ğ.+ da 213b/3, 220b/15, 220b/5

ğ.+ sını itdi 211b/6
ğ.+ sında 229b/9
ğ.+ ya 213b/3, 217b/8
-10-
ġazab (Ar.): Kızma, hiddet, öfke.
ğ.+ uñı 232a/1
-1-
gece: Gece vakti.
g.+ si 192a/7
-1-
geç -: 1. Gelip geçmek.
g.- di 218b/5
g.- erdi 215b/12
g.- mişidi 211b/3, 211b/5
2. Gitmek, geçmek.
g.- di 191a/11, 224a/8
g.- erdi 214a/10, 214b/9
g.- mek 225b/9
g.- se 191a/10
g.- üp 224a/12
-11-
gel -: 1. Bir yere gelmek.
g. 205a/2, 228b/1
g.- di 193a/6, 194a/10, 197b/8,
198a/4, 199b/13, 200a/1, 201a/11,
203b/13, 204b/10, 204b/5, 205a/14,
205a/2, 205a/6, 205a/9, 208a/6,
208b/3, 208b/4, 209b/5, 210a/14,

212a/11, 213b/1, 213b/11, 213b/15,
214a/14, 217a/8, 217b/11, 218a/10,
218a/13, 218a/2, 218a/3, 218a/7,
218b/1, 218b/2, 222b/4, 223b/3,
223b/4, 224b/7, 224b/9, 226a/13,
227a/10, 227a/4, 227b/3, 230b/1,
231b/11, 233a/11, 234b/5, 236a/1,
236a/12, 236b/2

g.- diler 193b/10, 194a/3,
197b/3, 202b/7, 204a/5, 208b/9,
217b/15, 218a/5, 226b/13

g.- düm 201b/6

g.- eler 225b/2

g.- i yorur 201a/13

g.- medi 205a/8

g.- mege 199a/5

g.- mek 202b/9

g.- mekile 202b/9

g.- mez 205a/10

g.- mişdi 209b/10

g.- sün 218b/6, 220a/14

g.- üñüz 220a/8

g.- ür 201a/15

g.- ürlerdi 226b/11, 231a/4,

231a/5, 231a/6

2. Sesi çıkmak, gelmek.

g.- di 233b/6, 236a/1,

3. Belirmek, çıkmak.

g.- ür 198a/1

4. Ulaşmak, erişmek, gelmek.

g.- di 205b/8, 219b/15,
228b/3, 228b/5, 230a/1

g.- e 219a/5

g.- medi 230b/2

g.- mişdür 195a/14

g.- seyidi 233b/10

g.- ürdi 191b/3, 216b/12

5. Nazil olmak, söylenmek.

g.-di 207b/1, 209a/15,
214b/13, 225b/5

g.- düğinden 210b/1

g.- mişdür 232b/5

hışma g.- di

hoş g.- di 214b/12

uşşı g.- di 234b/12

uşşum g.- di 235b/10,

vücūda g.- di 209b/13

dile g.- diler 200a/11

īmāna g.- diler 193b/4

işe g.- mez 220a/10

işe g.- ür 220a/9

düşvār g.- ürdi 215b/5

-109-

gelin: Evlenmek için hazırlanmış,
süslenmiş kız veya yeni evlenmiş
kadın.

g.+ ler 191a/8
-1-
gemi: Su üstünde yüzen, insan ve yük taşımaya yarayan büyük taşıt, sefine.
g.+ si 193a/8
-1-
genc: Genç.
g. 201b/7
-1-
genc (Far.): Hazine, define.
g.+ lerinüñ 202b/14
-1-
geñez: Kolay.
g. eylegil 226b/6
-1-
geñlik : Genişlik, bolluk.
g.+ in 219b/7
-1-
ger (Far.): Eğer, şayet.
g. 195b/1ol-a, 233a/1
-2-
gerçek: Doğru.
g. 232a/3
g.+ dür 236a/14
g. olursa 234a/8
-3-
gerek: Lazım, gerek, yaraşır.
g. 198a/5, 223a/6

g.+ dür 199b/14, 214a/3,
215b/7, 225b/11, 229b/11, 234a/11
g. oldı 208a/9
g. olurdu 202b/5
-10-
gerek -: Uygun olmak, yakışmak,
lazım olmak.
g.-mez 209a/11, 215a/4, 228a/9
-3-
geşt (Far.): Gezme, seyretme,
dolaşma.
g. idem 201b/3
-1-
getür - : Getirmek, ulaştırmak; ortaya
koymak, sunmak.
g. 203b/15, 212b/5, 220b/10
g.- di 195a/3, 197b/8, 203a/8,
204a/9, 205a/12, 205b/11, 205b/3,
206b/5, 211b/4, 213b/8, 214a/14,
217a/13, 217a/9, 224a/10, 226b/11
bir araya g.- di 197a/8
imān g.- di 214b/12
g.- diler 194a/14, 203a/8,
204a/3, 213b/5, 213b/9, 218b/8,
218b/9
imān g.- diler 202a/12, 202b/8,
214b/15
g.- dük 213b/14

g.- düm 212b/6, 231b/9
g.- düñ 200a/14
g.- e 210a/1, 229a/2
g.- e ol 224a/2
g.- em 215a/5, 216a/15
g.- eyim 193b/15, 216a/14
tākāt g.- mez 221a/12, 222b/5
g.- mişlerdi 207a/10
g.- sünler 194a/11
g.- üñ 206b/5, 213b/9, 217b/6
g.- ür 220b/15
g.- ürdi 200b/8
el g.- ürdi 204a/15
g.- ürler 231b/5
-52-

gey -: bk.: giy-.

geyik: Geyik.

g. 201a/11, 201b/13, 202a/2
g.+ i 201b/2, 201b/4
g.+ ile 201a/9
-6-

ğiri: bk.: ğiriv.

ğiriv, ğiri (Far.): Bağırma, bağırma.

ğiriv:

ğiriv it-: Bağırma feryat etmek.

ğ. itdi 223b/1
ğ. ğopdı 221a/7, 222a/7
-3-

ğiri: ğ. ğopdı 218b/10

-1-

gibi: Gibi, benzer.

g. 196a/9, 198a/10, 198a/7,
198b/6, 206a/2, 207b/5, 212b/14,
213a/11, 219a/2, 225b/12, 230b/15,
232a/10, 234a/1, 236b/3

g.+ dür 215b/1

g. oldı 206b/8

g. olduĝ 231a/1

g. olmaya 200b/11, 200b/12

-19-

gice: Gece vakti.

g. 196a/10, 197a/1, 204b/15,
216a/3, 230a/7, 233b/13, 233b/14,
233b/5, 234a/1, 234a/2, 234b/1

g.+ de 196a/9, 197b/4, 198b/6

g. olmazdı 216a/4

g. olsa 216a/4

g.+ si 198b/1

g.+ siyile 215b/1

-18-

gider - : Ortadan kaldırmak, yok etmek, def etmek.

g.- di 232a/11

-1-

gir -: Girmek.

g. 236a/9

g.-di 195b/7, 196a/12, 208a/12,
218b/9, 221a/6, 224a/11, 226a/3,
228a/2, 230a/12, 231a/13, 235b/3,
236a/9

g.- düm 233b/14

g.- e 228a/9

g.- elüm 197a/2

g.- mezdi 227a/15

g.- mişlerdür 212a/11

g.- sün 228a/1

g.- üp 233a/2

-21-

girü: Tekrar, yine, bir defa, yeniden,
sonra.

g. 215b/3, 223b/4, 224b/1,
227a/10, 228a/4, 228b/5, 229b/11,
231a/4, 232b/3, 232b/4, 233b/14,
233b/2, 234a/7

g.+ de kaldı 215b/3

-15-

giryān (Far.): Ağlayıcı, ağlayan.

g. 217b/15, 218a/1

g. eyler 227b/15

g. idesin 222a/1

-4-

git -: Gitmek, uzaklaşmak.

g.- di 194a/2, 197b/5, 197b/6,
202a/11, 210a/7, 217b/14, 217b/15,

227a/10, 230a/9, 233a/10, 234a/9,
235b/9

‘aqlı g.- di 236a/10

g.- diler 204a/6, 231a/7

g.- dük 235a/1, 235a/2

g.- düm 232b/3, 233a/10,
234b/11

g.- e 232b/11

g.- elüm 235b/11

g.- em 218b/15

g.- er 215a/13, 215a/15

g.- erdük 235a/12

g.- erem 201b/12, 228a/7

g.- erken 234b/1, 235a/1

g.- ermisin 228a/11

g.- eydi 224b/1

g.- eyin 233b/12

g.- ıcek 220b/14

g.- me ola 234a/7

g.- miş ola 236b/4

g.- mişdi 217b/9

g.- se 234a/11

g.- sem 217b/13

g.- üpdür 231b/3

-41-

giy -: Giymek, giyinmek.

giy-: g.- di 219b/5

g.- mişidi 213b/12

-2-

gey -: g.- düğüm 225a/8

g.- düm 231b/9

g.- iserdür 219b/6

-3-

giyesi: Giysi.

g.+ nde 191a/15

-1-

gizlü: Saklı, gizli.

g. 233a/4

-1-

gögüs : Göğüs.

g.+ ine 199a/2

gök: Gökyüzü, sema.

g.+ den 205b/8, 231a/13

g.+ e 192b/1, 192b/2, 192b/4,

198b/3, 202a/13, 208a/15

g.+ i 233b/9

g.+ ler 225b/11, 227a/6

g.+ leri 208b/1

g.+ üñ 225a/15

-13-

gölge: Gölge.

g. 202b/11

g. itmek 202b/10

g.+ si 191b/5, 191b/6

g.+ yi 215a/15

-5-

gönder -: Göndermek, yollamak.

g.- di 197b/2

-1-

göñil : bk.: gönül.

göñlek : Gömlek.

g.+ ile 208a/13

g.+ in 205a/11

-2-

göñül: Gönül, yürek.

göñül: g. 195a/10, 223b/1

g.+ den 220b/5

g.+ i 191b/7, 200a/15, 212a/14,
213a/6, 213b/7, 214a/6, 214b/4,

220b/11, 230a/4, 231a/11, 235a/11

g.+ inde 212a/7

g.+ iñden 204a/13

g.+ ine 208a/14, 208b/6

g.+ ler 233a/5

g.+ leri 212b/7

g.+ üm 217b/13

g.+ ümi 208b/2

g.+ üñ 236b/6

g.+ üñ oldı 221b/15

g.+ üñi 232b/7

-25-

göñil : g.+ le 219b/15

-1-

göñüllü: Gönüllü.

g. 224a/1

-1-

gör -: Bakmak, görmek.

g. 204b/5, 212a/1

g.- di 193a/7, 201a/15, 203a/6,
203b/1, 204b/13, 205a/7, 205b/4,
210a/9, 212a/10, 214b/9, 217b/11,
219b/6, 219b/7, 219b/8, 219b/9,
221a/6, 223a/1, 223b/7, 226a/4,
226a/5, 230a/12, 230a/2, 230a/4,
230b/1, 234b/5, 236a/10, 236b/3

g.- diler 204a/2, 224a/13

g.- düğini 233a/1

g.- düğüm 212b/11

g.- dük 197b/4

g.- düm 201b/4, 213a/13,
215a/7, 218b/3, 233b/9, 234a/1

g.- düñ 217b/14

g.- e 236b/5

g.- eler 197b/11

g.- em 227b/5, 228a/10

g.- esen 236a/13

g.- esin 232a/12, 236a/15

g.- eyim 217b/10

g.- eyin 233b/12, 236b/8

g.- ıcek 224a/3

g.- iserdür 219b/7, 219b/8,
219b/9

g.- iserler 219b/10

g.- medi 206a/14, 216a/1

g.- mediler 229a/10

g.- medüm 215b/8

g.- mege 228a/11

g.- mek 225b/10

g.- mekligin 203a/15

g.- meyeyin 228a/7

g.- meyisersin 232b/3

g.- mezdi 191b/2

g.- mezin 207b/15

g.- mezise 233a/1

g.- mezisen 232b/15

g.- mezmisin 214b/2

g.- mişler 197b/1

g.- ür 215a/13, 219b/6, 232b/15

g.- ürdi 191b/4, 216b/2

lâyık g.- ürem 207b/14

g.- ürsin 227a/5

g.- ürsiz 225a/5

-83-

göster -: Göstermek, işaret etmek.

g. 205a/10

g.- di 199a/7, 203b/3, 205a/11

yol g.- ir 207b/9

şazlık g.- ürdi 230a/10

g.- ürsin 197a/13

-7-

götür -: 1. Kaldırmak.

g.- di 194b/1

2. Taşımak, nakletmek.

g.- di 205a/11

-2-

göz: Göz.

g.+ i 191b/7, 204b/15, 204b/4,
204b/8, 205a/3, 205a/6, 208a/14

g.+ in 204b/4, 204b/6, 226a/6,
226b/13

g.+ ine 195b/7, 204b/12,
204b/3, 204b/8, 205a/3

g.+ inüñ 206a/15, 229b/3

g.+ leri 203b/1, 204b/12,
204b/14

g.+ lerin 226a/4

g.+ lerinden 226b/14

g.+ lerümüzde 197b/1

g.+ lerümüzi 197a/12

g.+ lü itdi 204b/2

g.+ üm 226a/1

g.+ üme 235a/1

g.+ ümüñ 203a/15

g.+ üñ 233a/1

g.+ üni 197b/7

g.+ üñüzi 207b/7

-33-

gözlü: Gözü gören.

g. itdi 204b/3

-1-

gözsüz : Görmeyen, kör.

g. 204b/11

g.+ i 204b/2

g.+ leri 204b/2

-3-

gözük -: Görünmek.

g.- ürdi 196a/9

-1-

gūristān (Far.): Mezarlık.

g.+ lar 227b/13

-1-

gurm (Ar.): Borç, diyet gibi şeyleri ödeme.

ğ. itdük 216a/13

-1-

ğuşşa (Ar.): Keder, kaygı, tasa.

ğ. 204a/13, 226b/10, 226b/9

-3-

ğuşşalan -: Üzülmek.

ğ.- dı 223b/1

-1-

ğuşşalu: Kederli, üzgün.

ğ. 227a/6

ğ.+ laruñ 235a/11

-2-

güç: Zor, çetin.

g. itmeyeler 217b/1
g. itmezsın 223a/4
g. itmiş olam 220a/7
-3-
gül -: Neşelenmek, eğlenmek, gülmek.
g.- di 213a/1, 214a/4
g.- düñ 226b/1
g.- eidi 230a/5
-4-
gülâb (Far.): Gül suyu.
g.+ dan 191a/7
-1-
gün 1. 24 saatlik süre, gün.
g. 194b/12, 204b/15, 209b/12,
211a/14, 211b/3, 211b/5, 212a/9,
212b/9, 215a/4, 215b/1, 215b/10,
215b/9, 217b/2, 218b/4
g.+ de 217a/15
g.+ den 214b/8
g.+ di 211b/2
g.+ dür 201b/3, 221a/4, 222a/9
g.+ e 210a/15, 211a/13
g.+ i 209b/13, 217b/3, 217b/4,
223b/3
g.+ iydi 211b/2
2. Zaman, vakit.
g. 193b/9, 194b/13, 198a/3,
201a/10, 202a/3, 212a/10, 212b/8,

213b/11, 213b/4, 215a/7, 220a/2,
221b/13, 222b/13, 222b/9, 229b/15
g.+ den 217a/14
g.+ inde 195b/9, 197b/14,
206b/10, 215a/13, 220a/15, 220a/6,
221a/14, 221b/12, 221b/6, 222a/12,
222a/3, 222a/5, 226b/7, 232a/9,
236b/1
g.+ üñ 222b/1
-62-
günâh (Far.): Allah'ın emirlerine
aykırı olarak görülen iş, dinî suç.
g.+ um 220b/6
g.+ uñi 225b/6, 225b/7
-3-
günâhkâr (Far.): Günahlı, günah
işleyen.
g.+ laruñ 201a/12
-1-
gündüz: Gündüz vakti.
g. 234b/1
g. olmazdı 216a/4
g.+ üñi 227a/5
-3-
güneş: Güneş.
g. 196a/9, 196b/15
-2-

günlük: Günlük, üzerinden belli miktar gün geçmiş veya geçecek olan.

g. 198b/5, 234b/4

-2-

gürūh (Far.): Cemaat, bölük, takım.

g. 202a/12, 208a/13

-2-

güt - : Kollamak, gözetmek, riayet etmek.

g.- er 225a/2

-1-

güwegü: Güvey, damat.

g.+ ler 191a/8

-1-

H

haber (Ar.): Son ve yeni havadis, bilgi.

h. 222a/6, 222b/3, 231a/13, 233a/11, 234a/14

h.+ de 195a/14

h.+ i 203b/11

h.+ in 217b/13, 217b/9

h.+ in virdiler 218b/12

h. itdiler 205a/1, 230a/11

h. oldu 236a/11

h. virdi 206a/1

h. virdiyidi 233b/3

h. virmiş 233b/5

-17-

habīb (Ar.): Sevgili; seven, dost.

h. 196a/2, 196a/3

-2-

hacc (Ar.): İslam'ın beş şartından biri olan ve muayyen zamanda Mekke'deki "Kâbe-i Şerife" yi ziyaret etmek için yola çıkma farızası.

h.-ı vidā^c itdi 217a/8

-1-

hâcet (Ar.): İhtiyaç, lüzum, muhtaçlık.

h.+ in 213a/4

h.+ üm 212b/10, 228b/13

-3-

hādīm (Ar.): Hizmet eden, yarayan.

h.+ ler 210a/1

-1-

hādīş (Ar.): Peygamberimizin kutsal sözü.

h. 217a/6

h. 231a/14

-2-

hākīr (Ar.): İtibarsız, değersiz, aşağı.

h. dutar 208b/10

-1-

Hak (Ar.): Allah, Tanrı.

Ḥ. 190a/4, 192a/11, 203a/15,
203a/6, 203b/1, 205a/3, 207b/8,
212b/15, 213a/14, 221a/14, 221a/8

ḥ. 213a/3, 221b/11, 221b/6,
222a/2

berūz-ı Ḥ. 229a/6

ḥ.+ dur 213a/15, 222b/3

-18-

Ḥak Ḥazreti: Allah, Tanrı.

Ḥ.+ ne 226a/7

-1-

Ḥak Ta'ālā: Allah, Tanrı.

Ḥ. 189a/9, 192a/2, 194a/12,
194b/15, 195b/14, 195b/101-a, 195b/6,
196a/6, 198b/11, 199a/10, 199a/11,
200b/1, 200b/9, 204a/10, 204b/1,
205b/7, 206a/7, 209b/11, 211b/11,
211b/14, 212a/1, 215a/2, 215b/6,
220a/3, 220a/5, 221a/15, 221b/12,
221b/7, 222a/13, 222a/4, 224b/14,
225b/6, 227b/1, 227b/8, 228a/2

Ḥ.+ dan 218a/12

Ḥ.+ nuñ 212a/6

Ḥ.+ ya 194a/9, 218b/11

-39-

ḥakk (Ar.): 1. Verilmiş emekten doğan
manevi yetki.

2. Pay.

ḥ.+ ı 200b/3, 219b/13

ḥ.+ için 215a/11

ḥ.+ içündür 214a/11

ḥ.+ ın 213a/3

ḥ.+ ını vir 213a/5

ḥ.+ ıyıçun 212b/14

ḥ.+ ıyıçün 214b/10, 228b/9

ḥ.+ umı 213a/7

ḥ.+ uñı 222b/15

-11-

ḥakkında (Ar.): Dair, için, hakkında.

ḥ. 193a/11

-1-

ḥāl (Ar.): Oluş, bulunuş, durum.

ḥ. 204b/6, 226a/5, 232a/10

zarūret-i ḥ. 216b/7

ḥ.+ de 228a/10

ḥ.+ i 219b/15, 230a/11

ḥ.+ indedür 197a/14

ḥ.+ indeidi 235b/5

ḥ.+ indeyidi 226b/12

ḥ.+ ine 227b/6

ḥ.+ ümden 231b/1

ḥ.+ ümüz 235a/6

-13-

ḥalāş (Ar.): Kurtulma, kurtuluş.

ḥalāş bul-: Kurtulmak.

ḥ. bulsaydı 219a/11

-1-

ḥalāyīq (Ar.): Yaratılmışlar, mahlukat.

ḥ. 224a/3, 225b/12, 230b/5,
233a/12, 234a/6

-5-

ḥālī (Ar.): Boş.

ḥ. oldı 229a/10

-1-

ḥalīl (Ar.): Samimi (dost).

ḥ.+ den 196a/3

ḥ. ola 196a/2

-2-

ḥalīfe (Ar.): Hz. Muhammed'in vefatından sonra ümmet idaresinin başına geçen kimse.

ḥ. 218a/1

ḥ.-i Resūla'l-lāh 236b/5

-2-

ḥalk (Ar.): İnsanlar.

ḥ. 205b/9, 209b/6, 218b/7,
230b/5, 231a/10, 236b/9

ḥ.+ a 212b/15, 218b/13,
231b/13, 233a/2

ḥ.+ dan 192a/12

ḥ.+ ı 197b/4

ḥ.+ ıla 232a/1

ḥ.+ ına 191a/10

ḥ.+ uñ 191a/3, 193a/7

ḥ.+ un 232a/4

-17-

ḥalvet (Ar.): Tenha yer.

ḥ.+ de 233a/2

-1-

ḥāmīle (Ar.): Gebe.

ḥ. oldı 209b/15

-1-

ḥamr (Ar.): Şarap.

ḥ. 225b/15

-1-

ḥān (Far.): Yemek sofrası, üstüne yemek konulan tepsi, sini.

ḥ.+ dan 216a/2

-1-

ḥānmān (Far.): Ev bark, ocak.

ḥ.+ lar 227b/13

-1-

ḥarāb (Ar.): Yıkık, viran.

ḥ. ider 227b/13

-1-

ḥarām (Ar.): Şeriatçe, dince yasak edilmiş şey.

ḥ. 225b/14

ḥ. oldı 223a/8

ḥ. oluban 223a/7

-3-

ḥarb (Ar.): Cenk, kavga, savaş.

ḥ.-i Bedr 211b/13

-1-

ḥareket (Ar.): Kıymıldama, oynama, yer değiştirme.

ḥ. itdi 193a/5, 200b/7

-2-

ḥariṛ (Ar.): Hararetli, ateşli.

ḥ. 220a/4

-1-

ḥaçıl (Ar.): Husule gelen, peyda olan, olan, çıkan.

ḥ. ola 231b/4

-1-

ḥaşır: Hasır.

ḥ. 215a/8

ḥ.+ uñ 215a/8

-2-

ḥaçlıḳ : Safflık, halislik.

ḥ.+ ıla 219a/6

-1-

ḥasret (Ar.): Eseflenme, göreceği gelme, özleyiş.

ḥ. 236b/10

-1-

ḥasta (Far.): Hasta, rahatsız, sayrı.

ḥ. 222a/9, 223a/12

ḥ.+ dur 220b/13, 221a/11,

221a/3, 221b/5, 221b/9, 227b/7

ḥ.+ idi 230a/8

ḥ. ola 221a/12

ḥ. oldı 217b/4, 218a/11

ḥ. olup 229b/13

-13-

ḥastalık: Hastalık, rahatsızlık, illet.

ḥ. 206a/14, 218b/4

ḥ.+ dan 218b/8, 223a/14

ḥ.+ ı 217b/9, 223a/13

ḥ.+ uñ 217b/12

-7-

ḥaşr (Ar.): Ölüleri diriltip mahşere çıkarma, kıyamet.

ḥ. 220a/5

berüz-ı ḥ. 229a/7

-2-

ḥařā (Ar.): Kabahat, kusur.

ḥ. itdūñ 214b/4

-1-

ḥařāsuz: Hatasız.

ḥ. 220a/1

-1-

ḥātem (Ar.): Mühür, üstü mühürlü yüzük.

ḥ.+ idür 207b/4

-1-

ḥātır (Ar.): 1. Keyif, hal.

2. Gönül.

h.+ ı 204a/4, 214a/13	h. oldı 223b/1
-2-	-1-
ḥatt (Ar.): Yazı.	ḥazer (Ar.): Sakınma, kaçınma, çekinme.
h.+ ıla 191b/14, 223a/2	ḥazer it-: Çekinmek.
-2-	h. itgil 232b/12, 232b/13
ḥatun (Ar.): Kadın.	-2-
h.+ duñ 209a/7	ḥāzır (Ar.): Huzurda, meydanda, gözönünde olan, bizzat bulunan.
h.+ ları 236a/3, 236a/6	h. 194a/14
h.+ larından 218a/14	h. olmasa 217a/5
h.+ uñdur 208b/14	-2-
-5-	ḥazın (Ar.): Hüzünlü, kederli, gamlı.
havā (Ar.): Hava.	h. 217b/15
h.+ da 198b/1	-1-
-2-	ḥazine (Ar.): Devlet malının, devlet parasının saklandığı yer.
ḥavārī (Ar.): Yardımcı.	h.+ sinuñ 215b/6
h.+ ler 205b/15	-1-
-1-	ḥazret (Ar.): Ön, huzur.
ḥavz (Ar.): Havuz.	h.+ ine 226a/11
h.-ı Kevşer 200b/5	-1-
-1-	Ḥazret-i Peygamber: Hz. Muhammed.
ḥayat (Ar.): Dirilik, canlılık.	H. 229a/13
h.+ daidi 210b/10	-1-
-1-	hecv (Ar.): Biriyle, şiir yoluyla alay etme, şiir yoluyla birini gülünç hale
ḥayr (Ar.): İyilik; iyi, faydalı iş; fayda.	h. 209a/6
h. 209a/6	h. ide 220b/7
h. ide 220b/7	-2-
-2-	ḥayrān (Ar.): Şaşmış, şaşırmış.
ḥayrān (Ar.): Şaşmış, şaşırmış.	

h. 214a/10, 214a/9, 214b/4

hecv it-: Yermek.

h. itgil 214a/8

-4-

hediye (Ar.): Hediye, armağan.

h. 207a/10, 213b/5

-2-

helāk (Ar.): Mahvolma,ölme.

h. itdi 193b/1, 193b/3, 198b/11,
198b/13, 198b/8, 198b/9, 199a/13,
199a/14

h. itdiler 194b/6

h. itsünler 194b/4

h. olalar 201a/15, 206b/12

h. oldı 203b/10

h. olmağıçun 193a/11

h. olmuş 204a/2

h. olursam 201b/11

h. olursın 214b/6

-17-

helāklik : Helak olma.

h.+ ine 193a/10

-1-

helāl (Ar.): Kullanılması şeran caiz olan, dinin hükümleri bakımından kullanılabilen, haram olmayan şey.

h. itdüm 231b/5

h. olmuş ola 197b/2

-2-

helālīk: Helallik.

h.+ a 209b/14

-1-

hem (Far.): Ayrıca, üstelik.

h. 200b/14, 201b/13, 203a/2,
206a/14, 206a/8, 210b/9, 213b/10,
214b/11, 215b/1, 215b/11, 216b/8,
225a/4, 229b/5, 230a/15, 233b/4

-17-

hemān (Far.): 1. Hemen, derhal, o anda, çarçabuk.

2. Öylece, böylece.

h. 197a/14, 229b/11, 229b/14,
233b/14

-4-

hemāndem (Far.): Hemen, çabucak, o anda.

h. 221a/6

-1-

heme (Far.): Cümle, hep, bütün.

h. 229a/8

-1-

hemīşe (Far.): Daima, her vakit, her zaman.

h. 229a/7

h.+ dür 191a/6

-2-

henüz (Far.): Şimdiye kadar, daha, yeni.

h. 230a/10, 230b/14

-2-

her (Far.): Her bir, her.

h. 191a/10, 191a/12, 193b/15, 195b/6, 197b/3, 198a/2, 199a/9, 201a/2, 201a/4, 201a/6, 212a/9, 214b/2, 216b/4, 219b/13, 220b/15, 221b/2, 224a/2, 225a/12, 225a/15, 229a/5, 229b/3, 232a/5, 232a/6, 232b/13, 233a/3, 233b/5

-26-

herbir: Her, her bir.

h. 217a/15, 221b/13

-2-

her biri, her birisi: Her biri.

her biri: h.+ nüñ 195b/7

-1-

her birisi: h. 236a/4

h.+ nüñ 211b/9

-2-

her birisi: bk.: her biri.

hergez : bk.: hergiz.

hergiz (Far.): Asla, katiyen, hiçbir vakit.

hergiz: h. 198a/1, 205a/13, 206a/14, 209a/13, 216a/2, 230b/12

-6-

hergez: h. 191a/14, 232b/9

-2-

her ki, her kim: Kim ki, her kim ki.

her ki: h. 219b/4

-1-

her kim: h. 219b/10, 219b/5, 219b/6, 219b/7, 219b/8, 219b/9, 225a/9, 230a/9, 230b/15, 230b/3

h.+ üñ 220a/14, 223a/5, 230b/10, 230b/11, 234a/13, 234a/14

-16-

her kim: bk.: her ki.

heybet (Ar.): Korku ile saygı duygularını birden uyandıran hâl veya gösteriş.

h.+ den 225b/12

h.+ iyiçün 225b/10

-2-

hezîmet (Ar.): Bozgun, bozgunluk, savaşta bir taraf askerinin bozulması.

h. itdi 193b/1, 193b/4

h. itdiler 211b/12

h. itmedi 199b/2

-4-

hiredmend (Far.): Akıllı, anlayışlı.

h. 207a/12

h.+ ler 195a/8

-2-

hışm (Far.): Kızgınlık, öfke.

h.+ a 212b/12

h.+ ıla 213b/15

h.+ ında olursın 226a/9

h.+ ından 199a/9

-4-

hıyānet (Ar.): Hainlik, ihanet, vefasızlık.

h. itmiş olurum 220b/4

-1-

hicret (Ar.): Hz. Peygamber'in Mekke'den Medine'ye göç etmesi.

h. 211b/2

h.+ den 211b/2, 211b/4

h. itdi 211a/15

-4-

hıç (Far.): Yok denecek kadar az olan; yok olan.

h. 191a/5, 191b/12, 193a/8, 194b/10, 194b/14, 195a/1, 195a/11, 195b/7, 199a/4, 199b/1, 199b/5, 202a/15, 204a/3, 206a/13, 207b/3, 210b/10, 212b/1, 216a/8, 216b/3, 217a/4, 218a/2, 219b/13, 220b/6, 221a/5, 222a/3, 223a/14, 223a/4, 226b/10, 227a/14, 227b/9, 228b/12, 230a/8, 233a/4

-33-

hıçbir: Hiçbir.

h. 195b/7, 222a/5

-2-

hidāyet (Ar.): Hak yoluna, doğru yola kılavuzlama.

h. vire 212a/7

-1-

hikmet (Ar.): Hakikate ait veciz söz.

h.+ ile 219a/14

-1-

hılāf (Ar.): Karşı, zıt.

h. eylediler 229b/6

h.+ incaydı 191a/3

-2-

hıl'at (Ar.): Eskiden, padişah veya vezir tarafından takdir edilen, beğenilen kimseye giydirilen süslü elbise, kaftan.

h. virdi 214b/13

-1-

hılkat (Ar.): Yaratılma, yaratılış.

h.+ inüñ 191a/3

-1-

hılm (Ar.): İnsanın tabiatında olan yavaşlık, yumuşaklık.

h.+ imi 212a/8

h.+ inden 214a/12, 214b/11

-3-

h̄ire (Far.): Kamaşık, donuk, fersiz.

h̄. 197a/11

-1-

h̄isāb (Ar.): Hesaplama, hesap.

h̄.+ ından 232a/1

-1-

h̄iṣāvend (Far.): Akraba, soy sop.

h̄.+ idi 208a/11

-1-

h̄od, h̄oḏ (Far.): Kendi, bizzat.

h̄od: h̄. 192b/9, 197a/13, 200a/7,
201a/3, 228b/12, 228b/8, 233b/4

-7-

h̄oḏ: h̄. 224a/3

-1-

h̄or (Far.): Ehemmiyetsiz, değersiz,
bayağı.

h̄. 208b/10

-1-

h̄oş (Far.): Güzel; iyi.

h̄. 191a/7, 191b/3, 213a/4,
219a/2, 230a/14, 232b/7

h̄.+ dur 230a/10, 230a/6

h̄oş dut-: İyi davranmak, incitmekten
kaçınmak.

h̄. dutuñ 217b/7, 225a/7

h̄oş gel-: Hoşuna gitmek, iyi
karşılılamak.

h̄. geldi 214b/12

h̄. oldu 214a/6, 230a/4

h̄. olsun 213a/6

h̄. olup 223a/15

-15-

h̄oşnūd (Far.): Rızı, memnun.

h̄. 201b/13

h̄. oldum 217a/11

h̄. olup 214a/6

-3-

h̄oşnūdlik : Memnun olma.

h̄.+ uña 208b/2

-1-

h̄oḏ: bk.: h̄od.

h̄üb (Far.): Güzel, hoş, iyi.

h̄. 196b/1

h̄.+ ıdı 207b/12

-2-

h̄üblük : Güzellik.

h̄. 196a/15

-1-

h̄uccet (Ar.): Delil, hüccet.

h̄. 205b/15

h̄.+ siz 206a/1

-2-

Ḥudā, Ḥudāy (Far.): Allah, Tanrı.

Ḥudā: Ḥ. 209a/9

-1-

Ḥudāy: Ḥ. 229a/8

Ḥ.+ a 226b/5

-2-

Ḥudāvend (Far.): Allah, Tanrı.

Ḥ.+ e 220a/2

Ḥ.+ ile 192b/4

-2-

Ḥudāy : bk.: Ḥudā.

ḥulḳ (Ar.): Huy, tabiat.

ḥ.+ ı 209b/8

ḥ.+ ıla 219a/8, 219b/3

ḥ.+ ın 212a/2, 212a/3

ḥ.+ inuñ 212a/4

ḥ. ola 212a/1

-7-

ḥullet (Ar.): İçten sevgi, hakiki dostluk, arkadaşlık.

ḥ. 195b/15, 196a/1, 196a/2

-3-

ḥurma (Ar.): Hurma ağacının yemişi.

ḥ. 198b/4, 206a/12, 206a/4, 206a/6, 215b/10

ḥ.+ sını 212b/3

ḥ. virürdi 206a/13

ḥ.+ yıla 215b/14

-8-

ḥürü'l-‘ayn (Ar.): Güzel gözlü eşler, huriler.

ḥ. 227a/7

-1-

ḥuṣūmet (Ar.): Hasımlık, düşmanlık.

ḥ. ider 221b/14

-1-

ḥūy (Far.): Tabiat, mizaç, ahlak.

ḥ. 196b/1

-1-

ḥücre (Ar.): Göz, odacık.

ḥ. 224b/10

ḥ.+ den 218b/7

ḥ.+ si 227b/3, 235b/12

ḥ.+ sinde 210a/3

ḥ.+ sine 217b/15, 218a/3,

218a/9, 224b/9

ḥ.+ sinüñ 224a/10

ḥ.+ ye 224b/9

ḥ.+ yi 231a/2

-12-

ḥükm (Ar.): Hüküm, emir.

ḥükm-i mübrem: Kaçınılmaz hüküm.

ḥ.-i mübremdür 219a/4

ḥ.+ inde 208a/7

-2-

ḥürmet (Ar.): Saygı.

h. 216b/13

h. itdüm 216b/12

h.+ üñ 201a/7

-3-

hüsñ (Ar.): Güzellik, iyilik.

h. 196a/7

h.+ ile 219a/9

-2-

I

ısıtma: Sıtma.

ısıtma dut-: Sıtma nöbeti gelmek.

ı. dutdı 218b/3

ı. dutar 221a/4

-2-

ısıtmalu: Sıtmalı.

ı.+ dur 222a/10

-1-

ışmarla-, ışmarla -: Emanet etmek,
havale etmek.

ışmarla -: ı.- ğıl 228a/5

ı.- ya 194a/5

-2-

ışmarla -: ı. 227a/14

ı.- yam 227a/12

-2-

ışmarla -: bk.: ışmarla-.

ışk (Ar.): Aşk, sevgi.

ı.+ ına 221b/9

-1-

ışla-: Işımak, ışılamak, ışıldamak,
parlamak.

ı.- di 198a/11

ı.- rdi 198a/7

-2-

ıyd (Ar.): Bayram.

ı. 201a/4

-1-

İ

ıbâdet (Ar.): Allah'ın emirlerini
yerine getirme, tapma tapınma.

ı.+ e 234a/2

-1-

ıblīs (Ar.): şeytan.

ı. 206b/13, 231a/9

-2-

ıcâbet (Ar.): Kabul etme, kabul
edilme.

ı. 216b/15

ıcâbet it-: Kabul etmek.

ı. itdi 193a/10, 193a/11

ıcâbet ol-: Kabul olmak.

ı. oldı 193a/12

-4-

ıç: 1. İçeri, iç.

i.+ inde 203a/11, 205b/8, 214a/9,
226a/5, 229b/1, 234b/10

i.+ indeydi 229b/15

i.+ ine 229b/5, 235b/3

2. Ara, arası.

i.+ inde 191a/5, 222a/7,
223b/10, 233b/14

3. Müddet.

i. 205b/2

i.+ inde 231a/10

4. İnsanda zahirî olmayan
deruni yön.

i.+ indedür 233a/5

-16-

iç -: İçmek.

and i.- di 208b/15

i.- düğinden 192b/9

i.- ebilmediler 206b/3

i.- ebilmezüz 206b/4

i.- erdi 229b/3

i.- erlerdi 215b/10

i.- mekten 225b/15

i.- mekle 194b/8

-8-

içeri, içeri: İç taraf, dahil, içeri.

içeri: i. 226a/3

-1-

içeri: i. 196a/12, 221a/6, 228a/2,
230a/12, 236a/9

-6-

içeri: bk.: içeri.

içün: İçin, dolayı.

i. 198b/11, 198b/14, 198b/8,
198b/9, 200b/3

-5-

idin -: Edinmek.

nafağa i.- em 214a/4

i.- mişdi 207a/13

-2-

iğne: Dikiş dikmeye yarayan, ince, ucu
sivri, bir ucunda iplik geçecek deliği
bulunan çelik araç, iğne.

i.+ sin 196a/13

-1-

ihtilâf (Ar.): Ayrılık, uymayıp,
anlaşmazlık, aykırılık.

i. itmişlerdür 207a/8

-1-

ihtiyâr (Ar.): Seçme, tercih etme.

i.+ ıylaidi 215b/4

i. itdi 194a/7

i. itmişdi 215b/5

-3-

iki: İki.

i. 196b/9, 197a/10, 197a/2,
197a/7, 197b/11, 197b/5, 203a/13,
204b/15, 205b/9, 206a/12, 210a/15,
211b/9, 212a/10, 212b/9, 213a/13,
223a/8, 231b/11, 232b/10, 234b/7,
235b/3

i.+ müz 235a/1

i.+ si 204a/11, 204a/4, 235b/12

i.+ sin 204a/10, 204a/3

-27-

ikinci: İkinci.

i. 191a/9, 232b/11

-2-

ikindü: Öğle ile akşam arasındaki
zaman dilimi, ikindi.

i. 199b/11, 200a/15, 200b/3

-3-

iklīm (Ar.): Memleket, diyar, ülke.

1. 197b/3

1.+ e 197a/15, 197b/2

-3-

ilāhī (Ar.): Allah'ım, ey Allah.

i. 227a/15

-1-

ile: İle.

i. 199a/10, 199a/11

-2-

ilerü: 1. Önce, önceleri, önceden.

i. 199b/3, 201b/14, 203a/13,
210a/4, 211b/13, 218a/10, 219a/5

2. İleri.

i. 224a/8, 226a/11

-9-

ilet -: 1.Götürmek, iletmek.

i.- 206b/7

i.- di 192b/1, 192b/2, 192b/3,
192b/4, 206b/7, 200b/11, 206b/7,
210a/8, 213a/7

i.- em 228a/4

i.- üñüz 224a/7

i.- ürdi 200b/8

2. Getirmek.

i.- di 203b/12

-13-

illā (Ar.): Fakat, ancak, sadece.

i. 212a/8, 215b/9, 216a/2,
216a/3, 216b/3, 217a/4, 230b/13

-7-

‘illet (Ar.): Hastalık.

‘i. 205a/13, 205a/8, 205b/3

pislik-i ‘i. 205a/9

‘i.+ den 205a/15

‘i.+ in 205a/11

‘i.+ lü 205b/2

-8-

‘**illiȳȳn** (Ar.): Cennetin ve gökyüzünün en kutsal, en yüksek tabakası.

ālā-yı ‘i.+ e 228a/3

-1-

‘**ilm** (Ar.): Bilgi, ilim.

‘i. 196b/1, 192a/3, 192a/4

‘i.-i Qur’ān 192a/5

‘i.+ in 192a/5, 231b/7, 233a/13

-7-

imām (Ar.): Önde bulunan, ön ayak olan kimse.

i. 232a/4

i.+ isan 236b/1

-2-

‘**imāme** (Ar.): Sarık.

‘i.+ ñ 232a/15

‘i.+ sin 232b/1, 234a/4

-3-

imāmet (Ar.): İmamlık.

i. ide 223b/11, 223b/12

i. it 218a/8, 223b/14, 223b/8

i. itdi 224a/8

i. itmedi 223b/12

i. itmege 224a/3

i. itsün 223b/15, 223b/6

-10-

imāmlık: İmamlık.

i. eyle 224b/2

i. eyledi 224b/5

i. idsün 218a/5

i. itdi 218a/6

-4-

īmān (Ar.): İnanma, inanç.

ī.+ a 192b/14

ī.+ a geldiler 193b/4

ī.+ dandur 216b/13

īmān getür-: İnanmak, iman etmek.

ī. getürdi 214b/12

ī. getürdiler 202a/12, 202b/8,

214b/15

ī.+ ile 232b/11

ī.+ uñı 231b/13

-9-

‘**imāret** (Ar.): Bayındırlık.

‘imāret eyle-: Bir yeri bayındır hâle getirmek.

‘i. eyler 227b/13

-1-

imdi: Şimdi.

i. 208b/12, 212a/13

-2-

in-: Yukarıdan aşağıya doğru gelmek, inmek.

i. 230b/4

i.- di 222b/11, 235b/1

i.- er 215a/13

i.- erdüm 228a/9

i.- medi 230b/5

i.- mezüm (228a/8)

-7-

inan-: Kabul etmek, iman etmek, inanmak.

i.- alum 197a/3

i.- asın 232a/3

i.- mayasın 232a/2

-3-

‘**ināyet (Ar.)**: Lütuf, ihsan, iyilik.

‘i. 203a/1

incit-: Rahatsız etmek, gücendirmek, kırmak.

i.- megil 221b/9

i.- mek 224b/13

i.- meñ 225b/4

-3-

indi: Şimdi, hemen, derhal, artık.

i. 222b/8

-1-

iñen: Daha, pek, çok, gayet, hayli, son derece, aşırı derecede, o kadar.

i. 191a/13, 206b/1, 206b/4, 208b/10, 214b/12

-1-

iñile-: İnlemek, sızlamak, feryat etmek.

i.- r 202a/7

-1-

intikāl (Ar.): Bir yerden başka bir yere geçme.

i. itmedi 198a/12

-1-

ir-: Ermek, erişmek, gelmek, yetişmek, ulaşmak, varmak.

ecel i.- di 211a/13

-1-

irādet (Ar.): İrade, dileme, gönül isteği.

i.+ i oldı 212a/6

-1-

iriş -: Erişmek, ulaşmak.

i.- di 197a/4, 199a/1, 204b/4, 210a/15, 210a/8, 226b/9, 233b/7, 234a/1, 234b/8

i.- diler 222a/7

i.- dük 235a/12

i.- düm 233a/11, 234b/4

i.- e 232a/9

i.- en 226b/2

i.- esin 233a/6

i.- mişdi 211a/13

i.- mişidi 204b/9

i.- se 223a/6

-19-

irte: Erte, yarın.

i. 200b/8, 216a/3

-3-

irtihāl (Ar.): Göçme, göç etme.

i. itdi 231a/8

-1-

İslām (Ar.): Hz. Muhammed'in Allah tarafından tebliğine memur olduğu din.

İ. 194b/11, 217b/7, 231a/10,
234a/8

İ.+ a 212b/7

İ.+ da 207a/14

İ.+ ı 230b/14

-7-

issi: Sahip.

i. 216a/15

i.+ dür 213a/3

i.+ ne 216a/6

i.+ yidi 207b/12

-4-

iste -: İstemek, arzu etmek.

i.- diler 204a/1

i.- düñ 204a/5

i.- r 202a/7, 202a/9

i.- yeyim 234b/3

i.- yeyin 226b/7

i.- yorsuñ 202b/5

i.- yü 208b/4

-8-

isti' māl (Ar.): Kullanma.

i. iderdi 230a/3

i. idesin 231b/14

-2-

iş: 1. Hareket, davranış, amel; meşgale, iş.

i.+ e 232b/13

işe gel-: İşe yaramak.

i.+ e gelmez 220a/10

i.+ e gelir 220a/9

i.+ im 215a/11

i.+ ine 214b/6

i.+ lerden 231b/12

i.+ lerüñ 232b/6

2. İşte.

i. 223a/10

-8-

işāret (Ar.): Bir şeyi (kaş, göz, el, parmak, baş ile) gösterme.

i.+ i-ile 198a/12

i. idesin 197a/6

i. idüp 197a/9

i.+ ile 196b/9, 204b/1

i. it 197a/1, 197a/5

i. itdi 198a/6, 198a/9, 199a/6,
200a/9

i.+ iyle 198b/13

-12-

işbu: İşte bu, şöyle şöyle, böyle.

i. 225a/5, 225a/7, 228a/10,
231a/5, 235b/1

-5-

işit -: Dinlemek.

i. 214a/11, 214b/10

i.- di 200a/13, 200a/7, 208a/4,
217b/9, 223b/12, 223b/9, 226a/6,
235a/4

i.- dıcek 209a/9

i.- diler 196b/14, 229a/10,
229a/15, 230b/6, 231a/3

i.- dügim 216a/8

i.- düm 217b/13, 223b/5,
229b/10, 233b/15, 234b/11, 236a/12

i.- düñmi 235a/3

i.- eler 233a/9

i.- ıcek 223a/15

i.- mez 236b/9

i.- mezsın 233a/4

i.- üm 223a/5

i.- üñ 230b/5

i.- ür 233a/3

i.- ürdi 191b/8

-32-

işkār (Far.): Avlama.

i. itdũñ 230b/14

-1-

işle-: Meydana getirmek, yapmak,
çalışmak.

i.- diler 214b/15

-1-

it -: Yapmak, etmek.

i. 193a/3, 204b/2, 204b/3,
206a/9, 206a/10, 222b/8

i.- di 192a/7, 194b/15, 195a/1,
199a/5, 205a/4, 208a/15, 211b/6

biryān i. 203b/4

du‘ā i. 198a/7, 203a/14

imāmet i. 218a/8, 223b/14,
223b/8

işāret i. 197a/1, 197a/5

münādi i. 218b/5

revā i. 212b/10

selām i. 235b/6

şefā‘at i. 201a/13

i.- düm 228b/12

aḥvāl i.- di 221a/1

cehd i.- di 218b/9

cem‘ i.- di 192a/8, 203a/9

da‘vet i.- di 192b/14

def‘ i.- di 209b/12

du‘ā i.- di 194a/9, 199a/2,
203a/15, 204a/9, 205b/6, 206a/7,
206a/8, 218a/12
dürüst i.- di 205a/4
emīr i.- di 217b/8
feryād i.- di 235a/5
ġarq i.- di 198b/12
ġirīv i.- di 223b/1
ḥacc-ı vidā‘ i.- di 217a/8
ḥareket i.- di 193a/5
helāk i.- di 193b/1, 193b/3,
198b/11, 198b/13, 198b/8, 198b/9,
199a/13, 199a/14
hezīmet i.- di 193b/1, 193b/4
hicret i.- di 211a/15
icābet i.- di 193a/10, 193a/11
ihtiyār i.- di 194a/7
imāmet i.- di 224a/8
imāmlık i.- di 218a/6
irtihāl i.- di 231a/8
işāret i.- di 198a/6, 198a/9,
199a/6, 200a/9
ḳabūl i.- di 203a/3
ḳaşd i.- di 199b/11
kerem i.- di 199a/8
ḳurbān i.- di 203b/7
maḥdūl i.- di 209b/11
ma‘lūm i.- di 200a/1

merket i.- di 200b/7
münācāt i.- di 192b/5, 199a/10,
199a/11
naql i.- di 210b/9
nazar i.- di 226b/14
pāre i.- di 196b/9
red i.- di 208a/2
revān i.- di 192b/12, 192b/13,
200b/5
rıḥlet i.- di 210b/14, 210b/6,
213b/3, 215b/2, 217b/3
rıḥlet i.- di 211a/5, 211a/7
rivāyet i.- di 224b/4
şenā i.- di 202a/10, 218b/12
sipās i.- di 203b/2
şarḥ i.- di 201a/6
şikāyet i.- di 209a/2
şükr i.- di 217a/3
taḳdīr i.- di 195b/6
tesbīḥ i.- di 199b/5, 199b/6,
199b/7, 199b/9
tīmār i.- di 210a/6
vaşıyyet i.- di 217b/5
vefāt i.- di 210a/5, 210b/2
yād i.- di 192b/3, 200b/9
yardum i.- di 195b/10l-a,
195b/3
kesb i.- diginile 221b/2

āferīn i.- diler 201b/13
defin i.- diler 217b/4
feryād i.- diler 236a/11
ḥaber i.- diler 205a/1, 230a/11
helāk i.- diler 194b/6
hezīmet i.- diler 211b/12
secde i.- diler 192a/10
yād i.- diler 215a/1
‘arz i.- diler 202b/15, 203a/3
revān i.- diyise 200b/4
secde i.- dügi 192a/11
beyān i.- dük 192a/13
ğaram i.- dük 216a/13
yād i.- dük 199b/3, 201b/14,
203a/13, 210a/4, 211b/13, 224b/8
i.- düklerinüñ 217a/15
secde i.- düler 192a/10
i.- düm 195b/14, 223a/7
cehd i.- düm 201b/4
ḥelāl i.- düm 231b/5
ḥürmet i.- düm 216b/12
tamām i.- düm 217a/10,
217a/11
ḥaṭā i.- düñ 214b/4
iškār i.- düñ 230b/14
şavāb i.- düñ 203b/7
şefā‘at i.- düñ 201b/10
i.- e 235a/7

ārām i.- e 212a/15
cezā i.- e 209a/6
ḥayr i.- e 220b/7
imāmet i.- e 223b/11, 223b/12
şefā‘at i.- e 207a/4
şümār i.- e 220a/3
i.- eceksin 228b/15
cem‘ i.- eler 231b/7
‘arz i.- eler 220a/2
i.- elerdi 229a/15
i.- elüm 225a/7
zāhir i.- elüm 197a/7
ziyāret i.- elüm 235b/12
geşt i.- em 201b/3
ḳabz i.- em 228a/3
ḳurbān i.- em 203b/6
şabr i.- em 215a/5
tażarru‘ i.- em 215a/6
yād i.- em 215a/6
efsūs i.- enleri 198b/9
i.- er 216a/12
ḥarāb i.- er 227b/13
ḥuşūmet i.- er 221b/14
ḳışāş i.- er 220a/6
selām i.- er 197a/5, 200a/2
tekebbürlik i.- er 208b/11
i.- erdi 202b/11, 216b/15
isti‘māl i.- erdi 230a/3

kibr i.- erdi 208a/8
kifāyet i.- erdi 194b/9
i.- erdi 217a/5
ma^cīšet i.- erdüñüz 215b/14
i.- erler 208a/13
ķahr i.- erler 199b/1
rivāyet i.- erler 199b/10,
200b/15, 204b/3, 214a/7, 231a/14
şāzilik i.- erler 227a/7
medħ i.- erlerdi 236a/5
i.- erseñ 226a/9, 232b/14
i.- ersin 199b/13, 199b/14
ķaşd i.- ersin 201b/2
yād i.- ersüz 206a/3
i.- erüm 220a/8
ķabz i.- erüm 228b/11
mudārā i.-erüm 228b/8, 228b/9
vaşiyet i.- erüm 231b/11
i.- esin 231b/15, 232a/6,
232b/14
i.- esiñ 232a/6
biryān i.- esin 221b/15
giryān i.- esin 222a/1
isti^c māl i.- esin 231b/14
işāret i.- esin 197a/6
selām i.- esin 236a/13, 236a/15
tevāzu^c i.- esin 232a/1
i.- esiz 225a/8

dirlik i.- eyin 236b/8
hāzer i.- gil 232b/12, 232b/13
hecv i.- gil 214a/8
ķışāş i.- gil 222b/15
i.- gil 228b/15
yād i.- gil 232b/14
yardum i.- gil 227a/2
naql i.- ince 215b/11
terk i.- iñüz 201a/7
i.- me 216a/12
ġalaţ i.- medi 195b/7
hezīmet i.- medi 199b/2
imāmet i.- medi 223b/12
intikāl i.- medi 198a/12
ķabül i.- medi 202b/15, 203a/5,
215b/7
raħmet i.- medi 199a/8
sünnet i.- medi 191b/12
i.- medi 207b/7
ziyān i.- medi 195a/1
^cayb i.- medi 217a/3
münācāt i.- mediler 192b/5
cefā i.- medüm 219b/13
dirīġ i.- medüm 219b/14
i.- medüm 228b/12
feryād i.- mege 226a/5
imāmet i.- mege 224a/3
zārī i.- mege 226a/10

zārī i.- megil 226b/3
hürmet i.- mek 216b/13
defn i.- mekde 229b/6
ķabz i.- mekde 228b/14
gölge i.- mekiçün 202b/10
zārī i.- meñ 225b/4
baħıllıķ i.- meñüz 219a/1
aşşı i.- mesin 221b/7
i.- meyecek 222a/11
güç i.- meyeler 217b/1
zılm i.- meyeler 222a/5
nevħa i.- meyesin 226a/8
uzun i.- meyesin 231b/13
zāyi^c i.- meyesin 232a/5
aşşı i.- meyiserdür 222a/3
aşşı i.- meyisersin 221b/12
i.- mez 220a/6
sāzkārlıķ i.- mez 209a/2
kıfāyet i.- mezdi 194b/14
güç i.- mezsın 223a/4
güç i.- miş olam 220a/7
ħıyānet i.- miş olurum 220b/4
āzād i.- mişdi 207a/12
musallat i.- mişdür 228b/10
ihtiyār i.- mişidi 215b/5
ķısmet i.- mişidi 194b/7
ihtilāf i.- mişlerdür 207a/8

rivāyet i.- mişlerdür 196b/9,
204b/9
imāmet i.- sün 223b/15, 223b/6
imāmlıķ i.- sün 218a/5
ķışāş i.- sün 220a/15
nafaķa i.- sün 212b/6
helāk i.- sünler 194b/4
i.- ün 230b/15
ķarār i.- ün 217b/10
şabr i.- ün 197a/14, 229a/11
ķışāş i.- ünüz 220a/8
cenk i.- üp 208b/7
işāret i.- üp 197a/9
kör i.- üp 199b/2
-302-

it: Köpek.

ne i. olasın 212b/13

-1-

‘itābī (Far.): Suçlama.

‘i. 229a/5

-1-

itmek: bk.: etmek.

‘ivaz (Ar.): Karşılık, bedel.

‘i. virsün 225a/11

‘i. virürler 221b/2

-2-

iy: Ey (hitap edatı).

iy: i. 195a/7, 197a/4, 197a/12,
199a/3, 199b/13, 200a/14, 201b/1,
201b/6, 208b/1, 208b/6, 210a/9,
212b/2, 212b/10, 212b/13, 214a/1,
214a/11, 215b/13, 218b/12, 220b/7,
220b/9, 221a/2, 221a/10, 221b/10,
221b/14, 221b/3, 221b/8, 222a/10,
222a/15, 222b/7, 224b/1, 224b/12,
225a/3, 225b/3, 222b/5, 226a/1,
226a/7, 226a/14, 226b/3, 227a/2,
227a/13, 227b/11, 228a/10, 228a/15,
230a/5, 230b/5, 233b/6, 234b/6,
235a/8, 235b/11, 235b/14

-50-

ey: e. 235b/7

-1-

izin (Ar.): İzin, müsaade, ruhsat.

i. virmeyesin 232a/3

-1-

‘izzet (Ar.): Değer, kıymet; yücelik,
ululuk.

‘i. 209a/14

-1-

J

jengār (Far.): Pas, kir.

j. 229a/8

-1-

K

Ka‘beḥān: Hicaz’da Mekke-i
Mükerreme’de Harem-i Şerif’in
hemen hemen ortasında bulunan kutsal
bina.

K.+ da 199b/11

K.+ dan 195b/11, 209b/11

-3-

ḳābe ḳavseyn: Hz. Muhammed’in
göçe yükselmesinden sonra Allah’a iki
yay boyu yaklaşması.

ḳ.+ den 192b/5, 199a/10

ḳ.+ e 192b/2

-3-

ḳābile (Ar.): İptidai ve göçebe
insanlarda, aynı soydan sayılan ve bir
başta itaat eden insan topluluğu, boy.

ḳ. 212a/11

ḳ.+ ye 212b/6

-2-

ḳabūl (Ar.): Rızı olma.

ḳ. itdi 203a/3

ḳ. itmedi 202b/15, 203a/5,
215b/7

-4-

ḳabz (Ar.): Azrail tarafından ruh
teslim alınma, ölme.

ḳ. idem 228a/3

ķ. iderüm 228b/11
ķ. itmekde 228b/14
-3-
ķabza (Ar.): Tutacak, tutamak yeri,
sap.
ķ.-1 ķudretindedür 215a/12
-1-
ķaç -: Gizlice gitmek, savuşmak.
ķ.- dı 205a/7
-1-
ķaçan: O zaman.
ķ. 194b/10, 232a/6
-2-
ķadar: Kadar, miktar.
ķ. 196a/12, 196b/3, 201b/9,
205b/11, 214a/5, 216b/9, 228b/8
ķ.+ duñ 216b/11
-8-
ķadeh (Ar.): Bardak.
ķ.+ ile 226b/15
-1-
ķadem (Ar.): Adım.
ķ.-i berekâtında 204a/13
-1-
ķadim (Ar.): Eski.
Kelâm-1 Ķadim: Kur'an-1 Kerim.
Kelâm-1 Ķ.+ de 192b/3

Kelâm-1 Ķ.+ inde 189a/10,
211b/14
-3-
ķadr (Ar.): Değer.
ķ.+ ini 215a/6
-3-
ķāfir (Ar.): Allah'ın varlığına ve
birliğine inanmayan.
k. 201a/8, 211b/10
k.+ ler 194b/14, 206b/12,
231a/11
k.+ lere 194b/12
-6-
ķaftan: Üste giyilen süslü elbise.
ķ. 219b/5
-1-
ķāhullık: Tembellik, ağır davranma.
k. eylemeñ 225a/6
-1-
ķāhin (Ar.): Gaipten haber vermek
iddiasında bulunan kimse, falcı.
ķ.+ lere 202a/14
-1-
ķahr (Ar.): Üstün gelerek mahvetme,
helak etme, batırma, ezme.
ķ. iderler 199b/1
-1-
ķahtlık: Kıtlık, kuraklık.

ķ.+ dan 195b/2

-1-

ķā'im (Ar.): Ayakta duran, ayakta bulunan.

ķ. 218a/8

-1-

ķak -: almak, vurmak.

ķ.- dı 227b/3

ķ.- dum 236a/1

-2-

ķal -: 1. Geride kalmak, bulunmak.

ķ.- an 191a/3

ķ.- anları 211a/7, 211b/9

ķ.- dı 215b/3

ķ.- mışdı 205b/12

ķ.- sun 234a/9

ķ.- urdı 191a/9

2. Yaşamak, hayatta kalmak.

ķ.- dı 211a/5, 234b/4

ķ.- mışdı 211a/7

diri ķ.- a 195a/11, 195a/12

ķiyāmete ķ.- dı 236b/10

ta^ç accübe ķ.- dı 200a/7

fürümānde ķ.- dılar 197a/12

mütehayyir ķ.- dılar 194b/5

zārī ķ.- dılar 224b/10

āciz ķ.- dılar 231a/9

yavı ķ.- mış 189a/11

mīrās ķ.- mışam 194b/3

mīrās ķ.- mışdur 193b/14

-21-

ķalb(Ar.): Yürek.

ķ.+ den 229a/10

-1-

ķaldur -: Kaldırmak.

ķ.- dılar 229b/12

baş ķ.- dılar 231a/8

-2-

ķalk -: Kalkmak.

ķ.- arıdı 191b/7

ķ.- dı 197a/3

-3-

ķamçı, ķamçu: Bir ucuna ip, deri vb. bağlı vurma, dövme aracı.

ķamçı: ķ. 198a/10, 198a/13, 220b/10, 221a/12, 223a/3

ķ.+ dur 220b/8

ķ.+ idi 220b/9

ķ. ur 221a/13

ķ.+ ya 222b/5

ķ.+ yı 220b/10, 220b/12, 220b/14, 221a/10, 221a/5, 221a/6, 222b/14

ķ.+ yı versün 220b/13

ķ.+ yıla 222b/13

ķ.+ yıla urduñ 220b/6

ķ.+ yıla urur 222a/7

-22-

ķamçu : ķ.+ m 198a/8

-1-

ķamçu: bk.: ķamçu.

ķanda: 1. Nerede, her nerede.

2. Nasıl.

3. Nereden, nereye, ne tarafa.

ķ. 226b/7, 227a/12, 229b/6,

234b/3, 235b/14

ķ.+ dur 234b/8

ķ. olursan 232a/5

-8-

ķanġi, ķankı: Hangi.

ķanġi: ķ. 204b/8, 220b/8

-2-

ķankı: ķ.+ sın 193b/15

-1-

ķankı: bk.: ķanġi.

ķap -: Yakalamak, tutmak, elde etmek.

ķ.- arız 201a/3

ķ.- asın 201a/4

ķ.- mayalum 201a/8

-3-

ķapı: bk.: ķapu.

ķapu , ķapı: Kapı.

ķ. 227a/7

ķ.+ da 223b/7

ķ.+ dan 196a/11, 236a/6

ķ.+ ları 227a/9

ķ.+ sına 218b/8, 222b/4,

235b/13, 236a/3

ķ.+ sında 227b/3, 231b/9

ķ.+ sından 221a/5

ķ.+ yı 227b/3, 236a/1

-14-

ķapı: ķ.+ sına 199a/1

-1-

ķarañu : Karanlık

ķ. 196a/9, 198b/6

-2-

ķarañuluk ,ķarañuluk: Karanlık.

ķarañuluk: ķ.+ ın 219b/7

ķ. eyledi 235b/4

-2-

ķarañuluk: ķ. olayıdı 233b/11

-1-

ķarañuluk: bk.: ķarañuluk.

ķarār (Ar.): Durma, sözünde ve yerinde durma.

ķ. 229a/6

ķ. idüñ 217b/10

-2-

ķaravaş: Cariye, hizmetçi, halayık.

ķ.+ ıdı 210b/5

-1-

kardeş : Kardeş.

ķ. 228a/10

ķ.+ ı 203b/8

ķ.+ ım 210a/10

ķ.+ ına 203b/6

ķ.+ lar 219a/2

ķ.+ ları 211a/10

-6-

karı: Yaşlı, ihtiyar.

ķ. 216b/10, 216b/9

-2-

karışdır -: Karıştırmak.

ķ.- up 192a/15

-1-

karın : İnsan ve hayvanlarda gövdenin kaburga kenarlarından kasıklara kadar olan ön bölgesi.

ķ.+ ı 191b/10

ķ.+ ım 201b/12

ķ.+ ına 191b/10, 205a/7

ķ.+ ında 205a/5

-5-

karşu: Karşı, karşısına, tarafına, -e doğru.

ķ. 197a/8, 201b/1, 223b/4, 225b/2, 226b/15, 229b/2, 231a/4, 231a/6, 234b/1, 234b/5, 235a/1, 235b/13

ķ.+ mda 201b/4

ķ.+ sında 198a/15

-15-

kaşd (Ar.): Niyet, kurma.

ķ. idersin 201b/2

ķ. itdi 199b/11

-2-

kat: Yan, huzur, makam.

ķ.+ ına 205a/2

ķ.+ ına 194a/2, 198a/11, 198a/4, 200a/1, 202b/7, 204a/5, 204b/10, 204b/5, 205a/1, 205a/14, 205a/8, 205a/9, 208a/4, 208b/9, 209a/1, 209a/4, 212a/11, 212b/2, 213b/1, 215a/7, 216b/2, 220b/10, 220b/12, 230a/1, 235b/11

ķ.+ ına 194a/11

ķ.+ında 201b/6, 213b/2, 228a/2

ķ.+ ta 198a/2

ķ.+ uma 233a/12

-32-

katı: 1. Sert, pek, şiddetli.

ķ. 200b/15, 208b/15, 218b/3

2. Çok, pek çok, fazla.

ķ. 201b/8, 204b/14, 211b/8, 214a/13, 228b/12, 230a/7, 234a/2, 235a/15, 235b/15

-12-

ķatılıķ: Zorluk.

ķ. 228b/14

-1-

ķātīl (Ar.): Katleden, öldüren.

zehr-i ķ. 195a/3

-1-

ķavī (Ar.): 1. Kuvvetli, güçlü.

ķ. 197b/12, 197b/7

2. Güvenilir, sağlam.

ķ. dutġil 232b/7

-3-

ķavīraķ: Daha sağlam.

ķ. 196a/1

-1-

ķavluhū (Ar.): Allah sözü.

ķ. 192b/1, 211b/15

-2-

ķavluhū Ta'ālā (Ar.): Allah Ta'ālā sözü.

ķ. 189a/11, 189a/12, 192a/3, 192a/9, 192b/2, 192b/6, 193b/2, 195b/10, 195b/4, 196b/11, 196b/12, 196b/2, 197b/8, 198b/9, 199a/11, 200b/2, 202b/1, 203a/3, 206a/2, 206b/12, 206b/14, 207b/1, 207b/5, 208a/2, 209a/15, 214a/15, 214b/14, 217a/9, 218b/13, 220a/10, 221b/1, 222b/6, 225b/7

-33-

ķavm (Ar.): İnsan topluluġu.

ķ. 197a/11, 198b/10, 218b/12, 223b/9, 224b/13, 225b/2, 225b/3, 229b/7, 229b/8

ķ.+ e 233a/11, 233a/6, 233b/12

ķ.+ ıla 194b/7, 195b/1ol-a

ķ.+ ina 202b/4

ķ.+ inuñ olurıdı 194b/9

ķ.+ i 195b/2, 198a/11, 198a/5, 232a/12

ķ.+ ine 202a/5

ķ.+ ini 193b/2, 215b/9

ķ.+ inuñ 193a/9

ķ.+ iyle 198b/12

ķ.+ üñ 223b/10

ķ.+ üñüz 219a/2

-28-

ķayġulu: Kaygılı, endişeli.

ķ. 227a/5

ķ. olursın 227a/6

-2-

ķayu: Kaygı, endişe, tasa.

ķ.+ ñ 227b/6

-1-

ķaz-: Herhangi bir araçla topraġı açmak, oymak.

ķ.- dılar 229b/13

-1-

ḳazā (Ar.): Olacağı ezelden Cenâb-ı Hak tarafından takdir olunan şeylerin vukua gelmesi.

ḳ.+ dur 219a/4

-1-

ḳazārā (Ar.): Kaza olarak, bilmeyerek, yanlışlıkla, elden çıkararak.

ḳ. 196a/10

-1-

keff: Avuç.

k. 195b/5

-1-

kefen, kefin (Ar.): Ölüyü sardıkları bez.

kefen: k. 225a/7, 225a/8, 229b/5

-3-

kefin: k. 219b/5

-1-

kefin: bk.: kefen.

kelām (Ar.): Söz.

Kelām-ı Ḳadīm: Kur'an-ı Kerim.

K.-ı Ḳadīmde 192b/3

K.-ı Ḳadīmde 189a/10,
211b/14

k.-ı mecīdde 200b/9

k.-ı mecīdinde 221a/15

-5-

kelle: Kafa.

k.+ sinden 201a/4, 201a/6

-2-

keltekele: Kertenkele.

k. 200b/13, 202a/1

-2-

kemāl (Ar.): Olgunluk, yetkinlik.

k. 196a/7

-1-

kendü: Kendi, kendisi.

k. 189a/10, 191b/5, 192a/12,
194a/12, 197a/14, 197a/6, 198a/11,
204a/10, 214a/12, 214b/10, 215b/5,
216a/1, 216a/12, 216a/3, 216a/9,
218b/4, 221a/15, 227b/1, 227b/6,
227b/9, 232a/7

k.+ mden 234b/11

k.+ mi 207b/15

k.+ yi 203b/9, 208b/10, 218a/7

k.+ yiçün 221b/14

-29-

kerāhiyyet (Ar.): İstemeyerek baskı ile yapma.

k. 202b/9

-1-

kerd (Far.): Yaptı, etti.

k. 229a/4

-1-

kerem (Ar.): 1. Cömertlik, bağış.

k.+ i-ile 227b/2

k. itdi 199a/8

2. Asillik, soyluluk.

k.+ inden 214a/12, 214b/11

-4-

kes -: 1. Kesmek, koparmak.

k.- e 194a/6

k.- eler 194a/8

2. Uzaklaştırmak.

şıla-i rahm k.- mekden 225b/15

k.- ti 223b/2

-4-

kesb (Ar.): Çalışıp kazanma.

k. itdiginile 221b/2

-1-

kesel- : Yok olmak, tükenmek.

k.- di 236b/9

-1-

keten: Keten bitkisinin liflerinden yapılmış dokuma vb.

k. 208a/12

-1-

kethüdā (Far.): Muhtar.

k.+ sı 235a/9

-1-

Kevşer (Ar.): Cennette bir havuzun adı.

çeşme-i K. 200b/6

havz-ı K. 200b/5

-2-

kez: Defa, kere.

k. 203a/12, 206a/12, 214b/7, 220a/13, 220b/1, 220b/2, 220b/3, 223b/4, 228b/4, 230a/13, 235b/9

-11-

kıble (Ar.): Namaza başlarken yönelinen taraf; Mekke tarafı.

ķ.+ si itdi 192a/7

-1-

kıl-: Yapmak, etmek, eylemek, kılmak.

namāz ķ.- alar 225b/2, 225b/3

namāz ķ.- an 225a/14

du‘ā-yı bed ķ.-ası olırsarsa

214b/5

namāz ķ.-dı 218a/9, 219b/10, 224a/12, 224b/3, 224b/4, 224b/6

namāzın ķ.- dı 199b/11

nidā ķ.- dı 227b/1

perākende ķ.- dı 235b/5

namāz ķ.- dılar 192a/8

zārī ķ.- dılar 234a/9, 236a/4

namāz ķ.- ısarlar 219b/11

namāz ķ.- madın 204b/1

zārī ķ.- mağa 221a/7

nevħa ķ.- mağıla 225b/4

aşşı kı.- mayısarsın 221a/14
namâz kı.- sun 225a/10, 225b/1
nazar kı.- uram 222a/11
diri kı.- urdı 204b/1
du' â kı.- urdı 204a/15
namâz kı.- urdı 204a/14
zârî kı.- urdum 234b/2
kı.- urlardı 231a/6
namâz kı.-urlardı 231a/4,
231a/5
zâhid kı.- ursın 233a/2
-32-

kılıç: Uzun. düz veya eğri, ucu sivri,
bir veya iki yüzü keskin, kın içinde
bele takılan, çelikten silah.

kı.+ dur 230b/3
kı.+ ı 197b/14
kı.+ lar 230b/14
kı.+ larıla 230b/13
kı. oldı 197b/14
-5-

kırañ: Kenar, kıyı, sahil.

kı.+ ında 201a/10
-1-

kırk: Kırk.

kı. 206a/11
-1-

kırk dokuz: Kırk dokuz.

kı. 211a/12

-1-

kışâş (Ar.): Öldüreni öldürme,
yaralayanı yaralama cezası.

kı.+ ı 220b/7, 221a/8, 221b/10

kı.+ ı it 222b/8

kı.+ ı itmeyecek 222a/11

kı.+ ina 220a/12

kı.+ ından 221a/9, 222b/9

kı. ider 220a/6

kı. idüñüz 220a/8

kı. itgil 222b/15

kı. itsün 220a/15

-12-

kısm : Bölük, parça.

kı.+ ıydı 194b/12

-1-

kısmet (Ar.): Talih, nasip, kader.

kı. itmişidi 194b/7

-1-

kışsa (Ar.): Fıkra, hikaye, rivayet.

kı. 189a/8, 209b/8, 222b/12

kı.-i mu' cizât-ı peygâmbere

191a/1

kı.-i peygâmbere 207a/5

kı.+ da 192a/13

-6-

kıyâmet (Ar.): Dünyanın sonu, bütün ölülerin dirilerek mahşerde toplanacakları zaman.

ķ. 196b/11, 197b/11, 206b/10, 220a/15, 221a/14, 221b/11, 221b/6, 222a/12, 222a/3, 222a/5, 225b/9, 226b/6, 227a/13, 231b/15, 232a/9, 236b/1

ķ.+ de 206b/11, 220a/9

ķ.+ e 225a/3, 232b/3

ķ.+ e ĩaldı 236b/10

ķ.+ ũñ 222b/8

-23-

ķız: Kız.

ķ. 211a/10

ķ.+ ı 206a/11, 207b/12, 210b/15, 210b/3, 224a/4

ķ.+ ıydı 207b/10, 207b/12

-8-

ķızdur -: Kızdırmak.

ķ.- dı 218a/13

-1-

ķi: İçin, maksadıyla, zira.

k. 192b/12, 195a/10, 195a/7, 195a/9, 199b/15, 200a/6, 200b/10, 201b/4, 210b/10, 213a/3, 216a/15, 220a/6, 220b/10, 221a/11, 221a/2, 221a/4, 222a/2, 222b/8, 223a/1,

223a/5, 223b/14, 224a/11, 224b/14, 225a/12, 225a/14, 225b/6, 226a/7, 226a/8, 227a/2, 227a/3, 227b/1, 227b/5, 228a/6, 228b/7, 229a/1, 229a/12, 229a/14, 229a/5, 229a/6, 229a/7, 229a/8, 229b/10, 229b/13, 229b/3, 229b/6, 229b/7, 229b/8, 230a/14, 230a/5, 230b/12, 230b/13, 230b/2, 231a/15, 231a/3, 231b/4, 231b/5, 231b/7, 232a/9, 232b/13, 232b/2, 232b/6, 233a/11, 233a/13, 233a/3, 233b/2, 233b/3, 234a/7, 235b/8, 236a/1, 236a/11, 236a/14

-73-

ķibr(Ar.): Büyüklük taslama, yüksekten bakma.

k. iderdi 208a/8

-1-

ķiçi: Küçük.

k. 203b/5, 203b/7, 204a/2

k.+ den 216b/5

k.+ yidi 203b/5

-5-

ķifâyet (Ar.): Yetişme, elverme, yeterlik.

k. iderdi 194b/9

k. itmezdi 194b/14

-2-

kilid: Kilit.

k.+ i 232a/14, 233a/8

k.+ in 233a/7

k.+ inden 232a/13

k.+ ini 202b/14

-5-

kilim: Halı, kilim.

k. 204a/3

-1-

kim: 1. Ki, bağlama edatı.

2. Kim (bağlama) zamiri.

k. 189a/10, 189a/9, 191a/8,
191a/10, 191a/11, 191a/12, 191a/14,
191a/15, 191a/2, 191a/3, 191a/4,
191a/6, 191a/9, 191b/1, 191b/10,
191b/12, 191b/13, 191b/15, 191b/2,
191b/4, 191b/5, 191b/6, 191b/7,
191b/8, 191b/9, 192a/1, 192a/13,
192a/2, 192a/4, 192b/10, 192b/11,
192b/12, 192b/14, 192b/15, 192b/8,
193a/12, 193a/13, 193a/14, 193a/15,
193a/3, 193a/5, 193b/6, 193b/9,
193b/13, 193b/15, 194a/12, 194a/13,
194a/14, 194a/15, 194a/3, 194a/5,
194a/8, 194b/8, 194b/13, 195a/1,
195a/11, 195a/2, 195a/5, 195b/13,
195b/10l-a, 195b/3, 195b/5, 195b/6,
196a/12, 196a/14, 196a/2, 196a/8,

196a/9, 196b/10, 196b/14, 196b/15,
196b/5, 196b/6, 197a/13, 197a/1,
197a/3, 197a/5, 197b/7, 197b/12,
197b/15, 197b/3, 197b/4, 198a/2,
198a/3, 198a/6, 198b/1, 198b/10,
198b/15, 198b/4, 198b/5, 199a/1,
199a/14, 199a/15, 199a/4, 199a/7,
199a/9, 199b/11, 199b/13, 199b/15,
199b/4, 199b/7, 199b/9, 199b/11,
199b/14, 200b/6, 200a/14, 200a/2,
200a/3, 200a/4, 200a/5, 200a/6,
200a/8, 200a/9, 200b/15, 200b/3,
200b/6, 200b/7, 201a/1, 201a/10,
201a/13, 201a/14, 201a/15, 201a/3,
201a/4, 201a/6, 201b/12, 201b/15,
201b/3, 201b/5, 201b/9, 202a/3,
202a/5, 202a/6, 202a/14, 202b/12,
202b/15, 202b/3, 202b/4, 202b/6,
202b/8, 203a/10, 203a/12, 203b/13,
203b/15, 203b/2, 203b/3, 203b/6,
204a/14, 204a/15, 204b/14, 204b/3,
204b/4, 204b/5, 204b/8, 204b/9,
205a/13, 205a/14, 205b/12, 205b/14,
205b/4, 205b/8, 206a/7, 206a/13,
206b/1, 206b/15, 206b/9, 207a/10,
207a/12, 207a/3, 207a/6, 207a/8,
207a/9, 207b/1, 207b/13, 207b/8,
207b/9, 208a/9, 208b/14, 208b/3,

208b/7, 208b/8, 208b/15, 209a/1,
209a/10, 209a/2, 209a/5, 209a/9,
209b/10, 209b/13, 209b/9, 210a/1,
210a/12, 210a/13, 210b/13, 210b/6,
211a/13, 211a/5, 211b/14, 211b/3,
211b/5, 211b/8, 212a/1, 212a/10,
212a/12, 212a/13, 212a/14, 212a/3,
212a/4, 212a/6, 212a/7, 212b/10,
212b/14, 212b/15, 212b/2, 212b/8,
213a/14, 213a/2, 213a/4, 213a/9,
213b/13, 213b/4, 213b/10, 214a/1,
214a/2, 214a/4, 214a/6, 214a/7,
214a/8, 214b/2, 214b/4, 214b/5,
214b/7, 214b/9, 214b/15, 215a/3,
215a/11, 215a/12, 215a/2, 215a/4,
215a/7, 215a/8, 215b/1, 215b/11,
215b/12, 215b/13, 215b/3, 215b/4,
215b/5, 215b/7, 215b/9, 216a/12,
216a/2, 216a/3, 216a/5, 216a/9,
216b/1, 216b/10, 216b/11, 216b/12,
216b/14, 216b/4, 216b/8, 217a/1,
217a/14, 217a/4, 217a/7, 217a/8,
217b/1, 217b/10, 217b/4, 217b/6,
218a/10, 218a/7, 218a/11, 218b/12,
218b/5, 219a/3, 219a/4, 219a/5,
219a/6, 219b/12, 219b/13, 219b/4,
220a/1, 220a/12, 220a/14, 220a/2,
220a/8, 220a/9, 220b/10, 220b/12,

220b/14, 220b/5, 220b/7, 220b/8,
221a/1, 221a/2, 221a/6, 221a/8,
221b/11, 221b/13, 221b/6, 221b/9,
222a/11, 222a/5, 222a/6, 222a/8,
222a/9, 222b/1, 222b/11, 222b/12,
222b/13, 222b/9, 223a/11, 223a/14,
223a/2, 223a/5, 223a/12, 223b/10,
223b/4, 223b/5, 223b/6, 224a/14,
224a/2, 224a/5, 224a/7, 224a/9,
224b/1, 224b/10, 224b/2, 224b/4,
224b/5, 224b/6, 224b/7, 224b/8,
225a/1, 225a/10, 225a/4, 225a/9,
225b/10, 225b/13, 225b/14, 225b/5,
226a/13, 226a/14, 226b/7, 226b/9,
227a/12, 227a/6, 227b/8, 228a/3,
228a/8, 228a/9, 228b/10, 228b/11,
228b/15, 228b/9, 229a/11, 229a/13,
229a/15, 229b/5, 229b/11, 229b/15,
230a/11, 230a/14, 230a/4, 230a/7,
230a/9, 230b/10, 230b/11, 230b/2,
231b/11, 231b/12, 231b/2, 231b/3,
231b/5, 231b/6, 232a/10, 232a/12,
232a/13, 232a/7, 232a/8, 232a/9,
232b/10, 232b/11, 232b/12, 232b/13,
232b/14, 232b/2, 232b/5, 232b/8,
233a/15, 233a/3, 233a/5, 233a/8,
233b/1, 233b/6, 233b/15, 233b/2,
233b/7, 234a/11, 234a/12, 234a/13,

234a/4, 234a/6, 234b/2, 234b/4,
235a/15, 235a/3, 235a/6, 235a/7,
235a/8, 235b/13, 235b/5, 235b/9,
236a/1, 236a/12, 236a/14, 236a/7,
236b/1, 236b/3, 236b/4, 236b/7,
236b/9

-461-

kim: Soru zamiri.

k.+ dedür 202a/6

k.+ dür 194a/15, 210a/10,
227b/4, 234a/12, 236a/1

k.+ e 208a/6

k.+ em 200a/6

k. ola 218a/1

k.+ sen 234b/13

k.+ sin 200a/4, 200a/9, 216a/8

k.+ üñdür 194a/13

k.+ üñsin 194a/12

-15-

kimesne: bk.: kimse.

kimse, kimesne: Kimse, kişi.

kimse: k. 199b/1, 216b/1, 216b/15,
216b/5, 216b/6, 217a/4, 219a/10,
219a/11, 219a/12, 219a/13, 219a/14,
219a/6, 219a/7, 219a/8, 219a/9,
219b/2, 219b/3, 222a/3, 222b/1,
227a/15

k.+den 202a/15, 216a/8,
216b/8

k.+nüñ 193a/8, 207b/3, 216b/3,
222b/1, 227b/10

k. olmaya 195a/11

k.+ ye 220a/7, 223a/4, 223b/6,
232a/3

k.+ ye itmedüm 228b/12

k.+ yi 199a/4, 220a/10

k.+ yile 216b/6

-38-

kimesne: k. 191b/2, 212b/11

-2-

kişi: Şahıs, kimse; insan.

k. 191a/13, 194a/3, 197a/14,
205b/11, 205b/13, 212a/10, 216b/4,
221b/13, 222a/5, 223b/11, 234a/13,
234a/15

k.+dür 224a/2, 227b/13, 232b/9

k.+ ler 222a/15

k.+ nüñ 213b/5

k. ola 195a/10

k.+ yile 218a/3

k.+ yle 191a/12

-21-

kitāb (Ar.): Kitap.

k. 206a/3

ehl-i k.+ dan ola 232a/12

k.+ ina uruñuz 218b/15

k.+ ını 218b/15

k.+ uñ 192a/13, 229a/2

-6-

kız(e) (Far.): Keçe bezinden kıyafet.

k. 213b/12

-1-

ko-: 1. Bırakmak, terk etmek, koymak.

ķ.-dı 194b/1, 195a/5, 199a/6,
201b/1, 201b/8, 203b/12, 204b/12,
204b/7, 205a/12, 212a/7, 213b/8,
216a/14, 224b/7

ķ.- duñ 236b/6

ķ.- maduñ 220b/8

ķ.- mak 224b/13

ķ.- mayam 199a/5

ķ.- mışdı 215b/3

ķ.- r 215a/15

ķ.- rсан 228a/10

ķ.- sun 199a/4

2. Bir yana koymak.

ķ.-dı 194b/1, 195a/5, 201b/1,
203b/12, 204b/12, 204b/7, 205a/12,
212a/7, 213b/8, 224b/7

ķ.-dılar 229b/13, 231a/2,
231a/7

ķ.- dum 234b/15

ķ.- ñ 225a/13

ķ.- yuñ 206b/5

-27-

koķu: Koku.

ķ. 191a/9, 191b/3

ķ.+ ñ 230a/15

ķ.+ sı 191a/6

ķ.+ sından 191a/11

-5-

koķulurak: Daha kokulu.

ķ.+ ıdı 191a/7

-1-

kon-: Konaklamak, bir yere inmek,
durmak.

ķ.- dı 202a/4

ķ.- mazdı 191a/15

-2-

koñşı: Komşu.

ķ.+ lar 215b/15

-1-

konuķ: Misafir.

ķ. oldu 203a/12, 205b/10

-2-

konuķlık: Ağırılama, misafir etme,
misafirlik.

ķ.+ a 195a/2, 203a/7

-2-

kop -: Çıkmak, zuhur etmek.

ğiri ķ.- dı 218b/10

ğıriv̄ kı.- dı 221a/7, 222a/7

-3-

ķorkķ -: Korku duymak.

ķ. 208b/14, 232b/14

ķ.-aram 201a/14, 212a/13,
214b/5

ķ.- asın 232a/1

ķ.- dı 203b/9

ķ.- dum 233b/8

ķ.- tum 234a/2

ķ.- uñ 222a/15

ķ.- uñuz 217a/14, 219a/3

-12-

ķorkķu: Korkma duygusu.

ķ.+ larından 225b/9

ķ.+ ñuziçün 225b/8

ķ.+ sın 219b/9

-3-

ķoru -: Bir kimseyi veya bir şeyi dış etkilerden, tehlikeden, zor bir durumdan uzak tutmak, esirgemek, muhafaza etmek.

ķ.- r 222a/6

-1-

ķoř -: Koşmak.

ķ.- a 226a/8

-1-

ķořa: Çift, ikiz, ikili.

ķ. 223a/9

ķoy -: 1. Dökmek.

ķ.- arlardı 229a/14, 229b/2

ķ.- up dur- 226b/15

2. Bırakmak.

ķ.- alum 229b/7, 229b/8

3. Yerleştirmek.

ķ.- dılar 229b/6

-6-

ķoyın, ķoyun: Koyun.

ķoyın ķ. 217a/2

ķ.+ iñuzdan 201a/2

-2-

ķoyun: ķ. 196a/4, 201a/5, 201a/6,
216a/1, 230b/15, 236b/3

ķ.+ dan 196a/4

ķ.+ larını 201a/7

ķ.+ um 201a/4

ķ.+ undan 201a/8

-10-

ķoyun: bk.: ķoyın.

ķör: :Görmeyen, âmâ.

k. idüp 199b/2

k. ola 206b/14

-2-

ķudret (Ar.): Kuvvet, güç.

ķ.+ in 199a/7

ķabza-i ķ.+ indedür 215a/12

ķ.+ inden 194a/12, 204a/10

ķ.+ ümüzi 197a/6

ķufı (Ar.): Kilit.

ķ.+ ı 233a/8

-1-

ķul: Emir altında çalışan; köle.

ķ.+ dı 207a/11

ķ.+ dur 208a/1, 208a/2

ķ.+ ı 207a/6

ķ.+ ıdı 208a/11

ķ.+ ıydı 207a/9

ķ.+ larumdur 227a/12

-7-

ķulaķ: Kulak.

ķulaķ dut-: Dinlemek.

ķ. dutdı 226a/11

ķ.+ uma 233b/6

ķ.+ uñ dut 226a/10

-3-

ķulıncı: Adale tutulması.

ķ. 205a/15

ķ.+ ı 205a/14

-2-

ķullıķ : Kulluk, hizmet.

ķ.+ ı 207a/8

-1-

ķur' a (Ar.): Yalnız tesadüfe ve talihe bağlı bir ayırma yapmak üzere başvurulanan her türlü vasıta.

ķ. 196a/14

-1-

ķurbān (Ar.): Bir gaye uğrunda feda olma.

ķ.+ ıla 219a/9

ķ. idem 203b/6

ķ. itdi 203b/7

ķ. olsun 234a/5

-4-

ķurd: Kurt.

ķ. 200b/14, 200b/15, 201a/7, 202a/2

ķ.+ a 201a/4

ķ.+ ı 201a/5

ķ.+ lardan 201a/1

-7-

ķurřa (Ar.): Çörek.

ķ. 205b/10, 205b/8

ķ.+ sıyıla 203b/12

-3-

ķurtıl-, ķurtul-: Tehlikeli veya kötü bir hāli atlatmak, selamete çıkmak, rahata ermek.

ķurtıl-: ķ.- a 232b/12

ķ.-alar 206b/12, 206b/14,
207a/2, 207a/5

ķ.- am 220a/15, 222b/9, 223a/8

ķ.- asın 232b/13

ķ.- dı 194b/6, 195b/2, 196a/6

ķ.- saydı 219a/10, 219a/12,
219a/13, 219a/15, 219a/6, 219a/8,
219a/9, 219b/1

ķ.- saydı 219b/2, 219b/3

-24-

ķurtul -: ķ.- dı 195b/4, 199a/6

ķ.- mağı 206b/10

ķ.- mayısaramdur 223a/15

-4-

ķurtul -: bk.: ķurtıl-.

ķur'an (Ar.): Hz. Muhammed'e inen
kutsal kitap.

ķ. 224a/2

ķ.+ uñ 231b/14

ķ. 224a/2

-3-

ķuş: Kuş.

ķ. 202a/8

ķ.+ lar 200b/12, 201b/15,
202b/10

-4-

ķuşcuğaz: Kuşcağız.

ķ. 202a/10, 202a/3

-2-

ķuvvet (Ar.): Güç, kuvvet.

ķ.+ ile 219a/11

ķ. virdi 211b/11

ķ. virici ola 219a/4

-3-

ķuvvetlürak : Daha kuvvetli.

ķ.+ ım 221b/4

-1-

ķuyı, ķuyu: Toprağa kazılan derin
çukur.

ķuyı: ķ. 194b/12, 194b/8

ķ.+ nuñ 206b/8

ķ.+ ya 206b/7

-4-

ķuyu: ķ. 194b/13, 206b/1

ķ.+ da 206b/3

-3-

ķuyu: bk.: ķuyı.

ķüçük: Küçük.

k. 202a/3

-1-

ķüfrân (Ar.): İyilik bilmeme, gördüğü
lütuf ve insaniyeti unutma.

k.+ ile 202b/9

-1-

ķükre -: Bağırmaq.

k.- düğinden 225b/11

-1-

L

laḥd (Ar.): Çukur, mezar, kabir.

1.+ de 219b/8

1.+ için 225b/9

1.+ ine 231a/7

la‘netu’l-lāhu (Ar.): “Allah’ın laneti”:

Allah lanet etsin, mağfiretinden mahrum kalsın.

1. 197b/6, 200a/13

-2-

laṭīfraḥ: Daha hoş, daha güzel.

1. ola 198b/13

-1-

lāyīḳ (Ar.): Yakışan, yaraşır, yakışık.

1. görmez 207b/15

1. görürem 207b/14

-2-

leşker (Far.): Asker.

1. 196b/5

1.+ e 217b/9

1.+ i 199b/1, 202a/15, 202b/1,
211b/12

1.+ ile 219a/12

1.+ inden 194b/11

1.+ ine 217b/8

1.+ iyidi 211b/10

-10-

likālīḳ: Yüzlülük.

1. 196b/2

-1-

līkin (Far.): Lakin, fakat.

1. 196a/2, 196b/7, 198b/7,
211a/6, 220b/3

-5-

loḳma: Ağza bir defada alınıp götürülen yiyecek parçası.

1. 195a/4, 195a/5

-2-

luṭf (Ar.): Hoşluk, güzellik.

1. eyleyici 233a/7

1.+ ıla 213a/2, 213a/4, 213b/7,
214a/1

-5-

M

mā (Far.): Biz.

ze-dilhā-yı m. 229a/8

-1-

ma‘būd (Ar.): Kendisine ibadet olunan, tapınılan, Allah.

m.+ ı 230b/10, 230b/11

-2-

mādām (Ar.): Madem, çünkü, değil mi ki.

m. 210b/10

-1-

mağara: Bir yamaca veya kaya içine doğru uzanan, barınak olarak kullanılabilen yer kovuğu, in.

m. 199a/1

m.+ dadur 199a/2

m.+ dasın 199a/4

-3-

mağrib (Ar.): Garb, batı.

m.+ den 197a/11

m.+ e 197b/6

-2-

mağrūm (Ar.): Bahtsız, nasipsiz.

m. olmayasın 229a/12

-1-

mağzūl (Ar.): Hor, hakir, perişan; rüsva.

m. itdi 209b/11

-1-

mā'ide (Ar.): Üzerinde yemek bulunan sofrası.

m. 205b/14, 205b/8

-2-

ma'ışet (Ar.): Geçinme, geçiniş.

m. iderdüñüz 215b/14

-1-

mağām (Ar.): Durulan, durulacak yer.

m. dutdı 234b/10

-1-

māl (Ar.): Bir kimsenin tasarrufu altında bulunan değerli ve gerekli şey.

m. 221b/9

m.+ ı 206a/11, 220a/9

m.+ ıla 219a/10

m.+ ın 206a/9, 232a/5

m.+ ise vireyim 220a/9

m.+ uñ 231b/2

m. veresin 214a/4

m. vire 206a/8

-10-

ma' lūm (Ar.): Bilinen, belli.

m. eylediler 204a/8

m. itdi 200a/1

m. olurdı 191a/10

-3-

mānend (Far.): Benzer, eş.

m.+ ine 202a/8

-1-

ma' nī (Ar.): Mana, anlam.

m. 229a/2

-1-

mārâ (Far.): Bizi.

m. 229a/8

-1-

ma'şiyet (Ar.): Asilik, itaatsizlik; isyan, günah.

m.+ e 232a/3

-1-

maşrıḳ (Ar.): Güneş'in doğduğu taraf, doğu.

m.+ a 197b/5

m.+ dan 197a/10

-2-

maṭara (Ar.): Yolculukta boyuna veya bele asılı olarak taşınan, çoğunlukla üzeri aba kaplı su kabı.

m.- lar 196b/5

-1-

mazleme (Ar.): Zulüm, can yakma, haksızlık.

m.+ si 220a/14

-1-

mecāl (Ar.): Güç, kuvvet, takat.

m.+ i 218b/8

-1-

mecīd (Ar.): Şan ve şeref sahibi, büyük, ulu.

kelām-ı m.+ de 200b/9

kelām-ı m.+ inde 221a/15

-2-

mecmū'a (Ar.): Toplanıp biriktirilmiş, tertip ve tanzim edilmiş şeylerin hepsi.

m.+ nı 233a/5

-1-

medḥ (Ar.): Övme, birinin iyi şeylerini söyleme.

m. 214b/7

m.+ i 214b/11

m. iderlerdi 236a/5

-4-

meger (Far.): Meğer, oysa ki, halbuki; olsa olsa, ancak.

m. 202a/8, 204a/6, 213a/13, 214b/15, 216a/3

-5-

meḥāb (Ar.): Rüzgarın estiği yerler.

m.+ a 220a/6

-1-

mehr (Ar.): Mihir, evlenirken erkek tarafından kadına verilen nikah bedeli.

m.+ ile 209b/14

-1-

mehter (Ar.): Yüksek rütbeli hizmetkâr.

m.+ leri 196b/13

-1-

me-konād (Far.): Etmesin.

m. 229a/8

-1-

melāḥat (Ar.): Güzellik, yüz güzelliği.

m. 196a/7

-1-

melâmet (Ar.): Ayıplama, kınama;
azarlama, çıkışma.

m.+ den 206b/12, 207a/2

-2-

melekü'l-mevt: Ölüm meleği, Azrail.

m. 227b/2, 227b/9, 228a/1,
228a/11, 228a/12, 228b/13, 228b/2,
228b/4, 228b/6, 228b/7

m.+ dür 227b/8, 228a/1

-12-

melik(Ar.): Padişah, hakan, hükümdar.

m. olmayam 215b/8

-1-

me' lül(Ar.): Usanmış, bıkmış, bezmiş.

m. 205a/12

m. oldı 213b/7, 214a/13

-3-

memleket (Ar.): Ülke.

m.+ ile 219a/13

-1-

men (Far.): Ben.

ber-ten-i m. 229a/6

-1-

menber: bk.: minber.

menbere: bk.: minber.

menfa'at (Ar.): Fayda, kâr, çıkar,
yarar.

m. 231b/4

-1-

menzil (Ar.): Mesafe.

m. 217b/8, 235a/2

-2-

menzilet (Ar.): Derece, rütbe.

m.+ in virdi 195b/15

m.+ inden 196a/1

m.+ inün 196a/1

-4-

menzil-gâh (Ar.): Menzil yeri, konak.

m.+ ı 200b/11

-1-

merâ (men+râ)(Far.): Benim.

cân-ı m. 229a/4

ümmetân-ı m. 229a/5, 229a/6

-3-

merg (Far.): Ölüm.

m. 229a/7

begâh-ı m. 229a/5

-2-

merkeb (Ar.): Binilecek şey, binek.

m. 222b/10

-1-

mescid (Ar.): Secde edilecek, namaz
kılınacak yer.

m. 218b/8, 221a/5, 222b/4,
229b/15, 231b/9

m.+ de 224a/13, 229b/8

m.+ dedür 231a/15

m.+ den 223a/10, 224b/9,
229b/14

m.+ e 213b/11, 218a/5, 218a/7,
218b/6, 218b/9, 224a/11, 230b/1

m.+ ine 236b/2

-19-

meşgûl (Ar.): Bir işle uğraşan, iş
görmekte olan.

m.+ dür 227b/6

m. oldum 234a/2

m. olmuşdur 226a/4

m. olurdu 217b/13

m.+ üm 227a/10

-5-

meşhed (Ar.): Bir adamın şehit olduğu
veya bir şehidin gömüldüğü yer.

m.+ in 229b/12

m.+ üm 225a/13

-2-

meşk (Far.): Tulumdan yapılmış su
kabı, saka kırbası.

m.- ler 196b/5

-1-

mevcüd (Ar.): Var olan, bulunan.

m. 196b/6

m.+ idi 191a/4, 192a/2

-3-

mevlid (Ar.): Doğma, dünyaya gelme.

m.+ i 209b/8

-1-

mevlūd (Ar.): Mevlid.

m.+ ı 209b/9

-1-

meyl (Ar.): Eğilme, eğiklik.

m. 220a/6, 224b/13

-2-

mezār (Ar.): Kabir, ölünün gömüldüğü
yer.

m.+ ina 218a/12

-1-

miftāḥ (Ar.): Anahtar.

m.+ ların 215b/6

-1-

mihmān (Far.): Misafir, konuk.

m.+ a 216b/15

-1-

mihmānlık : Konukluk.

m.+ ina 217a/1

-1-

mihr (Far.): Güneş.

m.+ i 208a/14

-1-

mihrāb (Ar.): Camilerde, mescidlerde yönelinen taraftaki duvarda bulunan ve imamlık edene ayrılmış olan oyuk, girintili yer.

m.+ a 224a/12

m.+ dan 218a/8, 224b/1

m.+ ı 236b/8

-4-

mihribān (Far.): Şefkatli, merhametli, muhabbetli, güler yüzlü, yumuşak huylu.

müşfiğ-i m.+ ı dum 219b/12

-1-

mîl (Ar.): Bir kilometreye yakın bir uzaklık.

m. 231b/11

-1-

minber, menber, menbere (Ar.): Camilerde hatîbin çıkıp hutbe okuduğu merdivenli kürsü.

minber: m. 209b/5

m.+ e 209b/6

-2-

menber: m.+ deidi 202b/5

m.+ e 218b/9, 222b/10

m.+ i 236b/8

m.+ üñ 218b/11

-5-

menbere: m.+ den 230b/4

m.+ ye 230b/1

-2-

mîrās (Ar.): Ölenin hısımlarına veya kanunen verilmesi gereken kimseye bıraktığı mal, mülk, para.

m. kıalmışam 194b/3

m. kıalmışdur 193b/14

-2-

miskîn (Ar.): Aciz, zavallı, beceriksiz, hareketsiz.

m.+ lere 235a/6

-1-

mişl (Ar.): Benzer, kat.

m.+ i 208b/14

m.+ üm 215a/12, 215a/15

-3-

misvāk (Ar.): Erāk ağacının ucu dövölüp fırça haline getirilen ve diş temizliğinde kullanılması sünnet olan ince dalları.

m.+ i 230a/3

m. virüp 230a/2

-2-

miş'ale (Ar.): Meşale, aydınlatıcı alet, kandil.

m. 198b/6

-1-

mu' allāk (Ar.): Asılmış, asılı.

m. 198a/15

-1-

mu' allem(Ar.): Talim görmüş, talimli.

m.+ idūñ 234a/11

-1-

mu' cizāt (Ar.): Mucizeler.

ķışsa-i m.-ı peygāmbere 191a/1

m.+ ı 192a/1

-3-

mu' cize (Ar.): Tansık, tansuk, dinî teyit maksadıyla ve Allah'ın emriyle peygamberler tarafından yapılan ve halkı hayrette bırakan harikulade işler, hareketler, haller.

m. 192b/15, 198a/13

m.+ ñi 197a/6

m.+ sinden 192a/1, 198a/14

m.+ sini 197b/12

m.+ ye 197a/2

m.+ yi 193a/7

-8-

muħabbet (Ar.): Sevgi.

m. 195b/15

-2-

muhācir (Ar.): Göçmen, göç eden, bir ülkeden kalkıp bir başka ülkede yerleşen.

m. 218b/10

-1-

muħāl (Ar.): Mümkün olmayan.

m.+ dur 196b/15

-1-

muħālraķ: Daha imkansız.

m. 200a/8

-1-

muħayyer (Ar.): Seçmeli, beğenmeye bağlı, beğenmece.

m.+ dur 200a/2

-1-

muħkem (Ar.): Sağlam kılınmış, sağlam, berk, kuvvetli.

m. 219a/4

-1-

muħarreb (Ar.): Yaklaşmış, yakın.

m. 225a/15

-1-

muħayyed (Ar.): Kayıtlı, bağlı, bağlanmış.

m. olmadı 230a/8

-1-

muntazır (Ar.): İntizār eden, gözleyen, bekleyen.

m. olma 204a/6

m. olup 227a/8

-2-

musahhar (Ar.): Ele geçirilmiş.

m.+ dılar 202a/11

m.+ ıdılar 202b/7

m. ola 195a/13

m. oldı 195a/13

-4-

musallat (Ar.): Birinin üzerine düşmüş, sataşmış, ilişmiş.

m. itmişdür 228b/10

-1-

muşîbet (Ar.): Felaket, ansızın gelen bela, sıkıntı.

m.+ de 229a/11

-1-

muṭahhar (Ar.): Temizlenmiş, temiz.

m. 191b/13

-1-

muṭî' (Ar.): Veren.

m.+ dürler 227a/12

-1-

muṭma'in (Ar.): Gönlü kanmış, içi rahat, şüphesi yok.

m. olsuniçün 212b/7

-1-

muttaşîf (Ar.): Vasıflanan, kendisinde bir hâl, bir sıfat, bir vasıf olunan.

m. ola 225a/5

-1-

mübârek (Ar.): Bereketli, feyizli.

m. 191a/8, 196a/12, 198a/8,
203b/1, 203b/2, 204b/12, 204b/7,
205a/2, 206b/6, 214a/13, 222b/14,
223a/1, 223a/8, 228b/3

-14-

mübrem (Ar.): Kaçınılmaz, vazgeçilmez.

ḥükm-i m.+ dür 219a/4

-1-

müdâm (Ar.): Devam eden, süren, sürekli.

m. 224b/4

-1-

müdârâ (Far.): Yüze gülme, dost gibi görünme.

m. iderüm 228b/8, 228b/9

-3-

mühr (Far.): Mühür, imza.

m.-i nübüvvet 191b/14, 223a/1

m.+ e 223a/6

m.+ i 234b/15

-4-

mülket (Ar.): Ülke.

m. 203a/1

m.-i dünyâ 202b/12

m.-i dünyâyı 203a/2, 203a/4

-4-

mü'min (Ar.): İman etmiş, İslam dinine inanmış, Müslüman.

m.+ ler 194b/12, 211b/12, 215b/13, 235b/11

m.+ ler 194b/13, 228b/7

m.+ leri 223b/10

-7-

mümkün (Ar.): Mümkün, olabilir, olabilen.

m. olmaya 196b/15

-1-

münacât (Ar.): Allah'a dua etme, yalvarma.

m. itdi 192b/5, 199a/10, 199a/11

m. itmediler 192b/5

-4-

münâdi (Ar.): Nida eden, yüksek sesle söyleyen.

m. it 218b/5

-1-

münâfık (Ar.): Nifak sokan, ikiyüzlülük eden, ikiyüzlü.

m.+ dur 194b/3

m.+ lar 207a/15, 231a/8

-3-

münkaṭʿ (Ar.): Kesilen, kesilmiş.

m. oldu 231a/13

-1-

mürsel (Ar.): İrsal olunmuş, gönderilmiş, yollanılmış.

m. 192a/8

m.+ lerüñ 229b/10

-2-

mürtedd (Ar.): İslam dininden dönen.

m. oldılar 231a/10

-1-

müslimân, müslümân (Ar.): İslam dininde olan.

müslimân: m.+ lara 192b/9, 232a/2

m.+ laruñ 231a/11

m. ola 192b/15

m. oldu 193a/7

m. oldılar 202a/12

m. olduğundan 198a/4

m. olmazlar 202a/15

-8-

müslümân: m.+ lar 221a/6

m.+ lara 211b/11

m.+ laruñ 214a/2

-3-

müslümân: bk.: müslimân.

müslümânlık: Müslümanlık.

m. 213a/15, 217a/11

-2-

müşfik (Ar.): Şefkatli, merhametli, acıyan; seven.

m.-i mihribānıdum 219b/12

-1-

müşg (Far.): Misk.

m. 191a/11

-1-

müştāk (Ar.): Özleyen, göreceği gelen, can atan.

m.+ dur 228a/6

-1-

mütābi‘ (Ar.): Tabi olan, uyan.

m. 214b/1

-1-

mütefekkir (Ar.): Düşünen, düşünür, düşünce sahibi.

m. oldı 214a/14

-1-

mütehayyir (Ar.): Hayrette kalan, şaşmış, şaşırmış.

m. 197a/11, 231a/9

m. kaldılar 194b/5

-3-

mütevāzi‘ (Ar.): Tevazu eden, alçak gönüllü, kibirsiz.

m.+ yıdum 219b/14

-1-

N

nā-bīnā (Far.): Gözü görmez, anadan doğma kör.

n. 203a/13, 204b/10

-2-

nā-çār (Far.): Çaresiz.

n. 219b/5

-1-

nafaqa (Ar.): Geçimlik.

n. 212a/14

n. idinem 214a/4

n. itsün 212b/6

-3-

nā-gāh (Far.): Ansızın, birdenbire.

n. 198a/6, 201a/11, 213b/5

-3-

naql (Ar.): Taşıma, aktarma, geçirme.

n. idince 215b/11

n. itdi 210b/9

-2-

namāz (Far.): Müslümanlara günde beş defa yapmaları emrolunan ibadet.

n. 218a/2, 223b/3

n.+ a 224b/7

n.+ a durmuşlar 224a/12

n.+ dan 224a/13, 224a/14

n.+ ı 200b/1, 200b/3, 217b/6,

225a/6

n.+ ın kıldı 199b/11
n. kıllalar 225b/2, 225b/3
n. kılan 225a/14
n. kıldı 218a/9, 219b/10,
224a/12, 224b/3, 224b/4, 224b/6
n. kıldılar 192a/8
n. kıllarlar 219b/11
n. kılmadın 204b/1
n. kılsun 225a/10, 225b/1
n. kıllardı 204a/14
n. kıllardı 231a/4, 231a/5
-28-

nāme (Far.): Mektup.

n.+ nūñ 234b/14
n.+ sin virdi 234b/14
n.+ yi 234b/15
-3-

nāṣih (Ar.): Nasihat eden, öğüt veren.

n.+ idum 219b/12
n.+ iduñ 234a/11
-2-

naṣīb (Ar.): Kısmet, nasip, pay.

n. oldı 196a/15, 196b/2
-2-

naẓar (Ar.): Bakma, göz atma.

n. itdi 226b/14
n. kılluram 222a/11
-2-

ne: Ne, hangi şey.

n. 191a/14, 191b/1, 191b/8,
191b/9, 193b/13, 197a/3, 197b/6,
200a/5, 204b/6, 208b/4, 214a/1,
215a/11, 219b/13, 220a/12, 222b/2,
223b/10, 223b/9, 225a/2, 225b/10,
225b/8, 225b/9, 226b/4, 229a/2,
230a/14, 232a/8, 232b/14, 232b/8,
233a/1, 233a/3, 234b/8

n.+ dir 199b/15, 200a/3

n.+dür 200a/5, 232b/10, 233b/4

n. it olası 212b/13

n. kıllsun 234a/9

n. olırdur 225b/14

n.+ ydi 226a/14

n.+ ye 209a/8

n.+ yidi 226b/1

n.+ yile 215b/13

-46-

ne-būd (Far.): Yok.

n. 229a/6

-1-

ne deñlü: Nasıl, ne şekilde, ne kadar.

n. 221b/4, 221b/9, 228b/14,
228b/15

-4-

nefis : bk.: nefis.

n.+ de 191a/5

-1-

nefs (Ar.): Ruh, can, hayat.

n.+ e 221b/2

n.+ inde 191a/4

n.+ üm 215a/11

-3-

nefsî (Ar.): Kişiyeye, kendisine ait, onunla ilgili.

n. 225b/13

-2-

nerm (Far.): Yumuşak.

n. oldıysa 199b/2

-1-

neseb (Ar.): Nesil, soy.

n.+ i 209b/8

-1-

nesne: Şey, bir şey, hiçbir şey.

n. 196a/10, 201a/1, 201b/4, 204a/3, 204b/7, 208b/6, 212a/14, 212b/1, 214a/5, 217a/4, 218a/2, 221a/5, 222b/3, 225a/12, 230a/5, 232b/10, 233a/5, 233b/5

n.+ dür 207b/8, 228b/12

n.+ m 212b/1

n.+ sin 212a/8

n.+ ye 222a/5

n.+ yile 199b/5

-24-

nete: Nasıl.

n. 224a/2

-1-

nevbet (Ar.): Sıra; sıra ile görülen iş.

n. 194b/8, 194b/9

n.+ i olurdu 194b/13, 194b/14

n.+ üñ 230a/7

-5-

nevha (Ar.): Ölüye sesle ağlama.

n. 234b/2, 236a/4

n. eylemeñ 229a/12

n. itmeyesin 226a/8

n. kılmagıla 225b/4

-5-

nev' (Ar.): Çeşit, türlü.

n. 199a/15

-1-

nice: Nasıl; çok; ne kadar.

n. 194a/8, 204b/2, 225a/7, 227a/5, 233b/6, 236b/6, 236b/8

n. olıyardur 235a/6

n.+ si 212a/1

-10-

niçün: Niçin.

n. 201b/2, 205b/5, 208a/1, 213a/11, 217b/12, 223b/14, 225b/6, 227a/6, 233b/3,

235a/3

-10-

nidā (Ar.): Çağırma, bağırma, seslenme.

n. kıldı 227b/1

-1-

nih (Far.): Nihâden mastarından emr-i hâzır: “Koy!”.

n. 229a/6

-1-

nihâden (Far.): Koyan; basan.

n. 229a/5

-1-

ni‘met (Ar.): 1. İyilik, lutuf, ihsan,

n.+ i 206a/11

2. Azık ve yiyeceğe dair şeyler, ekmeç.

n.+ i 217a/11

-2-

nisbet (Ar.): Bağlılık, ilgi.

n.+ de 207a/8

n.+ iyile 208a/8

-2-

nişân (Far.): Nişan, iz, belirti.

n. 198a/5, 215a/8

n.+ ın 213b/14

-3-

nite: Nasıl.

n. 236b/6

n.+ dūr 230a/9

-2-

nitekim: Nasıl ki, şöyle ki, gibi.

n. 192a/13, 192a/7, 192b/13, 192b/3, 192b/7, 193b/9, 195a/1, 195a/14, 196b/9, 198b/15, 199b/10, 199b/3, 200b/9, 201a/9, 201b/14, 203a/13, 203b/6, 204b/3, 205a/4, 210a/4, 211b/13, 221a/15, 221b/12, 221b/7, 222a/13, 222a/3, 225a/5

-27-

niyābet (Ar.): Vekālet, vekillik.

n. olısdur 222b/2

-1-

nīze (Far.): Kargı, mızrak.

n. 211b/9

-1-

nūr (Ar.): Aydınlık, parıltı, parlaklık.

n. 196a/12, 196a/15, 198a/10, 198a/12, 198a/13, 198a/2, 198a/3, 198a/6, 198a/7, 198a/8, 198a/9, 198b/7, 198b/8

n.+ a 198a/9

n.+ dan 198b/3

n.+ ı 196a/14, 226a/1, 235b/3

n.+ ıdı 191b/6, 198b/7

n.+ ıyla 196a/14

-21-

nuşret (Ar.): Yardım.

n.+ i 193b/3

n.+ ile 195b/10

-2-

nübüvvet (Ar.): Peygamberlik, nebilik.

mühr-i n. 191b/14, 223a/1

n.+ ine 199b/10

-3-

nüvāht (Far.): Şarkı, nağme.

n. 235a/7

-1-

n'eyle -: Ne yapmak, ne eylemek.

n.- rsin 221a/10

-1-

n'it -: Ne etmek, ne yapmak.

n.- 233a/2

n.- er 220b/14, 221a/1

-3-

n'ol -: Ne olmak.

n.- dı 234b/8, 234b/9

-2-

O

od: Ateş.

o.+ dan 194b/15, 195a/9

o.+ ı 194b/15, 195a/13, 195a/8,

195a/9, 223a/6

o.+ ıla 199b/4

o.+ ina 223a/7

-11-

oğıl: bk.: oğul.

oğlak: Keçi yavrusu.

o. 195a/6, 203a/11, 203a/8,
203b/11, 203b/7, 205b/10

o.+ dan 195a/4

o.+ ı 195a/3, 203a/8, 203b/3

-10-

oğlan: Erkek çocuk.

o. 203b/9, 210a/10

o.+ ı 204b/11, 210a/12

o.+ lar 204a/9, 225b/3, 231a/6

o.+ lar vire 206a/8

o.+ ları 210b/3

o.+ ların 206a/9

o.+ larından 203b/14

o.+ larını 203b/15

-12-

oğlancık: Küçük çocuk, oğlancık.

o.+ ı 203a/14

o.+ ları 203b/4

o.+ larum 201a/14

-3-

oğlanlık : Erkeklik, yiğitlik.

o.+ ından 203b/8

-1-

oğul, oğıl: Erkek çocuk.

oğul: o. 222b/2
o.+ a 222b/2
o.+ ı 196a/3, 203b/5, 203b/7,
204b/11, 206a/11, 207b/1, 210b/4
o.+ ıdur 210a/10
o.+ ıla 195b/9
o.+ ımı 202a/9, 204a/1, 204a/2
o.+ ıydı 207a/7
o.+ için 222b/7
o.+ ları 227b/14
o.+ larum 222a/10
o.+ um 202a/8
o.+ uñuz 207b/8
-20-
oğıl: o. 207a/13
-1-
oğurla -: Çalmak.
o.- mışdur 193b/11, 194a/4
-2-
oğ: Ok.
o. viridi 200b/10
-1-
oğı-, oğu -: 1. Çağırarak, davet etmek.
o.- 226a/2
o.- dı 201a/5, 202a/9,
203a/7
o.- r 189a/10, 193a/3,
226a/2

o.- sa 216b/15
2. Okumak.
o.- dı 214a/13, 214b/11
o.- ğil 214a/9
o.- ñ 212a/4
o.- ya 224a/2
3. Söylemek, demek.
o.- dı 189a/10, 189a/11, 189a/13,
189a/14, 189a/15, 189b/1, 189b/2,
189b/3, 189b/5, 189b/6, 189b/7,
189b/8, 189b/9, 189b/10, 189b/11,
189b/12, 189b/13, 189b/14, 189b/15,
190a/1, 190a/10, 190a/11, 190a/12,
190a/13, 190a/14, 190a/15, 190a/2,
190a/3, 190a/4, 190a/5, 190a/6,
190a/7, 190a/8, 190a/9, 190b/1,
190b/6, 190b/8, 190b/10, 190b/11,
190b/12, 190b/13, 190b/14, 190b/2,
190b/3, 190b/4, 190b/7, 190b/9,
195a/2, 204b/7, 209b/7, 209b/5,
222b/6, 234b/6
o.- dum 213a/12
-87-
oğu -: bk.: oğı-.
ol: 1. İşaret sıfatı.
o. 191a/10, 191a/13, 191a/5,
191a/6, 191a/9, 191b/11, 191b/2,

193a/1, 193a/3, 193a/4, 193a/5,
193a/7, 193b/6, 193b/13, 194a/1,
194a/10, 194a/11, 194a/3, 194a/5,
194a/6, 194a/7, 194a/8, 194a/9,
194b/11, 194b/12, 194b/5, 194b/6,
194b/8, 195a/4, 195b/7, 196a/4,
196b/10, 196b/3, 197a/10, 197a/11,
197b/14, 197b/8, 198a/10, 198a/7,
198a/9, 198b/5, 198b/7, 199a/15,
199a/6, 200a/10, 201a/4, 201a/5,
201b/11, 201b/12, 201b/9, 202a/9,
202a/10, 202a/9, 203a/11, 203a/14,
203b/1, 203b/13, 203b/9, 204a/10,
204a/12, 204a/9, 204b/4, 204b/12,
204b/7, 205a/12, 205a/13, 205a/3,
205a/7, 205a/8, 205b/1, 205b/11,
205b/14, 205b/2, 205b/3, 205b/6,
206a/4, 206a/5, 206a/6, 206b/2,
206b/4, 206b/6, 206b/7, 206b/8,
208a/2, 209b/9, 210a/11, 210a/3,
210a/8, 211b/1, 211b/4, 211b/6,
211b/11, 212a/12, 212a/5, 212a/6,
212a/9, 212b/14, 212b/6, 212b/8,
213b/10, 213b/3, 213b/5, 213b/6,
213b/8, 213b/12, 214a/12, 214a/14,
214a/5, 214a/9, 214b/12, 214b/6,
214b/7, 215a/11, 215a/14, 215a/15,
215a/3, 216a/6, 216a/7, 216a/10,

216b/6, 216b/11, 216b/5, 216b/8,
216b/9, 217a/1, 217a/14, 218a/12,
218b/1, 218b/3, 218b/4, 220b/10,
220b/12, 220b/14, 221a/10, 221a/5,
221a/9, 221b/13, 222b/13, 222b/14,
222b/5, 222b/9, 223a/1, 223a/13,
223a/7, 223b/10, 225a/1, 225b/10,
225b/12, 225b/8, 225b/9, 226a/5,
226b/2, 226b/7, 227b/12, 228b/4,
228b/8, 228b/9, 229a/10, 229b/3,
229b/11, 229b/13, 229b/15, 230a/10,
230a/3, 230a/5, 230a/8, 230b/13,
230b/14, 231a/10, 231b/15, 231b/5,
232a/10, 232b/9, 233a/1, 233a/11,
233a/4, 233a/5, 233b/12, 233b/14,
233b/15, 234a/2, 234a/15, 234b/12,
234b/3, 235b/2, 235b/3, 235b/5,
235b/6, 236b/2, 236b/9

-207-

**2. Üçüncü teklik kişi zamiri ve
işaret zamiri.**

o. 193b/12, 193b/13, 194a/13,
195b/10l-a, 196a/12, 196a/5, 199a/15,
200a/3, 200a/4, 200a/6, 207a/11,
207a/9, 207b/11, 207b/8, 208a/1,
208a/2, 209a/3, 210a/11, 210a/6,
211b/14, 212a/4, 212b/10, 213a/14,
213b/15, 213b/2, 213b/7, 215b/1,

215b/7, 216a/10, 216b/11, 216b/2,
216b/5, 216b/6, 216b/8, 217a/3,
217b/4, 220a/7, 220b/8, 221a/3,
221a/4, 224a/2, 224a/4, 224a/5,
226a/14, 226b/1, 227b/12, 227b/4,
227b/7, 228a/1, 228a/6, 228b/11,
229a/13, 230a/10, 230a/12, 230b/12,
232b/10, 232b/5, 232b/7, 233a/5,
233b/10, 233b/13, 233b/4, 234a/14,
234b/7, 235b/15, 235b/4, 236a/10,
236a/8

o.+ dur 207b/9, 225a/4, 230a/7,
232a/9, 232b/10, 232b/11

o.+ ıdı 191a/12, 191a/14,
191a/15, 191a/6, 191a/9, 191b/1,
191b/10, 191b/12, 191b/13, 191b/4,
191b/5, 191b/6, 191b/7, 191b/8

ol.+ın 213a/10

o.+ sın 213a/9

-93-

ol-: Bulunmak, mevcut olmak,
meydana gelmek, vücut bulmak, bir
halden bir hale geçmek, gerçekleşmek,
yapılmak, olmak, zamanı gelmek,
erişmek.

o.- a 195a/8, 195a/10,
195a/11, 195a/12, 195b/14, 196a/1,
196a/2, 196a/3, 196a/6, 197b/1,

197b/2, 197b/7, 196b/8, 198a/14,
198b/2, 198b/13, 202a/14, 202b/8,
202b/15, 207b/5, 208b/6, 208b/7,
212a/1, 212a/12, 216a/9, 218a/1,
219a/3, 219a/4, 220a/8, 220a/12,
225b/11, 232a/10, 232a/13, 223b/11,
225a/14, 230b/10, 230b/12, 231b/4,
232a/11, 232a/12, 234a/7, 234b/1,
236b/4

epsem o. 230b/4

o.- maya 207a/3

o.- mazsañuz 220a/5

o.- dı 236b/10

o.- ısardur 192b/10

o.- dı 208a/8

o.- ur 206a/4

o.- ursañuz 220a/4

o.- dılar 231a/12

o.- masayıdı 213a/1

o.- mağdan 226a/1

āsān o.- a 229a/1

hāşıl o.- a 231b/4

kör o.- a 206b/14

musahhar o.- a 195a/13

muttaşif o.- a 225a/5

müslimān o.- a 192b/15

revā o.- a 196a/2

sākin o.- a 212a/15

yok o.- a 196b/15
h̄asta o.- a 221a/12
b̄iz̄ār o.- alar 212a/13
o.- alar 219a/3
epsem o.- alar 233a/9
helāk o.- alar 201a/15, 206b/12
o.- am 215a/4, 215a/5, 215b/7,
220a/7
o.- asın 212b/13, 216b/4,
223a/10, 224a/7, 226b/2, 233b/11
s̄ir o.- asın 201b/9
fidā o.- ayın 230a/14
o.- dılar 233b/2
o.- dı 197a/10, 197a/13,
197b/11, 197b/5, 197b/14, 200a/15,
206b/8, 210a/2, 212a/6, 212a/13,
213b/6, 221b/15, 224a/5, 224b/10,
229a/10, 231a/9
biryān o.- dı 199b/3, 203b/11
diri o.- dı 210b/2, 217b/2
d̄ürüst o.- dı 204b/8, 205b/6
fevt o.- dı 234b/9, 235a/4,
235b/2
fidā o.- dı 196a/5
gerek o.- dı 208a/9
h̄aber o.- dı 236a/11
h̄āmīle o.- dı 209b/15
h̄arām o.- dı 223a/8

h̄asta o.- dı 217b/4, 218a/11
h̄ayrān o.- dı 223b/1
helāk o.- dı 203b/10
h̄oş o.- dı 214a/6, 230a/4
icābet o.- dı 193a/12
k̄onuḡ o.- dı 203a/12, 205b/10
melūl o.- dı 213b/7, 214a/13
musahh̄ar o.- dı 195a/13
m̄unḡaṭ^ç o.- dı 231a/13
m̄uslimān o.- dı 193a/7
m̄ütefekkir o.- dı 214a/14
naşīb o.- dı 196a/15, 196b/2
pişmān o.- dı 214b/6
rencūr o.- dı 214b/4
revān o.- dı 193a/5, 209b/7,
226b/14
şāḡ o.- dı 205a/3
şād o.- dı 214b/13
şāz o.- dı 209a/9, 230a/4
tamām o.- dı 209a/14
teslīm o.- dı 229a/9
vāḡı^ç o.- dı 222b/12
yaḡın o.- dı 226a/7
yaḡīn o.- dı 197b/10
yavuz o.- dı 231a/11
za^ç īf o.- dı 231a/10, 231a/12
zā^ç il o.- dı 204a/13, 205a/13,
205b/3

cem^ç o.- dılar 209b/6, 218b/7,
224b/9, 233a/12
mürtedd o.- dılar 231a/10
müslimān o.- dılar 202a/12
s̄ir o.- dılar 205b/9
s̄irāb o.- dılar 196b/5
şād o.- dılar 231a/9
şādīmān o.- dılar 204a/12
şāz o.- dılar 224a/13
uçmaqlıq o.- dılar 193b/5
o.- dıyısı 197b/1, 199b/2
müslimān o.- duğından 198a/4
o.- duq 231a/1
bīhoş o.- duq 235a/14
hoşnūd o.- dum 217a/11
meşgūl o.- dum 234a/2
s̄ir o.- dum 208b/13
o.- ğıl 233a/6, 233a/7
s̄ir o.- inca 205b/12, 215b/5
za^ç īf o.- ısar 234a/8
o.- ıсарdur 222b/2, 225b/12,
225b/14, 235a/6
o.- ıсарsa 214b/5
o.- maya 196a/3
muntazır o.- ma 204a/6
fidā o.- madı 196a/4
muqayyed o.- madı 230a/8
fāriğ o.- madın 224a/13

helāk o.- mağıçun 193a/11
hāzır o.- masa 217a/5
perişān o.- masın 204a/4
o.- maya 195a/11, 200b/11,
200b/12, 202b/9, 206b/15, 207b/3,
215b/8, 219a/5
mümkin o.- maya 196b/15
^çaceb o.- maya 196b/7, 219a/5
mahrūm o.- mayasın 229a/12
^çāşī o.- mayasın 232a/4
o.- mayıсарdur 191a/5
o.-maz 191b/6, 193a/8, 198a/1,
199b/5, 202b/12
o.- mazdı 191b/1, 216a/4
müslimān o.- mazlar 202a/15
beyzā o.- mış 215a/9
biryān o.- mış 203a/7, 205b/10,
217a/2
helāk o.- mış 197b/2, 204a/2
ğāfil o.- mış 220a/7
meşgūl o.- mışdur 226a/4
perākende o.- mışlar 236b/3
o.- ur 191a/7
o.- sa 216a/4, 216b/6, 219b/14
vāqı^ç o.- sa 216b/7
^çādil o.- sa 232a/4
o.- sayıdı 191a/13
o.- sun 209a/5, 212b/4, 232b/6

fidā o.- sun 223a/4, 229b/4,
235b/8
hoş o.- sun 213a/6
ḳurbān o.- sun 234a/5
rāzī o.- sun 221a/8
muṭma`in o.- sun 212b/7
cem^c o.- sunlar 218b/6
ḫarām o.- uban 223a/7
āgāh o.- uñ 230b/13
bīhoş o.- up 235b/1
dürüst o.- up 203a/11
ḫasta o.- up 229b/13
hoş o.- up 223a/15
hoşnūd o.- up 214a/6
muntazır o.- up 227a/8
ṭar o.- up 213b/7
o.- ur 199b/4, 229b/11
revān o.- ur 193a/8
za^c īf o.- ur 220b/11
o.- uram 195a/8, 220b/4
o.- urdı 191a/12, 194b/8,
194b/9, 194b/13, 194b/14, 202b/4,
213b/2, 215a/10, 215b/12, 216a/3
diri o.- urdı 204a/15
gerek o.- urdı 202b/5
ma^c lūm o.- urdı 191a/10
meşgūl o.- urdı 217b/13
zāhir o.- urdı 191a/11

zā`il o.- urdı 191b/11
o.- urısa 197b/1
fermān o.- urlar 202a/14
o.- ursa 215a/10, 222a/12,
234a/8
helāk o.- ursam 201b/11
o.- ursan 232a/5
helāk o.- ursın 214b/6
o.- ursın 226a/9
ḳaygulu o.- ursın 227a/6
o.- urum 220b/4
-283-
on: On.
o. 198b/5, 210a/15, 211b/3,
212a/4, 221a/13
o.+ dılar 211a/8
-6-
oñ-: Onarılmak, tamir edilmek,
iyileşmek, düzelmek.
o.- a 232b/6
-1-
onadı vir -: Mükemmel hale getirmek,
iyileştirmek.
o.- di 195b/2
-1-
on bir: On bir.
o. 211a/13, 211b/4
-2-

on birinci: On birinci.

o. 191b/8

-1-

on biş: On beş.

o. 210a/15

-1-

on dördüncü: On dördüncü.

o. 191b/13

-1-

on dört: On dört.

o. 191a/4

-1-

on iki: On iki.

o. 196b/3, 210a/7

-2-

on ikinci: On ikinci.

o. 191b/10

-1-

on sekiz: On sekiz.

o. 210b/14, 211a/6

-2-

onuncu : Onuncu.

o. 191b/7, 211a/10, 217a/7

-3-

on üçüncü: On üçüncü.

o. 191b/11

-1-

orta: Ara, ara yer.

o. 223a/9

o.+ sında 208a/12, 216b/3

-3-

otur -: Sakinleşmek, oturmak.

o. 221a/14, 221b/11, 221b/5,

222a/2

o.- dı 208b/3, 213b/11, 224b/3,

227a/4

o.- miş 216b/4, 216b/6

o.- mişdı 193a/1, 201a/11

o.- ur 215a/14, 230a/2

o.- urdı 198a/2

o.- urdum 231a/15

o.- urlardı 202a/5

-17-

otuz: Otuz.

o. 215b/3

-1-

oyna -: Eğlenmek, oynamak.

o.- mağa 204a/6

o.- rlardı 203b/5

-2-

Ö

öde-: Vermek, ödemek.

ö. 213a/3

-1-

öğren -: Öğrenmek.

ö.- miş 202b/12

-1-

öğret- : Öğretmek.

ö.- e 233a/14

ö.- esin 231b/8

-3-

öl -: Hayatı sona ermek, ölmek.

ö.- di 196a/4, 203b/9, 217b/3,
223b/3, 230b/11, 230b/3

ö.- diler 210b/7, 219a/5

ö.- düğinden 192b/10, 234a/13

ö.- düğünde 229b/5, 230a/15

ö.- iserem 226a/15

ö.- meden 196a/6

ö.- medi 230b/2, 230b/3

ö.- meseydi 219a/7

ö.- meye 220a/1

ö.-meyeydi 219a/10, 219a/11,
219a/12, 219a/13, 219a/14, 219a/15,
219a/6, 219a/7, 219a/8, 219a/9,
219b/1, 219b/2

ö.- meyeydim 219b/4

ö.- mez 230b/12

ö.- miş 204a/2

ö.- mişidi 211a/7

ö.- ür 201b/8

ö.- ürsem 219b/11

-38-

öldür - : Hayatına son vermek,
öldürmek.

ö.- di 195b/13

ö.- mege 201b/2

ö.- ürler 210a/13

-3-

ölü: Ölmüş.

ö. 204a/15, 204b/1

ö.+ sü 201b/9

-3-

ölüm: Vefat, ecel.

ö. 192b/9, 218b/12, 218b/14,
219a/4, 219a/5, 219b/15, 219b/4,
219b/9, 230b/2, 233b/10

ö.+ den 219a/10, 219a/11,
219a/12, 219a/13, 219a/14, 219a/15,
219a/6, 219a/8, 219a/9, 219b/1,
219b/2, 219b/3

ö.+ in 219b/9

-23-

‘ömr, ‘ömür (Ar.): Ömür, yaşama,
yaşayış, hayat.

‘ömr: ‘ö. 219a/7

‘ö.+ i 210a/14, 211a/12,
226b/9

‘ö.+ in 206a/10, 206a/9

-6-

‘ömür : ‘ö. buldı 206a/10, 206a/13

-2-

‘ömür: bk.: ‘ömr.

öñ: 1. Ön.

ö.+ inde 194a/15

ö.+ inden 191b/4

ö.+ ine 196a/11,

ö.+ önce 216b/3

2. Önce, ilk, evvel.

ö.+ üñüzde 220a/2

3. Huzur, yan.

ö.+ine 193a/6, 193b/10,
195a/3, 199b/13, 201a/11, 203a/8,
203b/12, 205b/11, 213b/11

ö.+ üñde 226b/15

ö.+ üñüzdedür 220a/11

-16-

öñdin: Önce, önceden.

ö. 192a/12, 192b/10, 212b/9

-3-

öñdünki: Öndeki, önceki, önce gelen.

ö. 227b/10

-1-

öñle-: Karşısına çıkarmak, engel olmak.

ö. 194a/9

-1-

öp -: Öpmek.

ö.- di 216a/11, 230a/13

ö.- dükçe 230a/13

ö.- düm 234b/15

-4-

ört -: Örtmek, kapamak; gizlemek.

ö.- di 222b/4

ö.- diler 204a/3

ö.- medüm 219b/13

-3-

örü: Dikine, yukarı doğru.

örü tur-: Ayağa kalkmak, yükselmek.

ö. ırdı 221b/14

-1-

ötrü, ötürü: Dolayı.

ötrü: ö. 200b/4, 200b/5 202a/12,
202a/15, 209a/12, 227a/10

-6-

ötürü: ö. 194b/12, 197b/15, 198b/12,
198b/14

-4-

ötürü: bk.: ötrü.

öz: Kendi, bizzat.

ö.+ üme 232a/7, 232a/8

ö.+ üñ 233a/1

ö.+ ün 233a/2

-4-

P

pāçe (Far.): Koyun, keçi, sığır ayağından yapılan yemek.

p.+ si 217a/2

-1-

pādişāh (Far.): Padişah, hükümdar.

p. 216a/12

p.+ a 228b/2

-2-

pāk (Far.): Temiz, arık, pak.

p. 228b/1, 229b/4

p.-i cānvārī 228a/15

p.+ sīn 229b/5

-4-

pālān (Far.): Palan, semer, eğer.

p.+ in urdum 234a/3

p. ur 231b/6

p. urdum 231b/8

-3-

pāre (Far.): Parça.

p. 204b/10, 225b/11

p. itdi 196b/9

p. ola 225b/11

p. oldı 197a/10, 197a/13,

197b/11, 197b/5, 213b/6

p.+ si 197b/5

-11-

pāy (Far.): Ayak.

benāḥun-ı p. 229a/4

-1-

pençşenbih (Far.): Beşinci gün, perşembe.

p. 217b/4

-1-

perākende(Far.): Dağınık, darmadağın, dağıtma.

p. kıldı 235b/5

p. olmuşlar 236b/3

-2-

perde (Far.): Hakikati görmeyi engelleyen şey.

p.+ sīn 224a/10

-1-

perhiz-kār (Far.): Mahrem olan şeylerden kaçınan, sofu.

p.+ lar 225a/2

-1-

peri (Far.): Cinlerin çok güzel ve alımlı olarak farz edilen dişilerine verilen bir ad.

p.+ ler 202b/7

-1-

perişān (Far.): Dağınık, karışık.

p. olmasın 204a/4

-1-

pes (Far.): Öyle ise, o hâlde, bundan dolayı; nihayet, sonra, o zaman.

p. 194b/4, 195a/12, 196a/3, 196a/6, 197a/10, 197a/11, 197a/3, 197a/7, 197b/2, 200a/14, 200a/9, 201b/12, 202a/9, 204a/11, 204a/4, 208a/7, 208b/9, 209a/6, 209b/5, 209b/6, 210a/1, 210a/3, 211a/12, 211b/11, 212a/10, 212a/9, 213b/5, 214a/10, 214b/2, 215b/13, 216a/13, 216a/6, 217a/15, 217b/11, 218b/11, 219b/11, 220a/13, 220b/13, 220b/8, 221b/14, 221b/3, 221b/8, 222a/6, 222b/12, 222b/3, 222b/7, 223a/10, 223a/8, 223b/15, 223b/5, 224a/8, 224b/2, 226b/4, 227a/15, 227b/11, 227b/2, 228a/12, 228b/4, 229a/14, 229a/9, 229b/12, 229b/2, 230b/11, 231a/1, 233a/10, 233a/14, 233b/1, 233b/4

-68-

peydâ (Far.): Meydanda, açıkta.

p. olmuş 215a/9

-1-

peygamber, peygâmbër (Far.):

Peygamber, Allah tarafından haber getiren, Allah'ın emirlerini insanlara haber veren.

peygamber: p. 191a/10, 191a/12, 191a/7, 191a/9, 193a/6, 193b/10, 194a/2, 194a/4, 200b/15, 201a/15, 201a/5, 201a/8, 201a/9, 201b/1, 204a/11, 204a/13, 206a/7, 209b/6, 210b/10, 213b/14, 213b/2, 215a/1, 218a/2, 222b/10

P. 209b/6

p.+ de 192a/2

p.+ den 193a/7

p.+ dür 230b/13

p.+ e 192a/10, 196b/14,

200b/15, 201b/1, 203b/12, 207a/9

p.+ i 195a/2, 233a/13

p.+ idür 207b/4

p.+ ime 195a/7

p.+ imüzün 189a/8

p.+ ler 192a/1, 206b/12

p.+ lere 207a/1, 228b/9

p.+ leri 192a/8

p.+ lerün 206b/9, 207b/4

p.+ lerün 206b/15

p.+ lıgüña 193a/1

p.+ ümüzi 189a/9

p.+ ümüzün 202a/2

p.+ ün 202a/4, 207b/10,

213b/14, 227b/2, 228a/2, 231a/14,

234b/15, 236a/6

p.+ üñüz eyle 225a/12

p.+ üñüzi 229b/1

-60-

peygâmbër: p. 212b/15, 218a/8,
223b/15, 224b/1

ķıŝŝa-i mu^c cizât-ı p.
191a/1

ķıŝŝa-i p. 207a/5

vefât-ı p. 217a/6

p.+ dür 213a/14

p.+ e 221b/4

p.+ imüzün 191a/2

p.+ ler 219a/5, 227a/8

p.+ lerün 227b/10

p. olam 215b/7

p.+ ümüz 191b/15

p.+ üñ 193a/11, 209b/8,
212a/4, 213b/12, 226a/13

p.+ üñi 216a/9

-21-

Peygâmbër Hâzreti:Yüce Peygamber.

P.+ nden 229b/10

-1-

peymân (Far.): Yemin, and.

p. dutduğı 192a/13

-1-

peynîr: Peynir.

p.+ i 204b/10

-1-

pîr (Far.): Yaşlı, ihtiyar.

p. 193b/10, 194a/1, 194a/7

p.+ e 194a/1, 194a/5

p.+ i 194b/6

p.+ ile 193b/10

p.+ le 194a/2

p.+ ler 194b/3

p.+ lere 216b/13

p.+ leri 194a/10

-12-

pîs (Far.): Vücutta yer yer beyaz veya kırmızımtrak siyah lekeler bırakan bir hastalık.

p. 205a/5

p.+ i 205a/4

-2-

pislik: Mikrop.

p.-i ' illet 205a/9

-1-

pişe: Peşe: Sivrisinek

p. 191a/14

-1-

pişmân (Far.): Nedamet duyan, pişman olan.

p. oldı 214b/6

-1-

püre: Pire.

p. 191b/1

-1-

püser-ḥānde (Far.): Evlatlık edinilmiş erkek çocuk.

p. 207b/5, 207b/7

-2-

R

Rabbī (Ar.): Rabbim.

R. 206a/9, 215a/3

-2-

Rabbü'l-‘izzet: Yüce Allah

R.+ den 197a/4

-1-

raḍīya'l-lāhu (Ar.): Allah ondan razı olsun.

r. 211a/15

-1-

raḍīya'l-lāhu'anha: Allah ondan razı olsun.

r. 215b/11, 215b/2, 215b/8

-3-

raḍīya'l-lāhu'anhu: Allah ondan razı olsun.

r. 191a/2, 192b/13, 194b/10, 195a/2, 196a/8, 198b/15, 204b/13, 206a/10, 206b/9, 207a/6, 209b/9, 212a/5, 212b/12, 213b/10, 213b/4,

215b/15, 216a/5, 216b/1, 218a/10, 229a/13, 229b/9

-21-

raḍīya'l-lāhu'anhum: Allah ondan razı olsun.

r. 199b/8

-1-

raḍīya'l-lāhu'anhumā: Allah onlardan razı olsun.

r. 189a/9, 191b/15, 193b/9, 196a/10, 196a/13, 206b/1, 212a/2, 217a/7

-8-

rağbet (Ar.): İstekle karşılama.

r. 231b/15

r.+ ile 201a/1, 202b/7, 202b/9

-4-

raḥīm (Ar.): Merhametli, acıyan.

r.+ düm 219b/15

-1-

raḥm (Ar.): Acıma, esirgeme, koruma.

şıla-i r. kesmekden 225b/15

-1-

raḥmet (Ar.): Acıma, esirgeme, koruma.

r. 192a/15, 193a/14, 227a/9

r.+ deyidi 193a/12

r. itmedi 199a/8

raht (Far.): Yol levazımı.

r.+ um 234a/3

-1-

rāst (Far.): Doğru.

r. 197a/1, 220a/3, 220a/4

r. ola 197b/1

-4-

rāstī (Far.): Doğruluk, gerçeklik.

r. 199b/14

-1-

rāzī (Ar.): Rıza gösteren, kabul eden,
boyun eğen.

r. olsun 221a/8

-1-

rebī'ü'l-evvel (Ar.): İlbahar.

r. 211b/2, 217b/3

r.+ ün 209b/12

-3-

red(Ar.): Geri döndürme, döndürülme,
geri çevirme.

r. itdi 208a/2

-1-

refī' (Ar.): Yüksek, yüce.

refī'ü'l-ferqad: Hz. Muhammed'in
dostları.

r. 218a/11

-1-

rehber (Far.): Yol gösterici, kılavuz.

r.+ i 211b/1

-1-

renc (Far.): Ağrı, sızı.

r. 228b/14

-1-

rencūr (Far.): Sıkıntılı, incinmiş;
rahatsız.

r.+ em 205a/15

r. oldı 214b/4

-2-

Resūl (Ar.): Hz. Muhammed,
peygamber.

R. 192b/14, 193a/1, 193a/2,
193a/4, 193b/12, 193b/15, 194a/13,
194a/14, 194a/8, 194b/5, 195a/3,
195a/4, 195b/5, 196a/11, 196b/10,
197a/7, 197b/13, 198a/4, 198a/6,
198a/8, 199a/1, 199a/2, 199a/5,
199b/11, 199b/13, 199b/15, 200a/15,
200a/4, 200a/9, 201a/11, 201b/6,
202a/5, 202a/9, 203a/15, 203a/8,
203a/9, 203b/12, 203b/14, 203b/6,
204a/4, 204a/7, 204a/8, 204b/1,
204b/12, 204b/2, 204b/5, 204b/6,
204b/9, 205a/1, 205a/10, 205a/11,
205a/14, 205a/2, 205a/4, 205a/9,
205b/1, 205b/11, 205b/3, 205b/4,
205b/6, 206b/4, 206b/6, 207a/11,

207a/13, 207a/15, 207b/13, 208a/14,
208a/4, 208a/9, 208b/13, 208b/3,
208b/7, 208b/8, 208b/9, 209a/1,
209a/11, 209a/14, 209a/4, 209a/9,
209b/12, 210a/1, 210a/2, 210a/4,
210a/6, 210b/11, 210b/13, 210b/14,
210b/7, 211a/10, 211a/14, 211a/4,
211b/14, 211b/3, 212a/11, 212a/15,
212a/9, 212b/2, 212b/4, 213a/1,
213a/15, 213b/11, 213b/7, 214a/1,
214a/10, 214a/12, 214a/4, 214b/10,
214b/8, 215a/10, 215a/3, 215a/7,
215b/1, 215b/10, 215b/15, 215b/2,
215b/8, 216a/5, 216a/11, 216a/14,
216b/9, 216b/13, 217a/4, 217a/8,
217b/1, 217b/11, 217b/13, 217b/4,
218a/10, 218a/15, 218a/3, 218a/4,
218a/6, 218a/7, 218a/9, 218b/10,
218b/2, 218b/3, 218b/5, 218b/7,
219b/12, 220a/13, 220b/12, 220b/6,
220b/8, 220b/9, 221a/13, 221a/7,
221b/10, 221b/5, 221b/9, 222a/1,
222a/10, 222a/7, 222b/11, 222b/14,
222b/6, 222b/7, 223a/10, 223a/12,
223a/8, 223b/13, 223b/2, 223b/5,
223b/8, 224a/11, 224a/14, 224a/6,
224a/8, 224b/10, 224b/4, 224b/5,
224b/7, 224b/8, 225a/10, 225b/5,

225b/8, 226a/10, 226a/11, 226a/14,
226a/15, 226a/2, 226a/6, 226b/12,
226b/4, 226b/9, 227a/15, 227b/6,
228a/10, 228b/3, 228b/5, 229a/9,
229b/13, 230a/5, 230a/6, 230a/7,
230a/9, 230b/3, 231a/13, 231a/2,
231a/4, 231b/1, 231b/10, 231b/2,
232a/15, 232b/4, 233a/10, 233b/1,
234b/13, 234b/2, 235b/11, 236a/14

R.+den 208a/2, 217a/4, 221b/4,
236a/12

R.+ dür 233a/9

R.+ e 202a/10, 203a/5, 204a/8,
205a/1, 207a/10, 210b/1, 213b/15,
213b/4, 214a/9, 214b/12, 216b/7,
224a/5, 230a/1, 230a/2, 233b/12

R.+ e 214b/7

R.+ e virdüm 212b/6

R.+ i 193a/3, 203a/7, 208b/4,
210a/6, 210a/7, 210a/9, 217b/10,
217b/11, 223b/10, 224a/13, 226a/3,
227b/5, 229a/14, 230b/2, 231a/7,
233a/15, 234b/8, 235a/4, 236a/5

R.+ ile 204a/11, 211b/1,
213b/3, 216a/5

R.+ imidür 216a/10

R.+ ine 212b/13, 213a/11,
213a/4, 214b/4, 222a/1, 234a/1

R.+ inidi 202b/13
R.+ inün 208b/5, 221a/10
r.+ iyidi 193a/13, 193a/14
R.+ lerün 235b/15
R.+ üdür 213a/15
R.+ ün 194b/4, 203b/1, 203b/2,
204a/4, 207a/6, 207b/15, 208a/10,
208a/14, 209b/15, 209b/9, 210a/14,
210b/2, 210b/4, 211a/10, 211a/12,
211a/6, 211a/7, 212a/2, 212a/3,
214a/13, 215b/12, 215b/4, 216a/11,
216b/1, 217b/15, 217b/9, 222b/15,
223b/12, 226b/15, 227a/4, 228a/12,
228b/3, 228b/5, 230a/1, 230a/13,
231a/12, 233a/11, 234a/4, 236a/10,
236a/4, 236a/5, 236a/8, 236b/2

R.+ ün 212b/9

-317-

Resûla'l-lâh, Resûla'l-lâhi: (Ar.):

Allah'ın elçisi, Hz. Muhammed.

Resûla'l-lâh: R. 193b/10, 198a/5,
198a/7, 200a/1, 201a/10, 208a/6,
212a/11, 212b/1, 214b/9, 215a/9,
217b/12, 218a/1, 220b/2, 222b/12,
222b/9, 223a/3, 223b/3, 223b/4,
224a/1, 225a/10, 225a/7, 225a/8,
225b/5, 226b/12, 226b/4, 226b/6,
227a/5, 227b/7, 228b/7, 231b/1,

232a/15, 232b/10, 233b/1, 233b/2,
234a/5, 236b/7

ḥalîfet-i R. 236b/5

-37-

Resûla'l-lâhi: R. 193b/13, 194a/10,
194b/1, 195a/6, 201a/12, 201a/3,
201a/7, 201b/10, 201b/3, 202a/7,
203a/14, 203b/14, 204a/5, 204b/11,
204b/5, 205a/15, 205a/9, 205b/5,
206b/3, 208b/10, 209a/11, 209a/12,
216a/14, 216b/10, 220b/4, 220b/9,
228a/7

-27-

Resûla'l-lâhi: bk.: Resûla'l-lâh.

Resûl Ḥazreti: Yüce Peygamber.

R. 230a/2

R.+ yle 231a/15

-2-

revâ (Far.): Yakışır, uygun, yerinde.

r. 213a/4

r. it 212b/10

r. ola 196a/2

-3-

revân (Far.): Yürüyen, giden, akan, su
gibi akıp giden.

r.itdi 192b/12, 192b/13, 200b/5

r. itdiyise 200b/4

r. oldı 193a/5, 209b/7, 226b/14

r. olmaz 193a/8

r. olur 193a/8

-9-

riḥlet (Ar.): Göç, göçme.

r. itdi 210b/14, 210b/6, 211a/5,
211a/7, 213b/3, 215b/2, 217b/3

-7-

rızā (Ar.): Hoşnutluk, memnunluk.

r.+ ñıla 228a/3

r.+ sı 208b/8

rızā vir-: Rız olmak.

r. virdiler 218a/15

-3-

rızḳ (Ar.): Allah'ın herkese bahşettiği
nimet.

r.+ ları 212a/12

-2-

rif'at (Ar.): Yükseklik, yücelik.

r.+ ile 219b/3

-1-

risālet (Ar.): Elçilik, peygamberlik.

r.+ in 193a/4

r.+ ine 200b/14, 202a/1, 202a/2

-4-

rivāyet (Ar.): Söylenti, bir haber, söz
veya hadisenin hikayesi.

r. 208a/13, 224b/5

r.+ de 211a/5, 232b/4

r. iderler 199b/10, 200b/15,

204b/3, 214a/7, 231a/14

r. itdi 224b/4

r. itmişlerdür 196b/9, 204b/9

-12-

riyālīḳ : İkiyüzlülük.

r. 196a/15

-1-

rūḥ (Ar.): Can, nefes.

r.+ ı 228b/3

r.+ um 228b/14

r.+ uña 228b/11

r.+ uñı 228a/3

-4-

rūzgār (Far.): Zaman, devir, gün.

r.+ ina 206a/10

-1-

rūzigār (Far.): Yel, rüzgar.

r.+ lar 191a/9

-1-

S

sā'at (Ar.): Vakit, zaman.

s. 191b/3, 203b/13, 204b/12,
205a/12, 205b/6, 206a/5, 206a/6,
214a/14, 214b/10, 215a/14

s.+ de 200b/10

s.+ den 234b/12, 235b/10

-13-

şabāh (Ar.): Sabah, vakti.

ş. 230a/1, 234a/2

-2-

şabr (Ar.): Sabır, dayanma, katlanma.

ş. eyle 233b/13

ş. idem 215a/5

ş. idüñ 197a/14, 229a/11

-4-

saç -: Serpmek, dağıtmak.

s.- dı 195b/6

-1-

şadağa (Ar.): İhlas ve samimiyetle, Allah rızası için fakirlere verilen para vb.; bağış.

ş. 231b/7, 233a/15, 233b/2, 235a/6

-4-

şadağallahu (Ar.): “Allah tasdik eder.” anlamında Arapça ibare.

ş. 224b/15

-1-

şaf (Ar.): Dizi, sıra; camide cemaatin sırası.

şaf bağla-: Sıralanmak, sıraya girmek.

ş. bağlamışlar 224a/11

ş. bağlamışlardır 227a/9

-2-

şağ: 1. Solun zıddı, sağ.

ş. 194a/6, 194a/8, 198a/2, 205b/5, 205b/6, 205b/7, 224b/3

2. Sıhhatte olan, sağ olan.

ş. 213a/6, 213a/7, 215b/3

ş. oldı 205a/3

-11-

şaḥābe (Ar.): Hz. Muhammed’in yakın arkadaşları, onun sohbet ve meclislerinde bulunanlar.

ş.+ ler 211b/7

ş.+ lerüñ 214b/3

-2-

şāhib (Ar.): Sahip.

ş.+ üñ 194a/15

-1-

şahrā (Ar.): Kır, ova, çöl.

ş. 215a/3

ş.+ ya 201b/11, 202b/5

ş.+ yı 201b/3

-4-

sa‘īr (Ar.): Ateş.

s. 220a/5

-1-

saḳın: Asla.

s. 220b/10, 226a/8, 232a/4

-4-

saḳın - : Kaçınmak, çekinmek.

s.- asın 231b/12

s.- uñ 222b/1

-2-

sākin (Ar.): Teskin olmuş, yatışmış.

s. ola 212a/15

-1-

sakla - : Korumak, muhafaza etmek, gizlemek.

s.- ğıl 227b/1

s.- maqlıĝ-ıla 217b/5

s.- ñ 225a/6

s.- ñuz 219a/1

s.- ram 227b/2

s.- yasın 231b/14

s.- yasız 201a/3

s.- yıcı ola 219a/3

-8-

sālār (Far.): Baş, kumandan.

s. 229a/4

-1-

salı ver-: Bırakmak, koyuvermek, serbest bırakmak.

s.- di 202a/10

-1-

saleh (salih) (Ar.): Savaşçı aparatı.

s.+ ile 211b/11

s.+ lerin 211b/12

-2-

şan -: Zannetmek.

ş.- dılar 235b/9

-1-

şaña: Teklik ikinci şahıs zamirinin yönelme hali.

s. 194a/13, 197a/4, 200a/2, 207b/14, 208b/7, 208b/8, 209a/6, 214b/5, 216a/9, 223a/4, 223a/8, 225a/7, 226a/14, 226b/10, 227a/11, 227a/12, 229a/1, 229b/4, 230a/14, 231b/12, 231b/4, 231b/7, 232a/12, 232a/7, 232b/8, 233a/3, 233b/5, 234a/5, 234b/14, 235b/7

-32-

sa' nī (Ar.): Yapan, işleyen, yapıcı.

s.+ ler 206a/3

-1-

şapan: İki ucu ip, ortası örme veya meşin olan bir taş atma aracı.

ş.+ ıla 199a/15

-1-

sarāy (Far.): Saray.

s.+ ı 236a/3

s.+ ından 231a/8

-2-

şarb: Sert, kuvvetli, keskin.

ş. 228b/12

-1-

sat -: Bir değer karşılığında bir malı alıcıya vermek.

s.- aram 212b/5

s.- armısın 212b/3

-2-

şatun : Satış.

ş. alayın 221b/10

ş. aldı 194b/11

-2-

şavāb (Ar.): Doğruluk, dürüstlük; doğru hareket, doğru davranış, doğru düşünce.

ş. itdün 203b/7

ş. ola 208b/6

ş. olurdu 215a/10

-3-

şayru: Hasta.

ş. 216b/14

ş.+ dur 222a/9, 222b/5

ş.+ yam 223a/11

-4-

sāzkārlik: Uygunluk.

s. itmez 209a/2

-1-

sebeb (Ar.): Sebep, neden.

s.+ den itdüm 223a/7

s.+ inden 201a/8, 205a/8

-3-

secde (Ar.): Namazda alını, el ayaklarını, dizleri ve ayak parmaklarını yere dayamaktan ibaret ibadet vaziyeti.

s. itdiler 192a/10

s. itdügi 192a/11

s. itdüler 192a/10

s.+ ye 194b/1

-4-

sefer (Ar.): Yolculuk.

s.+ de 211b/1

s.+ e 210a/7, 210a/8, 220b/14

-4-

segir - : bk.: segirt-.

segirt - : Koşmak.

s.- di 203a/11

s.- düm 233b/8

segirdü gel-: Koşadurmak.

s.- di 226a/3

s.- i 222a/7

s.- meye 201b/5

-5-

sekerāt (Ar.): Sarhoşluklar.

s. 226b/12

-1-

sekiz: Sekiz.

s. 210a/4, 211a/12

s.+ in 193b/12

sekizinci: Sekizinci.

s. 191b/4, 209b/12, 211b/2

-3-

seksen : Seksen.

s. 206a/11, 212b/5

-2-

seksen bir: Seksen bir.

s. 217b/2

-1-

selâ: Müslümanları bayram veya cuma namazına çağırarak, bazı yerlerde cenaze için kılınacak namazı haber vermek amacıyla minarelerde okunan dua.

s.+ yı 225a/3

-1-

selâm (Ar.): Selâm, esenleme.

s. eyledi 227a/11

s. ider 197a/5, 200a/2

s. idesin 236a/13, 236a/15

s. it 235b/6

s.+ umı 225a/4

s. virdi 236b/4

s. virürdi 216b/2

-9-

selâmet (Ar.): Kurtulma.

selâmet bul-: Esenlik bulmak, kurtulmak.

s. buldı 196a/5

-1-

selsebîl (Ar.): Tatlı ve hafif su.

s. 220a/4

-1-

semiz: Besili, dolgun.

s. 216a/1

-1-

sen: Teklik ikinci şahıs zamiri.

s. 194a/11, 194a/12, 196b/14, 197a/12, 197a/6, 199b/13, 200a/9, 201a/12, 201b/10, 204a/6, 209a/13, 209a/4, 212b/13, 213a/9, 213a/10, 216a/8, 220b/14, 220b/2, 220b/6, 220b/8, 221a/3, 221b/12, 221b/6, 222a/2, 222b/10, 222b/13, 223a/4, 223a/9, 223b/14, 226a/14, 226b/2, 226b/6, 232a/11, 232a/13, 232b/15, 232b/3, 233a/9, 234a/1, 234a/11, 234b/13, 235a/3, 235a/8, 236b/1

s.+ den 208b/6, 208b/9, 209a/12, 212b/11, 223a/5, 227b/10, 228b/13, 233a/7, 236b/7

s.+ i 193a/3, 203b/6, 207b/14, 208b/4, 208b/8, 209a/9, 215a/6, 220b/5, 221a/14, 221b/11, 222a/2, 225a/8, 226a/2, 226b/7, 228a/11,

231b/3, 231b/6, 232b/15, 232b/6,
232b/7, 234b/2

s.+ üñ 192b/15, 194a/15,
194b/3, 197a/6, 200a/6, 201a/7,
201b/6, 208b/2, 212b/15, 214a/3,
215a/5, 217b/12, 218a/1, 220b/4,
224a/3, 225a/10, 225b/6, 227a/6,
227a/9, 227b/6, 228a/3, 228a/6,
228a/7, 228a/8, 228a/9, 228b/11,
229a/2, 230a/7, 231b/2, 231b/5,
233b/15, 233b/7, 234b/7, 235b/2

s.+ üñdür 208a/7, 214a/5

-112-

şenā (Ar.): Övme, övüş.

ş. itdi 202a/10, 218b/12

-2-

sensüz: Sensiz.

s. 236b/8

-1-

serencām (Far.): Bir işin sonu.

s. 193b/4

-1-

şerīd, şirīd: (Ar.): Tirit denilen yemek.

şerīd: ş. 213b/5, 213b/6, 213b/8

ş.+ den 213b/9

-4-

şirīd: ş.+ inden 205b/12

-1-

serīr (Ar.): Yatacak yer.

s. 220a/4

-1-

sev -: Sevgi ve bağlılık duymak.

s.- düğinden 207b/13

s.- erin 210a/11

s.- ermisin 210a/11

-3-

şevāb (Ar.): Allah tarafından
mükafatlandırılan hareket; hayırlı
hareket.

ş.+ dan 229a/12

-1-

şevgü: Sevgi.

s.+ nüz 225a/4, 232a/9

-2-

şevin - : Sevinç duymak.

s.- di 209a/10

-1-

şıçra -: Bir uyarı veya heyecan
sebebiyle ürkerek birdenbire olduğu
yerde doğrulur gibi sarsılmak.

s.- dı 204b/4, 216a/11

-2-

şıfat (Ar.): Vasıf, özellik, nitelik.

ş. 225a/5, 230a/3

ş.-1 ' acīb 191a/4

ş.+ da 205a/7, 218b/3

ş.+ ı 191a/2

ş.+ ıdur 212a/5

ş.+ ın 192a/6, 196b/11

ş.+ lardan 191a/5, 191a/6

-11-

şıla (Ar.): Memleketine gitme, akrabasına ulaşma.

şıla-i rahm: Vatanını veya akrabasını ziyaret etme.

ş.-i rahm kesmekden 225b/15

-1-

şın -: Kırılmak.

ş.- an 213b/10

ş.- dı 203b/10

ş.- mış 204a/2

ş.- mışdur 205b/6

-4-

şınuq: Kırık.

s. 213b/8

-1-

şırāt (Ar.): Sırat köprüsü, üstünden geçip cennete gitmek üzere cehennemden üzerinden kurulacak olan çok dar ve güç geçilir köprü.

s.+ dan 225b/9

-1-

şidretü'l-müntehî: Yedinci kat gökte bir makam. Hz. Peygamber'in ulaştığı en son makam.

s. 200b/12

s.+ ye 200b/10

-2-

şil -: Silmek.

s.- di 205a/3

-1-

şilāh (Ar.): Savunmak ve saldırmak amacıyla kullanılan araç.

s.+ dur 199a/15

-1-

şin: Sen, teklif ikinci şahıs zamiri.

s. 227a/14

s.+ den 221b/10

-2-

şifnek: Sinek.

s. 191a/14

-1-

şipās (Far.): Şükretme, dua etme.

s. itdi 203b/2

-1-

şir (Far.): Tok, doymuş.

s. olasın 201b/9

s. oldılar 205b/9

s. oldum 208b/13

s. olunca 205b/12, 215b/5

-5-

sīrāb (Far.): Suya kanmış.

s. oldılar 196b/5

-1-

sirīd: bk.: şerīd.

siz: Çokluk ikinci şahıs zamiri.

s. 201a/3, 217b/10, 219b/11,
220a/3, 222a/12, 225a/13, 233b/4

s.+ cileyin 220a/1

s.+ den 199a/5, 201a/1,
219b/13, 219b/14, 221a/8, 222a/3

s.+ e 201a/6, 217a/11, 219b/12,
219b/13, 219b/14, 220a/8, 225a/11,
233a/12, 233a/13

s.+ i 217a/14

s.+ ler 207b/8

s.+ lerde 202a/6

s.+ lerden 216a/13, 220a/11

s.+ lere 217a/11, 218a/5

s.+ leri 217a/11

s. olası 224a/7

s.+ ūñ 201a/2, 207b/3, 207b/7,
207b/8, 220a/11, 220a/2, 225a/12,
225a/4

-41-

sofra (Ar.): Masa, sini vb. şeylerin
yemek yemek üzere hazırlanmış
durumu.

s.+ dan 216a/2

s.+ sında 216a/1

-2-

şoḡ: İçine veya arasına girmesini
sağlamak.

ş.- ardı 227a/1

ş.- dı 229b/2

-2-

şol: Sağın zıddı, sol taraf.

ş. 198a/3, 205b/4

-2-

soñ: Nihayet, son.

s.+ ma 226b/9

-1-

soñra, soñra: Sonra, arkadan gelen.

soñra: ş. 192b/9, 194a/2, 194b/1,
197a/8, 198a/4, 199a/8, 200a/7,
204a/14, 210a/5, 210b/1, 210b/12,
210b/15, 210b/2, 211a/1, 211a/14,
211a/2, 211a/3, 211a/4, 211b/6,
213b/2, 213b/9, 214b/13, 214b/8,
215a/14, 217a/11, 217b/1, 217b/2,
224b/12, 225a/15, 225a/2, 225b/2,
225b/3, 226a/13, 226b/1, 226b/10,
228a/8, 231a/6, 234a/13, 234b/12,
234b/6, 235b/10, 236b/2

ş.+ yıldı 209b/10

-45-

soñra: s. 208b/12, 209a/3, 210b/15

-3-

soñra: bk.: soñra.

soñrağı: Sonraki.

ş. 225b/7

-1-

şor -: Soru sormak.

ş. 194a/12

ş.- alar 233a/7

ş.- arlardı 191b/9

ş.- arsa 230a/9

ş.- arsız 225a/12

ş.- ayım 197a/15

ş.- dı 226a/13, 231b/1, 235a/3

ş.- dılar 212a/2, 215b/13

ş.- duğı 232a/12

ş.- dular 233a/15

ş.- urdı 216b/15

-14-

şovuk: Soğuk.

ş. itdi 194b/15, 195a/1

-2-

soy: Bir atadan gelen kimselerin topluluğı, sülale.

s.+ 1 194b/7

-1-

sön -: Yanmaz, aydınlatmaz, parlamaz olmak.

s.- di 196a/10

s.- medi 206a/15

-2-

söyken -: Dayanmak, yaslanmak.

s.- mişidi 218b/11

-1-

söyle - : Demek, söylemek, konuşmak.

s. 226b/13

s.-di 193b/9, 200b/13, 200b/14, 201b/14, 213a/5, 213b/7, 226a/12, 226a/14

s.- dügine 194b/5

s.- dükde 226b/1

s.- seler 191b/8

s.- seyidi 230a/5

s.- ye 234a/14

s.- yene 232a/3

s.- yesen 231b/13

s.- yesin 232a/2

-17-

söyleş-: Karşılıklı konuşmak, sohbet etmek.

s.- di 201a/9

s.- diise 193b/8

s.- ürdi 200b/13

-3-

söz: Bir düşüncüyü eksiksiz olarak anlatan kelime dizisi, kelimeler, laf.

s. 200b/13, 212b/14, 226a/12,
232a/2

s.+ den 230a/5

s.+ e 200a/14

s.+ i 200a/7, 208a/2, 216a/7,
220a/13, 220b/2, 228b/4, 231a/1,
234b/11

s.+ inden 200a/15

s.+ ine 232a/2

s.+ ler 213a/11, 236b/9

s. virür 208b/12, 209a/3

-20-

şu: Su.

ş. 192b/12, 192b/13, 193a/1,
193a/2, 193a/5, 193a/6, 193a/8,
193a/9, 194b/10, 194b/8, 196b/3,
196b/6, 196b/7, 196b/8, 198b/2,
205b/1, 206b/3, 215b/10, 226b/15,
229a/14, 229b/2, 229b/3

ş.+ dan 205b/2, 206b/4

ş.+ nuñ 206b/2

ş.+ ya 205b/1, 226b/15

ş.+ yı 194b/14, 198a/14,
206b/1, 206b/7, 206b/8, 229b/3

ş.+ yıla 194b/13

ş.+ yıyıla 192a/15

ş.+ yla 215b/14

-36-

şubḥ (Ar.): Sabah vakti.

ş. 235a/12

-1-

subḥāna'l-lāh (Ar.): "Allah'ı her türlü ayıp, kusur ve eksiklikten uzak tutarım." anlamında Arapça ifade.

s. 216a/7

-1-

sulṭān (Ar.): Padişah, hükümdar.

s. oldı 231a/9

-1-

sūre (Ar.): Kur'an'ın ayrıldığı 114 bölümünden her biri.

s. 212a/3

s.+ yi 197b/8

-2-

şuret (Ar.): Biçim, görünüş, kılık.

ş.+ de 207b/12

-1-

şusa -: Susamak, suya ihtiyaç duymak.

ş.- mışlardı 206b/2

-1-

sūd: Süt.

s. 210b/7, 215b/15

-2-

sūṅgük: Kemik.

s.+ lerini 203a/9

-1-

sünnet : 1. Hz.Muhammed'in sözleri, işleri ve tasvipleri.

s.+ ümi 219a/1

2. Erkek çocukta, erkeklik organının ucundaki derinin çepeçevre kesilmesi.

s. itmedi 191b/12

-2-

sünnetlü: Sünnetli.

s. 191b/13

-1-

sür-: 1. Dokundurmak, temas ettirmek, koymak, sürmek.

s.- di 223a/3

s.- düm 235a/1

s.- erdi 227a/1

2. Yürümek, ilerlemek.

s.- düm 234b/1

-3-

süre: Bir olayın başı ile sonu arasında geçen zaman parçası, zaman aralığı, zaman bölümü, müddet.

s. 230a/8

-1-

sürü: Bir insanın bakımı altındaki hayvanların tümü.

s.+ de 234a/9

s.+ si 236b/3

-2-

sütür (Far.): Binek ve yük hayvanı.

s.+ dur 206b/4

-1-

süvār (Far.): Ata binmiş, binici.

s. 198b/15, 211b/10

-2-

Ş

şād, şāz (Far.): Sevinçli.

şād: ş. oldı 214b/13

ş. oldılar 231a/9

-2-

şāz: ş. oldı 209a/9, 230a/4

ş. oldılar 224a/13

-3-

şādımān, şāzumān (Far.): Sevinçli.

şādımān: ş. oldılar 204a/12

-1-

şāzumān: ş. eyler 228a/1

-1-

şā'ir (Ar.): Şâir, ozan.

ş.+ ler 214b/1

-1-

şalvar: Genellikle ağı çok bol olan, bele bir uçkurla bağlanan, geniş bir pantolon türü.

ş. 216a/15, 216a/5, 216a/6

ş.+ ı 216a/14

-4-

şart (Ar.): Şart, koşul.

ş.+ ı itdi 199a/5

ş. itdi 201a/6

-2-

şāyed (Far.): Eğer; ola ki, olabilir ki, olur ki.

ş. 220a/6

-1-

şāyeste (Far.): Yakışır, yaraşır, uygun.

ş. 207a/12

-1-

şāz: bk.: şād.

şāzılık, şāzlık: Sevinçlilik, memnunluk.

şāzılık: ş.+ ın 219b/8

ş. iderler 227a/7

-2-

şāzlık: ş. gösterürdi 230a/10

-1-

şāzī (Far.): Memnunluk, sevinçlilik, gönül ferahlığı.

ş.+ siidün 235a/11

-1-

şāzlık: bk.: şāzılık.

şāzumān: bk.: şādımān.

şecā' at (Ar.): Yiğitlik, yüreklilik.

ş. 196b/1

-1-

şefā (Ar.): Şifā, hastalıktan kurtulma, iyi olma.

ş.+ siidün 235a/10

-1-

şefā' at (Ar.): Birinin suçundan geçilmesi veya dileğinin yerine getirilmesi için edilen aracılık.

ş. ide 207a/4

ş.+ imile 201b/8

ş.+ inedür 206b/11

ş. it 201a/13

ş. itdün 201b/10

ş.+ iyile 206b/13, 207a/4

-7-

şefā' atci: Birisi için şefaatte bulunan, şefaate eden kimse.

ş.+ sisin 201a/12

-1-

şehādet (Ar.): 1. Şahitlik, şahitlik etme.

ş.+iyile 206b/11, 207a/2

ş.+ iyledür 206b/10

2. İşaret.

ş. 197a/7, 223a/9

-5-

şehīd (Ar.): Din veya yüksek bir ülkü uğrunda ölen kimse; savaşta ölen.

ş.+ ler 229b/8

-1-

şerbet (Ar.): İçilecek tatlı şey, şerbet.

ş.+ in 192b/9

-1-

şeref (Ar.): Büyüklük, yükseklik, ululuk.

ş. 196b/1

-1-

şerī'at (Ar.): Ayet, hadis ve icma-i ümmet esaslarına dayanan din kaideleri.

ş. 217a/11, 224b/13, 231b/7, 233a/13

aḥkām-ı ş. 217b/5

-5-

şerīf (Ar.): Şerefli, mübarek, kutsal.

ş. 229a/10

-1-

şerr (Ar.): Kötülük, fenalık; kötü iş.

ş.+ indin 195b/3

ş.+ ine 234a/15

ş.+ ini 209b/11

-3-

şeytān (Ar.): Şeytan.

ş. 233b/13

ş.+ ıdı 233b/10

-2-

şī'ir (Ar.): Edebî değeri olan nazımlı ve kafiyeli söz.

ş. 229a/3, 232b/15, 236a/5

ş.+ i 214b/10, 229a/2

ş.+ imi 214a/11

ş.+ in 214a/13

-7-

şikāyet (Ar.): Sızlanma, yakınma.

ş. itdi 209a/2

-1-

şimden girü: Bundan böyle, bundan sonra.

ş. 201a/8, 208b/15

-2-

şimdi: Şu anda, içinde bulunduğumuz zamanda.

ş. 197b/6, 199b/14, 201b/11, 209a/7, 209a/8, 212a/12, 213a/13, 213a/5, 217b/14, 219b/15, 220a/8, 227b/6, 228a/9, 231b/5, 234a/11, 234b/8, 235a/8, 236b/7

-19-

şīrīn (Far.): Sevimli, cana yakın.

ş. 196b/2

-1-

şol: O, şu.

ş. 221b/2, 222b/1, 231a/1, 236b/3

-4-

şöyle: Öyle, şunun gibi, bunun gibi.

ş. 189a/10, 191a/8, 191b/15,
192a/2, 192a/4, 197a/1, 200b/14,
200b/7, 204b/14, 204b/4, 204b/8,
205a/13, 206a/13, 211b/8, 213b/13,
215a/4, 215a/8, 215b/2, 219a/6,
223a/12, 223a/14, 224b/10, 224b/2,
224b/8, 230a/12, 232a/9, 232b/4,
233b/1, 233b/3, 235b/9, 236a/14

ş.+ dür 215a/12, 224b/6

ş.+ idi 216b/1, 216b/14

ş.+ yidi 215a/2

-36-

şuğl (Ar.): İş, uğraşacak, meşgul
olacak şey.

ş.+ için 208a/9

-1-

şu'le (Ar.): Alev, ateş alevi.

ş. virdi 198b/6

ş. virdiyise 198b/4

ş. virürdi 198a/3

-3-

şu: Şu.

ş.+ nı 232a/7

-1-

şükr (Ar.): Görülen iyiliğe karşı
gösterilen memnunluk, minnettarlık.

ş. 203b/2

ş. itdi 217a/3

ş.+ üñ 215a/5

-3-

şümār (Far.): Hesap, sayı.

ş. ide 220a/3

-1-

T

tā (Far.): Kadar, dek, nihayet,
sonunda, diye.

t. 192a/10, 192a/8, 192b/2,
193a/5, 194a/12, 194a/13, 194a/14,
194b/5, 194b/9, 196a/2, 196a/4,
196a/5, 197a/14, 197a/2, 197a/5,
197b/3, 198a/8, 198b/3, 199a/3,
199a/6, 201a/2, 201a/4, 201b/4,
202b/10, 203a/15, 203b/15, 204a/15,
204a/4, 206a/10, 206a/7, 207a/13,
207a/4, 208b/7, 209a/13, 209b/6,
211b/11, 212a/10, 212a/14, 212a/4,
212a/7, 212b/6, 212b/7, 213a/6,
213b/2, 214a/11, 214a/4, 214a/5,
215b/10, 216b/5, 216b/6, 217b/10,
218b/5, 220a/15, 222b/8, 223a/7,
223b/12, 224a/5, 229a/12, 229a/7,
229b/13, 231b/10, 232b/5, 232b/7,
232b/8, 233a/13

-67-

ta' accüb (Ar.): Şaşakalma.

ta' accübe **çal-**: Şaşakalmak, hayrete düşmek.

t.e **çaldı** 200a/7

-1-

Ta'älā (Ar.): “Yüksek olsun!”

manasına gelen bir söz olup Allah adıyla birlikte kullanılır.

T. 203a/15, 203a/6

T.+ **ya** 203b/2

-3-

ta'ām (Ar.): Yemek, aş.

ta. 203b/14, 203b/15, 204a/12, 204a/6, 204a/7, 205b/4, 216a/3

ta.+ **a** 203b/13

ta.+ **dan** 205b/11

ta.+ **ı** 192b/11, 205b/7, 217a/3

ta.+ **ından** 192b/7, 192b/8

-15-

tā'at (Ar.): Allah'ın emirlerini yerine getirme, ibadet.

ta.+ **uña** 208b/2

-1-

tabak : Tabak.

ta.+ **a** 203b/12

-1-

tağ: Dağ.

ta. 199b/5

ta.+ **ından** 199a/10

ta.+ **lar** 225b/11

-3-

taht (Far.): Hükümdarlık makamı.

t.+ **ımı** 200b/8

-1-

taḥaddüs (Ar.): Mübarek, kutlu kılma.

t. 197b/9

-1-

taḥkat (Ar.): Güç, kuvvet.

ta. 224a/2, 229a/2

taḥkat **getürme-**: Güç yetirememek, tahammül edememek.

ta. **getürmez** 221a/12, 222b/5

ta.+ **i** 227b/6

ta.+ **im** 201b/5

ta.+ **um ola** 220a/12

ta.+**üm** 220a/13, 223b/5, 227a/3,

228a/12, 228b/7, 229a/1

-13-

taḥdīr (Ar.): Beğenme, değer biçme, değer verme; verilme.

t. **itdi** 195b/6

-1-

talāk (Ar.): Boşama, nikahlı kadını bırakma.

talāk **vir-**: Boşamak.

ṭ. virdi 207a/15, 209a/10,
209a/4

ṭ. virdün 209a/5, 209a/7

ṭ. virmek 208b/7

ṭ. virürem 208b/13

-7-

ṭam: Dam, çatı.

ṭ. 203b/5, 204a/2, 235a/12

ṭ.+ dan 203b/9

ṭ.+ ina 207a/15

-5-

ṭamām (Ar.): Tamam, tam, eksiksiz,
tam olma.

t. 211b/11

t. itdüm 217a/10, 217a/11

t. oldı 209a/14

t. virdi 213a/7

t. vireler 217a/15

-6-

ṭamar: Damar.

ṭ.+ inuñ 233a/3

-1-

ṭamu: Cehennem.

ṭ. 223a/6, 223a/7, 223a/8,
225b/10, 234a/15

ṭ.+ dan 206b/14, 223a/7,
232b/12

ṭ.+ ya 193b/3, 227a/15

-10-

ṭamulık: Cehennemlik.

ṭ. 234a/12

-1-

ṭanıķ, ṭanuķ : Şahit.

ṭ.+ lıķ verdiler 194a/3

-1-

ṭanuķ : ṭ.+ uñ 194a/1

-1-

ṭanıķlıķ, ṭanuķlıķ, ṭanuķluķ: Şahitlik.

ṭanıķlıķ vir-: Şahitlik etmek.

ṭanıķlıķ: ṭ. virdi 200b/14

ṭ. virdiler 199b/10

ṭ. vire 207a/2

ṭ. virmediler 202a/1

-4-

ṭanuķlıķ: ṭ. vire 207a/1

ṭ. vireler ol 234a/15

-2-

ṭanuķluķ: ṭ. virdiler 202a/2

ṭ. virdüm 213a/14

-2-

Tañrı: Allah.

T. 193a/3, 194a/14, 195a/7,
197a/4, 200a/1, 204b/13, 206b/8,
207b/4, 208b/4, 208b/5, 209a/6,
212b/13, 212b/14, 213a/11, 213a/14,
213a/4, 214b/10, 214b/4, 215a/1,

215a/11, 216a/10, 218b/15, 220a/15,
220b/7, 221a/10, 221b/11, 221b/8,
222a/1, 225a/11, 228a/6, 228b/1,
228b/9, 230b/2, 231b/3, 232b/5,
233a/13, 233a/15, 233b/15, 234b/7,
235a/3

T.+ dan 208b/14, 219a/3,
222a/15, 232b/14, 232b/8

T.+ dur 220a/5

T.+ ñ 227a/11

T.+ nuñ 192a/6, 199a/7,
214a/11, 226a/9

T.+ ñuz 219a/3

T.+ sı 230b/12

T. virdi 203a/5

T.+ ya 217a/15

T.+ yı 223b/9

-57-

Tañrı Resūli: Allah'ın elçisi, Hz.
Muhammed.

T. 235b/14

T.+ ne 233b/7, 234b/9

T.+ ni 236b/5

-4-

Tañrı Ta'ālā: Yaratan, Allah, Rab.

T. 203a/10

-1-

tanuq : bk.: tanıq.

tanuqlık: bk.: tanıqlık.

tanuqluq: bk.: tanıqlıq.

tar: Dar, sıkıntılı.

ṭ. 225b/9

ṭ.+ dur 231b/6

tar ol-: Daralmak, sıkıntı içinde olmak.

ṭ. oldı 200a/15, 212a/13

ṭ. olup 213b/7

-5-

tarıq (Ar.): Yol.

ṭ.+ e 231a/5

-1-

tarlıgan-: Daralmak, bunalmak.

ṭ.- dı 223b/1

-1-

tarlıq: Darlık, sıkıntı.

ṭ.+ dan 195b/2

taş: Taş.

ṭ. 191b/10, 193a/4, 198a/15,
198b/1, 198b/2, 199b/12, 199b/6,
199b/7

ṭ.+ a 193a/4

ṭ.+ dan 193b/5, 193b/6, 196b/3,
196b/6

ṭ.+ ı 192b/13, 193a/8, 198b/1,
199a/15

ṭ.+ ı it 193a/3

ṭ.+ ıla 199a/13

. lar 193a/2, 199b/9
. ları 200a/14
-22-
acağız: Kk ta.
. lar 200a/11
-1-
ara: Dı, dıarı, te.
. 204b/4, 223b/7, 224b/8,
225a/14, 228b/1, 231a/2, 233b/8
-7-
atlı: Tatlı.
. 236b/9
-1-
av[] (Ar.): İsteyerek bir Şey yapma.
. 201a/1, 202b/7, 202b/8
-3-
avr (Ar.): Hl, eda, gidiŐ; davranış.
. ında 213a/12
-1-
azarru[] (Ar.): Kendini alaltarak
yalvarma.
. idem 215a/6
-1-
ekbr (Ar.): Namaza başlarken iki eli
kulak memelerine değdirerek “Allah
ekber” deme.
ekbr bağla-:
. bağladı 223b/8, 224b/3

-2-
ekebbrlık: Kibirlenme, byklenme.
. ider 208b/11
-1-
elđ (Far.): Acı.
. 206b/2, 206b/4
. ımı 219b/5
-3-
elđlik : Acılık.
. ından 206b/2
-1-
emr: Demir.
. olmaz 198a/1
-1-
en (Far.): Gvde, vcut, beden.
. 218b/14
. den 228b/1
. e itdklerinn 217a/15
. i 195a/11, 221a/11, 222b/5,
223a/7
. inde 224a/9
. ini 221a/10
. m 220a/11, 221b/4,
222b/13, 223a/4, 229b/4, 235b/7
. me itgil 228b/15
. n 195a/9, 228a/9
-18-
enh (Far.): Yalnız, ıssız, boş.

t. 209a/2, 218b/13

-2-

terāzū (Far.): Terazî.

t. 216a/6, 226b/7

t.+ sı 222a/6

t.+ sıyıçün 225b/10

t.+ yı 216a/10

-5-

terk (Ar.): Bırakma, bırakılma, koyuverme, salıverme; vazgeçme, vazgeçilme.

t. 231b/15

t. idiñüz 201a/7

-2-

tesbîh (Ar.): “Sübânallah” kelimesini söyleyerek Allah’a tazim etme.

t. itdi 199b/5, 199b/6, 199b/7, 199b/9

t.+ lerin 231a/3

-5-

teslîm (Ar.): Bir emaneti yerine verme.

t. oldı 229a/9

-1-

tevāzū^c (Ar.): Alçak gönüllülük gösterme.

t. 196b/1

t.-yı Resûl 216b/13

t. idesin 232a/1

-3-

tevekkül (Ar.): İşi Allah’a bırakıp kadere razı olma.

t.+ üñ 232b/6

-1-

ticâret (Ar.): Ticaret, alım-satım.

t.+ için 210a/7

-1-

tîmâr (Far.): Hastaya, yaraya, hayvana, toprağa vs. ye bakma.

t. 229a/7, 235a/7

t. itdi 210a/6

-3-

tiz (Far.): Çabuk, acele, tez, hemen, derhal.

t. 203b/4, 210a/14, 212b/10, 227a/10

t.+ de 214b/5

-5-

toğur -: Doğurmak.

toğur - dum 204b/12

-1-

toğ: Tok, aç olmayan.

toğ. olam 215a/5

-1-

toğuz: Dokuz.

toğ. 194a/3, 224b/4

-2-

tol -: Dolmak.

.- ardı 194b/13, 194b/8

.- dı 231a/3

-3-

oldur -: Doldurmak.

.- dılar 196b/6

-1-

on: Giysi, kıyafet.

. 213b/12, 225a/8, 229b/2

.+ in 231b/9

.+ ları 229b/1

-5-

oprak: Toprak.

. 195b/5, 234b/10, 235b/3,
236b/6

.+ dan 195b/8

.+ ıla 195b/3, 199a/14, 199b/1

.+ ından 192a/14, 192a/15

-6-

optolu: Dopdolu.

. oldu 224b/10

-1-

orā (Far.): Sana, seni, senin.

t. 229a/4

-1-

oy -: Doymak.

.- dılar 205b/14

-1-

oyur - : Doyurmak.

.- am 201b/12

-1-

ul: Dul.

. eyler 227b/14

-1-

ulum: Bazı yiyecek ve iecekler iin koruyucu kap olarak kullanılan, n yarılmadan btn olarak yzlmŖ hayvan derisi.

t. 204b/10

-1-

ur -: Durmak.

. 222b/8

.- dı 221b/3, 223b/7

r .- dı 221b/14

.- duĖuñuzlayın 224a/15

.- dum 231b/10

.- mayısar 222b/2

.- uñ 224a/15

.- urdum 223a/5

-9-

uru gel -: Ayağa kalkmak.

.- di 221a/9, 224a/9

-2-

ut -: Tutmak.

.- dılar 224a/10

-1-

türbe (Ar.): Mezar.

t.+ sin 235b/12

-1-

tüten: Duman.

t. 215b/12

-1-

U

‘ucb(Ar.): Kendini beğenmişlik.

‘u. 208a/8, 208b/11

-2-

uç : Kenar, kıyı, uç.

u.+ ina 198a/10, 198a/13,
198a/8

u.+ ında 198a/10, 227a/4

u.+ ındaydı 229b/15

-6-

uçmak: Cennet.

u. 192a/15, 192b/6, 192b/8,
227a/7, 233a/7, 234a/14

u.+ a 232b/12

u.+ da 192b/11, 200b/5,
223a/10, 227a/14

u.+ uñ 232a/13, 232a/14,
233a/8

-14-

uçmaklık: Cennetlik.

u. 234a/12

u. oldılar 193b/5

-2-

ufağ: Küçük.

u. 199b/12, 199b/6, 199b/9,
200a/11, 200a/14, 201a/14

-6-

uğra -: Rastlamak.

o.- duğ 235a/2

o.- yup 230a/9

-2-

‘ukūbet (Ar.): Ceza; eziyet, işkence.

‘u. 193a/13

‘u.+ den 207a/5

‘u.+ inden 222b/1

‘u.+ üñe 229a/2

-4-

ulaş -: Erişmek, varmak.

u.- a 232b/12

-1-

ulu: Büyük, ileri gelen, yüce, şerefli.

u. 193a/2, 193a/3, 203b/5,
203b/8, 204a/1, 228b/2

u.+ dan 216b/4

u.+ dır 203a/6

u. dutar 208b/10

u.+ ları 218a/12

-10-

ululuk : Azamet, büyüklük.

u.- ı 225a/1

-1-

unut -: Unutmak.

u.- dum 218b/4

-1-

ur-: Vurmak, çarpmak; isabet ettirmek.

u. 221a/13, 221b/4

u.- mışam 220a/11

u.- dılar 207b/1

u.- dı 204b/7, 205a/12, 205b/2,
206a/4, 232b/1, 234a/4

u.- uñuz 220a/1

pālān u. 231b/6

zaḥm u. 222b/8

el u.- asın 222a/1

u.- dum 234a/4

pālān u.- dum 231b/8

pālānın u.- dum 234a/3

u.-duñ 220b/6, 222b/10,
222b/13

u.- ıarmısın 221a/11

u.- ma 222a/9

el u.- ma 221b/5

u.- mağıçun 220b/11

u.- uñ 225a/13

u.- uñuz 218b/15

u.- ur 222a/7

-27-

uş: Akıl, fikir, zihin.

u.+ ı 235b/10, 235b/9

u.+ şum 234b/12

-3-

uş: İşte, şimdi, böyle, öyle ki.

u. 193b/11, 201b/5, 220a/11,
221a/13, 221b/4, 225a/5

-6-

uşat -: Parçalamak, ufaltmak.

u.- dı 195b/11, 195b/12,
195b/13

u.- madum 195b/12

-5-

utan -: Utanmak, hicap duymak.

u.- duğından 209b/7

-1-

uyan - : Uyanmak.

u.- dum 233b/8

-1-

uyanuk: Uyanık.

u.+ ıdı 191b/8

-1-

uyı -, uyu- : Uyumak.

uyı- u.- madı 204b/15

-1-

uyu - : Uyumak.

u.- rıdı 191b/7, 191b/8

u.- rken 233b/6

u.- rmısın 234a/1

-4-

uyku: Uyku.

u. 233b/14

u.+ dan 233b/8

u.+ ñ 233b/6

-3-

uyu -: bk.: uyu -.

uzat -: Gereğinden fazla zaman almak,
uzun eylemek; öne çıkarmak,
uzatmak.

u.- a 203b/13

u.- dı 195a/4

u.- dum 232b/2

-3-

uzun: Uzunluk.

u. 191a/13, 206a/3

u. it 206a/9

u. itmeyesin 231b/13

-4-

uzunlık : Uzunluk.

u.+ ıyla 219a/7

-1-

Ü

ü (Far.): Ve.

ü. 194b/15, 196a/3, 203b/2,

205b/8, 206a/14, 220a/6, 229a/7,

233b/11, 233b/8

-9-

üç: Üç.

ü. 201a/5, 201a/6, 201b/3,

203b/12, 211a/14, 211b/8, 213b/6,

215a/4, 215b/12, 215b/9, 217b/8,

218b/4, 220a/13, 220b/1, 220b/2,

220b/3, 221a/4, 222a/9, 223b/4,

224b/6, 230a/13, 234a/13, 234a/15,

234b/4

ü.+ ümüz 235a/11, 235a/14

-26-

üçüncü : Üçüncü.

ü. 191a/12

-1-

üç yüz: Üç yüz.

ü. 193b/14, 194b/2

-2-

üç yüz altmış: Üç yüz altmış.

ü. 195b/11

-1-

üç yüz on üç: Üç yüz on üç.

ü.+ idi 211b/7

-1-

ümiz (Far.): Ümit, umma.

ü.+ e 208b/1, 212a/12

ü.+ i 206b/11

ü.+ in 223b/2

-4-

üm̄met (Ar.): Bir peygambere inanıp bağlanan cemaat, tâife.

derğam-ı ü. 229a/7

ü.+ ine 203a/2, 217b/5

ü.+ ise 227a/11

ü.+ üm 225b/14

ü.+ ümden 227a/10, 236b/1

ü.+ üme 225a/3, 228b/15,

232a/7, 232a/8

ü.+ ümün 226b/8

ü.+ üñden 227a/14

-13-

üm̄metān: Ümmetler.

ü.-ı merā 229a/5, 229a/6

-2-

ün: Ses, nida.

ü. 233b/6

-1-

üst: Üst taraf, üzeri, üst.

ü.+ inde 193a/9, 203b/5,

223a/1

ü.+ indeidi 222b/11

ü.+ indeidün 222b/10

ü.+ inden 222b/11

ü.+ ine 191a/14, 204a/9,

223a/13, 225b/13, 225b/4, 226b/6,

230a/4, 231a/4, 235a/12, 236a/5,

236b/6

ü.+ lerine 204a/3

ü.+ üme 234a/6

ü.+ üne 221a/4

-20-

üz -: Ayırmak, uzaklaştırmak, kesmek; kırmak, parçalamak.

ü.- di 195a/4

-1-

üzeri, üzerü: Üst, üzeri.

üzeri: ü.+ me 208b/11

ü.+ nde 193a/1, 193a/5, 193a/6,

198a/15, 198b/3, 202a/4, 202b/10,

202b/11, 204a/2, 209b/5, 215a/8,

221b/6

ü.+ne 208a/8, 218b/4, 221a/14,

221b/11, 222a/2, 227a/2, 227a/3,

229a/2, 234b/14

ü.+ ne ola 232a/10

ü.+ ne oldu 224a/5

-24-

üzerü: ü.+ mde 220a/14

ü.+ me 225a/14, 225b/1

ü.+ ñe 225a/10

ü.+ ne 225a/13

-5-

üzerü: bk.: üzeri.

V

va' de (Ar.): Bir iş için önden belirtilen zaman.

v. 217a/5

v.+ midi 212b/8

v.+ müz 212b/4

v.+ si 222b/3

-4-

vādi (Ar.): İki dağ arasındaki uzun çukur, dere.

v.+ ye 214b/2

-1-

vaḥiy (Ar.): Bir fikrin veya bir emrin Allah tarafından bir peygambere bildirilmesi.

v. 210b/1

-1-

vāḳi' (Ar.): Vuku bulan, olan.

v. oldı 222b/12

v. olsa 216b/7

-2-

vaḳit : bk.: vaḳt.

vaḳt, vaḳit (Ar.): Vakit, zaman.

v. 196b/10, 202b/4, 211b/4, 212a/5, 212a/6, 215b/11, 218a/2, 220a/6, 231a/10, 235b/5

v.+ de 197b/4, 212b/4, 218b/2, 229b/13

v.+ inde 201a/5, 207a/13, 223b/3, 226b/7, 235a/12, 235b/8

v.+ iyidi 200b/1

v.+ lardan 220a/6

v.+ lerde 215b/14

-23-

vaḳit: v.+ de 210b/13

-1-

vaḳtī: Bir zaman, bir vakit, ... dığı zaman.

v. 208a/8, 216b/9, 217a/1

var: Mevcut olan, bulunan; tamam, hepsi.

v. 191a/15, 193a/3, 201a/14, 205a/10, 206b/3, 209a/5, 213a/5, 215a/11, 220a/2, 220b/9, 223b/14, 223b/8, 229a/2, 233a/1

v.+ dı 206b/5, 236b/6

v.+ dır 220a/14

v.+ dur 194a/1, 228b/14, 230a/15, 231b/2

v.+ ıdı 193a/2, 196a/12, 198a/2, 203a/14, 203a/2, 203b/3,

204b/10, 204b/11, 205a/14, 205a/5,
205b/9, 206a/11, 206b/1, 207a/7,
210b/5, 211a/6, 211b/10, 217a/2,
219b/13

v.+ ıdı 211b/9

v.+ ımış 201b/7

v.+ ise 228b/14

v.+ mı 194a/1, 212b/1

v. olmazdı 191b/1

-47-

var -: 1. Gitmek, varmak.

v.- am 198a/5, 223b/5

v.- ayım 217b/10

v.- dı 193a/4, 198a/10, 204a/9,
205a/1, 206b/5, 208a/9, 209a/2,
209a/6, 213b/3, 217a/1, 217a/2,
218a/12, 220b/12, 223a/11, 223b/8,
226a/11, 226a/2, 230a/1, 236a/2,
236a/3

v.- dılar 197b/3, 235b/13

v.-dum 212b/2, 212b/5, 215a/7,
216a/5

v.- duñ 235b/14

v.- madı 229b/14

v.- madıydı 230a/11

v.- maklığa 218a/15

v.-sun 223b/15, 223b/6

v.- uñ 223b/11

v.- uñuz 218a/4

v.- urdı 216b/14, 216b/2

2. Ulaşmak, kavuşmak.

v.- dı 194a/6, 198a/10,
198a/13, 222a/6, 222b/3, 233a/11

v.- mazın 209a/14

v.-sun 198a/8

-48-

vaşiyet (Ar.): Bir kimsenin öldükten
sonra yapılmasını istediği şey.

v.+ i 217b/5, 232b/2

v. iderüm 231b/11

v. itdi 217b/5

v.+ üñ 232b/2

-5-

vā-veylī (Ar.): Eyvah, yazık!

v. 226b/11

-1-

va'l-lāhi (Ar.): "Allah için" manasında
yemin sözü.

v. 210a/12, 212b/11

-2-

va'l-lāhu a'lem (Ar.): "Allah bilir."
anlamında Arapça ibare.

v. 207a/5, 236b/10

-2-

ve (Ar.): Dahi, de, hem, ile.

v. 189a/11, 189a/12, 189a/13,
189a/14, 189a/15, 189b/1, 189b/10,
189b/11, 189b/12, 189b/13, 189b/14,
189b/15, 189b/2, 189b/3, 189b/4,
189b/5, 189b/6, 189b/7, 189b/8,
189b/9, 190a/1, 190a/10, 190a/11,
190a/12, 190a/13, 190a/14, 190a/15,
190a/2, 190a/3, 190a/4, 190a/5,
190a/6, 190a/7, 190a/8, 190a/9,
190b/1, 190b/10, 190b/11, 190b/12,
190b/14, 190b/2, 190b/3, 190b/4,
190b/6, 190b/7, 190b/8, 190b/9,
191a/5, 191a/11, 191a/14, 191b/1,
191b/13, 191b/2, 191b/3, 192a/10,
192a/11, 192a/12, 192a/14, 192a/15,
192a/5, 192a/6, 192a/9, 192b/1,
192b/10, 192b/12, 192b/5, 192b/6,
193a/1, 193a/10, 193a/11, 193a/14,
193a/15, 193a/6, 193a/9, 193b/15,
193b/2, 193b/3, 193b/4, 193b/5,
193b/6, 193b/8, 194a/11, 194a/3,
194a/5, 194a/6, 194a/8, 194b/12,
194b/13, 194b/14, 194b/3, 194b/6,
195a/10, 195a/11, 195a/12, 195a/15,
195a/3, 195b/14, 195b/10l-a, 195b/2,
195b/4, 195b/7, 195b/8, 196a/1,
196a/15, 196a/3, 196a/6, 196a/7,
196a/9, 196b/1, 196b/11, 196b/12,

196b/15, 196b/2, 196b/3, 196b/5,
196b/8, 197a/11, 197a/13, 197a/15,
197a/4, 197a/5, 197a/6, 197a/8,
197a/9, 197b/11, 197b/12, 197b/13,
197b/8, 197b/9, 198a/1, 198a/11,
198a/14, 198a/2, 198a/3, 198b/11,
198b/13, 198b/7, 198b/8, 199a/15,
199a/2, 199a/3, 199a/4, 199a/6,
199a/8, 199a/9, 199b/13, 199b/2,
199b/4, 199b/5, 199b/8, 200a/1,
200a/10, 200a/2, 200a/3, 200a/8,
200b/11, 200b/12, 200b/13, 200b/14,
200b/4, 200b/5, 200b/7, 200b/8,
201a/11, 201a/12, 201a/8, 201a/9,
201b/1, 201b/13, 201b/14, 201b/15,
202a/1, 202a/10, 202a/11, 202a/12,
202a/13, 202a/2, 202a/3, 202a/4,
202a/5, 202a/7, 202a/9, 202b/12,
202b/4, 202b/8, 202b/9, 203a/12,
203a/13, 203a/2, 203a/5, 203a/7,
203a/9, 203b/1, 203b/10, 203b/3,
203b/4, 203b/8, 204a/12, 204a/3,
204a/7, 204a/8, 204b/10, 204b/13,
204b/2, 204b/5, 204b/7, 204b/9,
205a/12, 205a/14, 205a/2, 205a/4,
205a/5, 205a/8, 205b/1, 205b/10,
205b/12, 205b/15, 205b/4, 205b/8,
205b/9, 206a/1, 206a/11, 206a/12,

206a/13, 206a/14, 206a/4, 206a/6,
206a/8, 206a/9, 206b/10, 206b/12,
206b/13, 206b/14, 206b/2, 206b/3,
206b/4, 206b/15, 207a/10, 207a/12,
207a/13, 207a/2, 207a/7, 207b/11,
207b/13, 207b/14, 207b/4, 207b/5,
207b/8, 207b/9, 208a/10, 208a/6,
208a/8, 208b/10, 208b/11, 208b/2,
208b/8, 209a/1, 209a/10, 209a/12,
209a/2, 209b/11, 209b/12, 209b/15,
209b/8, 210a/15, 210a/2, 210a/7,
210b/14, 210b/3, 210b/4, 210b/7,
211a/11, 211a/12, 211a/13, 211a/14,
211a/15, 211a/4, 211a/7, 211a/9,
211b/1, 211b/10, 211b/12, 211b/13,
211b/5, 211b/6, 211b/8, 211b/9,
212a/14, 212a/15, 212b/10, 212b/9,
213a/10, 213a/15, 213a/2, 213a/4,
213a/7, 213b/1, 213b/10, 213b/11,
213b/13, 213b/3, 213b/6, 213b/8,
214a/12, 214a/14, 214a/3, 214a/6,
214a/8, 214b/11, 214b/15, 214b/2,
214b/7, 215a/1, 215a/15, 215a/3,
215a/5, 215a/6, 215b/1, 215b/10,
215b/11, 215b/14, 215b/4, 215b/6,
215b/8, 216a/1, 216a/15, 216a/2,
216a/3, 216a/4, 216b/13, 216b/14,
216b/15, 216b/4, 216b/5, 216b/7,

216b/8, 217a/1, 217a/11, 217a/2,
217a/3, 217a/5, 217b/1, 217b/4,
217b/5, 217b/7, 218a/1, 218a/12,
218a/3, 218a/6, 218b/10, 218b/11,
218b/12, 218b/14, 219a/1, 219a/10,
219a/11, 219a/12, 219a/13, 219a/14,
219a/15, 219a/2, 219a/4, 219a/5,
219a/7, 219a/8, 219a/9, 219b/1,
219b/10, 219b/11, 219b/12, 219b/13,
219b/14, 219b/15, 219b/2, 219b/3,
219b/5, 219b/6, 219b/7, 219b/9,
220a/1, 220a/10, 220a/13, 220a/3,
220a/4, 220a/5, 220a/7, 220b/1,
220b/14, 220b/15, 220b/3, 220b/4,
221a/11, 221a/3, 221a/5, 221a/7,
221b/15, 221b/5, 222a/1, 222b/1,
222b/10, 222b/11, 222b/14, 222b/15,
222b/4, 222b/5, 222b/8, 222b/9,
223a/12, 223a/3, 223b/1, 223b/10,
224a/10, 224a/12, 224a/4, 224a/6,
224b/10, 224b/11, 224b/13, 224b/2,
224b/3, 224b/5, 224b/9, 225a/1,
225a/13, 225a/2, 225a/3, 225a/4,
225a/5, 225a/6, 225b/10, 225b/11,
225b/12, 225b/13, 225b/15, 225b/4,
225b/7, 225b/9, 226a/10, 226a/11,
226a/12, 226a/14, 226a/4, 226a/6,
226a/8, 226a/9, 226b/1, 226b/10,

226b/12, 226b/14, 226b/15, 226b/3,
226b/8, 226b/9, 227a/1, 227a/12,
227a/5, 227a/6, 227a/7, 227a/8,
227a/9, 227b/1, 227b/13, 227b/14,
227b/15, 227b/3, 227b/9, 228a/2,
228a/3, 228a/4, 228a/8, 228b/13,
228b/14, 228b/2, 228b/6, 228b/9,
229a/12, 229a/14, 229b/11, 229b/15,
229b/4, 229b/5, 229b/7, 230a/12,
230a/13, 230a/15, 230a/2, 230a/4,
230b/1, 230b/11, 230b/13, 230b/3,
230b/7, 231a/10, 231a/11, 231a/12,
231a/13, 231a/2, 231a/3, 231a/4,
231a/5, 231a/6, 231a/7, 231a/8,
231a/9, 231b/1, 231b/10, 231b/11,
231b/12, 231b/13, 231b/14, 231b/15,
231b/3, 231b/4, 231b/7, 231b/8,
231b/9, 232a/1, 232a/11, 232a/13,
232a/15, 232a/2, 232a/3, 232a/4,
232a/5, 232a/6, 232a/7, 232a/8,
232b/13, 232b/14, 232b/3, 232b/4,
232b/6, 232b/8, 233a/10, 233a/14,
233a/3, 233a/4, 233a/5, 233a/6,
233a/7, 233a/8, 233a/9, 233b/12,
233b/14, 233b/4, 233b/8, 234a/10,
234a/11, 234a/12, 234a/14, 234a/4,
234a/5, 234a/6, 234a/7, 234a/9,
234b/10, 234b/11, 234b/2, 234b/3,

234b/5, 234b/6, 234b/8, 234b/9,
235a/1, 235a/11, 235a/12, 235a/14,
235a/2, 235a/5, 235a/6, 235a/7,
235a/8, 235a/9, 235b/1, 235b/8,
235b/10, 235b/11, 235b/13, 235b/14,
235b/2, 235b/3, 235b/4, 235b/7,
236a/10, 236a/11, 236a/12, 236a/14,
236a/15, 236a/2, 236a/4, 236a/6,
236b/4, 236b/7, 236b/8

vefādār (Ar.): Vefalı, sözünde
sevgisinde duran.

v. 228b/2

-1-

vefāt (Ar.): Ölüm, ölme.

v.-1 peygamber 217a/6

vefāt bul-: Ölmek.

v. buldı 210b/11, 211a/14

v.+ ı 236a/5

v.+ ina 236a/4

v.+ inda 231a/14

v.+ indan 226a/13

v. itdi 210a/5, 210b/2

-9-

veger (Far.): Eğer.

v. 195b/1, 202b/2, 202b/6

-3-

velī (Far.): Fakat, lakin.

v. 218b/7, 220b/10, 228b/12,
229b/6, 230a/6

velikin: Fakat, lakin, ancak.

v. 192b/4, 202a/1, 203a/1,
207a/11, 207b/3, 219b/4, 223a/5,
223b/5, 233a/4

-9-

ver -: bk.: vir-.

veribi -: bk.: viribi-.

vey (Far.): “ ve ey!” yerinde “ey”
karşılığı olarak şiirde kullanılır.

v. 229a/8

-1-

Ve'l-‘Aşrı Sūresi: Kur’an’da geçen
surenin adı.

V.+ yile 200b/1

-1-

vidā‘ (Ar.): Ayrılma, ayrılış.

ḥacc-ı v. itdi 217a/8

-1-

vilāyet (Ar.): Bir vali idaresinde
bulunan yer, il.

v.+ ine 210a/1, 210a/8

vir-, ver-: Vermek.

vir-: v. 208a/6, 213a/5, 213a/6

v.- di 210b/10

v.- eyin 221b/10

v.- mişlerdi 207a/11

v.- meye 207a/4

v.- diler 214a/6

v.- di 192a/6, 193b/4, 195b/15,
196a/7, 196a/8, 197b/15, 200b/10,
203a/5, 210a/3, 210b/8, 210b/9,
211b/6, 213a/8, 213b/10, 214a/8,
215b/6, 217a/5, 222b/14, 234b/14

and v.- di 221a/1

cān v.- di 235b/10

ḥaber v.- di 206a/1

ḥil‘ at v.- di 214b/13

ḫuvvet v.- di 211b/11

selām v.- di 236b/4

şu‘ le v.- di 198b/6

ṭalāk v.- di 207a/15, 209a/10,
209a/4

tamām v.- di 213a/7

ṭanıklık v.- di 200b/14

yemiş v.- di 206a/5, 206a/6

‘ilm v.- di 192a/3, 192a/4

v.- diler 218b/12, 213b/10

beşāret v.- diler 195b/8, 195b/9

rızā v.- diler 218a/15

ṭanıklık v.- diler 199b/10

ṭanuḫluḫ v.- diler 202a/2

ḥaber v.- diyidi 233b/3

şu‘ le v.- diyise 198b/4

cān v.- düḡüni 228a/7

cevāb v.- düm 233b/1
v.- düm 212b/6, 212b/9
şanukluk v.- düm 213a/14
şalāk v.- dūñ 209a/5, 209a/7
v.- e 201a/6, 206a/8, 207b/13,
232b/8, 235a/7
danukluk v.- e 207a/3
dil v.- e 194a/13
hidāyet v.- e 212a/7
şanıklık v.- e 207a/2
şanukluk v.- e 207a/1
tamām v.- eler 217a/15
şanukluk v.- eler ol 234a/15
v.- em 201a/5
v.- eyim 193b/15, 212b/3,
217a/5, 220a/9
v.- mişidi 198b/5
şuvvet v.- ici 219a/4
amān v.- medi 199a/9
şanıklık v.- mediler 202a/1
cān v.- mege 227a/3
cān v.- mek 227a/2, 227a/3,
235b/5, 235b/8
şalāk v.- mek 208b/7
cān v.- meñ 229a/1
cān v.- meñi 226b/5
v.- meye 207a/1
izin v.- meyesin 232a/3

cezā v.- mezler 222b/7
v.- mezsın 208a/1
haber v.- miş 233b/5
cān v.- miş 229b/11
v.- mişdi 207a/9
v.- sin 193b/12, 203a/15
‘ivaż v.- sün 225a/11
v.- ūñ 201a/1
v.- ūp 230a/2
söz v.- ūr 208b/12, 209a/3
v.- ūrdi 206a/13
selām v.- ūrdi 216b/2
şu‘le v.- ūrdi 198a/3
şalāk v.- ūrem 208b/13
‘ivaż v.- ūrler 221b/2
-111-
ver -: şanıklık v.- diler 194a/3
v.- esin 214a/4
v.- irem 207b/14
v.- sün 220b/13
-4-
viribi-, veribi-: Göndermek, sevk
etmek.
v.- di 193b/3, 196b/11, 210a/1,
212b/15, 212b/7, 217b/8, 233a/13
v.- dilerdi 215b/15
v.- yem 197a/15, 231b/3
v.- yesiz 212a/14

v.- yeyin 231b/6
-12-
veribi -: v.- di 200b/1, 205b/13
-2-
vü (Far.): Ve.
v. 229a/5
-1-
vücūd (Ar.): Bulunma, var olma,
varlık.
v.+ a geldi 209b/13
-1-

Y
yā (Far.): O hâlde, öyle ise.
y. 193b/10, 193b/13, 194a/10,
194b/1, 195a/6, 198a/5, 198a/7,
199b/14, 200a/1, 200a/6, 201a/12,
201a/3, 201a/7, 201b/10, 201b/3,
202a/7, 203a/14, 203b/14, 204a/5,
204b/1, 204b/11, 204b/5, 205a/11,
205a/15, 205a/2, 205a/9, 205b/5,
206a/9, 206b/3, 208a/6, 208b/10,
208b/14, 209a/11, 209a/12, 209b/5,
212a/11, 212a/15, 212a/9, 212b/1,
213a/12, 213a/2, 213a/5, 213a/8,
214b/9, 215a/3, 215a/9, 216a/14,
216b/10, 217b/12, 218a/1, 218a/5,

218a/8, 220b/2, 220b/4, 220b/9,
221a/13, 221b/5, 222a/2, 222b/12,
222b/9, 223a/11, 223a/14, 223a/3,
223b/3, 223b/4, 223b/5, 224a/1,
225a/10, 225a/7, 225a/8, 225b/5,
226b/12, 226b/4, 226b/6, 227a/10,
227a/5, 227b/4, 227b/5, 227b/7,
228a/2, 228a/4, 228a/7, 228b/13,
228b/6, 228b/7, 229a/11, 230b/4,
231b/1, 231b/2, 232a/11, 232a/15,
232a/6, 232b/1, 232b/10, 232b/12,
232b/5, 232b/7, 232b/8, 233b/15,
234a/5, 234b/2, 235b/2, 235b/5,
235b/6, 236a/7, 236a/8, 236a/9,
236b/5, 236b/7
-109-
yād (Far.): Hatırlama, anma.
y. idem 215a/6
y. idersüz 206a/3
y. itdi 192b/3, 200b/9
y. itdiler 215a/1
y. itdük 199b/3, 201b/14,
203a/13, 210a/4, 211b/13, 224b/8
y. itgil 232b/14
-12-
yağ: Yağmak.
y. 202b/6, 204b/10
-2-

yağırnı, yağırnu: Sırt.

yağırnı: y. 191b/13

y.+ ndaidi 223a/1

y.+ nı 222b/14

-3-

yağırnu : y.+ umdağı 223a/6

-1-

yağırnu : bk.: yağırnı.

yağmur: Yağmur.

y. 202b/5

-1-

yāḥud (Far.): Veya.

y. 234b/3

-1-

yaḳ -: Yakmak.

y.- ar 195a/10, 195a/9

y.- maya 223a/6

-4-

yaḳa: Yaka.

y.+ mı 214a/2

y.+ ñ 226a/8

y.+ sını 212b/9

y.+ sını 213b/13

-4-

yaḳın: Uzak olmayan, yakın.

y. 231b/11

y. oldı 226a/7

-2-

yaḳīn (Ar.): Doğruluğunda şüphe olmayan; kesinlik.

y.+ dur 233a/3

y. oldı 197b/10

-2-

yaḳınraḳ: Daha yakın.

y.+ dur 225a/9

-1-

yalag : Yalaḳ

y.+ ı 199b/14

-1-

yalan: Gerçek olmayan, yalan.

y. 232a/2

y. ola 234a/7

-2-

yalanraḳ: Daha yalan.

y.+ dur 200a/8

-1-

yalın: Çıplak.

y. 226b/11

-1-

yalıncaḳ: Çıplak, üryan.

y. 229a/15

y. eylemeñ 229b/1

y.+ ıdı 222b/13

-3-

yan -: Yanmak, tutuşmak, alevlenmek.

y.- dı 198b/6

y.- miş ola 195a/11, 195a/12

-3-

yan: Etraf, taraf.

y.+ ına 218b/11, 224b/3

y.+ ında 205a/5, 215a/8

-4-

yaña: Taraf, yön, cihet.

y. 197a/10, 197a/11, 208b/12,
226b/13

-4-

ya'ni̇ (Ar.): Yani, sözün kıtası,
doğrusu.

y. 189a/11, 195a/7, 195a/9,
197b/10, 200b/3, 207b/3, 207b/7,
208b/1, 214b/1, 214b/15, 217a/10,
217a/14, 217b/6, 218b/14, 222a/15,
221b/13, 221b/2, 222b/7, 224a/15,
224a/7, 225a/1, 225a/11, 226b/5,
227a/2, 228a/5, 228b/6, 228a/15,
229b/1, 230a/14, 230b/10

-30-

yar -: Ayırmak.

y.- dı 196b/9

-1-

yār (Far.): Dost, sevgili, tanıdık.

y. 202a/9

-1-

yaramaz: Yararsız, boş.

y. 231b/12

-1-

yārān (Far.): Dostlar.

y.+ lar 216b/10, 216b/2,
222a/7, 224b/9, 225a/3, 231a/9

y.+ lara 224a/12, 224b/11

y.+ lardan 206b/5, 218a/3,
224b/10

y.+ ları 194b/4, 201a/10,
218a/5, 224a/11, 236b/2

y.+ larıla 203a/7

y.+ larum 218b/5

y.+ laruñ 202a/7

-19-

yarat - : Meydana getirmek, yoktan
var etmek.

y.- dı 192a/12, 192a/14,
192a/15

-4-

yardım, yardım: Yardım.

yardım: y. eyleyem 226b/8

-1-

yardım: y. eyleye 235a/8

y. itdi 195b/101-a, 195b/3

y. itgil 227a/2

-4-

yardımcı, yardımçı: Yardım eden veya gerektiğinde yardım edecek olan kimse.

yardımcı: y.+ siidũñ 235a/10

-1-

yardumcı: y.+ s1 235b/15

y.+ sıyıduñ 235a/9

-2-

yardum: bk.: yardım.

yardumcı: bk.: yardımcı.

yāren (Far.): Dost, arkadaş.

y.+ ler 217b/15

-1-

yarıl -: Ayrılmak, parçalanmak.

y.- dı 197b/11

y.- sın 197a/2, 197a/5

-3-

yarın: Bu günden sonraki gün, yarın.

y. 221b/11

-1-

yarındaşı: Ertesi gün.

y. 209a/4, 214a/10, 217b/14

-3-

yarlığa -: Bağışlamak.

y. 227b/1

y.- yu 218a/12

y.- yup 225b/7

-3-

yarı: Yarı, yarım.

y.+ s1 197a/10, 197a/11

-2-

yaş: Yaş, ömür.

y. 226b/14

y.+ına 210a/5, 210a/7, 211a/15

y.+ ındaidi 210b/13, 210b/15,

210b/6, 211b/4

-8-

yaşıl: Yeşil, taze.

y. 191b/14, 223a/2

-2-

yat -: Yatmak.

y.- dı 203b/8, 218b/3, 223a/13,

223b/2

y.- dılar 215b/2

y.- dum 233b/14

y.- ıcağ 223a/12

y.- mağ 229b/14

y.- miş 215a/8

y.- mişdur 226a/4

y.- ur 235b/1

y.- urıdı 191b/6

y.- urken 223b/9

-13-

yavı: Kayıp, yitik.

yavı çal-: Kaybolmak.

y. çalmış 189a/11

-1-
yavru: Yavru.
y.+ yı 202a/9
-1-
yavrucağ: Yavrucak.
y.+ ı 202a/6, 202a/8
y.+ ın 202a/11, 202a/7
-5-
yavuz: Kötü, fena.
y. 204b/6, 212b/11, 232a/2
y. oldı 231a/11
-4-
yavuzluk: Kötülük, haşinlik, sertlik.
y. 232a/6
-1-
yay: Yaz mevsimi.
y. 215a/13
-1-
yayağ: Yaya, yayan, piyade.
y. 231b/11
y.+ ıdum 222b/10
-2-
yazıl -: Yazılmak.
y.- mışdı 191b/14
y.- mışdı 223a/2
-2-
ye -: bk.: yi-
yedi: Yedi.

y. 194b/3, 194b/5, 197a/14,
197a/15, 197b/2
-6-
yedinci: Yedinci.
y. 191b/3
-1-
yegrek, yigrek: Daha iyi, daha üstün.
yegrek: y.+ dür 199a/7, 208b/8,
208b/9, 221a/9
y.+ i 235b/15
y. ola 196a/1
-6-
yigrek: y. ola 198a/14
-1-
yemiş: Yemiş, meyve, nimet, yiyecek
şey.
y. virdi 206a/5, 206a/6
-2-
yer: bk.: yir.
yeraltı: bk.: yiraltı.
yerlü yerinde: Yerli yerinde, uygun
durumda.
y. 233b/9
-1-
yeryüzi: bk.: yiryüzi.
yet-: Erişmek, gelmek, ulaşmak,
yetişmek.
y.- medi 229a/1

-1-

yetim (Ar.): Anası babası ölmüş çocuk; yalnız, tek.

y. eyler 227b/14

y.+ lere 235a/7

y.+ leri 231b/12

y.+ lerün 235a/9

-4-

yetmiş: Yetmiş.

y. 205b/13, 228b/8

-2-

yıl: Sene, yıl.

y. 201a/4, 201a/6, 206a/13, 210a/14, 210b/2, 211a/12, 211b/5, 217a/7, 233b/5

y.+ da 206a/12

y.+ dan 209b/10, 210a/15

-12-

yıldız, yılduz: Yıldız.

yılduz: y.+ lar 233b/9

-1-

yılduz: y.+ lar 233b/11

-1-

yılduz: bk.: yıldız.

yırt -: Parçalamak, yırtmak.

y.- mayasın 226a/8

-1-

yırtıcı: Yırtıcı.

y. 231a/1

-1-

yi -, ye-: Yemek.

yi-: y. 201b/9, 204a/6

y.- di 192b/10, 195a/1, 195a/5, 213b/9, 217a/3

y.- diler 204a/12, 205b/9

y.- me 203b/14, 226b/9

y.- medi 216a/2

y.- mek 215b/5

y.- mekten 225b/14

y.- memişdür 221a/5

y.- meye 201a/14, 205b/7

y.- meyeyüm 201b/11

y.- mezem 204a/7

y.- mezsın 205b/5

y.- r 205b/5

y.- rdi 216a/2

y.- rlerdi 215b/10

y.- rsen 201b/7

y.- ye 192b/11, 192b/12

y.- yeler 203b/15, 215b/9

y.- yem 201b/4

-29-

ye -: y.- di 192b/7, 192b/8, 192b/9

y.- diler 203a/8, 205b/12, 205b/14

y.- rleridi 215b/10

-8-

yigirmi: Yirmi.

y. 213a/5, 213a/7

-2-

yigirmi beş: Yirmi beş.

y. 210a/14

-1-

yigirmi iki: Yirmi iki.

y. 211b/5

-1-

yigit: Genç, delikanlı, yiğit.

y. 193b/10, 193b/11, 194a/4,
194a/9, 194b/2, 194b/6, 234b/5

y.+ e 193b/13, 194a/6, 234b/12

y.+ den 194a/5

y.+ i 194a/11

y.+ üñ 194a/7, 194a/8

-14-

yigrek: bk.: yegrek.

yil: Yel, rüzgar.

y. 200b/11, 202b/2

y.+ i 200b/7

y.+ le 193b/1, 193b/2, 193b/3

-7-

yine: Tekrar, yeniden, bir daha.

y. 197b/3, 200b/8, 201b/13,
203a/15, 204b/7, 208b/2, 208b/5,

216a/13, 217a/14, 217b/11, 217b/12,
217b/14, 218a/13, 218a/9

-14-

yir, yer: Zemin, yer; yeryüzü.

yir: y. 191b/3, 199a/2, 219b/7,
233b/8

y.+ de 191b/2, 201b/8, 216b/6

y.+ den 191a/10, 202a/13,
213b/4

y.+ e 191b/5, 195b/8, 198a/12,
198b/14, 199a/3, 199a/6, 201b/1,
203a/9, 203b/8, 204a/6, 205a/12,
205b/2, 213b/6

y.+ inde 206a/5

y.+ ine 205b/3, 213b/10,
215a/5, 221a/13

y.+ üñde 218a/2

-29-

yer: y. 205b/8

y.+ de 196b/12, 202b/6, 225a/2

y.+ den 213b/8

y.+ e 228a/8, 231b/3

y.+ i 228a/10

y.+ ile 196b/15

y.+ inde 215a/15, 218a/8,
218b/2, 222a/2

y.+ iñde 221b/6

y.+ ine 204b/7, 217b/6, 222b/1

y.+ lere 214b/2

y.+ ünde 224a/3

-19-

yiraltı: Yeraltı.

yiraltı: y.+ na 231a/13

-1-

yeraltı: y.+ na 228a/9

y.+ ndamı 234b/3

-2-

yiryüzi, yeryüzü: Yeryüzü.

yiryüzi: y.192a/14

-1-

yeryüzü: y.+ ndemi 234b/3

-1-

yit-: Ulaşmak, erişmek, yetişmek, varmak.

y.- di 210a/5, 210a/7, 211a/15

-3-

yitür-: Kaybetmek, yok etmek, işini bitirmek, yok etmek.

y.- e ola 195a/8

-1-

yiynilik: Hafiflik.

y. 224a/9

-1-

yoğsa: Yoksa, değilse.

y. 197b/1

-1-

yoğsul : Yoksul, fakir.

y.+ laruñ 235a/9

-1-

yok: Olmadık, olmayacak.

y. 201a/2, 203b/11, 212b/11, 216a/8, 226b/10, 227b/6

y.+ dur 212b/1, 220a/13, 221b/3, 223b/5, 227a/3, 227b/7, 228a/12, 228b/7, 232a/15

y.+ ıdı 191a/5, 201b/5, 203a/1, 205a/13, 208a/10, 218b/8, 220b/6.

y.+ ıdılar 202a/13

y.+ mıdur 232a/15

y. ola 196b/15

-18-

yol: 1. Gececek yer, yol.

y.198b/5, 200b/8, 231b/8, 234b/4, 235a/2

y.+ da 230a/9

y.+ ı 189a/11

y.+ nda 195a/8

y.+ dan 224a/7

2. İçin, uğur.

y.+ ma 231b/3

3. Tarak, yön.

y.+ ca 235a/1

y. gösterir 207b/9

-13-

yolsuz: Yolsuz.

y. 214b/2

-1-

yorıl -: Yorulmak.

y.- duñ 216b/11

-1-

yön: Yüz.

y.+ in 202a/5

-1-

yöre: Çevre, etraf.

y. 191a/10

y.+ sinde 193a/2, 212a/9

-3-

yören -: Dolaşmak, gezinmek,
çevresini dolaşmak.

y.- ürdi 212a/9

-1-

yu-: Yıkamak, temizlemek, kaldırmak.

y.- dı 206b/6, 229a/14, 229b/2

y.- dılar 229b/5

y.- ñ 225a/13, 229b/1

y.- sun 225a/9

-7-

yufka: İnce.

y. 224a/1

-1-

yum -: Kısararak kapatmak, kapamak.

y.- mışdur 226a/4

-1-

yumuşacırağ: Daha yumuşak.

y. olursa 215a/10

-1-

yumuşak: Okşayıcı, tatlı, hoş .

y. 228b/11, 228b/6, 231b/13

y. olur 199b/4

-4-

yut -: Yutmak, içine çekmek.

y.- arıdı 191b/3

y.- dasın 232a/1

y.- dı 199a/3

-3-

yutdur -: Yutturmak.

y.- dı 198b/14

-2-

yüce: Yüksek, büyük, ulu.

y. olurdu 191a/12

-1-

yüket -: Yükletmek.

y.- düm 234a/3

-1-

yüñ: Tüy, kuş tüyü.

y. 225b/12

-1-

yürek : Kalp.

y.+ i 195a/11

-1-

yüri -, yürü- : Yürümek, adım atmak,
gitmek.

yüri-: y. 193a/2, 202b/6, 208b/14,
209a/5, 235b/11

y.- mege 218b/7

y.- meyince 216b/5

y.- mezdi 216b/3, 216b/5

y.- se 191a/12

-10-

yürü - y.- rdi 216b/3

y.- rler 214b/2

-2-

yürü-: bk.: yüri-.

yüz: 1. Yüz (Sayı sıfatı)

y. 196a/5, 205b/11, 214a/7

2. Yüz, çehre.

y.+ in 224b/11, 230a/13, 230b/6

y.+ inde 192b/12, 192b/13,

193a/8

y.+ ine 227a/1

y.+ ini 230a/13

y.+ lerin 224a/14

y.+ üme 213a/2

y.+ üni 208a/15, 223a/3

yüz döndür-: Yüz çevirmek,
vazgeçmek.

y. döndüreler 197b/12

-16-

yüz yigirmi: Yüz yirmi.

y. 206a/13

-1-

Z

zâhid (Ar.): Çok, aşırı sofu.

z. kılursın 233a/2

-1-

zâhir (Ar.): Görünen, görünücü, açık,
belli, meydanda.

z. idelüm 197a/7

z.+ in 195a/9

z. olurdu 191a/11

-3-

zahîr (Ar.): İnceleyerek soluk alma.

z. 220a/5

-1-

zaḥm (Far.): Yara.

z. ur 222b/8

zaḥmet (Ar.): Sıkıntı, eziyet,
rahatsızlık.

z.+ ile 224a/11

z.+ inden 204b/15

-2-

za'if (Ar.): Zayıf, güçsüz, kuvvetsiz.

z. 211b/8

ż.+ dūr 221a/3, 222b/5

ż.+ lerũn 201a/12

ż. oldı 231a/10, 231a/12

ż. olısar 234a/8

ż. olur 220b/11

-8-

zamān (Ar.): Zaman, vakit, çağ, devir.

z. 193a/4, 193a/7, 194a/10, 197a/10, 198a/9, 204a/10, 204b/8, 205a/3, 208a/7, 214b/12, 231b/10

z.+ dan 194a/2

z.+ ında 216b/12

-13-

zār (Far.): İnleme, ağlayış.

z. 233a/4

z.+ ile 225b/5, 230a/12

-3-

zārī (Far.): Ağlayıp sızlama.

z. 229a/12

z. itmege 226a/10

z. itmegil 226b/3

z. itmeñ 225b/4

z. ıaldılar 224b/10

zārī kııl-: Ağlamak, inlemek.

z. kııldılar 234a/9, 236a/4

z. kıılmağa 221a/7

z. kıılurdum 234b/2

-9-

zārılıq: İnleme, ağlama durumu.

z.+ ıla 235a/5

-1-

żarūret (Ar.): Çaresizlik.

ż.-i hāl 216b/7

-1-

żāyi^c (Ar.): Elden çıkan, kaybolan, yitik; zarar, ziyan.

żāyi^c it-: Ziyan etmek.

ż. itmeyesin 232a/5

-1-

zā'il (Ar.): Sona eren, devamlı olmayan.

zā'il ol-: Sona ermek.

z. oldı 204a/13, 205a/13, 205b/3

z. olurdı 191b/11

-4-

zebānılıq: Dillilik.

z. 196b/2

-1-

zeber (Far.): Üst.

z. olaydı 233b/11

-1-

ze-dilhā (Far.): Gönüllerden.

z.-yı mā 229a/8

-1-

zedūd (Far.): Temizlemek.

z. 229a/8

-1-

zehr (Far.): Zehir, ağı.

zehr: z. 194b/15, 195a/8, 195a/9

z.-i k̄ātil 195a/3

z. oluram 195a/8

-5-

ze-mā (Far.): Bizden.

z. 229a/7

-1-

zerre (Ar.): Pek ufak parça, molekül.

z. 195b/7

z.+ si 195b/6,

-2-

zerrīn (Far.): Altından yapılmış, altın.

z. 229a/2

-1-

zīkr (Ar.): Anma, anılma.

z. eyleyegil 232b/5

z.+ indedür 189a/8

-2-

zilletsiz: Hakir, alçak olmayan.

z. 220a/1

-1-

zinhār (Far.): Sakın! Asla, olmaya, aman!

z. 225a/6

-1-

zīr (Far.): Alt.

z. 233b/11

-1-

zīrā (Far.): Çünkü, şundan dolayı ki.

z. 191a/3, 191b/2, 191b/9,

192a/1, 193a/12, 195a/8, 195b/2,

196a/2, 215b/4, 216a/15, 220b/11,

231a/13, 232b/2, 233b/3

-14-

zīrīh (Far.): Zırh.

z.+ i 215b/3

-1-

zīšt (Far.): Çirkin.

z. 208b/12, 209a/3, 213a/11

-3-

zīyāde (Ar.): Artma, çoğalma.

z. 213a/7

z. vir 213a/6

-2-

zīyāderāḡ: Daha çok.

z. 216a/7

-1-

zīyādet (Ar.): Aşırı, fazla.

z.+ iyle 192a/2

-1-

zīyān (Far.): Zarar, kayıp (kazançtan).

z. itmedi 195a/1

-1-

ziyānkār (Far.): Zıyan edici, zarar edici; zarar veren

z.-1 ʿaẓīmdür 200b/3

-1-

ziyāret (Ar.): Görmeye gitme, görüşmeye gitme, gidilme.

z. idelüm 235b/12

-1-

ẓulm (Ar.): Zulüm, haksızlık, eziyet.

z. 221b/3

z. itmeyeler 222a/5

-2-

zūhd (Ar.): Her türlü zevke karşı koyarak kendini ibadete verme.

z. 196b/1

z.+ i 209b/8, 215a/1

z.+ ile 219a/15, 219b/1

z.+ inden 215b/5

-6-

3.2. ÖZEL ADLAR DİZİNİ

‘**Abbās**: Ebü’l-Fazl el-Abbās b. Abdilmuttalib b. Hâşim el-Kureşî el-Hâşimî (ö. 32/653). Hz. Peygamber’in amcasıdır. Hz. Peygamber’in doğumundan iki veya üç yıl önce dünyaya gelmiştir. Mekke’de onunla birlikte büyümüştür. İlk gençlik yıllarından itibaren ticaretle meşgul olmuştur. Maddi durumunun iyi olması sebebiyle, Cahiliye Dönemi’nde Kâbe’yi ziyarete gelen hacılara su dağıtma ve onlara ziyafet verme görevlerini kardeşi Ebû Tâlib’den devralmıştır. Ebû Tâlib’in geçim yükünü hafifletmek için Abbas Ca’fer’i, Hz. Peygamber de Ali’yi himayelerine almışlardır. Hz. Peygamber, İslamiyet’i yaymaya başladığı günlerde Abbas hemen Müslüman olmuştur.

‘ A. 211a/9, 229a/14, 231a/7

-3-

‘**Abd**: Kur’an’da, bütün Müslümanlarca “insanların en faziletlisi” kabul edilen Hz. Muhammed için kullanılmıştır. Abd ve ibâd, Kur’an’da ve hadiste bütün insanlar, hatta bazan diğer varlıklar için kullanılıyorsa da daha çok “mümin” manasına gelmektedir. Özellikle izafet yoluyla Allah’a nisbet edilen abd ve ibâd kelimeleri, “O’na iman eden, kendisinin de sevdiği kullar” anlamını taşımaktadır.

‘ A. 189b/8

-1-

‘**Abdu’l-lâh bin ‘Abbās**: Ebü’l-Abbās Abdullah b. el-Abbās b. Abdilmuttalib el-Kureşî (ö. 68/687-88). Hz. Peygamber’in amcasının oğludur. Tefsir ve fıkıh ilimlerinde otorite kabul edilen ve çok hadis rivayet edenler arasında yer alan sahabîdir. İbn Abbas diye de meşhur olan Abdullah, hicretten üç yıl kadar önce, Müslümanlar Kureys’in ablukası altındayken Mekke’de doğmuştur. Annesi, Hz.

Hatice'den hemen sonra Müslüman olan Ümmü'l-Fazl Lübâbe'dir. Doğduğu zaman babası tarafından Hz. Peygamber'e götürülmüş ve duasına mazhar olmuştur.

‘A. 189a/9, 191b/15, 196a/13, 206a/15, 209b/9, 215a/6, 217a/3, 217a/7, 224b/5

-9-

‘Abdu'l-lâh bin ‘Abdu'l-muṭṭalib: Abdullah b. Abdilmuttalib (ö. 570 m.) Hz. Peygamber'in babasıdır. Künyesi Ebû Kusem, Ebû Muhammed veya Ebû Ahmed'dir. Kaynaklara göre Sâsânî Hükümdarı Nûşirevân'ın saltanatının 24. yılında doğmuştur. Annesi Fâtıma bint Amr'dır.

‘A. 209b/14, 209b/15, 210a/1, 211a/10

-4-

‘Abdu'l-lâh bin Mes‘ûd: Ebû Abdirrahmân Abdullah b. Mes‘ûd b. Gafil b. Habîb el-Hüzeli (ö. 32/652-53). İlk Müslümanlardan ve aşere-i mübeşşereden biridir, Kûfe tefsir ve fıkıh mekteplerinin kurucusudur. Ailesi ve İslam'dan önceki hayatı hakkında fazla bilgi yoktur.

‘A. 196a/8, 198b/15, 201a/9

-3-

‘Abdu'l-lâh bin Refa‘a: ?

‘A. 223b/6

‘A.+ ya 223b/13

-2-

‘**Abdu’l-lâh bin Revâha:** Ebû Muhammed Abdullah b. Revâha (ö. 8/629). Şair sahabîdir. Mûte Savaşı’nda şehid düşen üçüncü kumandandır. Hazrec kabilesinin Benî Hâris kolundan Revâha b. Sa‘lebe’nin oğludur. Muhadramûn şairlerinden olup sanatını yalnız Hz. Peygamber’i ve İslam dinini savunmak, müşrikleri hicvetmek yolunda kullanmıştır.

A. 214a/10, 214a/12, 214a/9, 214b/11, 214b/6, 214b/9

‘A.+ nuñ 214b/3

‘A.+ ya 214a/7

-8-

‘**Abdu’l-lâh bin Selâm:** Ebû Yûsuf Abdullah b. Selâm b. el-Hâris (ö. 43/663-64). Yahudi âlimi iken daha sonra Müslüman olan meşhur sahabîdir. Medine civarına yerleşmiş bulunan üç yahudi kabilesinden Benî Kaynuka‘ya mensuptur. Hz. Yûsuf neslinden geldiği rivayet edilir. Asıl adı Husayn iken Müslüman olunca bu isim Hz. Peygamber tarafından Abdullah’a çevrilmiştir.

‘A. 212a/5

-1-

‘**Abdu’l-lâh bin Üreykıt:** Hicret sırasında Hz. Muhammed ve Hz. Ebu Bekir’e yol rehberliği yapan müşriktir.

‘A.+ idi 211b/1

-1-

‘**Abdu’l-melik bin ‘Ubeydu’l-lâh: ?**

‘A. 234b/13

-1-

‘**Abdu’l-Muttalib**: Ebü’l-Hâris Abdülmuttalib b. Hâşim b. Abdimenâf b. Kusayy (ö. 577 m.). Hz. Peygamber’in dedesidir. Asıl adı Şeybe’dir; Yesrib’de (Medine) doğmuştur. Babası Hâşim, annesi Medinelî Neccâroğulları’na mensup Selmâ’dır. Babası Gazze’de öldüğünden sekiz yaşına kadar annesiyle beraber Medine’de kalmıştır. Daha sonra amcası Muttalib yeğenini alıp Mekke’ye götürmüştür. Şehre girerken Muttalib’in terkisindeki çocuğu gören Mekkeliler, onu kölesi zannederek kendisine “abdü’l-Muttalib” demişler ve Şeybe o günden sonra Abdülmuttalib diye anılmıştır.

‘A. 207b/11, 209b/15, 210a/2, 210a/3, 210a/5

-5-

‘**Abdu’r-raḥmân bin ‘Avf**: Ebû Muhammed Abdurrahmân b. Avf b. Abdiavf el-Kureşî ez-Zührî (ö. 32/652). Hz. Peygamber’e ilk iman eden ve cennetle müjdelenen on sahabîden biridir. Fil Vak‘ası’ndan (571) on yıl kadar sonra Mekke’de doğmuştur. Cahiliye Dönemi’nde Abdü Amr veya Abdü’l-Kâ‘be olan adı, Müslüman olduktan sonra Hz. Peygamber tarafından Abdurrahman olarak değiştirilmiştir.

‘A. 203a/6

-1-

‘**Acem**: Arapların Arap olmayanlara ve özellikle İranlılara verdikleri isimdir. Arapça bir kelime olan ucme, sözlükte “konuşurken dil kurallarına uymamak, dili bozuk olmak; düzgün ve fasihin zıddı” gibi anlamlara gelmektedir. Aynı kökten türeyen acem de kökünde “açık seçik konuşmak” manası bulunan arab kelimesinin karşıtıdır. Cahiliye Devri şiirinde acem yerine, aynı kökten gelen a‘cem kelimesi de kullanılmıştır. Acem kelimesinin aynı zamanda tek kişiyi belirtmek için kullanılan bir kalıp olan nisbet hâli acemî, fasih konuşsun veya konuşmasın, “Arap olmayan

kimse” demek olup bu manada Hz. Peygamber tarafından Vedâ hutbesinde de kullanılmıştır. A‘cemî ise, ister Arap ister Acem olsun, “fasih konuşmayan kimse” anlamına gelmektedir

‘ A.+ ler 216a/12

-1-

Âdem: Semavi kitaplara göre ilk insan ve ilk peygamberdir. İslami kaynaklarda insanlığın atası olması sebebiyle ebü'l-beşer, Kur'an-ı Kerim'de Allah'ın seçkin kıldığı kişiler arasında sayılmış olduğundan safiyyullah unvanlarıyla da anılmaktadır.

Ā. 192a/11, 196a/14, 219a/6

Ā.+ e 192a/10, 192a/3

Ā.+ i 192a/14, 192a/6

Ā.+ ile 192a/13

-8-

Ahmed: Hz. Peygamber'in isimlerinden biridir. Ahmed, hamd kökünden ism-i tafdil olup “herkesten daha çok öven (hamededen) ve herkesten daha çok övülen” anlamlarına gelir.

A. 190b/10

-1-

Ahzâb: “Onlar şeytanın hizbidirler” (el-Mücâdile 58/19) ayetinde olduğu gibi, bir kimsenin özel askerlerine, yakın adamlarına da hizb denmekle beraber surede geçen ahzâb kelimesiyle, Hz. Peygamber'e karşı savaşmak üzere toplanıp Medine'yi kuşatmaya gelen ve Hendek Gazvesi'ne sebep olan müttefik düşman kuvvetleri kastedilmiştir. Bu sebeple Hendek Gazvesi'nin bir adı da Ahzâb Gazvesi'dir. Bu

savaşta Medine’yi ele geçirmeyi, Hz. Peygamber’i ortadan kaldırıp Müslümanları toptan imha etmeyi hedef alan yahudilerle Mekkeli müşriklerin planı, Hz. Peygamber’in Medine çevresine kazdırmış olduğu bir hendekle engellenmiştir. Bu olaydan sonra müşrikler bir daha Müslümanlara karşı taarruza geçememişlerdir. Neticede Müslümanlık Arabistan’da hızla yayılmaya başlamıştır.

A.+ ı 193b/1, 193b/4

A.+ uñ 193b/4

-3-

‘**Akabe:** Mekke’nin Akabe mevkisinde, 621-622 yıllarında Medineli Müslümanlarla Hz. Peygamber arasında yapılan iki anlaşmadır. Arap yarımadasında Akabe adını taşıyan birçok yer vardır. Akabe biatlarının yapıldığı yer ise Mekke’de Mescid-i Harâm’a yaklaşık 3 km uzaklıkta ve Mina hudutları içindedir. Hac sırasında şeytan taşlanan Cemerât bölgesinde, Cemre-i Akabe ismiyle anılan büyük şeytanın taşlandığı yere yakın etrafı tepelerle çevrili küçük, kuytu bir vadidir. Bugün burada, Medineli Müslümanların Hz. Peygamber’e biat ettiğini hatırlatmak maksadıyla inşa edilmiş bir mescid bulunmaktadır.

‘ A. 198a/15

-1-

‘**Ali:** Hz. Peygamber’in damadı, Hulefâ-yi Râşidîn’in dördüncüsüdür. Hicretten yaklaşık yirmi iki yıl önce (m. 600) Mekke’de doğduğu rivayet edilmektedir. Babası Hz. Peygamber’in amcası Eb Tâlib, annesi de Fâtıma bint Esed b. Hâşim’dir. Eb Tâlib’in en küçük oğludur. Mekke’de baş gösteren kıtlık zerine Hz. Peygamber amcası Eb Tâlib’in yükünü hafifletmek için onu himayesine almış, Hz. Ali beş yaşından itibaren hicrete kadar onun yanında büyümüştür. Hz. Muhammed’in peygamberliğine ilk iman edenlerdendir. Ancak Hz. Hatice ile aynı zamanda veya

ondan hemen sonra yahut da Hz. Hatice ve Hz. Ebû Bekir'den sonra iman ettiği hususu, Ehl-i sünnet ile Şiiiler arasında tartışılan bir konudur. Bu sırada yaşının dokuz, on veya on bir olduğu rivayet edilir. Bu durumda onun Hz. Hatice'den sonra, yaşına göre, çocuklar arasında ilk inanan ve Hz. Peygamber'le birlikte ilk namaz kılan kimse olduğu ağırlık kazanmaktadır. Hz. Ali'nin hicretten önceki hayatı hakkında kaynaklarda fazla bilgi yoktur. Ancak hayatı, menkıbevi ve efsanevi rivayetlerle örülü Şii kaynaklarda doğumundan itibaren en ince teferruatına kadar ve zengin kerametlerle dolu olarak anlatılır.

‘ A. 199b/8, 205a/1, 205a/2, 210a/6, 212a/15, 221b/14, 222a/2, 224b/4, 229a/12, 229a/14, 229b/2

‘ A. ol 229b/3

‘ A.+ ye 211b/5, 212a/15

‘ A.+ ye virdi 210b/8

-15-

‘ **Alī bin Ebū Ṭālīb**: bk.: ‘ Alī.

‘ A.+ üñ 204b/14

-1-

‘ **Ālim**: Hz. Muhammed'in isimlerindedir. Bilme, biliş; bir şeyin doğrusunu bilme anlamına gelen “ilm” kökünden gelen kelime “bilgin, bilen” anlamlarında kullanılmaktadır.

‘ Ā. 190a/8, 190b/12

-2-

Āmine: bk.: Āmine bint-i Vehb.

Ā. 209b/14

-1-

Āmine bint-i Vehb: Āmine bint Vehb (ö. 577 m. [?]). Hz. Peygamber'in annesidir. Babası Vehb b. Abdümenâf Kureyş kabilesinin Benî Zühre koluna, annesi Berre bint Abdüluzzâ da aynı kabilenin Benî Abdüddâr koluna mensuptur.

Ā.+ idi 209b/13

-1-

‘Āmir bin Tufeyl: Ebû Alî Āmir b. Tufeyl b. Mâlik el-Ca‘ferî el-Āmirî (ö. 11/632). Hz. Peygamber tarafından Āmir b. Sa‘saa kabilesine gönderilen irşad heyetini Bi‘rimaûne’de pusuya düşürerek katleden grubun başı ve tanınmış Arap şairidir.

‘Ā. 193a/10

-1-

‘Arab: Irak, Şam, Ceziret-ül-Arab, Hicaz, Yemen ile Mısır’da ve Afrika’nın şimalinde bulunan semitik kavmin umumi adıdır.

‘A. 207a/10, 219a/3

-2-

‘A‘râbî: Çölde konar göçer olarak yaşayan Araplar, bedevilerdir. Kur’an-ı Kerim’de on yerde (et-Tevbe 9/90, 97-99, 101, 120; el-Ahzâb 33/20; el-Feth 48/11, 16; el-Hucurât 48/14) geçen bu kelimeye hadislerde de sıkça rastlanmaktadır. Arab kelimesi bir ırkın ismi olmakla beraber bu ırkın köy ve şehirlerde yaşayanlarına arab, çölde yaşayanlarına ise a‘râb (bedevi) denir.

‘ A. 214a/1, 214a/2, 227b/12, 227b/5

-4-

‘ **Atâ ibn-i Yesâr:** Ebû Muhammed Atâ b. Yesâr el-Hilâlî el-Medenî (ö. 103/721). Tâbiîn devri fıkıh ve hadis âlimlerindendir. Hayatı hakkında yeterli bilgi bulunmayan Atâ b. Yesâr 19 (640) yılında doğmuştur.

‘ A. 227a/3

-1-

Ātî: Hz. Muhammed’in isimlerindendir. “ Gelecek, gelen kişi” anlamındadır.

Ā. 189b/3

-1-

‘ **Ātike:** Ümmü Abdillâh Ātike bint Abdilmuttalib b. Hâşim el-Hâşimiyye. Hz. Peygamber’in halasıdır. Doğum ve ölüm tarihleri bilinmemektedir.

‘ Ā. 211a/11

-1-

‘ **Azîm:** Hz. Muhammed’in isimlerindendir. Azîm “büyük olmak” mânasındaki ızam kökünden sıfat olup “azametli, büyük” demektir.

‘ A. 190a/11

-1-

‘ **Azîz:** Hz. Muhammed’in isimlerindendir. Azîz, “dengi ve benzeri bulunmayacak derecede değerli ve şerefli olmak, güçlü ve yenilmez olmak; güç, şiddet, üstünlük” manalarına gelen izz veya izzet kökünden sıfat olup “değerli, şerefli, güçlü ve daima üstün gelen” demektir.

‘A. 189b/4

-1-

‘Ā’iše: bk.: ‘Ā’iše bint-i Ebū Bekir.

‘Ā. 196a/10, 196a/13, 210b/13, 210b/14, 211b/4, 212a/2, 215b/11, 215b/2, 215b/8, 218a/15, 218b/1, 223a/10, 223a/11, 223a/12, 223a/14, 223a/15, 224a/1, 224a/10, 224a/4, 224b/9, 226a/1, 226a/13, 226a/2, 226b/1, 230a/2, 230a/6, 235b/11, 235b/6, 236a/14, 236a/2, 236a/8, 236a/9

‘Ā.+ den 212a/1

‘Ā.+ nūñ 235b/12

‘Ā.+ ye 236a/13

‘Ā.+ yi 210b/13, 211b/3

-38-

‘Ā’iše bint-i Ebū Bekir: Ümmü’l-mü’minîn Âişe bint Ebî Bekr es-Siddîk el-Kureşîyye (ö. 58/678). Hz. Ebû Bekir’in kızı ve Hz. Peygamber’in hanımıdır. Babası Ebû Bekir b. Ebû Kuhâfe, es-Siddîk lakabıyla tanındığı için kendisine Âişe es-Siddîka (es-Sâdika) binti’s-Siddîk denilmiştir. Annesi, Kinâne kabilesinden Ümmü Rûmân bint Âmir b. Uveymir’dir.

‘Ā. 210b/12

-1-

Bedir: Hz. Peygamber ile Mekkeli müşrikler arasındaki ilk savaş (2/624). Bedir, Medine’nin 160 km kadar güneybatısında, Kızıldeniz sahiline 30 km. uzaklıkta, Medine-Mekke yolunun Suriye kervan yoluyla birleştiği yerde bulunan küçük bir

kasabadır. Halkı ise burada konaklayan kervanlardan hizmetleri karşılığında aldıkları parayla ve hayvancılıkla geçinen bedevilerdir. Ayrıca kasabada her yıl zilkade ayının başından itibaren sekiz gün devam eden büyük bir panayır kurulmaktadır. Bedir Hz. Peygamber'in Mekkeli müşriklerle olan mücadelelerinde önemli bir yer işgal etmektedir.

B. 199a/13, 211b/6

-2-

Bedr: bk.: Bedir.

B. 195b/9, 197b/14

harb-i B. 211b/13

b.+ dür 197a/1

-4-

Berre: Hz. Muhammed'in halasıdır.

B. 211a/11

-1-

Beşer: Hz. Muhammed'in isimlerindedir. Kaynaklarda Hz. Muhammed "seyyidü'l-beşer" olarak da geçmektedir.

B. 189b/9

-1-

Beyyine: Hz. Muhammed'in isimlerindedir. Gerçeği açık bir şekilde ispatlayan anlamına gelmektedir.

B. 190a/2

-1-

Bilâl: Ebû Abdillâh (Ebû Abdilkerîm veya Ebû Amr) Bilâl b. Rebâh (ö. 20/641). Hz. Peygamber'in ilk müezzini olan sahabîdir. Hicretten kırk yıl kadar önce (581 civarı) Habeş asıllı bir köle olarak Arabistan'ın batı tarafındaki Serât'ta veya Mekke'de Cumah kabilesi içinde dünyaya gelmiştir. Babası Rebâh ve Müslüman olduğu için çeşitli işkencelere mâruz kalan annesi Hamâme de köledir. Annesine nisbetle İbn Hamâme diye de anılan Bilâl İslâmiyet'i Hz. Ebû Bekir vasıtasıyla kabul etmiştir.

B. 194a/6, 206b/7, 218a/2, 218b/6, 223b/3, 223b/5, 224b/7, 235a/12, 235a/15, 235b/1, 235b/11

B.+ e 194a/4, 206b/6, 218b/5

-14-

Burak: Mi'rac gecesinde Hz. Peygamber'i taşıdığı rivayet edilen binektir. Burak "parıldamak, şimşek çakmak" anlamına gelen Arapça berk kelimesinden türetilmiş olup renginin saf ve parlak oluşu veya çok hızlı hareket edişi sebebiyle bu adı almıştır.

B. 200b/11

-1-

Burhân: Hz. Muhammed'in isimlerindedir. Doğruluğunda şüphe bulunmayan ve zaruri bilgi getiren anlamına gelmektedir.

B. 189b/7

-1-

Câbir: Ebû Abdillâh Câbir b. Abdillâh b. Amr b. Harâm el-Ensârî (ö. 78/697). En çok hadis rivayet eden sahabîlerden biridir. Hicretten on altı yıl önce (607'de) Medine'de dünyaya gelmiştir. Hazrecoğulları'nın Benî Seleme kabilesinden olup Ebû Abdurrahman ve Ebû Muhammed künyeleriyle de anılır. Babası Uhud Gazvesi'nde ilk şehid düşen sahabî Abdullah b. Amr b. Harâm, annesi Resûlullah'a biat eden kadın sahabîlerden Enîse (Üneyse) bint Aneme'dir.

C. 205b/10, 205b/11

-2-

Câlût: Hz. Dâvûd tarafından öldürülen ünlü bir savaşçıdır. Tâlût'un (Saul) krallığı döneminde İsrâiloğulları'nın savaştıkları düşman kavimlerden birinin reisidir. Kur'an'da bildirildiğine göre İsrâiloğulları Hz. Mûsâ'dan sonraki bir peygamberden, kendilerini Allah yolunda savaşa götürecek bir kral tayin etmesini istemişler, peygamberleri onlara Tâlût'un kral olarak seçildiğini bildirmiş, fakat İsrâiloğulları onun krallığına itiraz etmişlerdir. Bunun üzerine peygamberleri onlara Allah'ın Tâlût'u kendilerinden daha üstün kıldığını, bilgi ve kuvvetini artırdığını, onun krallığının en belirgin alametinin ise düşman elinde bulunan tabutu geri getirmek olduğunu bildirmiştir. Daha sonra Tâlût kumandasındaki İsrail ordusu Câlût ve ordusuyla savaşmış onları yenmiş, Dâvûd da Câlût'u öldürmüştür. (el-Bakara 2/246-251).

C.+ 1 199a/13

-1-

Cebrâ'îl: İlahi emirleri meleklerle ve peygamberlere ulaştıran vahiy meleğidir. Yahudi ve Hristiyan kaynaklarında Gabriel şeklinde geçer. "Güçlü insan" anlamındaki geber ile "Tanrı" manasındaki el kelimelerinden oluşan Gabriel'in Keldânî veya Süryânî menşeli olduğu kabul edilir. Kelime Yunanca ve Latinceye de aynı şekilde geçmiştir.

Cebraîl, Yahudilik ve Hristiyanlıkta büyük meleklerden olup Kitab-ı Mukaddes'te ismi geçen üç melekten biridir.

C. 194a/10, 197b/8, 198b/12, 199b/15, 203b/13, 209b/5, 214a/14, 217a/8, 225a/14, 227a/4, 227a/10, 227a/13, 227a/6, 227b/7, 228a/11, 228a/4, 228a/6

C.+ i 200b/1

-19-

Cebraîl Hâzreti: bk.: Cebra'îl.

C. 197a/3

-1-

Cüveyriye bint-i Hâris: Cüveyriye bint el-Hâris b. Ebî Dırâr (ö. 56/676). Hz. Peygamber'in hanımıdır. 607 yılı civarında doğmuştur. Huzâa kabilesinin Benî Mustalik kolunun reisi Hâris b. Ebû Dırâr'ın kızıdır. Cüveyriye'nin Müslüman olmadan önceki adı "sâliha, hayırlı kadın" anlamında Berre'dir. Böyle adlar almayı insanın kendi kendini temize çıkarması olarak değerlendiren ve bunu hoş karşılamayan Hz. Peygamber ona "küçük kız" anlamında Cüveyriye adını vermiştir.

C.+ i 211a/3

-1-

Dâ'î: Arapçada "seslenmek, çağırmak, davet etmek" anlamındaki da've veya duâ kökünden sıfat olan dâî, "insanları kendi din veya mezhebine çağıran kimse" demektir. Bazen anlamı pekiştirmek için sonuna "tâ" getirilerek dâiye şeklinde de kullanılır. Dâî Kur'an-ı Kerim'de, Hz. Peygamber'in Allah elçisi olarak fonksiyon ve görevlerini dile getiren ayetlerde bilhassa "Allah'a çağıran" manasında yer almakta ayrıca genel olarak "dua eden, çağıran" anlamında da geçmektedir. Kelime "dua

eden, çağırın” manasıyla çeşitli hadislerde de görülmektedir. “Allah’a çağırın” anlamıyla Hz. Peygamber’e nisbet edilmiştir.

D. 190b/4

-1-

Ḍāl: Hz. Muhammed’in isimlerindedir.

D. 189a/11

-1-

Dāvūd: İsrâiloğulları’na gönderilen ve kendisine Zebur verilen peygamberdir. İbranicede “en çok sevilen kişi, göz bebeği” anlamına gelen bu ismin Kitab-ı Mukaddes’te Dâvid veya Dâvîd şeklinde geçtiği ve sadece Hz. Dâvūd’a ad olarak verildiği görülmektedir. Kur’an-ı Kerim ve hadislerde Hz. Dâvūd’un çeşitli özellikleri belirtilmekle beraber gerek soy kütüğü gerekse hayat hikâyesiyle ilgili ayrıntılı bilgi yoktur. Bu konuda diğer İslami kaynaklarda yer alan bilgiler de İsrâiliyat türünden olup Ahd-i Atfık’teki malumatla büyük ölçüde benzerlik göstermektedir.

D. 199a/13, 199a/15, 199b/2

D.+ ıla 199b/5

-4-

Dervîş: Hz. Muhammed’in isimlerindedir. “Allah için alçak gönüllüğü ve fukaralığı kabul eden” anlamını taşımaktadır.

D. 189a/12

-1-

Dırâr: Hz. Muhammed'in amcasıdır.

D. 211a/8

-1-

Duhâ: Hz. Muhammed'in isimlerindedir. Kur'an'da bir surenin adıdır. Duhâ Suresi, İslam güneşinin yükselişini sembolize eden kuşluk vaktiyle küfür ve şirk döneminin, bitmeye yüz tutmuş karanlık bir geceyi andıran hâline yeminle başlar. Allah'ın Hz. Peygamber'i terk etmediği ve kendisine darılmadığı bildirilir. Hz. Peygamber'i yakın bir gelecekte büyük başarıların beklediği, peygamberlik görevinin sonunun başlangıcından daha hayırlı olacağı müjdelendir. Aslında Hz. Peygamber annesiz babasız büyüyen bir yetimken Rabbi kendisini koruyup kollamış ve ona peygamberlik vermiştir. Artık Rabbin desteğinden uzak kalması ve terkedilmiş bir duruma düşmesi söz konusu değildir.

D. 190b/8

-1-

Ebû Bekir: Ebû Bekr Abdullâh b. Ebî Kuhâfe Osmân b. Âmir el-Kureşî et-Teymî (ö. 13/634). İlk Müslümanlardandır ve Hulefâ-yi Râşidîn'in birincisidir. Fil Vakasından üç yıl kadar sonra Mekke'de doğmuştur. Annesi Ümmü'l-Hayr Selmâ bint Sahr, Mekke döneminde Hz. Peygamber'in Erkam b. Ebü'l-Erkam'ın evinde bulunduğu sırada İslamiyet'i kabul etmiştir. Babası Ebû Kuhâfe, Mekke fethinden (8/630) hemen sonra oğlu Ebû Bekir'in aracılığıyla Müslüman olmuştur. Anne ve babasının mensup olduğu Teym kabilesinin soyu Mürre b. Kâ'b'da Hz. Peygamber'in nesebiyle birleşir. Resul-i Ekrem'den iki veya üç yaş küçük olan Ebû Bekir kaynaklarda adından çok Atîk lakabıyla anılmıştır. "Güzel, soylu, eski, azat edilmiş" gibi manalara gelen bu lakabın ona annesi tarafından verildiği veya çok eskiden beri hayır yaptığı, yüzü ve ahlakı güzel olduğu, yahut da soyunda ayıplanacak bir husus

bulunmadığı için Atık diye anıldığı rivayet edilmekle birlikte Hz. Peygamber'in, "Sen Allah'ın cehennemden azat ettiği kimsesin" şeklindeki iltifatına mazhar olduktan sonra bu lakapla anılmaya başlandığı bilinmektedir.

E. 199a/2, 199b/8, 211a/15, 218a/7, 218a/8, 218a/9, 221a/13, 221a/9, 223b/11, 224a/1, 224a/12, 224a/15, 224a/8, 224b/1, 224b/4, 224b/6, 229b/14, 229b/9, 230a/1, 230a/3, 230a/8, 230b/4, 230b/5, 230b/6, 230b/7, 231a/1, 234b/14

E.+ e 218a/4, 218a/6, 223b/11, 223b/15, 230b/6, 236b/4

E.+ üñ 224b/2

-34-

Ebû Cehil: Ebü'l-Hakem (Ebû Cehl) Amr b. Hişâm b. Muğîre el-Kureşî el-Mahzûmî (ö. 2/624). Hz. Muhammed'in ve İslam'ın azılı düşmanlarından biridir. Yaklaşık 570'te Mekke'de doğmuştur. Asıl adı Amr olup Kureyş'in Mahzûm koluna mensuptur. Ebü'l-Hakem olan künyesi İslamiyet'e düşmanlığı sebebiyle Hz. Peygamber tarafından Ebû Cehil şeklinde değiştirilmiştir. Dârünnedve üyesi olan Ebû Cehil, Resul-i Ekrem'in davetine başından beri karşı çıkmış ve Müslümanlar aleyhinde hazırlanan bütün komplolarda yer almıştır.

E. 199b/12, 199b/9

-2-

Ebû Cehl: bk.: Ebû Cehil.

E. 197b/6, 200a/2, 200a/6, 200a/11, 200a/13, 200b/3, 212a/9, 214a/7

E.+ e 200a/4

-9-

Ebû Dücâne el-Enşârî: Ebû Dücâne Simâk b. Hareşe b. Levzân el-Ensârî (ö. 12/633). Medineli olup Hazrec kabilesindedir. Neseb zincirinin Simâk b. Evs b. Hareşe olduğu da rivayet edilmektedir. Hz. Peygamber onunla Utbe b. Gazvân arasında kardeşlik bağı kurmuştur. Bedir, Uhud savaşlarına ve diğer savaşlara katılmıştır. Bu savaşlarda Kureyş'in ileri gelen silahşörlerini öldürmüştür. Uhud Gazvesi'nin en çetin safhalarında Hz. Peygamber'in yanında bulunmuştur. Zor durumda kalanların yardımına koşmuştur. Müslümanların büyük sıkıntılara düştüğü bu savaşta paniğe kapılmayıp Hz. Peygamber'in etrafında toplanan otuz sahabîden ve ölüm biatı yapan sekiz kişiden biri de Ebû Dücânedir.

E.+ ye 197b/14

-1-

Ebû Eyyûb: Ebû Eyyûb Hâlid b. Zeyd b. Küleyb el-Ensârî (ö. 49/669). Hicret sırasında Hz. Peygamber'i Medine'de evine misafir eden ve Türkiye'de "Eyüp Sultan" unvanıyla anılan sahabîdir. Hazrec kabilesinin Neccâroğulları kolundandır. Hicretten iki yıl kadar önce hanımı Ümmü Eyyûb ile birlikte Müslüman olmuş ve ensardan İslamiyet'i ilk kabul edenler arasında yer almıştır.

E. 203b/11, 203b/14, 204a/1, 204a/1, 204a/7, 204a/12, 204a/12, 204a/13, 203b/15

E.+ e 203b/15

E.+ ıla 204a/13

E.+ üñ 203b/10, 203b/3, 203b/4

E.+ üñ bir 203a/13

-15-

Ebû Hüreyre: Ebû Hüreyre Abdurrahmân b. Sahr ed-Devsî (ö. 58/678). Çok hadis rivayet etmesiyle tanınan sahabîdir. Yemen’de yaşayan Ezd kabilesinin Devs koluna mensup olup ne zaman doğduğu belli değildir.

E. 193b/9, 216a/4, 216a/8, 230b/15

-4-

Ebû Leheb: Ebû Utbe (Ebû Leheb) Abdül‘uzzâ b. Abdilmuttalib b. Hâşim (ö. 2/624). Hz. Peygamber’in amcası ve en azılı düşmanlarından biridir. Asıl künyesi Ebû Utbe olduğu halde babası ona, güzelliği sebebiyle ateş gibi parladığı veya öfkelenildiği zaman yanakları kızardığı için “Ebû Leheb” (alev babası) demiştir. Mekke’nin ileri gelenleri arasında yer alan Ebû Leheb İslamiyet’ten önce Resul-i Ekrem’in dostudur ve iki oğlu Utbe ile Uteybe’yi onun kızları Rukıyye ve Ümmü Külsûm ile evlendirmiştir. Ancak peygamber olduktan sonra kendisine şiddetle karşı çıkmıştır. Hz. Peygamber’in putlarla mücadelesi sebebiyle onun aleyhinde en korkunç düşmanlarıyla iş birliği yapmaktan çekinmemiştir.

L. 211a/9

-1-

Ebû Tâlib: Ebû Tâlib Abdümenâf b. Abdilmuttalib b. Hâşim el-Kureşî el-Hâşimî (ö. 619 m.). Hz. Peygamber’in amcasıdır. 535 yılında doğmuştur. Annesi Fâtıma bint Amr b. Âiz el-Mahzûmiyye’dir. Hz. Peygamber’in babası Abdullah ile amcası Zübeyr’in öz kardeşidir. Ebû Tâlib Kureyş içinde önde gelen, sözü dinlenen, saygı duyulan bir kimse olup himayesini üstlendiği yeğeni Muhammed’in üzerine titremiş, onu çok sevip, uğurlu olduğuna inanmış ve iyi yetişmesi için elinden geleni yapmıştır.

E. 210a/10, 210a/11, 210a/13, 210a/6, 210a/7, 211a/9

E.+ den 211a/14

E.+ e 211a/13

E.+ ile 210a/9

-10-

Ebū'l-Āş bin Rabī: Ebū'l-Ās b. er-Rebī' b. Abdiluzzâ el-Kureşî (ö. 12/634). Hz. Peygamber'in damadıdır. Künyesiyle meşhur olup adının Lakīt olduğu görüşü ağırlık kazanmakta, ayrıca onun için Hüşeym, Mihşem (Müheşşim), Yâsim (Yâsir), Kâsım (Mükassim) adları zikredilmektedir. Babasının adı Rebîa olarak da kaydedilir. "Bathâ'nın aslan yavrusu" anlamında Cervū'l-Bathâ lakabıyla anılmıştır. Annesi Hz. Hatice'nin kız kardeşi Hâle bint Huveylid'dir. Kureyş'in zengin ve kendisine güvenilen tacirlerindedir. İslamiyet'ten önce Hz. Peygamber'in en büyük kızı Zeyneb'le evlenmiştir. Daha sonra karısı Müslüman olduğu halde Ebū'l-Ās İslamiyet'i kabul etmemiştir. Müşrikler ona, Zeyneb'i boşadığı takdirde kendisini dilediği kızla evlendirmeyi vaat ettikleri halde buna razı olmamıştır. Bedir Gazvesi'nde müşriklerin safında yer almış ve esir düşmüştür.

E.+ ye 210b/9

-1-

Enes: Ebû Hamza Enes b. Mâlik b. Nadr el-Ensârî (ö. 93/711-12). Hz. Peygamber'e hizmetiyle tanınan ve en çok hadis rivayet eden sahabîlerden biridir. Hicretten on yıl önce doğmuştur (612). Hazrec kabilesinin Neccâroğulları sülalesinden olup topladığı ekşi bir bakla çeşidi sebebiyle kendisine "Ebû Hamza" künyesini Resul-i Ekrem vermiştir. Künyesinin Ebū'n-Nadr olduğunu söyleyenler de vardır. Resulullah'a on yıl hizmet ettiği için "Hâdimü'n-Nebr lakabıyla anılmıştır. Annesi Ümmü Süleym'in isteği üzerine Resul-i Ekrem Enes'e ömrünün uzun, evlâdının çok, malının bol olması ve bazı rivayetlere göre cennete girmesi için dua etmiştir. Bu duaların

bereketiyle Enes 100 yıldan çok ömür sürmüŝ, soyundan gelen 120'den fazla kişinin öldüğünü görmüş hemen bütün kaynaklarda belirtildiğine göre bahçesindeki ağaçlar yılda iki defa meyve vermiştir.

E. 191a/2, 192b/13, 195a/1, 204b/13, 205b/13, 206a/10, 206a/8, 207a/6, 213b/10, 213b/4, 215b/15, 216a/15, 218a/10, 224b/6

-14-

Er: Hz. Muhammed'in isimlerindedir.

E. 190a/3

-1-

Erbed bin Kıays: Âmir bin Tüfeyl ile birlikte Hz. Muhammed'e suikast planı yapmıştır fakat Hz. Muhammed'in duasıyla helak olmuştur.

E. 193a/10

-1-

Ervâ: Ümmü Tuleyb Ervâ bint Abdilmuttalib b. Hâşim el-Kureşyye (ö. 15/636). Hz. Peygamber'in halasıdır. Annesi Fâtıma bint Amr b. Âiz olan Ervâ, Hz. Peygamber'in babası Abdullah ile ana - baba bir kardeştir.

E. 211a/12

-1-

Esed: Adnânîler'e mensup bir Arap kabilesidir. Kabileye adını veren Esed'in nesebi Esed b. Huzeyme b. Müdrike b. İlyâs b. Mudar b. Nizâr şeklinde Hz. İbrâhim'e kadar uzanmaktadır. Ana yurdu Kuzey Arabistan olan kabile daha sonra Medine'den Fırat'a kadar uzanan çok geniş bir alana yayılmıştır.

E.+ denidi 207b/11

-1-

Eyyüb Enşārī: bk.: Ebū Eyyüb.

E. 203a/12

-1-

Fâtıma: Ümmü'l-Haseneyn Fâtıma bint Muhammed ez-Zehrâ (ö. 11/632). Hz. Peygamber'in, soyunu devam ettiren kızıdır. Kaynaklarda Hz. Fâtıma'nın çocukluk ve gençlik yıllarına dair pek az bilgi bulunmaktadır. Fâtıma on beş yaşını tamamladıktan sonra onunla önce Hz. Ebû Bekir, ardından da Hz. Ömer evlenmek istemiştir. Resul-i Ekrem her iki teklife de olumlu cevap vermemiş, bunun ardından Hz. Ali Fâtıma'ya talip olmuş ve bu talebi Resûlullah tarafından kabul edilmiştir.

F. 210b/4, 220b/12, 220b/13, 220b/15, 220b/9, 221a/1, 226a/11, 226a/12, 226a/14, 226a/15, 226a/2, 226a/4, 226a/9, 226b/10, 226b/12, 226b/2, 226b/3, 226b/4, 226b/6, 226b/8, 227b/12, 227b/4, 227b/5, 236a/10, 236a/12, 236a/2, 236a/3, 236a/7

F.+ nuñ 226a/6

F.+ ya 222b/3, 226a/12, 226a/2, 227b/11

F.+ yı 210b/7, 211b/5, 226a/1

-36-

Fazl: Hz. Muhammed'in isimlerindedir. Genel olarak fazlalık, üstünlük, lütuf ve ihsan anlamlarına gelmektedir.

F. 190a/2

-1-

Fazl: Ebû Abdillâh (Ebû Muhammed) Fazl b. Abbâs b. Abdilmuttalib el-Hâşimî el-Kureşî (ö. 13/634 [?]). Hz. Peygamber'in amcasının oğludur, sahabîdir. Babası Hz. Abbas, annesi Resul-i Ekrem'in hanımı Meymûne'nin kız kardeşi Lübâbe bint Hâris'tir. Fazl Hz. Peygamber'le birlikte Mekke'nin fethinde ve Huneyn Gazvesi'nde bulunmuştur. Huneyn günü ordu bozguna uğradığı zaman Resul-i Ekrem'in etrafından ayrılmayıp onu koruyarlardan biridir. Veda haccında Müzdelife'den Mina'ya kadar Resulullah'ın devesinin terkisinde gittiği için kendisine "Ridfü Resûlillâh" denilmiş ve o günden sonra bu lakapla tanınmıştır.

F. 229a/14

-1-

Fecr: Hz. Muhammed'in isimlerindedir.

F. 189b/6

-1-

Fir'avn: Allahlık iddiasında bulunduğu için Hz. Mûsâ'nın mücadele ettiği Mısır hükümdarıdır.

F. 198b/10

F.+ ı 198b/11, 198b/8

F.+ ları 198b/12

-4-

Fudayl: Ebû Alî el-Fudayl b. İyâz b. Mes'ûd et-Temîmî el-Yerbûî (ö.187/803). Horasan'ın ilk büyük sufilerindedir. 725 yılında doğmuştur. Temîm kabilesinin Yerbû' boyundandır. Güvenilir bir hadis ravidir. Fazla yeme, uyuma ve konuşmanın kalbi katılaştırdığı ve çok namaz kılarak ve çok oruç tutarak değil gönül

zenginliği, temiz vicdan ve halka karşı beslenen samimiyetle Hakk'a ulaşılabileceği görüşündedir.

F. 231a/7

-1-

Gölge: Hz. Muhammed'in isimlerindedir.

G. 190b/7

-1-

Hacl: Hz. Muhammed'in amcasıdır.

H. 211a/8

-1-

Had: Hz. Muhammed'in isimlerindedir. "Doğru yolu bulmak; yol göstermek, rehberlik etmek" anlamındaki hd (hedy, hidyet) kökünden türemiş bir sıfat olup "yol gösteren, hayır ve mutluluk veren bir hedefe rehberlik eden" manasına gelir.

H. 189b/11, 190b/12

-2-

Hadce: mm'l-Ksım (mm'l-Hind) Hadce bint Huveylid b. Esed b. Abdiluzz b. Kusay el-Kureşiyye (. 620). Hz. Peygamber'in ilk hanımıdır. Miladi 556 yılında Mekke'de doğduğu anlaşılmaktadır. Soyu dedelerinden Kusay'da Resul-i Ekrem'in soyu ile birleşir. Hatice'nin üstün iffeti sebebiyle İslamiyet'ten önce "Thire" lakabıyla anıldığı bilinmektedir. "Kbr" sıfatı ise Resul-i Ekrem'in en büyük hanımı olması sebebiyle daha sonraki dönemlerden itibaren kullanılmıştır.

H. 207a/9, 207a/9, 210b/10, 210b/11, 210b/2, 211a/13, 216b/11

Ḥ.+ den 210b/3

Ḥ.+ yi 210a/15

-9-

-1-

Ḥafsa: Ümmü'l-mü'minîn Hafsa bint Ömer b. el-Hattâb el-Adeviyye (ö. 45/665 [?]) Hz. Ömer'in kızı ve Hz. Peygamber'in hanımıdır. 605 yılında Mekke'de doğmuştur. Annesi Zeyneb bint Maz'ûn el-Cumahiyye de ashaptandır. Sahabîlerden Osman b. Maz'ûn ile Kudâme b. Maz'ûn dayıları, kendisinden altı yaş küçük olan Abdullah b. Ömer de ana baba bir kardeşidir.

Ḥ. 224a/4

Ḥ.+ yı 210b/15

-2-

Ḥakim: Hz. Muhammed'in isimlerindedir. Sözlükte “iyileştirmek amacıyla menetmek, düzeltmek, hükmetmek” anlamına gelen hükm masdarından sıfat olup “hüküm ve hikmet sahibi” demektir.

Ḥ. 190a/9

-1-

Ḥalîl: bk. İbrâhîm.

Ḥ. 196a/3

-1-

Ḥalîm: Hz. Muhammed'in isimlerindedir. “Sabırlı ve temkinli, akıllı ve ağırbaşlı olmak” manasındaki hilm masdarından sıfat olup “sabırlı ve temkinli olan, acele ve

kızgınlıkla muamele etmeyip ileride meydana gelecek gelişmelere fırsat tanıyan” demektir.

H. 190b/14

-1-

Halîme: Ümmü Kebşe Halîme bint Ebî Züeyb Abdillâh b. el-Hâris es-Sa‘diyye. Hz. Peygamber’in sütannesidir. Hevâzin kabilesinin Sa‘d b. Bekir koluna mensuptur. Ümmü Kebşe künyesiyle ve Halîme es-Sa‘diyye olarak anılmaktadır.

H.+ yidi 210a/4

-1-

Hamza: Seyyidüşşühedâ Esedullâh Ebû Umâre (Ebû Ya‘lâ) Hamza b. Abdilmuttalib b. Hâşim b. Abdimenâf el-Kureşî el-Hâşimî (ö. 3/625). Hz. Peygamber’in amcası ve Uhud şehidlerindedir. 569 veya 570 yılında Mekke’de doğmuştur. Annesi, Hz. Âmine’nin amcasının kızı olan Hâle bint Vüheyb’dır.

H. 211a/9

-1-

Harîş: Hz. Muhammed’in isimlerindedir.

H. 189b/5

-1-

Hâris: El-Hâris b. Abdilmuttalib b. Hâşim b. Abdimenâf b. Kusayy (ö. 570’ten sonra). Abdilmuttalib’in büyük oğlu ve Hz. Muhammed’in amcasıdır. Annesi, Âmir b. Sa‘sa kabilesinden Safiyye bint Cüdeb’dır. Hâris’in nesli, Benî Hâşim’in

Hârisiyyûn diye bilinen kalabalık bir kolunu teşkil eder. Babası Abdülmuttalib onun adına izafeten Ebü'l-Hâris künyesiyle anılır.

H. 211a/8

-1-

Hâsan: Ebû Muhammed el-Hasen b. Alî b. Ebî Tâlib el-Kureşî el-Hâşimî (ö. 49/669). Hz. Peygamber'in torunu ve Hz. Fâtıma ile Hz. Ali'nin büyük oğludur. 3. yılın Şaban ayında (Ocak-Şubat 625) veya Ramazan ayının 15'inde (1 Mart) Medine'de doğmuştur. Babası ona Harb adını koymayı düşünmüşse de Hz. Peygamber, Cahiliye Dönemi'nde bilinmeyen Hasan adını ve Ebû Muhammed künyesini vermiş ve kulağına bizzat ezan okumuştur; doğumunun yedinci gününde de akîka kurbanı kestiği ve Hz. Fâtıma'dan saçının ağırlığınca fakirlere gümüş dağıtmasını istediği bilinmektedir. Kaynaklarda, Resulullah'a çok benzediği için Hz. Ebû Bekir'in onu, "Ey nebiye benzeyen, Ali'ye benzemeyen" diye sevdiği ve Hz. Ali'nin de buna tebessüm ettiği belirtilir.

H. 226b/12

H.+ a 222a/6

H.+ ı 221b/15, 226b/10

-4-

Hâşim: Kureyş kabilesinin Hz. Peygamber'in de mensup olduğu koludur. Kabileye adını veren Hâşim b. Abdümenâf'ın soyu Fihri (Kureyş) b. Mâlik yoluyla Adnân'a ulaşır. Hâşim'in soyu oğullarından Abdülmuttalib ile devam etmiş, diğer oğullarının nesli zaman içinde kesilmiştir. Benî Hâşim (Hâşimoğulları), Abdülmuttalib'in dört oğluna (Abbas, Ebû Tâlib, Hâris, Ebû Leheb) nisbet edilen Abbâsîler, Tâlibîler, Hârisîler ve Lehebîler'den teşekkül ediyordu. Abdülmuttalib'in diğer oğlu ve Hz.

Peygamber'in babası Abdullah'ın soyu ise Resul-i Ekrem'in kızı Fâtıma yoluyla devam etmiştir. Benî Hâşim, Ali b. Ebû Tâlib'e nisbetle Alevîler, Akîl b. Ebû Tâlib'e nisbetle Akîlîler ve Ca'fer b. Ebû Tâlib'e nisbetle Ca'ferîler, Hz. Hasan'a nisbetle Hasenîler (şerifler), Hz. Hüseyin'e nisbetle Hüseyinîler (seyyidler) gibi çeşitli tali kollara ayrılmıştır. Resûl-i Ekrem'in soyunu devam ettirdikleri için seyidler ve şerifler Müslümanlar arasında diğer Hâşimîlerden daha fazla itibar görmüştür.

H.+ dendi 207b/11

-1-

Hayber: Hicaz'da Medine-Suriye yolu üzerinde bulunan eski bir ticaret ve ziraat merkezidir. Hayber aslında, Medine'nin yaklaşık 180 km kadar kuzeyinden başlayan ve denizden 850-1000 m yükseklikte yer alan etrafı volkanik topraklarla çevrili geniş bir vadinin adıdır. Bazı müelliflerin ifadesine göre kelime bölgede oturan yahudilerin dilinde "kale" anlamını taşımaktadır. Şehrin adını, kurucusu Hayber b. Kâniye b. Mehlâil'den aldığı rivayet edilir. Özellikle Câhiliye döneminde yahudilerin oturduğu yedi ayrı kaleden oluşan ve bunların sağlamlığıyla tanınan Hayber içinde bulunduğu vadinin verimliliği ve su bentlerinin çokluğu ile de meşhurdur; aynı zamanda yarımadanın güney-kuzey ana yolu üzerinde önemli bir ticaret merkezidir ve içinden Hîre yolu da geçmektedir.

H.+ de 195a/2

-1-

Hind bint-i Ümeyye: Ümmü Seleme Hind bint Ebî Ümeyye Süheyl (Huzeyfe) b. Mugîre el-Kureşîyye el-Mahzûmiyye (ö. 62/681). Hz. Peygamber'in hanımıdır. Hind isminden çok Ümmü Seleme künyesiyle tanınır. Kureyş kabilesinin Benî Mahzûm koluna mensuptur. Soyu Resûl-i Ekrem'in soyu ile yedinci dedeleri Mürre'de birleşir. Babası Ebû Ümeyye cömert olduğu ve birlikte seyahat ettiği yolcuların

yiyeceklerini karşıladığı için “Zâdü’r-rekb” (kafilenin azığı) unvanıyla anılmıştır. Annesi Firâsoğullarından Âtike bint Âmir el-Kinâniyye’dir.

H.+ yi 211a/2

-1-

Hûd: Kur’an-ı Kerim’de Ad kavmine gönderildiği bildirilen peygamberdir. Şeceresiyle ilgili olarak İslami kaynaklarda değişik rivayetler bulunmakla birlikte genellikle Âd b. Us b. Aram b. Sâam b. Nûh’a çıkarılmakta; Âbir’le (Tevrat’ta İbrânîler’in atası kabul edilen Eber) aynı kişi sayıldığı gibi onun oğlu olarak da gösterilmektedir.

H. 193a/15, 193b/2

-2-

Hüdâ: Hz. Muhammed’in isimlerindedir. “ Doğru yolu gösteren” anlamında kullanılır.

H. 189b/13

-1-

Hüseyn: Ebû Abdillâh el-Hüseyn b. Alî b. Ebî Tâlib el-Kureşî el-Hâşimî eş-Şehîd (ö. 61/680). Hz. Peygamber’in torunu, Hz. Fâtıma ile Hz. Ali’nin küçük oğludur. Kerbela şehididir. 10 Ocak 626’da Medine’de doğmuştur. “Şehîd” lakabıyla meşhurdur. Göğsünden aşağısının dedesine çok benzediği rivayet edilir. Doğduğu zaman Hz. Peygamber, ağabeyi Hasan’a yaptığı gibi o güne kadar Araplarca pek bilinmeyen adını kulağına bizzat ezan okuyarak koymuştur ve doğumunun yedinci gününde akîka kurbanı kestirip Hz. Fâtıma’dan saçının ağırlığınca fakirlere gümüş dağıtmasını istemiştir. Hz. Hüseyin, ağabeyi Hasan ile birlikte tabiinden Ebû

Abdurrahman es-Sülemî'den kıraat öğrenmiş, dedesiyle annesinden ve babasından, ayrıca Hz. Ömer'den ve diğer bazı sahabîlerden sekiz hadis rivayet etmiştir.

Ḥ. 226b/12

Ḥ.+ e 222a/6

Ḥ.+ i 222a/1, 226b/10

-4-

İbrâhîm: Yahudilik, Hristiyanlık ve İslam'ın müştereken kabul ettiği büyük peygamberdir. Yahudilik, Hristiyanlık ve İslam tarafından en büyük ata ve temel referans noktası kabul edilen İbrâhîm'le ilgili Tevrat'ta ve genel olarak yahudi dinî literatüründe ayrıca hristiyan kültürü ile Kur'an-ı Kerim ve sonraki İslami literatürde diğer birçok peygambere nisbetle daha geniş malumat bulunmaktadır. Hz. İbrâhîm Kitab-ı Mukaddes'te Terah'ın oğlu, İbraniler'in atası, inananların babası ve Allah'ın dostu olarak takdim edilmektedir. Hz. İbrâhîm'in yaşadığı dönem tam olarak bilinmemektedir.

İ. 195b/10, 195b/12, 210b/5, 210b/6

İ.+ e 194b/15, 195a/13, 195b/14, 195b/101-a, 195b/8

-9-

İbrâhîm Halîl: bk.: İbrâhîm.

İ. 219a/8

-1-

İdrîs: Kur'an-ı Kerim'de adı geçen peygamberlerden biridir. Kur'an'da sadece iki yerde doğrudan zikredilmektedir. Bunların birinde, "Kitapta İdrîs'i de an; çünkü o

çok sadık bir peygamberdi. Biz onu yüce bir makama yükselttik” (Meryem 19/56-57), diğesinde, “İsmâil’i, İdrîs’i, Zülkifl’i de hatırla. Bunların hepsi sabredenlerdendi. Onları rahmetimize kabul ettik. Onlar hakikaten iyi kimselerdendi” (el-Enbiyâ 21/85-86) denilmektedir. Kur’an’da İdrîs’le ilgili olarak “ağlayarak secde etme, doğruya ulaştırılma, seçkin kılınma” (Meryem 19/58); “şanının ve mekânının üstün ve yüce olması” (Meryem 19/57); “sabredici olma” (el-Enbiyâ 21/85); “siddîk ve nebî olma” (Meryem 19/56) gibi nitelikler de yer almaktadır. Hadislerde İdrîs’ten sadece mirac hadisesi dolayısıyla bahsedilir. Hz. Peygamber onunla bazı rivayetlere göre ikinci, hadislerin çoğunluğuna göre ise dördüncü kat semada karşılaşmıştır.

İ. 192b/11, 192b/6, 192b/8

İ.+ i 192b/1

-4-

‘İkrime: bk.: ‘İkrime bin Ebî Cehl.

‘İ. 192b/15, 193a/3, 193a/6

-3-

‘İkrime bin Ebî Cehl: Ebû Osmân İkrime b. Ebî Cehl Amr b. Hişâm el-Kureşî el-Mahzûmî (ö. 13/634). Sahabîdir. Hicretten 47 veya 49 yıl önce (575 veya 573) doğmuştur. Başlangıçta babası gibi Müslümanlığın en katı muhaliflerinden olduğu için İslam karşıtı hareketlerin hemen hepsinde faal rol almıştır.

‘İ.+ i 192b/14

-1-

‘İsâ: Kur’an’da adı geçen ve kendisine kutsal kitap İncil verilen peygamberdir.Hz. İsâ Kur’an-ı Kerim’de İsâ, İbn Meryem ve Mesîh şeklinde zikredilen, kendisine

İncil'in verildiği, Hz. Muhammed'i müjdelediği bildirilen, "Allah'tan bir ruh ve kelime" olarak tavsif edilen, ancak kul olduğu vurgulanan peygamberdir. Hristiyanlıkta ise İsa Mesih Tanrı'nın oğlu, dolayısıyla tanrı kabul edilmektedir.

İ. 203a/5, 204a/14, 204b/2, 205a/4, 205b/8, 206a/1

İ.+ dan 203a/10, 205b/14, 230b/2

İ.+ y1 192b/1

-10-

İsmâ'îl: Hz. İbrâhim'in oğludur, Kur'an'da adı geçen bir peygamberdir. Kur'an-ı Kerim'de on iki yerde adı geçen İsmâil çeşitli nitelikleriyle zikredilmektedir. Annesi Hâcer hakkında Kur'an'da bilgi yoktur. İsmâil, babası İbrâhim'in yaşlılık döneminde ve bir duası neticesinde dünyaya gelmiş, çok küçükken babası tarafından Beytülharâm'ın bulunduğu yere bırakılmıştır. Adı açıkça zikredilmemekle birlikte belli bir yaşa gelince kurban edilmek istenenin İsmâil olduğu anlaşılmaktadır. Daha sonra babası ile beraber hem beytin temellerini yükseltmiş hem de bu kutsal mekanı temiz tutmakla görevlendirilmiş, peygamber olarak seçilmiş, diğer peygamberler gibi ona da vahiy gelmiştir

İ. 196a/4

-1-

İsrâfil: Dört büyük melekten biri olup kıyamet gününde sura üflemekle görevlidir. Kaynaklarda kelimenin menşesine dair kesin bilgi bulunmamakla birlikte İbraniceden Arapçaya girdiği kabul edilir. Kur'an-ı Kerim'de bu meleğin adı geçmemekte, ancak yapacağı görevden söz edilmektedir. İsrâfil'in "Allah'ın kulu" (abdullah) veya "rahmânın kulu" (abdurrahman) manalarına geldiğini bildiren bazı rivayetler bulunmaktadır

İ. 225a/15

-1-

Kaği: Hz. Muhammed'in isimlerindedir. "Yapan, yerine getiren" anlamına gelmektedir.

Q. 190a/10

-1-

Kadır: Hz. Muhammed'in isimlerindedir. Sözlükte "gücü yetmek; ölçü ile yapmak, planlamak; kıymetini bilmek; rızkını daraltmak" anlamlarına gelen kadr (kudret) kökünden sıfat olup "her şeye gücü yeten" demektir.

Q. 190b/14

-1-

Kârûn: Zenginliğiyle tanınan, Hz. Mûsâ ve Hârûn'un şahsında Allah'ın emirlerine karşı çıktığı için cezalandırılan kişidir. Kur'an'da Kârûn adıyla kıssası nakledilen bu kişi Tevrat'ta Korah diye anılmakta ve çöl hayatında Mûsâ'nın otoritesine karşı başlatılan isyan hadisesinde başrolü oynamaktadır. Tevrat'ta Hz. Ya'kûb'un oğlu Levi'nin oğlu Kohat'ın oğlu Yitshar'ın (İzhar) oğlu olarak gösterilen Korah (Karun) Mûsâ ve Hârûn'a karşı çıkarılan bir isyan hareketiyle gündeme gelmektedir.

Q. 219a/11

Q.+ a 199a/8

Q.+ ı 198b/13

-3-

Ķâsım: Hz. Peygamber'in oğludur. Resul-i Ekrem'in nübüvvetinden kısa bir süre önce Mekke'de dünyaya gelmiştir. Annesi Hz. Hatice'dir. Ķâsım'ın doğumuyla ilgili başka rivayetler de bulunmakla birlikte İbn İshak, genel bir ifadeyle Hz. Peygamber'in Hatice'den doğan bütün çocuklarının nübüvvetten önce dünyaya geldiğini belirtmektedir. Resulullah ilk çocuğu Ķâsım olduğu için Ebü'l-Ķâsım künyesiyle anılmıştır.

Ķ. 210b/3, 210b/6

-2-

Ķatâde bin Nu'mân: Ebü Amr Katâde b. Nu'mân b. Zeyd ez-Zaferî (ö. 23/643). Sahabîdir. 579 yılı civarında Medine'de doğmuştur. Evs kabilesine mensup olup Ebü Saîd el-Hudrî'nin anne bir kardeşidir. Künyesinin Ebü Ömer, Ebü Osman ve Ebü Abdullah olduğu da zikredilmiştir. Annesi Enîse bint Kays b. Amr el-Hazreciyye sahabîdir. Katâde b. Nu'mân hicret sırasında Müslüman olmuştur. İkinci Akabe Biatı'nda bulunduğu, Bedir, Uhud ve Hendek savaşları başta olmak üzere Hz. Peygamber'in katıldığı bütün savaşlara iştirak ettiği belirtilmiştir.

Ķ. 198b/4

-1-

Kerîm: Hz. Muhammed'in isimlerindedir. Sözlükte “cömert olmak, iyi, ahlâklı, asil ve değerli olmak” anlamındaki kerem (kerâmet) kökünden sıfat olan kerîm “yaratılıştan cömert olan, insanın şerefiyle bağdaşmayan her türlü şeyden arınmış bulunan” demektir.

K. 190a/6

-1-

Ḳureyş: Hz. Peygamber'in mensup olduğu Arap kabilesidir. Adnânîler'in Mudar kolundan olup genellikle kabul edildiğine göre adını Kureyş lakabıyla bilinen Fihri b. Mâlik'ten alır. Bu zatın asıl adının Kureyş, lakabının Fihri olduğu da belirtilir. Hz. Peygamber'in on birinci kuşaktan dedesi olan Fihri'nin soyu Adnân'a kadar Fihri b. Mâlik b. Nadr b. Kinâne b. Huzeyme b. Müdrike b. İlyâs b. Mudar b. Nizâr b. Meâd b. Adnân şeklindedir. Kabileye bu adın verilmesiyle ilgili olarak ileri sürülen diğer görüşlerden birine göre Kureyş kelimesi "toplanmak, bir araya gelmek; ticaret yapmak" anlamındaki takarruş kökünden gelmekte ve Fihri b. Mâlik'in soyunun, Kusay b. Kilâb liderliğinde Mekke ve çevresinde ikamet etmek üzere bir araya toplanmış olması veya ticaret yapması sebebiyle böyle adlandırıldığı kaydedilmektedir.

Ḳ. 196b/13, 207b/15

Ḳ.+ den 208a/1

-3-

Lokmân: Kur'an'da kendisine hikmet verildiği bildirilen, peygamberliği tartışmalı bir din büyüğüdür. Kur'an'da Lokman'la ilgili bilgiler, aynı adı taşıyan surede onun iki defa ismen zikredilmesinden ve oğluna verdiği bazı öğütlerin naklinden ibarettir. Buna karşılık Cahiliye şiirinde ve kısas-ı enbiyâ başta olmak üzere bazı İslami kaynaklarda Lokman'a dair çeşitli rivayetler yer almakta ve bu rivayetlerdeki bilgilerin aynı adı taşıyan veya benzer niteliklere sahip farklı kişilere ait olduğu ve bunların birbirine karıştırıldığı ifade edilmektedir.

L. 219a/15, 219b/1

-2-

Mağfûr: Hz. Muhammed'in isimlerindedir. "Bağışlanmış, bağışlanan" anlamında kullanılmaktadır.

M. 190a/14

-1-

Maḥfūz: Hz. Muhammed'in isimlerindendir. "Korunmuş, gözetilmiş" anlamındadır.

M. 190a/10

-1-

Manşūr: Hz. Muhammed'in isimlerindendir. "Nasrolunmuş, Allah'ın yardımıyla galip, üstün gelmiş" anlamında kullanılmaktadır.

M. 189b/14

-1-

Māriyye: Māriye bint Şem'ûn el-Kıbtıyye (ö. 16/637). Hz. Peygamber'in cariyesidir. Babası Mısır'ın Saîd bölgesinden ve Kıbtî denilen yerli halkındandır. Ancak onun aslen İranlı veya Rum olabileceği de kaydedilmiş, annesinin Hristiyan bir Rum olduğu belirtilmiştir.

M.+ idi 210b/5

-1-

Ma'şūm: Hz. Muhammed'in isimlerindendir. Peygamberlerin günahattan korunmuş olduğunu ifade eden terimdir. Sözlükte "engel olmak, gelebilecek zararları bertaraf edip korumak" anlamına gelen asm kökünden türemiş bir isimdir..

M. 190a/13

-1-

Meb'ūs: Hz. Muhammed'in isimlerindendir. "Peygamber olarak gönderilmiş kimse" anlamına gelmektedir.

M. 190a/13

-1-

Medīne: Hz. Peygamber'in mescidiyle kabrinin bulunduğu hicret yurdu ve İslam'da iki Harem bölgesinden biri, Resul-i Ekrem ve Hulefâ-yi Râşidîn döneminin başşehridir.

M. 234b/4, 236a/11, 236a/2

M.+ de 203a/12

M.+ den 217b/14, 217b/9

M.+ nün 229b/15

M.+ ye 211a/15, 217b/11, 233a/10, 235a/1, 235a/12

-12-

Mekke: Kâbe'nin bulunduğu ve hac ile umre ibadetinin ifa edildiği kutsal şehirdir.

M.+ deidi 196b/10, 199b/11

M.+ den 211a/15

M.+ ye 210a/14

baḥḥâ-yı M.+ yi 215a/2

-5-

Melik: Hz. Muhammed'in isimlerindedir. “Malik olma, kudret ve tasarrufu altında bulundurma” anlamına gelen “mülk” kökünden gelmektedir.

M. 190b/14

-1-

Merd-i merdâne: Hz. Muhammed'in isimlerindedir. "Yiğitler yiğidi" anlamına gelmektedir.

M. 190b/13

-1-

Merfû': Hz. Muhammed'in isimlerindedir. Merfû, Hz. Peygamber'e nisbet edilen söz ve haber anlamında hadis terimidir. Merfû' kelimesi sözlükte "yukarı kaldırmak, yükseltmek" anlamına gelen ref' masdarından ism-i mef'ûldür. Ref' kelimesi erken dönemlerden beri "bir sözü, bir haberi bir kimseye nisbet etme" manasında kullanılmıştır.

M. 190a/5

-1-

Meryem: Hz. Îsâ'nın annesidir. İslam'da üstün nitelikleri sebebiyle yüceltilen, iffet ve itaat simgesi bir şahsiyet olarak gösterilen Meryem, Hristiyanlıkta "tanrı doğuran" olarak nitelenmekte, Hristiyanların ibadet hayatında önemli bir yer tutmakta, onun da Hz. Îsâ gibi asli günahattan uzak olduğuna ve öldükten sonra semaya yükseldiğine inanılmaktadır.

M. 206a/4

-1-

Meymûne bint-i Hâriş: Meymûne (Berre) bint el-Hâriş b. Hazn el-Hilâliyye (ö. 51/671). Hz. Peygamber'in son olarak evlendiği hanımıdır. 590 yılı civarında doğmuştur. Resul-i Ekrem ile evlenmeden önce adı Berredir. Hz. Peygamber "cömert, dürüst ve itaatkâr" anlamına gelen bu ismi taşımayı insanın kendini

tezkiyesi olarak kabul ettiğinden adını Meymûne olarak değiştirmiştir. Annesinin Hind (Havle) bint Avf olduğu bilinmektedir.

M. 218a/14

-1-

Mikâ'îl: Kur'an'da adı geçen dört büyük melekten biridir. Mîkâil kelimesinin İbranicedeki karşılığı “Kim Tanrı gibidir?” anlamındaki mika'dıdır; Arapça'ya İbranice veya Süryaniceden geçtiği ifade edilmektedir. Müslüman müfessir ve dilcileri de mîkâilin, mîk (mîkâ) ve îl kelimelerinden oluşan İbranicice veya Süryanice menşeli olduğunu söylemektedir. Kitab-ı Mukaddes'te Mîkâil'in ismi beş yerde geçmektedir.

M. 225a/15

-1-

Minâ: Mekke ile Müzdelife arasında Mescid-i Harâm'ın yaklaşık 7 km kuzeydoğusunda ve Harem sınırları içinde bulunan Mina Şeytan taşlama, kurban kesme, bayram günlerinde konaklama gibi hac ibadetlerinin (menâsik) yapıldığı yerdir.

M.+ dayıdı 217a/8

-1-

Mi'râc: Sözlükte “yukarı çıkmak, yükselmek” anlamındaki urc kökünden türemiş bir ism-i alet olan mi'râc kelimesi “yukarı çıkma vasıtası, merdiven” demektir. Terim olarak Hz. Peygamber'in göçe yükselişini ve Allah katına çıkışını ifade eder.

M. 192a/7

-1-

Mu'âz: bk.: Mu'âz bin 'Afrâ.

M. 205a/11, 205a/8

-2-

Mu'âz bin 'Afrâ: Ebü'l-Hâris Muâz b. el-Hâris (Afrâ) b. Rifâa en-Neccârî el-Hazrecî (ö. 37/657 [?]). Sahabîdir. Doğum tarihi bilinmemekte, ancak kardeşleri Muavviz ve Avf ile birlikte genç yaşta Bedir Gazvesi'ne katıldığı belirtilmektedir. Muâz'ın babası ve annesi Afrâ bint Ubeyd ile amcası Râfi' de sahabîdir. Hz. Peygamber'in bütün gazvelerinde bulunan Muâz ile kardeşleri Bedir'de şehid olan annelerine nisbetle İbn (Benû) Afrâ diye de anılır. Muâz, ağabeyi Avf ile beraber Birinci ve İkinci Akabe biatlarında bulunmuştur.

M.+ nuñ 205a/5

-1-

Mu'âz: bk.: Mu'âz bin Cebel.

M. 231b/2, 232a/11, 232a/6, 232b/1, 232b/12, 232b/5, 232b/7, 232b/8, 233b/15, 233b/6, 234b/10, 234b/15, 234b/6, 235b/13, 235b/2, 235b/5, 235b/7, 236a/12, 236a/13, 236a/3, 236a/6, 236a/9

M.+ a 233a/14, 235b/6

M.+ dur 235b/1

M.+ ı 236a/15

-27-

Mu'âz bin Cebel: Ebû Abdirrahmân Muâz b. Cebel b. Amr el-Ensârî (ö. 17/638). Sahabîdir. Hicretten on sekiz yıl önce (m. 603) Medine'de dünyaya gelmiştir, yirmi

yıl önce (m. 601) doğduğu da zikredilmiş, Hazrecî ve Cüşemî nisbeleriyle de anılmıştır. Muâz bin Cebel on sekiz yaşında iken Müslüman olmuştur.

M. 231a/14

M.+ den 231a/15

M.+ dür 236a/8

M.+ em 236a/1

-4-

Muhammed: Hz. Peygamberin adıdır. “Birçok defalar hamd ü sena olunmuş, tekrar tekrar övülmüş” anlamına gelmektedir.

M. 190b/11, 192b/11, 192b/12, 192b/5, 192b/7, 193a/10, 193b/3, 195a/1, 195b/11, 195b/13, 196a/14, 196a/5, 196b/9, 197a/12, 197a/4, 198a/12, 198a/15, 198a/2, 198b/11, 198b/12, 198b/14, 198b/4, 198b/8, 198b/9, 199a/10, 199a/13, 199a/3, 199a/7, 199b/10, 199b/13, 199b/6, 199b/7, 200a/14, 202b/1, 202b/11, 202b/7, 205b/9, 206a/1, 206a/5, 207b/1, 207b/3, 209b/5, 212b/10, 212b/2, 214a/11, 227a/14, 228a/2, 228a/4, 230b/11, 230b/13, 235a/15, 235a/8

M.+ de 206a/2

M.+ den 200b/4

M.+ e 192a/4, 192a/5, 193b/6, 193b/8, 194b/10, 195a/13, 195b/15, 195b/3, 195b/9, 196a/7, 196b/2, 198b/1, 200b/10, 200b/13, 202a/12, 202b/3, 203a/2, 214a/8

M.+ i 192a/12, 192a/14, 192b/2, 212b/14

M.+ üñ 192b/10, 196a/8, 199b/3, 212a/8, 213a/12, 227b/8, 230b/12

-85-

Muhtâr: Hz. Muhammed'in isimlerindedir. "İhtiyar eden, seçilmiş, seçkin" anlamında kullanılmaktadır.

M. 190a/6

-1-

Muḳavvim: Hz. Muhammed'in amcasıdır.

M. 211a/9

-1-

Murtazâ: Hz. Muhammed'in isimlerindedir. "İrtiza edilmiş, beğenilmiş, seçilmiş" anlamlarına gelmektedir.

M. 189b/11

-1-

Mûsâ: İsrâiloğullarına gönderilen ve kendisine Tevrat indirilen peygamberdir. Hem Yahudilik ve Hristiyanlığa hem de İslam'a göre büyük bir peygamber ve İsrâiloğullarını Firavun'un zulmünden kurtarıp hürriyete kavuşturan bir liderdir. Hakkında Ahd-i Atîk'in Tevrat dışındaki bölümleriyle Ahd-i Cedîd'de kısmen bilgi bulunmakla birlikte onunla ilgili yegane kaynak Tevrat ile Kur'an-ı Kerim'dir. Tevrat'ın hemen hemen tamamı Hz. Mûsâ'nın ve önderliğini yaptığı İsrâiloğullarının tarihinden ibarettir. Yaşadığı döneme ait diğer kaynaklarda kendisinden bahsedilmemekte, Kitab-ı Mukaddes'te onun dışında bu adı taşıyan başka bir kimse bulunmamaktadır. Tevrat, Mûsâ'yı peygamberlerin en büyüğü olarak takdim etmektedir.

M. 196b/8, 197b/13, 198a/11, 198a/14, 198b/3, 198b/8, 199a/10, 199a/8,
219a/10

M.+ dağı 198b/6

M.+ dan 198b/12, 198b/14

M.+ nuñ 198a/1

M.+ ya 196b/3

-15-

Muşaddık: Hz. Muhammed'in isimlerindendir. "Tasdik eden, gerçekliliğini, gerçekliliğini resmi olarak bildiren" anlamında kullanılmaktadır.

M. 190b/1

-1-

Muştafa: Hz. Muhammed'in isimlerindendir. "İstifa edilmiş, seçilmiş" anlamındadır.

M. 189b/9, 192a/8, 193a/14, 206b/10, 218a/5, 231a/8

M.+ ya 209b/15

-1-

Mübeşsir: Hz. Muhammed'in isimlerindendir. Sözlükte "müjdelemek; güler yüzlü olmak, güler yüzle karşılamak" anlamlarına gelen beşr kökünden türetilmiş bir sıfat olup "müjdeleyen, güler yüzlü ve sevecen olan" demektir.

M. 190b/4

-1-

Müctebā: Hz. Muhammed'in isimlerindendir. "Seçilmiş, seçkin" anlamına gelmektedir.

M. 189b/1

-1-

Mü'min: Hz. Muhammed'in isimlerindedir. Sözlükte “güven içinde bulunmak, korkusuz olmak” anlamındaki emn (emân, emânet) kökünün “if'âl” kalıbından türeyen mü'min kelimesi “inanıp tasdik eden; başkalarının güvenli olmasını sağlayan, vaadine güvenilen” anlamlarına gelir.

M. 190a/12

-1-

Münâdî: Hz. Muhammed'in isimlerindedir. “Nida eden, çağırın” anlamındadır.

M. 190a/15

-1-

Münîr: Hz. Muhammed'in isimlerindedir. “Nurlandıran, ışık veren, parlak” anlamlarına gelmektedir.

M. 190b/4

-1-

Münzîr: Hz. Muhammed'in isimlerindedir. “Akıbetinin kötülüğünü söyleyerek korkutan” anlamındadır.

M. 189b/1

-1-

Mürîd: Hz. Muhammed'in isimlerindedir. “İrade eden, emreden, buyuran” anlamında kullanılır.

M. 190b/10

-1-

Mürsel: Hz. Muhammed'in isimlerindedir. "İrsal olunmuş, gönderilmiş, yollanılmış" anlamlarına gelmektedir.

M. 189a/14

-1-

Müstaķim: Hz. Muhammed'in isimlerindedir. "Doğru yolda olan" anlamını taşımaktadır.

M. 189a/14

-1-

Mütheccid: Hz. Muhammed'in isimlerindedir. "Teheccüd eden, gece uyanıp namaz kılan" anlamına gelmektedir.

M. 190b/1

-1-

Müzekkir: Hz. Muhammed'in isimlerindedir. "Zikreden, ibadet eden" anlamlarına gelmektedir.

M. 189b/1

-1-

Müzemmil: Hz. Muhammed'in isimlerindedir. "Tezemmul etmiş, bir şeye sarılmış" anlamına gelmektedir.

M. 189a/15

-1-

Nāhi: Hz. Muhammed'in isimlerindendir. "Men eden, yasak eden, önleyen" anlamlarına gelmektedir.

N. 190b/3

-1-

Necm: Hz. Muhammed'in isimlerindendir. "Yıldız" anlamındadır.

N. 190b/6

-1-

Nezir: Hz. Muhammed'in isimlerindendir. İlahi emirlere uymayanları kötü bir akıbetin beklediğini haber verip onları uyarmadır. Sözlükte "korkulu bir şeyi bilip sakınmak" anlamına gelen nezr (nizâre) kökünden türetilmiş olup "korkulu bir şeyi haber vererek sakındırmak" demektir. "Sevindirici haber verme" anlamındaki tebşirin karşıtı olan inzar dine davet yöntemlerinden biridir. İnzarı gerçekleştiren kimseye münzir (nezîr) denilir ve "tehlikenin farkında olmayan topluluğa bu tehlike hakkında bilgi veren kimse" diye tanımlanır. Nitekim Hz. Peygamber kendini, düşman ordusunun gelmekte olduğunu görüp kavmine haber veren ve onları bu konuda uyaran kimseye benzetmiştir. Peygamberlerin asıl görevi, insan fitratında mevcut dinî potansiyeli harekete geçirmek amacıyla vicdanları uyarmaktır.

N. 190b/4

-1-

Ni'met: Hz. Muhammed'in isimlerindendir. Sözlükte masdar olarak "bolluk ve iyi hâl içinde olmak", isim olarak "maddi ve manevi imkanlar" anlamına gelen nimet kelimesini İbnü'l-Cevzî "insana refah ve mutluluk sağlayan meşru şey", Seyyid Şerîf el-Cürcânî "özel bir amaç veya bedel gözetilmeksizin yapılan iyilik" diye

tanımlamıştır. Bir ayette fiil kalıbıyla yer alan nimet kavramı Hz. Peygamber'e izafe edilmektedir (el-Ahzâb 33/37).

N. 189b/15

-1-

Nûh: Büyük peygamberler arasında sayılan, kendisine inanmayan kavmi tufan ile helak edilen peygamberdir. Adı İbranicede Nızah, Yunancada Nze şeklindedir. Tevrat'a göre babası Lamek, "Rabbin lanetlediği bu toprak yüzünden çektiğimiz eziyeti, harcadığımız emeği bu çocuk hafifletip bizi rahatlatacak" diyerek oğluna Nûh adını vermiştir.

N. 192b/12, 193a/13, 219a/7

N.+ uñ 193a/9

-4-

Nûr: Hz. Muhammed'in isimlerindedir. Sözlükte "aydın ve ışıklı olmak" manasındaki nevr kökünden türemiş bir isim olan nur "aydınlık, ışık" demektir.

N. 189b/6

-1-

'Osmân: Ebû Abdillâh (Ebû Amr) Zü'n-nûreyn Osmân b. Affân b. Ebi'l-Âs b. Ümeyye el-Kureşî el-Ümevî (ö. 35/656). İlk Müslümanlardan ve Hulefâ-yi Râşidîn'in üçüncüsüdür. Fil Vakası'ndan altı yıl sonra Tâif'te doğmuştur. Kureyş'in en zengin tüccarlarından olan babası Affân Cahiliye Devri'nde ölmüştür. Annesi Ervâ bint Küreyz, Resulullah'ın halası Ümmü Hakîm Beyzâ bint Abdülmuttalib'in kızıdır. Mensup olduğu Emevî (Ümeyye) kabilesinin soyu Abdümenâf b. Kusay'da Hz. Peygamber'in nesebiyle birleşir. Resul-i Ekrem'den altı yaş küçüktür. Gençliğinde babasının yanında ticaretle uğraşan Osman, İslam öncesinde Mekke'nin

önemli tüccarları arasına girmiştir. İslami davetin ilk safhasında Hz. Ebû Bekir'in delaletiyle Resulullah'ın yanına giderek Müslüman olmuş ve ilk on Müslüman arasında yer almıştır.

‘O. 194b/10, 199b/8, 200b/12, 201a/3, 201a/6, 221b/10, 221b/8

‘O.+ a viridi 210b/8, 210b/9

-9-

‘**Ömer:** Ebû Hafs Ömer b. el-Hattâb b. Nüfeyl b. Abdiluzzâ el-Kureşî el-Adevî (ö. 23/644). Hulefâ-yi Râşidîn'in ikincisidir (634-644). Fil Vakası'ndan on üç yıl kadar sonra, diğer bir rivayete göre ise Büyük (Dördüncü) Ficâr savaşından dört yıl kadar önce Mekke'de doğmuştur (Halîfe b. Hayyât, I, 151). Baba tarafından soyu Cahiliye Dönemi'nde Kureyş kabilesinin sefaret işlerine bakan Adî b. Kâ'b kabilesine ulaşır ve Kâ'b b. Lüey'de Hz. Peygamber'in nesebiyle birleşir. Annesi Mahzûm kabilesinden Hanteme bint Hâşim'dir. Müslüman olmadan önceki hayatı hakkında yeterli bilgi yoktur.

‘Ö. 199b/8, 206b/9, 210b/15, 212b/12, 213a/12, 213a/2, 213a/5, 213a/6, 213a/8, 213a/9, 215a/9, 221b/3, 221b/5, 223b/12, 223b/8, 224a/4, 230b/4

‘Ö.+ den 230b/6

‘Ö.+ i 230b/1

‘Ö.+ le 213a/15

‘Ö.+ üñ 223b/9

-22-

‘**Ömer bin ‘Abdu'l-‘azîz:** Ebû Hafs el-Melikü'l-Âdil el-Eşecc Ömer b. Abdilazîz b. Mervân b. Hakem el-Ümevî (ö. 101/720). Emevi halifesidir. 680 yılında Medine'de

doğmuştur. Babası Mısır Valisi Abdülazîz b. Mervân, annesi Hz. Ömer'in torunu Ümmü Âsım'dır. Medine'de Enes b. Mâlik ve dayısı Abdullah b. Ömer başta olmak üzere pek çok sahabîyi dinleme imkanı bulmuştur. Hicaz valiliği, hac emirliği gibi görevlerde bulunmuştur. 717 yılında Süleyman'ın ölümü üzerine halife ilan edilmiştir.

Ö. 206a/10

-1-

‘Ömer **Ḥaṭṭâbi**: bk.: ‘Ömer.

‘Ö. 223b/7

-1-

Raḥīm: Hz. Muhammed'in isimlerindedir. “ Merhametli, esirgeyen, koruyan, acıyan” anlamlarında kullanılmaktadır.

R. 189b/5

-1-

Raḥmân: Hz. Muhammed'in isimlerindedir. Sözlükte “merhamet etmek, severek ve acıyarak korumak” anlamındaki rahmet (ruhm, merhamet) kökünden türeyen rahmân kelimesi “şefkat ve merhamet eden, acıyan” demektir. Allah'a nisbet edilmiştir. Kur'an-ı Kerim'de rahmet kavramı Tevrat'a, Kur'an'a, Hz. Peygamber'e ve insanlara da nisbet edilmiştir.

R.+ dan 192b/11

-1-

Rahmet: Hz. Muhammed'in isimlerindendir. Rahmet, şefkat gösterip lütufta bulunma anlamında bir Kur'an terimidir. Sözlükte masdar olarak "merhamet etmek, severek ve acıyarak korumak", isim olarak "şefkat, merhamet" anlamına gelir. Allah'a nisbet edilmiştir. Kur'an'da rahmet Tevrat'a, Kur'an'a, Hz. Peygamber'e ve insanlara da nisbet edilmiştir.

R. 189b/15

-1-

Ramazân: Oruç tutmanın farz olduğu hicri yılın dokuzuncu ayıdır. Sözlükte "günün çok sıcak olması, güneşin kum ve taşları çok ısıtması, kızgın yerde yalın ayak yürümekle ayakların yanması" anlamlarındaki ramad masdarından veya "güneşin güçlü ısısından çok fazla kızmış yer" manasındaki ramdâ' kelimesinden türeyen ramazan kamerî yılın şâbandan sonra, şevvalden önce gelen dokuzuncu ayının adıdır.

R. 211b/7

-1-

Ra'ûf: Hz. Muhammed'in isimlerindendir. Sözlükte "şefkat ve merhamet etmek" manasındaki re'fet kökünden türeyen raûf kelimesi "kalbi dayanamayacak derecede merhametli" demektir.

R. 189b/5

-1-

Resûl: Hz. Muhammed'in isimlerindendir. "Allah'ın elçisi" anlamında kullanılmaktadır.

R. 189a/13

-1-

Rıdvân: Kur'an-ı Kerim'de "rızâ" anlamında yer alan bir terim; cennetin muhafızı kabul edilen melektir.

R.+ dan 192b/11

-1-

Rukıyye: Rukıyye (Rukayye) bint Muhammed (ö. 2/624). Hz. Peygamber'in kızıdır. Hicretten yirmi yıl önce Mekke'de doğmuştur. Resul-i Ekrem'in Hz. Hatice'den doğan çocuklarının üçüncüsüdür.

R. 210b/4

R.+ ye 210b/9

-2-

Rûme: Medine'de Hz. Osman tarafından satın alınarak vakıf haline getirilen kuyudur. Medine'nin güneybatısında yer alan Akîk vadisinin aşağı kısmında sel sularının toplandığı yerde şehrin en eski kuyularından biridir. Adını, bu kuyudan insanlara su dağıtan Rûme adlı bir kadından veya daha sonra mülkiyetini ele geçiren Rûme el-Gıfârî adlı şahıstan ya da Akîk'in bu bölgesinin aynı isimle anılmasından aldığı rivayet edilmektedir.

çâh-ı R.+ yi 194b/11

-1-

Rusûl: Hz. Muhammed'in isimlerindedir. " Gönderilen kimse, haberci, elçi" anlamına gelmektedir.

R. 189a/15

-1-

Rüstem: İran millî destanının en güçlü kahramanıdır. Pehlevî Edebiyatı'nda Rostahm ve Rostethem şekillerinde geçer ve “iri yapılı, güçlü” anlamını taşır; bazen de aynı manadaki “Teheften” lakabıyla birlikte kullanılır. Aslında Zaloğlu Rüstem'in Eşkânî ileri gelenlerinden bir kahraman olduğu ve millî destana girmesiyle birlikte kendisine birtakım olağan üstü efsanevi özellikler atfedildiği sanılmaktadır.

R. 219b/2

-1-

Şâbir: Hz. Muhammed'in isimlerindedir. “Sabreden” anlamına gelmektedir.

Ş. 190a/8

-1-

Şâdık: Hz. Muhammed'in isimlerindedir. “Doğru sözlü; sadakati, içten bağlılığı olan” anlamlarına gelmektedir.

Ş. 190b/12

-1-

Şafiyye bint-i Hıyey: Safiyye bint Hıyey b. Ahtab (ö. 50/670 [?]). Hz. Peygamber'in hanımıdır. Medine'de muhtemelen 610'da doğmuştur. Babası Benî Nadîr'in reisi Hıyey b. Ahtab, annesi aynı kabileden Berre bint Semev'el'dir.

Ş.+ yi 211a/4

-1-

Şafiyye: bk.: Şafiyye bint-i Hıyey.

Ş. 211a/11

-1-

Şâhib: Hz. Muhammed'in isimlerindedir. " Sahip olan, malik olan" anlamında kullanılır.

Ş. 189b/12

-1-

Şâlih: Kur'an'da Semûd kavmine gönderildiği bildirilen peygamberdir. Kur'an-ı Kerim'de Semûd kabilesine peygamber olarak gönderildiği bildirilen Hz. Sâlih'in, kavminin en itibarlı ailesine mensup olduğu rivayet edilir.

Ş. 193b/8, 194b/7

Ş.+ e 193b/5

Ş.+ ile 193b/8

-5-

Selmân: bk. Selmân-ı Parsî.

S. 220b/9, 220b/12, 220b/15, 221a/1, 221a/2, 221a/5, 221a/6, 235a/15

-8-

Selmân-ı Parsî: Ebû Abdillâh Selmân el-Fârisî (ö. 36/656 [?]). İslamiyet'i kabul eden İran asıllı ilk sahabîdir. Asıl adı Mâhbe (Mâyeh) b. Bûzehmeşân (Bûzekhân, Bûzihşân, Hûşbûdân) b. Mürselân b. Yehbûzân iken Müslüman olduktan sonra kendini Selmân İbnü'l-İslâm diye tanıtmış, Selmân el-Hayr, Selmân-ı Pâk veya Selmân el-Hakîm diye de anılmıştır.

S. 206a/5

-1-

Şemûd: Kur'an-ı Kerim'de adı geçen ve Hz. Sâlih'in tebliğ faaliyetinde bulunduğu bir Arap kavmidir. Semûd kavmi, kökenleri Hz. İsmâil'den önceki döneme dayanan ve Arabü'l-âribe (saf Arap) diye isimlendirilen nesli kesilmiş eski Arap kabilelerinden biridir. Semûd'un Arap değil bir yahudi kabilesi olduğunu ileri sürenler varsa da İslam kaynaklarındaki yaygın görüş bunun bir Arap kavmi sayıldığı yönündedir.

Ş. 194b/7, 194b/9

-2-

Sevde bint-i Zem'a: Ümmü'l-Esved Sevde bint Zem'a b. Kays el-Kureşiyeye (ö. 23/644). Hz. Peygamber'in hanımıdır. Mekke'de doğmuştur. Babası Kureyş'in Âmir b. Lüey oğulları boyundan Zem'a b. Kays, annesi Medine asıllı Neccâroğulları'ndan Şemûs bint Kays'tır. Soyu baba tarafından dedesi Âmir b. Lüey'de Resul-i Ekrem'in soyu ile birleşir.

S.+ yi 210b/11

-1-

Seyyid: Hz. Muhammed'in isimlerindedir. Hz. Peygamber'in soyundan gelenleri ifade eden bir terimdir. Sözlükte “efendi, bey, önder, sahip, faziletli, kerim” gibi anlamlara gelen seyyid kelimesi Kur'an-ı Kerim'de “toplumda seçkin bir yere sahip olan kimse” ve “kadının kocası” mânâsında yer alır. Seyyid terim olarak “şerefli, asil soylu, onurlu, kutsal, mübarek” manasına gelen şerîf ile birlikte “nesl-i pâk-i Muhammedî'ye mensup olup yüceltmış olan” anlamında Hz. Peygamber'in Hz. Ali ile Fâtıma'dan doğan torunlarıyla onların soyundan gelenler için unvan olarak kullanılmıştır. Resul-i Ekrem'in unvanları arasında “seyyid-i kâinât, seyyidü'l-kevneyn, seyyidü's-sakaleyn, seyyidü'l-enbiyâ / mürselîn, seyyidü'l-beşer / seyyid-i nev'-i beşer, seyyidü's-sâdât” en meşhur olanlarıdır.

S. 190b/14

-1-

Şıdk: Hz. Muhammed'in isimlerindendir. Sıdk, niyette dürüstlük, söz ve davranışların doğru ve gerçeğe uygun olması anlamında bir ahlak terimidir. Bazı hadislerde Resul-i Ekrem "sâdik ve masdûk" (doğru olan ve doğruluğu herkesçe kabul edilen) şeklinde nitelenmiştir.

Ş. 190a/4

-1-

Sirâc: Hz. Muhammed'in isimlerindendir. Kur'an'da Allah'ın nuru kristal fanus içindeki ışık saçan bir kandile benzetilir. Yine Kur'an'da güneş burçların arasındaki bir kandile yıldızlar da gök kubbeye asılmış kandillere benzetilmekte ve Hz. Peygamber'in de ışık saçan bir kandil olduğu söylenmektedir.

S. 190b/4

-8-

Sürâka: Ebû Süfyân Sürâka b. Mâlik b. Cü'şüm el-Kinânî el-Müdlîcî (ö. 24/645). Hicret sırasında henüz Müslüman olmadan Resul-i Ekrem'i yakalamaya çalışmasıyla ünlü sahabîdir. Adnânîler'e mensup Kinâne'ye bağlı Abdümenât'ın kollarından Benî Müdlîc kabilesinde doğmuştur. Mekke yakınında bulunan Kudeyd'de oturmasına rağmen Medineliler arasında zikredilmiştir. Bazı kaynaklarda adı dedesine nisbetle Sürâka b. Cü'şüm şeklinde geçmektedir.

S. 199a/3

S.+ yı 198b/14

S.+ yıldı 199a/1

-3-

Süleymân: Hz. Dâvûd'un oğlu, İsrâiloğullarına gönderilen hükümdar peygamberdir. Yahudilikte ve Hristiyanlıkta sadece kral, İslam'da ise hükümdar-peygamber kabul edilir. Süleyman isminin İbranicedeki karşılığı olan Şelomoh'nun (Şlomo) "barış, selâmet, sükûnet" mânasındaki şalom kelimesinden geldiği ve "barışsever, barışçı" anlamını taşıdığı belirtilir.

S. 200b/7, 201b/15, 202a/15, 202b/10, 203a/3, 203a/4, 219a/14

S.+ a 202a/11, 202b/2, 202b/4, 202b/6

S.+ dan 200b/4

S.+ uñ 200b/11

S.+ uñıdı 203a/1

-14-

Şâhid: Hz. Muhammed'in isimlerindedir. Sözlükte şâhid "bir olayın meydana gelişini gören kimse, tanık" anlamındadır.

Ş. 190b/4

-1-

Şâkir: Hz. Muhammed'in isimlerindedir. Şükreden, gördüğü iyiliğe karşı dua eden anlamlarını taşımaktadır.

Ş. 190a/7

-1-

Şâm: İslam dünyasının önemli tarihî şehirlerinden biri, günümüzde Suriye'nin başşehridir.

Ş. 210a/8

-1-

Şehîd: Hz. Muhammed'in isimlerindendir. Sözlükte “bir şeyin mahiyetine vâkîf olmak, onu bilmek, sözle ifade etmek” anlamındaki şehâdet kökünden türeyen şehîd “kesin olarak bilen, bildiğini haber verme konusunda güvenilen kimse” demektir.

Ş. 189b/3

-1-

Şems: Hz. Muhammed'in isimlerindendir. “Güneş” anlamına gelmektedir.

Ş. 190b/8

-1-

Tâhir: Hz. Muhammed'in oğludur. Asıl adı olarak Abdullah kullanılmakla birlikte “Tahir” ve “Tayyib” isimleri de kullanılmaktadır.

Ṭ. 210b/3, 210b/7

-2-

Tebük: Hz. Peygamber'in Bizanslılara karşı düzenlediği savaş (Receb 9/Ekim 630). Tebük, Medine-Suriye ticaret yolu üzerinde Medine'ye 700 km. uzaklıktadır. Tebük Savaşı esnasında büyük güçlükler ve sıkıntılarla karşılaşıldığından bu zaman için Kur'an'da “sâatü'l-usre” (güçlük zamanı) tabiri geçer (et-Tevbe 9/117).

ğazâ-yı T.+ de 194b/10

T.+ e 213b/3

ğazâ-yı T.+ idi 220b/5

-3-

Ṭih: (Sînâ). Aynı adı taşıyan yarımadaanın güneyinde bulunan dağla özdeşleştirilen Sînâ yahudi, Hristiyan ve İslam geleneklerinde Hz. Mûsâ'ya Tevrat'ın verildiği yer olarak kabul edilir. Sînâ isminin Bâbil ay tanrısı Sin'den, dağın bulunduğu bölgenin Mısır sınırındaki Sin / Sun adlı kasabadan veya "yanan çalılık" anlamındaki İbranice senehten geldiği şeklindeki görüşlerden ilki daha fazla kabul görmüştür.

T. 198b/3

-1-

Ṭufeyl: bk.: Ṭufeyl ibn-i 'Amr.

Ṭ. 198a/11

Ṭ.+ üñ 198a/13, 198a/6

-3-

Ṭufeyl ibn-i 'Amr: Et-Tufeyl b. Amr b. Tarif el-Ezdî ed-Devsî (ö. 12/633). Kabilesinin İslam'a girmesine vesile olan sahâbîdir. Yemenli Ezd kabilesinin Devs boyunun ileri gelenlerindendir. Müslüman olmadan önce cömertliği ve şairliğiyle tanınmaktadır. Bazı kaynaklara göre Amr b. Tarif'in değil Amr b. Humeme b. Râfi' ed-Devsî'nin oğludur. Kendisinin Amr ve Hâris adlı iki oğlu vardır. İslamiyet'i kabul ettikten sonra "Zinnûr" lakabını almıştır. Hicretten önce Müslümanların muhasara altında buldukları dönemde İslam'a girmek için Yemen'den Mekke'ye gelmiştir.

Ṭ. 198a/4

-1-

Ṭür: Hz. Mûsâ'ya Tevrat'ın verildiği dağdır. Kaynaklarda Sînâ olarak da geçmektedir. Sînâ yarımadasının güneyinde bulunan dağla özdeşleştirilen Sînâ,

Yahudi, Hristiyan ve İslam geleneklerinde Hz. Mûsâ'ya Tevrat'ın verildiği yer olarak kabul edilir.

Ṭ. 199a/10

-1-

Uhud: Müslümanlarla Mekkeli müşrikler arasında yapılan ikinci büyük savaştır (3/625). Savaşa adını veren Uhud dağı Medine'nin kuzeyinde Mescid-i Nebevî'ye yaklaşık 5 km mesafededir. Bölgedeki dağ silsilelerinden ayrı ve tek başına bulunduğu için bu adı aldığı anlaşılmaktadır.

U. 229b/9

-1-

‘**Ukkâşe**: bk.: ‘Ukkâşe bin Hâriş.

‘U. 220b/7, 221a/10, 221b/15, 221b/3, 221b/8, 222a/11, 222a/7, 222b/12, 222b/14, 222b/15, 222b/5, 222b/7, 222b/9

‘U.+ ye 221a/2, 222a/8

‘U.+ yle 222b/12

-16-

‘**Ukkâşe bin Hâriş:** Ebû Mihsan Ukkâşe b. Mihsan b. Hursân el-Esedî (ö. 11/632). Sahabîdir. Resul-i Ekrem vefat ettiğinde kırk dört yaşlarındadır. Sahabeden Ebû Sinân ile Ümmü Kays bint Mihsan'ın kardeşi, Sinân b. Ebû Sinân'ın da amcasıdır. Benî Ümeyye'nin mevalisi olarak bazı yakınlarıyla birlikte Mekke'de yaşayan Ukkâşe ilk Müslümanlardandır. Bedir Savaşı'nda büyük kahramanlık göstermiştir. Savaş sırasında kılıcının kırılması üzerine Resul-i Ekrem'in kendisine verdiği sopanın keskin bir kılıca dönüştüğü rivayet edilmiş, Ukkâşe'nin “avn” adı verilen bu

silahı hem Bedir’de hem daha sonra katıldığı savaşlarda kullandığı belirtilmiştir. Ukkâşe’nin Resul-i Ekrem’in sırtındaki nübüvvet mührünü öptüğü şeklinde yaygın bir rivayet vardır.

‘U. 220b/1

-1-

Umr: Hz. Muhammed’in isimlerindedir.

U. 190b/2

-1-

Ümmigülsüm: Ümmü Külsûm bint Muhammed (ö. 9/630). Hz. Peygamber’in kızıdır. 605 ile 610 yılları arasında Mekke’de doğmuştur. Zeyneb ve Rukıyye’den sonra Resul-i Ekrem’in üçüncü kızı olup annesi Hz. Hatice’dir. Asıl isminin Ümeyye veya Âmine olduğu belirtilmiştir. Çocuğu bulunmadığı halde niçin Ümmü Külsûm şeklinde anıldığı bilinmemektedir.

Ü. 210b/8

Ü.+ dür 210b/4

Ü.+ i 210b/8

-3-

Ümmi Habîbe bint-i Ümmi Süfyân: Ümmü Habîbe Remle bint Ebî Süfyân Sahr b. Harb el-Ümeviyye (ö. 44/664). Hz. Peygamber’in hanımıdır. İslamiyet’ten on yedi yıl önce doğmuştur. Babası Kureyş kabilesinin reislerinden Ebû Süfyân, annesi Safiyye bint Ebü’l-Âs b. Ümeyye b. Abdüşems’tir. Soyu Resûl-i Ekrem’in soyu ile dedeleri Abdümenâf’ta birleşir. Ümmü Habîbe, Resul-i Ekrem’in halası

Ümeyme'nin oğlu Ubeydullah b. Cahş ile evlenmiştir. Ümmü Habîbe ve kocası ilk Müslümanlar arasında yer almıştır.

Ü.+ 1 211a/1

-1-

Ümmi Hâkîm: Hz. Muhammed'in halasıdır.

Ü. 211a/11

-1-

Ümeyme: Hz. Muhammed'in halasıdır.

Ü. 207b/12, 211a/11

-2-

Üsâme: Ebû Muhammed (Ebû Zeyd, Ebû Abdillâh, Ebû Hârise) Üsâme b. Zeyd b. Hârise el-Kelbî (ö. 54/674). Sahabîdir. Hicretten sekiz yıl önce (614) Mekke'de doğmuştur. Babası Zeyd b. Hârise, Hz. Hatice'nin kölesidir. Hatice, Hz. Muhammed'le evlenince kölesini ona hediye etmiş, o da azat ederek kendi yanında tutmuştur. Annesi, Resul-i Ekrem'in dadısı Ümmü Eymen'dir.

Ü. 207a/7, 217b/14, 217b/8

Ü.+ y1 217b/7

-4-

Vâ'iz: Hz. Muhammed'in isimlerindedir. Öğüt veren anlamında kullanılmaktadır. Kur'an-ı Kerim'de vaaz kelimesi bulunmamakla birlikte birçok ayette mev'iza, vâizîn, ayrıca va'z kökünden fiiller geçer. Allah Teala, Hz. Peygamber'e insanları dine hikmetle, güzel öğütle ve en güzel usulle davet etmesini emretmektedir. Bazı

ayetlerde muhtelif emir ve yasaklar zikredilip çeşitli bilgiler verildikten sonra bunlarla Allah'ın insanlara nasihat ettiği belirtilmekte, Resul-i Ekrem'e de çevresindekilere vaaz ve nasihatte bulunması emredilmektedir.

V. 189b/2

-1-

Yahyâ: Kur'an'da adı geçen, İsrâiloğullarına gönderilen bir peygamberdir. Hristiyanlıkta Vaftizci Yahyâ (John the Baptist, Jean-Baptist) ismiyle bilinir. İslami kaynaklardaki adıyla Yahyâ, Zekeriyâ'nın oğlu olup annesi Hz. Meryem'in teyzesidir.

Y. 219b/1

-1-

Yakīn: Hz. Muhammed'in isimlerindedir. Sözlükte “sabit olmak, durulmak, sükûnete kavuşmak” anlamındaki yakn kökünden türeyen yakīn, terim olarak “doğruluğunda şüphe bulunmayan, vâkıya uygun bilgi, sabit ve kesin inanış, kanaat (itikad), şüphe ve tereddütten sonra ulaşılan kesinlik” anlamına gelir.

Y. 190b/12

-1-

Yemen: Arap yarımadasının güneybatısında bir ülkedir. Kızıldeniz'e ve Hint Okyanusu'nun Aden körfezine kıyısı olan Yemen kuzeyden Suudi Arabistan, doğudan Uman ile komşudur.

Y.+ den 234b/1

Y.+ e 231b/6, 233a/10

-3-

Yeşrib: Medine'nin bilinen en eski adıdır. Bu adın, buraya ilk yerleşen kişi olduğu rivayet edilen Yesrib b. Vâil b. Kâyine b. Mehlâbil'in isminden geldiği kaydedilmektedir.

Y. 209b/15, 210a/1

-2-

Yetim: Hz. Muhammed'in isimlerindedir.

Y. 189a/10

-1-

Yûsuf: Hz. Ya'kûb'un oğludur ve İsrâiloğullarına gönderilen bir peygamberdir. Yûsuf kelimesinin aslı İbranice Yosef'tir. İslami kaynaklarda ise bu adın Yûsuf, Yûsef, Yûsif şeklinde üç farklı okunuşu söz konusudur ve menşei tartışmalıdır. Kelimenin Arapça olup "üzülmek" anlamındaki eseften türediği, ayrılığı ile babasını üzen Yûsuf'a "üzen" anlamında Yûsif, kardeşleri onu babalarından ayırarak kendisini üzdükleri için "üzülen" anlamında Yûsef denildiği ileri sürülmekteyse de ismin Arapça asıllı olmadığı kabul edilmektedir.

Y. 196a/14, 219a/9

Y.+ a 196a/15, 196a/7

Y.+ ı 224a/7

-5-

Yûsuf İbn-i Mâlik Zu're: ?

Y. 206a/7

-1-

Zer': Hz. Muhammed'in isimlerindedir.

Z. 190b/9

-1-

Zeyd: bk.: Zeyd bin Hâriş.

Z. 207a/15, 207b/4, 208a/10, 208a/11, 208a/7, 208a/8, 208a/9, 208b/14, 208b/15, 208b/3, 208b/4, 208b/5, 208b/9, 209a/1, 209a/10, 209a/6, 209a/8, 212a/9, 212b/1, 212b/8

Z.+ e 207b/14, 209a/4

Z.+ i 207b/13, 207b/14

-27-

Zeyd bin Hâriş: Ebû Üsâme Zeyd b. Hârise b. Şerâhîl (Şürahbîl) el-Kelbî (ö. 8/629). Resul-i Ekrem'in evlatlığı ve azatlısıdır. Bi'setten otuz beş yıl kadar önce doğmuştur. Aslen Yemen menşeli Kelb kabilesindedir. Hz. Peygamber'den sadece on yaş küçük olduğu hâlde evlatlığı olmasından dolayı önceleri Zeyd b. Muhammed diye anılmaktadır. Ancak evlatlıkların öz babalarının adıyla anılmasını emreden ayet indikten sonra babası Hârise'nin adıyla anılmaya başlanmıştır. Resulullah tarafından çok sevildiği için "hibbü Resûlillâh" lakabıyla tanınmaktadır.

Z.+ idi 207a/7

-1-

Zeyd bin Muhammed: bk.: Zeyd bin Hâriş.

Z. 207a/13

-1-

Zeyd bin Resūla'l-lāh: bk.: Zeyd bin Hāriş.

Z. 207a/14

-1-

Zeyd bin Sa'ne: Zeyd b. Sa'ne el-İsrâilî (ö. 9/630. Sahabîdir. Medine'de doğmuştur. Babasının adı Sa'ye şeklinde de kaydedilmiş, ancak doğrusunun Sa'ne olduğu belirtilmiştir. Medine'deki yahudilerin seçkin âlimlerinden ve hahamlarındandır. Medine'de Hz. Peygamber'i gördükten sonra peyderpey Müslümanlığı benimseyen bir grup yahudi arasında yer almıştır. Zeyd b. Sa'ne'den rivayet edilen tek haber onun Müslüman oluşuyla ilgilidir. Abdullah b. Selâm tarafından rivayet edilen ve "Muhammed'in yüzüne bakar bakmaz peygamberlik alameti olarak bilinen ne varsa hepsini onda gördüm" diye başlayan bu haber, veresiye alışverişin caiz olduğu ve alacağını istemeye gelen hak sahibine borcunu zamanında ödeyip gönlünü almak gerektiği gibi hükümler ve ahlaki bilgiler ihtiva etmektedir.

Z.+ ye 212a/7

Z.+ yem 213a/8

-2-

Zeyneb: bk.: Zeyneb bint-i Caşş

Z. 207a/15, 207b/14, 208a/11, 208a/12, 208a/4, 208a/7, 208b/10, 208b/3, 208b/4, 208b/6, 209a/11, 209a/7, 209a/8, 209a/9, 210b/4

Z.+ den 209a/2

Z.+ e 207b/13, 208a/10, 209a/5, 209a/6

Z.+ i 207b/13, 210b/9

-25-

Zeyneb bint-i Caḥş: Zeyneb bint Caḥş b. Riâb el-Esediyye (ö. 20/641). Hz. Peygamber'in hanımıdır. Annesi Resul-i Ekrem'in halası Ümeyme bint Abdülmuttalib'dir. Baba tarafından Kureyş'in Esed b. Huzeyme kabilesine mensuptur.

Z. 207a/5, 207b/10

Z.+ i 211a/2

-3-

Zeyneb bint-i Ḥuzeyme: Zeyneb bint Huzeyme b. el-Hâris el-Hilâliyye (ö. 4/625). Hz. Peygamber'in Ümmü'l-mesâkîn lakaplı hanımıdır. Hem Cahiliye Devri'nde hem İslam döneminde cömertliği, muhtaçlara düşkünlüğü ve yardımseverliği ile tanındığından "Ümmü'l-mesâkîn" (muhtaçların annesi, hâmisî) lakabıyla anılmıştır. Benî Âmir b. Sa'saa kabilesinin Hilâl koluna mensuptur. Annesi Hind (Havle) bint Avf'tır.

Z.+ yi 211a/1

-1-

Zeynep: Zeyneb bint Muhammed (ö. 8/629). Hz. Peygamber'in kızıdır. Hicretten yirmi üç yıl önce Mekke'de dünyaya gelmiştir. Hz. Muhammed'in Hatice'den doğan ilk kızıdır. Annesi ve kardeşleriyle birlikte Müslüman olmuştur.

Z. 205b/13

-1-

Zikir: Hz. Muhammed'in isimlerindedir. Sözlükte “bir şeyi anmak, hatırlamak” anlamındaki zikir (zikr) kelimesi (çoğulu zükûr, ezkâr) dinî literatürde “Allah'ı anmak ve unutmamak suretiyle gafletten ve nisyandan kurtuluş” anlamında kullanılır. Kur'an'da türevleriyle birlikte birçok ayette geçen zikir Allah'ı dille hamd, tesbih ve tekbir şekliyle övmek; nimetlerini anmak, bunları kalple hissetmek ve tefekkür etmek; kulluğun gereklerini akıl, beden ve mal ile yerine getirmek; namaz kılmak, dua ve istiğfarda bulunmak, kevnî âyetler üzerinde düşünmek şeklinde anlamlara gelmektedir.

Z. 190a/1

-1-

Zübeyr: Ebû Tâhir ez-Zübeyr b. Abdilmuttalib b. Hâşim el-Kureşî el-Hâşimî (ö. m. 610'dan önce). Hz. Peygamber'in amcasıdır. Abdülmuttalib'in Zemzem Kuyusu'nu yeniden ortaya çıkarmasından sonra dünyaya gelen ilk çocuğu olup Resul-i Ekrem'in babası Abdullah ile amcası Ebû Tâlib'in öz kardeşidir. Annesi Mahzûmoğulları'ndan Fâtıma bint Amr b. Âiz'dir.

Z. 211a/8

-1-

Zü'lkarneyn: Kur'an'da kendisine büyük güç ve imkân verildiği bildirilen kişidir. Kur'an'da yer alan Zülkarneyn kıssasıyla ilgili ifadeler oldukça veciz ve müphemdir. Bu durum kıssayla ilgili tarihî bir çerçeve belirlemeyi güçleştirmektedir. İlgili ayetlerdeki ifadelerle göre Zülkarneyn, Allah tarafından kendisine verilen büyük güç ve geniş imkânlar sayesinde dünyanın doğusuna ve batısına iki sefer düzenlemiştir.

Z. 219a/12

-1-

SONUÇ

Kıyasü'l-Enbiyâlar, peygamberlerin hayat hikâyelerini anlatması bakımından hem İslam tarihi ve Türk Edebiyatı için, hem de ait oldukları dönemin dil özelliklerini yansıtması bakımından Türk dili için kıymetli eserlerdir.

Bizim üzerinde çalıştığımız eser de, Ebû İshâk İbrahim bin el-Mansûr bin Halefi'l-Müzekkir en-Nîsâbûrî'nin Farsça Kıyasü'l-Enbiyâsının tercümesidir. Eser, 15. yüzyıla aittir. Hazırladığımız çalışmada, Eski Anadolu Türkçesi Dönemi özellikleri taşıyan eser üzerinde dil incelemesi yapılmıştır. İncelemesini yaptığımız metin, eserin 189a-236b varaklarını kapsamaktadır.

İlk olarak, esere ve eserin yazılmış olduğu döneme ait bilgiler edinildikten sonra metnin transkripsiyonu yapılmıştır. Metnin transkripsiyonu yapılırken metinde geçen Arapça ayet ve ibareler, anlamları ve geçtiği yerlerle birlikte dipnotlarla verilmiştir. Metinde sadece bir kısmının yer aldığı bazı ayetlerde anlamı sağlamlaştırmak için ayetin tamamının anlamı verilmiştir.

İnceleme kısmında metnin ses ve şekil özellikleri tespit edilmiştir. Ses ve şekil bilgisi art zamanlı ve eş zamanlı olarak incelenmiştir. Aşağıdaki örnekler metinde geçen kelimelerdeki art zamanlı değişimleri göstermek için verilmiştir:

eyü < edgü

ev < eb

getür- < keltür-

yavuz < yabız

gerek < kergek

gönül < köngül

gey- < ked-

baña < manga

ayağ < adağ

Metindeki Eski Anadolu Türkçesi özellikleri gösterilirken hem dönemin genel özelliklerine hem dönemin özelliklerine aykırı olan durumlara yer verilmiştir. Dönemin genel özelliklerinden yola çıkarak dönem özelliklerine aykırı durumları kök ve ek üzerinde şu şekilde açıklayabiliriz:

Metnimizde biş kelimesi beş

gey- fiili giy -

gice kelimesi gece

vir- fiili ver-

yir kelimesi yer şekliyle Türkiye Türkçesinde kullanıldığı gibi de yazılmıştır.

Konuyu ek bakımından değerlendirecek olursak;

İsimden isim yapma eki -cuç, -cük, düz şekliyle: oğlan-cuç

İsimden isim yapma eki -suz, -süz düz şekliyle: anlar-sız, yol-sız

Fiilden fiil yapma eki -dur, -dür düz şekliyle: dön-dir-

Çokluk 2. şahıs emir eki -(u)ñ, -(ü)ñ, -ñuz düz şekliyle: bil-i-ñiz

Çokluk 1. şahıs eki -uz, -üz, düz şekliyle: kap-ar-ız gibi örnekler karşımıza çıkmaktadır.

Metnin sözlüğü dizin şeklinde hazırlanmıştır. Dizin hazırlanırken bir kelimenin alt satırda kalan ekleri veya bir tamlamanın alt satırda kalan unsuru bir bütün şeklinde tek bir satırda gösterilmiştir. Her kelimenin altında metinde kaç kez geçtiği belirtilmiştir. Fakat kelime sıklıkları belirtilirken aynı şekilde aynı yerde geçen kelimeler tekrar yazılmamıştır. Metinde geçen yabancı asıllı kelimelerin hangi dile

ait olduğu belirtilmiştir. Metinde çok sayıda Arapça ve Farsça kelime tespit edilmiştir. Bir kelimenin birden farklı şekilde yazılışıyla karşılaşılmıştır:

‘acebraḳ - ‘acebrek	ḳapu - ḳapı	yardıḡ - yardıḡ
birbiri - birbirü	ḳoyın - ḳoyun	yüri - - yürü-
dat - - dad-	ḳurtıl- - ḳurtul-	
degül - degil	ḳuyı - ḳuyu	
dīdār - dīzār	minber - menber,	
durı gel - - duru gel-	müslimān - müslümān	
esirge - - eserge-	oḡul - oḡıl	
etmek - itmek	oḳı- - oḳu-	
ferište - ferişteh	peygamber-peygāber	
ḡod - ḡoz	şerīd - şirīd	
Ḥudā - Ḥudāy	şoñra - soñra	
ışmarla - - ısmarla-	şādımān - şāzumān	
içeri - içerü	ṭanıḳ - ṭanuḳ	
ḳanḡı - ḳanḡı	uyı - - uyu-	

Metinde geçen özel adlar “Özel Adlar Dizini” başlığını taşıyan ayrı bir bölümde yer almıştır. Bu bölümde her bir özel ada ait kısa bilgiler bulunmaktadır. Hayatıyla ilgili herhangi bir bilgiye ulaşılamayan kişiler “?” işareti ile belirtilmiştir. Bu bölümde Kısasü'l-Enbiyâ türündeki eserlerin sadece peygamberlerin değil o dönemde yaşamış birçok kişinin hayat hikâyelerine de temas eden eserler olduğu anlaşılmaktadır.

Metinde geçen kelimelerin istatistiği aşağıda gösterilmiştir:

Toplam Kelime Sayısı	12713
Sözlük Madde Başı Sayısı	1864
Arapça Kelime Sayısı	512
Farsça Kelime Sayısı	236
Özel Ad Sayısı	205

Bu alışma, daha önce de temas ettiğimiz gibi hem Eski Anadolu Türkçesi Dönemi hem Türkçenin gelişme devreleri üzerinde çalışma yapacak kişilere bir kaynak oluşturacaktır. İlim alemi böyle bir eserden haberdar olacaktır. Bir alan üzerinde yapılacak çalışmalar, yeni bir eser ve çalışmayla ilmi çalışmaya yeni ufuklar kazandıracaktır. Çalışmanın başka bir önemi de şudur ki; bu eser üzerinde yapılan diğer çalışmada da belirtildiği üzere bu eser başlangıç noktası bakımından diğer eserlerden farklılık göstermektedir. Rabgzı'nin Kısasü'l-Enbiyâsı yaratılış ve Hz. Adem ile, Salebi'nin Kısasü'l-Enbiyâsı yaratılışla, Ahmed Cevdet Paşa'nın Kısasü'l-Enbiyâsı Hz. Adem ile başlamaktadır. Bu eser ise Hz. Zekeriyyâ ile başlamakla metnin birinci cildi olabileceğini düşündürmektedir.

KAYNAKÇA

- Algül, Hüseyin: “Ebû Eyyûb el-Ensârî”, **Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi**, C.X, İstanbul, 1994, s. 123-125.
- Algül, Hüseyin: “Hamza”, **Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi**, C.XV, İstanbul, 1997, s. 500-502.
- Arı, Mehmet Salih: “Üsâme b. Zeyd”, **Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi**, C.XLII, İstanbul, 2012, s. 361-363.
- Ata, Aysu: **Kıyasü'l-Enbiya, Giriş-Metin-Tıpkıbasım**, C.I, Ankara, Türk Dil Kurumu Yayınları, 1997.
- Avcı, Casim: “Kureyş (Benî Kureyş)”, **Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi**, C.XXVI, Ankara, 2002, s. 442-444.
- Aydın, Mahmut: “Yahyâ”, **Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi**, C.XLIII, İstanbul, 2013, s. 232-234.
- Aydınlı, Abdullah: “İkrime b. Ebû Cehil”, **Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi**, C.XXII, İstanbul, 2000, s. 42-43.
- Aydınlı, Abdullah: “Merfû”, **Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi**, C.XXIX, Ankara, 2004, s. 180-181.
- Banguoğlu, Tahsin: **Türkçenin Grameri**, Ankara, Türk Dil Kurumu Yayınları, 2011.
- Başaran, Selman: “Ervâ”, **Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi**, C.XI, İstanbul, 1995, s. 317.
- Başaran, Selman: “Fazl b. Abbas b. Abdülmuttalib”, **Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi**, C.XII, İstanbul, 1995, s. 272-273.

- Bilge, Mustafa L.: “Akabe Biatları”, **Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi**, C.II, İstanbul, 1989, s. 211.
- Birişik, Abdülhamit: “Rahmet”, **Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi**, C.XXXIV, İstanbul, 2007, s. 419.
- Browne, Edward G.: **A Literary History of Persia**, V.I., Cambridge, The Syndics of the Cambridge University Press, 1956.
- Bolay, Süleyman Hayri: “Âdem”, **Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi**, C.I, İstanbul, 1988, s. 358-363.
- Bozkurt, Nebi: “Kandil”, **Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi**, C.XXIV, İstanbul, 2001, s. 299-300.
- Bozkurt, Nebi, “Medine”, **Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi**, C.XXVIII, Ankara, 2003, s. 305-311.
- Bozkurt, Nebi: “Mekke”, **Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi**, C.XXVIII, Ankara, 2003, s. 555-563.
- Budu, Mariana: “Kastamonu İl Kütüphanesinde Bulunan Türkçe Kasasü'l-Enbiyâ'nın Dil İncelemesi”, Yüksek Lisans Tezi, **İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü**, İstanbul, 2014.
- Bulut, Mehmet: “İsmet”, **Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi**, C.XXIII, İstanbul, 2001, s. 134-136.
- Canan, İbrahim: “Enes b. Mâlik”, **Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi**, C.XI, İstanbul, 1995, s. 234-235.
- Cebeci, Lütfullah: “İsrâfil”, **Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi**, C.XXIII, İstanbul, 2001, s.180-181.
- Cebeci, Lütfullah: “Mikâil”, **Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi**, C.XXX, İstanbul, 2005, s. 45-46.

- Cerrahoğlu, İsmail: “Abdullah b. Mesûd”, **Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi**, C.I, İstanbul, 1988, s. 114-117.
- Cevdet, Ahmet: **Kıyas-ı Enbiya ve Tevarih-i Hûlafa**, Haz. Mahir İz, C.I - Kısım:I, Ankara, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, 1985.
- Cevdet, Ahmet: **Kıyas-ı Enbiya ve Tevarih-i Hûlafa**, Haz. Mahir İz, C.I - Kısım:II, Ankara, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, 1985.
- Cirit, Hasan: “Vaaz”, **Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi**, C.XLII, İstanbul, 2012, s. 404-407.
- Çağrııcı, Mustafa: “Fazl”, **Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi**, C.XII, İstanbul, 1995, s. 271-272.
- Çağrııcı, Mustafa: “Sıdk”, **Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi**, C.XXXVII, İstanbul, 2009, s. 98-100.
- Çakan, İ. Lütfi,
Muhammet Eroğlu: “Abdullah b. Abbas b. Abdülmuttalib”, **Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi**, C.I, İstanbul, 1988, s. 76-79.
- Çubukçu, Asri: “Ebû Dücâne”, **Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi**, C.X, İstanbul, 1994, s. 122.
- Çubukçu, Asri: “Halîme”, **Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi**, C.XV, İstanbul, 1997, s. 338.
- Çubukçu, Asri: “Kâsım”, **Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi**, C.XXIV, İstanbul, 2001, s.538.
- Demir, Osman: “Yakîn”, **Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi**, C.XLIII, İstanbul, 2013, s. 271-273.

- Deny, Jean: **Türk Dil Bilgisi**, Çev. Ali Ulvi ELÖVE, İstanbul, Kabalcı Yayınevi, 2009.
- Devellioğlu, Ferit: **Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat**, Ankara, Aydın Kitabevi Yayınları, 1996.
- Dilçin, Cem: **Yeni Tarama Sözlüğü**, Ankara, Türk Dil Kurumu Yayınları, 2013.
- Efendioğlu, Mehmet: “Zeyd b. Sa‘ne”, **Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi**, C.XLIV, İstanbul, 2013, s. 322-323.
- Erarslan, Kemal: “Kisâî’nin Kitâbu Bed’i’-d-Dünyâ ve Kısasi’l-Enbiyâ Adlı Eserinin İstanbul’daki Tercümelere”, **İstanbul Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi**, C.XVIII, İstanbul, 1970, s. 125-132.
- Erdem, Sargon,
- Hulusi Kılıç: “Abdullah b. Revâha”, **Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi**, C.I, İstanbul, 1988, s. 129-130.
- Ergin, Muharrem: **Türk Dil Bilgisi**, İstanbul, Bayrak Yayınları, 2007.
- Erul, Bünyamin: “Zeyd b. Hârise”, **Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi**, C.XLIV, İstanbul, 2013, s. 319-320.
- Fayda, Mustafa: “Abdullah b. Selâm”, **Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi**, C.I, İstanbul, 1988, s. 134-135.
- Fayda, Mustafa: “Ahmed”, **Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi**, C.II, İstanbul, 1989, s. 29-30.
- Fayda, Mustafa: “Âişe”, **Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi**, C.II, İstanbul 1989, s.201-205.
- Fayda, Mustafa: “Âtike bint Abdülmuttalib”, **Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi**, C.IV, İstanbul, 1991, s. 73.

- Fayda, Mustafa: “Bedir Gazvesi”, **Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi**, C.V, İstanbul, 1992, s. 325-327.
- Fayda, Mustafa: “Bilâl-i Habeşî”, **Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi**, C.VI, İstanbul, 1992, s. 152-153.
- Fayda, Mustafa: “Ebû Bekir”, **Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi**, C.X, İstanbul, 1994, s. 101-108.
- Fayda, Mustafa: “Ömer”, **Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi**, C.XXXIV, İstanbul, 2007, s. 44-51.
- Fırlalı, Ethem Ruhi: “Ali”, **Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi**, C.II, İstanbul, 1989, s. 371-374.
- Fırlalı, Ethem Ruhi: “Abbas b. Ali b. Ebû Tâlib”, **Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi**, C.I, İstanbul, 1988, s.21.
- Fırlalı, Ethem Ruhi: “Ebû Tâlib”, **Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi**, C.X, İstanbul, 1994, s. 237-238.
- Fırlalı, Ethem Ruhi: “Hasan”, **Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi**, C.XVI, İstanbul, 1997, s. 282-285.
- Fırlalı, Ethem Ruhi: “Hüseyin”, **Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi**, C.XVIII, İstanbul, 1998, s. 518-521.
- Güç, Ahmet: “Sâlih”, **Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi**, C.XXXVI, İstanbul, 2009, s. 32-33.
- Gülensoy, Tuncer: **Türkçe El Kitabı**, 6.bs., Ankara, Akçağ Yayınları, 2010.
- Gülensoy, Tuncer: **Türkiye Türkçesindeki Türkçe Sözcüklerin Köken Bilgisi Sözlüğü**, C.I, Ankara, Türk Dil Kurumu Yayınları, 2011.

- Gülensoy, Tuncer: **Türkiye Türkçesindeki Türkçe Sözcüklerin Köken Bilgisi Sözlüğü**, C.II, Ankara, Türk Dil Kurumu Yayınları, 2011.
- Güler, Zekeriya: “Tufeyl b. Amr”, **Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi**, C.XLI, İstanbul, 2012, s. 323-324.
- Günay, Hacı Mehmet: “Ramazan”, **Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi**, C.XXXIV, İstanbul, 2007, s. 433-435.
- Hamîdullah, Muhammed: “Abd”, **Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi**, C.I, İstanbul, 1988, s. 57.
- Hamîdullah, Muhammed: “Hayber”, **Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi**, C.XVII, İstanbul, 1998, s. 20-22.
- Hamîdullah, Muhammed: “Zeyneb bint Cahş”, **Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi**, C.XLIV, İstanbul, 2013, s. 357-358.
- Hamîdullah, Muhammed,
- Casim Avcı: “Uhud Gazvesi”, **Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi**, C.XLII, İstanbul, 2012, s. 54-57.
- Harman, Ömer Faruk: “Dâvûd”, **Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi**, C.IX, İstanbul, 1994, s. 21-24.
- Harman, Ömer Faruk: “Hûd”, **Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi**, C.XVIII, İstanbul, 1998, s. 279-281.
- Harman, Ömer Faruk: “İbrâhim”, **Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi**, C.XXI, İstanbul, 2000, s. 266-272.
- Harman, Ömer Faruk: “İdrîs”, **Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi**, C.XXI, İstanbul, 2000, s. 478-480.

- Harman, Ömer Faruk: “İsâ”, **Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi**, C.XXII, İstanbul, 2000, s. 465-472.
- Harman, Ömer Faruk: “İsmâil”, **Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi**, C.XXIII, İstanbul, 2001, s.76-80.
- Harman, Ömer Faruk: “Kârûn”, **Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi**, C.XXIV, İstanbul, 2001, s. 519-520.
- Harman, Ömer Faruk: “Lokman”, **Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi**, C.XXVII, Ankara, 2003, s. 205-206.
- Harman, Ömer Faruk: “Meryem”, **Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi**, C.XXIX, Ankara, 2004, s. 236-242.
- Harman, Ömer Faruk: “Mûsâ”, **Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi**, C.XXXI, İstanbul, 2006, s. 207-213.
- Harman, Ömer Faruk: “Nûh”, **Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi**, C.XXXIII, İstanbul, 2007, s. 224-227.
- Harman, Ömer Faruk: “Süleyman”, **Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi**, C.XXXVIII, İstanbul, 2010, s. 56-60.
- Hatiboğlu, İbrahim: “Muâz b. Hârîs”, **Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi**, C.XXX, İstanbul, 2005, s. 339-340.
- Hatiboğlu, İbrahim: “Selmân-ı Fârisî”, **Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi**, C.XXXVI, İstanbul, 2009, s. 441-443.
- Hindî Mahmûd: **Kıyas-ı Enbiyâ: Peygamber Kıssaları**, Haz. Ahmet Karataş, İstanbul, Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı Yayınları, 2013.
- Hökekleli, Hayati: “İnzâr”, **Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi**, C.XXII, İstanbul, 2000, s. 358-359.

- Işık, Emin: “Ahzâ Sûresi”, **Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi**, C.II, İstanbul, 1989, s. 195-196.
- Işık, Emin: “Duhâ Sûresi”, **Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi**, C.IX, İstanbul, 1994, s. 546.
- Kallek, Cengiz: “Esed”, **Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi**, C.XI, İstanbul, 1995, s. 361-365.
- Kanar, Mehmet: **Kanar Arap Harfli Alfabetik Osmanlı Türkçesi Sözlüğü**, İstanbul, Say Yayınları, 2012.
- Kanar, Mehmet: **Kanar Arapça-Türkçe Sözlük**, İstanbul, Say Yayınları, 2009.
- Kanar, Mehmet: **Kanar Eski Anadolu Türkçesi Sözlüğü**, İstanbul, Say Yayınları, 2011.
- Kanar, Mehmet: **Kanar Farsça-Türkçe Sözlük**, İstanbul, Say Yayınları, 2010.
- Kandemir, M. Yaşar: “Câbir b. Abdullah”, **Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi**, C.VI, İstanbul, 1992, s. 530-532.
- Kandemir, M. Yaşar: “Ebû Hüreyre”, **Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi**, C.X, İstanbul, 1994, s. 160-167.
- Kandemir, M. Yaşar: “Fâtıma”, **Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi**, C.XII, İstanbul, 1995, s. 219-223.
- Kandemir, M. Yaşar: “Hafsa”, **Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi**, C.XV, İstanbul, 1997, s. 119-120.
- Kandemir, M. Yaşar: “Hatice”, **Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi**, C.XVI, İstanbul, 1995, s. 465-466.
- Kandemir, M. Yaşar: “Meymûne” **Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi**, C.XXIX, Ankara, 2004, s. 506-507.

- Kandemir, M. Yaşar: “Muâz b. Cebel”, **Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi**, C.XXX, İstanbul, 2005, s. 338-339.
- Kandemir, M. Yaşar: “Ümmü Seleme”, **Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi**, C.XLII, İstanbul, 2012, s. 328-330.
- Kapar, Mehmet Ali: “Ebû Cehil”, **Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi**, C.X, İstanbul, 1994, s. 117-118.
- Kapar, Mehmet Ali: “Ebû Leheb”, **Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi**, C.X, İstanbul, 1994, s. 178-179.
- Karaismailoğlu, Adnan: “Acem”, **Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi**, C.I, İstanbul, 1988, s. 321.
- Karmış, Orhan: “A‘râb”, **Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi**, C.III, İstanbul, 1991, s. 242.
- Kırca, Celal: “Semûd”, **Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi**, C.XXXVI, İstanbul, 2009, s. 500-501.
- Korkmaz, Zeynep: "Türkçede -n Zarf-fiil Eki ile -pan / -pen Eki ve Türemeleri", **TDAY Belleten 1984**, Ankara, Türk Dil Kurumu Yayınları: 533, 1987, s. 155-165.
- Korkmaz, Zeynep: **Türkiye Türkçesi Grameri: Şekil Bilgisi**, Ankara Türk Dil Kurumu Yayınları, 2009.
- Korkmaz, Zeynep: **Türkiye Türkçesinin Temeli: Oğuz Türkçesinin Gelişimi**, Ankara, Türk Dil Kurumu Yayınları, 2013.
- Kurt, Halil: “Yemen”, **Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi**, C.XLIII, İstanbul, 2013, s. 400-401.
- Kur’ân-ı Kerîm: Açıklamalı Meali**, Ankara, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2007.

- Küçük, Abdurrahman: “Câlût”, **Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi**, C.VII, İstanbul, 1993, s. 38.
- Küçükaşçı, Mustafa Sabri: “Rûme Kuyusu”, **Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi**, C.XXXV, İstanbul, 2008, s.231-232.
- Küçükaşçı, Mustafa Sabri: “Seyyid”, **Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi**, C.XXXVII, İstanbul, 2009, s. 40-43.
- Küçükaşçı, Mustafa Sabri: “Zübeyr”, **Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi**, C.XLIV, İstanbul, 2013, s. 521.
- Öngören, Reşat: “Zikir”, **Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi**, C.XLIV, İstanbul, 2013, s. 409-412.
- Önkal, Ahmet: “Abdurrahman b. Avf”, **Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi**, C.I, İstanbul, 1988, s. 157-158.
- Önkal, Ahmet: “Âmir b. Tufeyl”, **Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi**, C.III, İstanbul, 1991, s. 68.
- Önkal, Ahmet: “Beşîr”, **Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi**, C.V, İstanbul, 1992, s. 554-555.
- Öz, Mustafa: “Burak”, **Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi**, C.VI, İstanbul, 1992, s. 417.
- Öz, Mustafa: “Dâî”, **Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi**, C.VIII, İstanbul, 1993, s. 420-421.
- Özel, Ahmet: “Atâ b. Yesâr”, **Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi**, C.IV, İstanbul, 1991, s.37-38.
- Özkan, Mustafa: **Gülistan Tercümesi: Giriş-İnceleme-Metin-Sözlük**, Ankara, Türk Dili Kurumu Yayınları, 1992.

- Özkan, Mustafa: “Tarihi Türkiye Türkçesi Metinlerinde İstek Eki -A/-E'nin Kullanılışı Üzerine”, **İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi**, C. XXX İstanbul, 2003, s. 359-385.
- Özkan, Mustafa: **Türk Dilinin Gelişme Alanları ve Eski Anadolu Türkçesi**, İstanbul, Filiz Kitabevi, 2009.
- Özkan, Mustafa,
Hatice Tören,
Osman Esin: **Yüksek Öğretimde Türk Dili, Yazılı ve Sözlü Anlatım**, İstanbul, Filiz Kitabevi, 2006.
- Öztürk, Mustafa: “Zülkarneyn”, **Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi**, C.XLIV, İstanbul, 2013, s. 564-567.
- Rieu, Charles: **Catalogue of Persian Mss. In The British Museum**, V.I., London, 1879.
- Sarıçam, İbrahim: “Hâris b. Abdülmuttalib”, **Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi**, C.XVI, İstanbul, 1997, s. 194.
- Sarıçam, İbrahim,
Mustafa Öz: “Hâşim”, **Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi**, C.XVI, İstanbul, 1997, s. 403-405.
- Sakallı, Talat: “Ebü'l-Âs”, **Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi**, C.X, İstanbul, 1994, s. 293-294.
- Sami, Şemsettin: **Kamus-ı Türkî**, Haz. Paşa Yavuzarslan, Ankara, Türk Dil Kurumu Yayınları, 2010.
- Savaş, Rıza: “Cüveyriye bint Hâris”, **Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi**, C.VIII, İstanbul, 1993, s.146.

- Sezikli, H. Ahmet: “ Abdülmuttalib”, **Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi**, C.I, İstanbul, 1988, s. 272-273.
- Sinanoğlu, Mustafa: “Sn”, **Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi**, C.XXXVII, İstanbul, 2009, s. 221-222.
- Steingass, F.: **A Comprehensive Persian- English Dictionary**, İstanbul, Çağrı Yayınları, 2005.
- Storey, Charles A.: **Persian Literature: A Bio Bibliographical Survey**, V.I., London, The Royal Asiatic Society of Great Britain and Ireland, 1970.
- Őahin, M. Süreyya: “Kısas-ı Enbiy”, **Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi**, C.XXV, Ankara, 2002, s. 495-496.
- Őahyar, AyŐe Esra: “Zeyneb bint Huzeyme”, **Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi**, C.XLIV, İstanbul, 2013, s. 361.
- Őener, Mehmet: “Mina”, **Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi**, C.XXX, İstanbul, 2005, s. 96-97.
- Şengül, İdris: “Kıssa”, **Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi**, C.XXV, Ankara, 2002, s.498-501.
- Timurtaş, Faruk Kadri: **Eski Türkiye Türkçesi**, İstanbul, Enderun Kitabevi, 1994.
- Toksarı, Ali: “Katde b. Nu‘mn”, **Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi**, C.XXV, Ankara, 2002, s. 24.
- Topaloğlu, Bekir: “Abdullah”, **Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi**, C.I, İstanbul, 1988, s. 75-76.
- Topaloğlu, Bekir: “mine”, **Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi**, C.III, İstanbul, 1991, s. 63-64.

- Topaloğlu, Bekir: “Beyyine”, **Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi**, C.VI, İstanbul, 1992, s. 96-97.
- Topaloğlu, Bekir: “Hâdî”, **Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi**, C.XV, İstanbul, 1997, s. 9.
- Topaloğlu, Bekir: “Halîm”, **Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi**, C.XV, İstanbul, 1997, s. 334-335.
- Topaloğlu, Bekir: “Hakîm”, **Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi**, C.XV, İstanbul, 1997, s. 181-182.
- Topaloğlu, Bekir: “Kâdir”, **Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi**, C.XXIV, İstanbul, 2001, s. 124.
- Topaloğlu, Bekir: “Kerîm”, **Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi**, C.XXV, Ankara, 2002, s. 287-288.
- Topaloğlu, Bekir: “Melik”, **Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi**, C.XXIX, Ankara, 2004, s.50-51..
- Topaloğlu, Bekir: “Mü’min”, **Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi**, C.XXXI, İstanbul, 2006, s. 557-558.
- Topaloğlu, Bekir: “Nûr”, **Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi**, C.XXXIII, İstanbul, 2007, s. 243-244.
- Topaloğlu, Bekir: “Raûf”, **Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi**, C.XXXIV, İstanbul, 2007, s. 468.
- Topaloğlu, Bekir: “Rahmân”, **Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi**, C.XXXIV, İstanbul, 2007, s. 415-417.
- Tümer, Günay: “Bir Türkçe Kasas-ı Enbiyâ”, **Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi**, C.XXII, 1978.
- Tümer, Günay: “Kastamonu, İl, Halk Kütüphanesi’ndeki Türkçe Kasasü’l-Enbiyâ”, **İ.Ü. Edebiyat Fakültesi Türkiyat**

Enstitüsü Birinci Milli Türkoloji Kongresi: 6-9 Şubat 1978 Tebliğler , İstanbul, Kervan Yayınları, 1980.

Türkçe Sözlük, Haz. Şükrü Haluk Akalın... (ve başk.), 11. bs., Ankara, Türk Dil Kurumu Yayınları, 2010.

Uraler, Aynur: “Mâriye”, **Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi**, C.XXVIII, Ankara, 2003, s. 63-64.

Uraler, Aynur: “Rukıyye”, **Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi**, C.XXXV, İstanbul, 2008, s. 219.

Uraler, Aynur: “Safıyye”, **Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi**, C.XXXV, İstanbul, 2008, s. 474-475.

Uraler, Aynur: “Sevde”, **Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi**, C.XXXVI, İstanbul, 2009, s. 584-585.

Uraler, Aynur: “Ümmü Habîbe”, **Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi**, C.XLII, İstanbul, 2012, s. 318-319.

Uraler, Aynur: “Ümmü Külsûm”, **Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi**, C.XLII, İstanbul, 2012, s. 323.

Uraler, Aynur: “Zeyneb”, **Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi**, C.XLIV, İstanbul, 2013, s. 355-356.

Ünal, Yavuz: “Sürâka b. Mâlik”, **Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi**, C.XXXVIII, İstanbul, 2010, s. 161.

Yavuz, Salih Sabri: “Mi‘rac”, **Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi**, C.XXX, İstanbul, 2005, s. 132-135.

Yavuz, Yusuf Şevki: “Burhan”, **Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi**, C.VI, İstanbul, 1992, s. 429-430.

Yavuz, Yusuf Şevki,

Zeki Ünal: “Cebrâil”, **Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi**, C.VII, İstanbul, 1993, s. 202-204.

Yıldırım, Nimet: “Rüstem-i Zâl”, **Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi**, C.XXXV, İstanbul, 2008, s. 294-295.

Yıldırım, Ömer Faruk: “Yûsuf”, **Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi**, C.XLIV, İstanbul, 2013, s. 1-5.

Yıldırım, Suat: “Azîm”, **Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi**, C.IV, İstanbul, 1991, s. 329.

Yıldırım, Suat: “Azîz”, **Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi**, C.IV, İstanbul, 1991, s. 331.

Yılmaz, Emine,
Nurettin Demir,
Murat Küçük:

Kıyas-ı Enbiya, Ankara, Türk Dil Kurumu Yayınları, 2013.

Yılmaz, Emine,

Nurettin DEMİR: “Kıyas-ı Enbiyâ’dan Eski Anadolu Türkçesinin Sözcük Varlığına Katkıları III”, **Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Türkoloji Dergisi**, C. XIX, No:1, 2012, s. 159-168.

Yılmaz, Emine,

Nurettin DEMİR: “Salebî’nin Kitâbu ‘Arâ’isi’l- Mecâlis fi Kıyasi’l- Enbiyâ’sının Anadolu Sahasında Yapılmış Çevirileri”, **Journal of Turkish Studies /Türklük Bilgisi Araştırmaları Dergisi (Cem Dilçin Armağanı)**, C. XXXIII, No: II, 2009, s.

- Yiğit, İsmail: “Osman”, **Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi**, C.XXXIII, İstanbul, 2007, s. 438-443.
- Yiğit, İsmail: “Ömer b. Abdülazîz”, **Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi**, C.XXXIV, İstanbul, 2007, s. 53-55.
- Yiğit, İsmail: “Tebük Gazvesi”, **Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi**, C.XL, İstanbul, 2011, s. 228-230.